III 336 953

Maria Sandu

Reacţia socială împotriva criminalităţii

SUPRAVEGHEREA ŞI ASISTENŢA POSTPENALĂ

PRO UNIVERSITARIA

III 336 953
BCU IASI

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MARIA SANDU

REACȚIA SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII

SUPRAVEGHEREA ȘI ASISTENȚA POSTPENALĂ

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Maria Sandu este conferențiar universitar doctor la Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, coordonator al programului de masterat „Securitate Comunitară și Controlul Violenței" al Departamentului de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. A obținut licența în profilul psihosociopedagogie, specializarea asistență socială (1995) urmată de studii postuniversitare de tip masterat, specializarea „Psihologia câmpului social" (1996). În anul 2000 a obținut titlul de doctor în drept iar în anul 2015, titlul de doctor în sociologie. Predă cursuri de *Criminologie și victimologie, Probațiune și justiție restaurativă, Asistență socială a persoanelor deviante, Teorie și metodă în asistența socială, Protecția familiei în context european* în cadrul programelor de licență și masterat. În calitate de autor și coautor a publicat cărți, studii și cursuri universitare dintre care amintim: *Filiația. Abordare socio-juridică* (2003), *Probațiune și reinserție socială în tranziția românească* (2004), *Asistența socială a persoanelor deviante* (2008), *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar* (2009), *Supravegherea și asistența postpenală* (2011), *Responsabilitatea parentală și transmiterea valorilor religioase în mediul familial* (2016), *Efectele secularizării asupra relației părinți-copii. Studiu de caz: municipiul Iași* (2016); *Perspectiva victimei în cadrul evaluării psihosociale a comportamentului agresional* (2016).

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

762015

MARIA SANDU

REACȚIA SOCIALĂ ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII

SUPRAVEGHEREA ȘI ASISTENȚA POSTPENALĂ

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

0 00001131153 BCU IAȘI

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARA "M. EMINESCU" • IAȘI •
15. MAR. 2023
ALE

PRO UNIVERSITARIA
2017
BUCUREȘTI

Copyright © **2017, Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SANDU, MARIA
Reacția socială împotriva criminalității : supravegherea și asistența postpenală/ Maria Sandu. - București : Pro Universitaria, 2016

Conține bibliografie
ISBN 978-606-26-0667-1

343.848

Referenți științifici:
Prof. univ. dr. **Ioan DURNESCU**
Conf. univ. dr. **Sorina POLEDNA**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Introducere 9

Partea întâi – MODELE DE REACȚIE SOCIALĂ ÎMPOTRIVA FENOMENULUI CRIMINALITĂȚII

Capitolul I
CERCETAREA CRIMINOLOGICĂ ÎNTRE PRACTICA ȘI POLITICA ANTICRIMINALĂ 13
1. Domeniul cercetării criminologice 13
1.1. Criminalitatea ca fenomen social 14
1.2. Criminologia reacției sociale 18
1.3. Politica și practica anticriminală 19
2. Evoluția teoriilor explicative în cercetarea criminologică 26
2.1. Determinismul bio-psiho-socio-cultural 26
2.2. Perspectiva criminologiei dinamice 30
3. Elemente de agresologie și victimologie 31

Capitolul II
FORME MODERNE DE REACȚIE SOCIALĂ ÎMPOTRIVA DEVIANȚEI, DELINCVENȚEI ȘI CRIMINALITĂȚII 37
1. Modele de reacție socială – perspectiva criminologică 37
2. Control social și forme de justiție socială – premise pentru umanizarea sistemului de represiune 42
3. Strategii privitoare la prevenirea și controlul criminalității 58
3.1. Prevenirea devianței, delincvenței și infracționalității 58
3.2. Intervenția psihosocială specializată 61
3.2.1. Asistența psihosocială din afara sistemului de justiție penală 61
3.2.2. Supravegherea și asistarea psihosocială în cadrul sistemului de justiție penală 67

Capitolul III
PROBAȚIUNEA – FORMĂ MODERNĂ DE REACȚIE SOCIALĂ ȘI PROTECȚIE COMUNITARĂ 69
1. Probațiunea – definire și evoluție conceptuală 69
2. Sursele reglementării măsurilor și sancțiunilor comunitare 73
3. Probațiunea în România – scurt istoric 77
3.1. Dezvoltarea cadrului normativ la nivel internațional și național 78
3.2. Modernizarea sistemului de justiție juvenilă și promovarea alternativelor la detenție pentru minori 83
3.3. Asistența tehnică și dezvoltarea practicii în domeniul probațiunii 86
4. Sistemul de probațiune și paradigma justiției restaurative 88

BCU Cluj / UNIVERSITY LIBRARY

4.1. Misiunea socială, valorile și principiile etice ale probațiunii 88
4.2. Rolul probațiunii în protecția victimelor unor categorii de infracțiuni 95
4.3. Categoriile de personal din sistemul de probațiune 99
4.4. Beneficiarii structurilor teritoriale din sistemul de probațiune 101
4.5. Desfășurarea activităților de probațiune 103
5. Evaluarea serviciilor de probațiune – EFQM Excellence Model 106

Partea a doua – SUPRAVEGHEREA ȘI ASISTAREA PSIHOSOCIALĂ A PERSOANELOR ȘI GRUPURILOR DELINCVENȚIONALE

CAPITOLUL IV
SUPRAVEGHEREA RESPECTĂRII MĂSURILOR ȘI A EXECUTĂRII SANCȚIUNILOR COMUNITARE 119
1. Noțiuni introductive și delimitări conceptuale 119
2. Extinderea procesului de supraveghere în comunitate 126
3. Procesul de supraveghere a persoanelor majore în cadrul individualizării pedepselor 128
3.1. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul amânării aplicării pedepsei 129
3.2 Coordonarea procesului de supraveghere în cazul suspendării „executării pedepsei sub supraveghere" 131
3.3. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul liberării condiționate ... 132
4. Coordonarea prestării unei munci neremunerate în folosul comunității 133
4.1. Punerea în executare a obligației de prestare a unei munci neremunerate în folosul comunității 135
4.2. Coordonarea executării amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității 135
5. Procesul de supraveghere a minorilor sancționați cu măsuri educative neprivative de libertate 137
5.1. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul stagiului de formare civică 140
5.2. Coordonarea procesului de „supraveghere" ca măsură educativă 141
5.3. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul consemnării la sfârșit de săptămână 143
5.4. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul asistării zilnice 144

CAPITOLUL V
ASISTAREA PSIHOSOCIALĂ ÎN PROBAȚIUNE ȘI COLABORAREA CU MEDIUL PRIVATIV DE LIBERTATE 173
1. Noțiuni introductive privitoare la asistarea psihosocială penală și asistența post-penală 173
2. Etapele asistării desfășurate la nivelul serviciului de probațiune 174
2.1. Managementul de caz în probațiune 175
2.2. Evaluarea inițială a persoanelor inculpate 177
2.2.1. Evaluarea inculpaților minori 178
2.2.2. Evaluarea inculpaților majori 180
2.3. Estimarea și managementul riscului criminogen în probațiune 184
2.3.1. Estimarea nevoilor cu potențial criminogen și a riscului criminogen 184

2.3.2. Planificarea și monitorizarea intervenției psihosociale în probațiune 185
2.3.2.1. Evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate 186
2.3.2.2. Evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative privative de libertate 187
2.3.2.3. Evaluarea persoanelor majore aflate în supravegherea serviciului de probațiune 188
2.4. Relevanța estimării conduitei victimiare în cadrul evaluării psihosociale realizată pentru agresor 190
2.5. Colaborarea cu instituțiile din comunitate în realizarea managementului de caz în probațiune 197
3. Specificul asistenței psihosociale realizată în mediul privativ de libertate 202
3.1. Planificarea și managementul executării pedepsei cu închisoarea 203
3.2. Pregătirea pentru liberare, supravegherea post-liberatorie și asistența post-penală 204

Capitolul VI
ASISTENȚA POST-PENALĂ ȘI REDUCEREA RISCULUI DE RECIDIVĂ DUPĂ ÎNCHISOARE **207**
1. Abordarea criminologică în desistarea infracțională 207
2. Supravegherea post-liberatorie și asistența post-penală 209
3. Modele de intervenție psihosocială în asistența post-penală 214
3.1. Acțiunea socială în rețea și colaborarea inter-instituțională 214
3.2. Programul „Reducerea riscului de recidivă după închisoare" 216

Referințe bibliografice **221**

ANEXE **235**
Anexa 1
Infractor – victimă: calități procesuale în cadrul raporturilor juridice procesual penale 237
Anexa 2
Tabloul psihosocial al cauzalității delincvenței. Estimarea riscului de recidivă și desistarea infracțională 238
Anexa 3
Evaluare risc / nevoi. Managementul riscului în activitatea de probațiune 239
Anexa 4
Evaluare risc / nevoi. Managementul riscului în cadrul procesului de supraveghere și asistare 240
Anexa 5
Sistemul de probațiune – beneficiari, tipuri de activități, obiective 241
Anexa 6
Referat de evaluare inițială pentru inculpatul minor 147
Anexa 7
Raport de evaluare inițială pentru inculpatul major 149
Anexa 8
Plan de supraveghere 151
Anexa 9
Plan de formare civică 156

Anexa 10
Planul programului zilnic 158
Anexa 11
Planul consemnării la sfârșit de săptămână 160
Anexa 12
Planul asistării zilnice 162
Anexa 13
Referat de evaluare pentru minorii aflați în executarea unei măsuri educative 164
Anexa 14
Raport de evaluare pentru persoanele majore aflate în supraveghere 166
Anexa 15
Raport privind finalizarea supravegherii 168
Anexa 16
Asistarea psihosocială penală și asistența post-penală din cadrul sistemului de probațiune 242
Anexa 17
Asistarea psihosocială în probațiune 243
Anexa 18
Parteneriatul între probațiune și birourile de mediere și soluționare a conflictelor 244

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Introducere

Volumul intitulat „Reacția socială împotriva criminalității. Supravegherea și asistența postpenală" aduce în atenție *formele moderne de reacție socială împotriva criminalității* din perspectiva evoluției unor paradigme explicative din *domeniul sociologiei devianței, criminologiei și victimologiei*, respectiv, al *penologiei*. Dacă până nu demult *problematica devianței și a criminalității* era abordată prin prisma persoanei „purtătoare de risc" cu toate implicațiile psihosociale, în prezent, fără a neglija „riscul de recidivă", accentul este focalizat pe „recădere" îmbinată cu „desistarea infracțională" într-o abordare cu caracter *preventiv și restaurativ*. Astfel, *teoriile criminologice actuale* aduc în centrul atenției *factorii protectivi* față de „nevoile cu potențial criminogen" și față de „riscul criminogen", denumiți în continuare, *factori inhibitori ai conduitei infracționale* și care reprezintă, practic, premisa de la care pornește *intervenția psihosocială dinamică* în *eficientizarea actului de justiție*.

Drept urmare, *procedura desistării* reprezintă o etapă indispensabilă procesului de *reabilitare și incluziune socială* a persoanelor care săvârșesc acte deviante și infracționale activând, în egală măsură, atât pârghiile „capitalului personal", cât și pe cele ale „capitalului social". Noua abordare oferă practic, conținut *programelor comunitare* de *reducere a riscului de recidivă* vizând în egală măsură, atât supravegherea și *asistarea psihosocială penală*, cât și *asistența post-penală* pe principiul *continuității* și cel al *colaborării instituționale funcționale*.

În acest sens, lucrarea de față propune *modele alternative* ale *justiției restaurative* exemplificând prin *procedeele de evaluare, supraveghere și asistare* realizate pentru *agresor* în vederea *estimării și managementul riscului agresional*, cu trimitere la *factorii protectivi* și la *conduita victimiară*, care contribuie atât la construirea *planului de intervenție psihosocio-juridică* pentru *agresor – perspective de reabilitare și incluziune socială* – cât și la elaborarea unor *strategii orientate către protecția victimei*.

În cadrul acestor domenii asistențiale avem în vedere *abordarea metodologică* pe coordonatele diverselor tipuri de activități – *evaluarea persoanelor inculpate, procesul de supraveghere în comunitate a persoanelor condamnate* și *asistarea psihosocială* – inserate în *procedurile specifice* etapelor procesual penale și definite în funcție de *calitățile procesuale* ale *beneficiarilor*. Drept urmare, lucrarea evidențiază *metodologia specifică sistemului de probațiune* dar și *noutatea abordării în sistemul penitenciar* aflat în plină reformă instituțională.

Supravegherea și asistarea agresorului ca tip de activitate ce ține de competența, atât a *serviciilor de probațiune*, cât și a compartimentelor de *asistență psihosocială* din cadrul *centrelor educative*, a centrelor *de detenție* și a *unităților penitenciare* reprezintă, practic, un prim pas către *medierea victimă-agresor*, aspecte confirmate de legislația privitoare la *protecția victimei* și la *medierea în jurisdicția penală*.

În concluzie, considerăm că volumul intitulat „Reacția socială împotriva criminalității. Supravegherea și asistența postpenală" constituie mai mult decât un manual de teorie și practică, aceasta fiind pe lângă un important *ghid teoretic și practic*, pentru elaborarea *strategiilor și direcțiilor de acțiune* circumscrise *politicilor penale* și un veritabil *instrument de lucru* pentru cercetători, cadre didactice, studenți și practicieni venind în sprijinul, nu numai specialiștilor în domeniu, ci și tuturor actorilor sociali orientați către *incluziunea socială a populațiilor vulnerabile*, în condițiile realizării și menținerii *securității comunitare*.

Iași, 16 noiembrie 2016 *Maria Sandu*

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITARĂ

Partea întâi

MODELE DE REACȚIE SOCIALĂ ÎMPOTRIVA FENOMENULUI CRIMINALITĂȚII

BCUIAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul I

CERCETAREA CRIMINOLOGICĂ ÎNTRE PRACTICA ŞI POLITICA ANTICRIMINALĂ

1. Domeniul cercetării criminologice

Încă din cele mai vechi timpuri oamenii au fost preocupaţi de observarea şi studierea „genezei şi a esenţei fenomenului criminal" conturându-se ceea ce literatura de specialitate numeşte *curente de gândire criminologică*[1] care au generat tot atâtea soluţii şi concluzii. Vechimea în timp a *ştiinţei criminologice*, comparabilă cu a celorlalte ştiinţe sociale[2] se întinde în timp începând cu regulile Hammurabi ale Babilonului – *Codul lui Hammurapi* sau *Codex Hammurapi* (scris probabil în jurul anului 1760 î. Hristos), – continuând cu gândirea criminologică din Egipt, Grecia antică, Evul mediu, Evul modern şi Epoca modernă[3].

Termenul de „criminologie" a fost folosit pentru prima dată de antropologul francez Paul Topinard (1879). *Grosso modo*, criminologia ar desemna „ştiinţa despre crimă", abordare care ar diminua interesul pentru criminal, victimă sau reacţia socială asupra fenomenului criminal. Astfel încât, preocuparea majoră, în lunga

---

[1] Termenul de „criminologie" era folosit ca un termen generic pentru toate „ştiinţele criminale"; *crimen* (lat.) – crimă (faptă penală, infracţiune); *logos* (gr.) – cuvânt, idee, teorie, ştiinţă.

[2] Apariţia sociologiei ca ştiinţă este legată de numele sociologului francez Auguste Comte (1798-1857) care a întemeiat „pozitivismul sociologic".

[3] Pentru detalii privitoare la gândirea criminologică în antichitate şi în Evul mediu, a se vedea Horea Oprean, Paul Popovici şi Lucia Oprean. 2000. *Criminologie*. Arad: Editura Servo-Sat, pp.34-52; de asemenea, pentru o trecere în revistă a principalelor curente criminologice până în Epoca modernă, a se vedea Amza Tudor. 2002. *Tratat de criminologie. Tratat de teorie şi politică criminologică*, Bucureşti: Lumina Lex, pp. 18-32; Robert M. Bohm, Keith N. Haley. 2002. *Justiţia penală. O viziune asupra sistemului american*, Bucureşti: Editura Expert, pp. 95-97. În anul 1934 se înfiinţează Societatea Internaţională de Criminologie iar, în anul 1990, Societatea Română de Criminologie şi Criminalistică.

perioadă de constituire a criminologiei ca știință a fost reprezentată de *delimitarea obiectului de studiu* și implicit, de definirea domeniului științific[4], proces în cadrul căruia criminologia a fost uneori percepută ca „știință fără regat" (Thorsten Sellin[5]) sau chiar ca o „superștiință" (Maxime Laignel Lavastine[6]; Vasile V. Stanciu).

Delimitarea obiectului de studiu al criminologiei se realizează în funcție de *perspectiva asupra criminalității*[7] care, în prezent, îmbină abordările centrate pe *fenomenul criminalității, reacția socială împotriva criminalității*[8], precum și pe *practica și politica anticriminală*.

1.1. Criminalitatea ca fenomen social

Abordarea criminologiei ca știință a „fenomenului criminal", ca fenomen „uman și social", iar nu ca „simplă abstracție juridică", include în domeniul de cercetare, atât o „realitate individuală" – *crima, criminalul* și *victima* –, cât și o „realitate colectivă" – *criminalitatea*. Drept urmare, criminologia a fost definită pe rând sau concomitent ca:

- știința despre *criminal* (Enrico Ferri[9], Etienne de Greff[10]);
- știința despre *crimă* (Émile Durkheim)[11], „discursul cu privire la crimă", știința crimei (R. Vouin, J. Léauté 1956)[12];
- știința despre *dinamica actului criminal* (Maurice Cusson[13]), teorie centrată pe procesele și mecanismele „trecerii la act" care va pune bazele „criminologiei dinamice" și a utilizării metodelor calitative, în opoziție cu „criminologia etiologică" a anilor '50 care utilizează preponderent metode cantitative;

---

[4] „Criminologia pozitivistă" a fost fondată de Cesare Lombroso, cercetător în domeniul antropologiei criminalității, odată cu lansarea lucrării *L'uomo delinquente* (1876).

[5] Thorsten Sellin. 1950. „Raportul general cu privire la «Aspectele sociologice ale criminalității», prezentat la cel de-al II-lea Congres al Societății Internaționale de Criminologie (S.I.C.). In *Annales Internationales de Criminologie*.

[6] Maxime Laignel Lavastine și Vasile Stanciu (colaborator). 1950. *Précis de criminologie : La connaissance de l'homme, la biotypologie, la personnalité criminelle*. Paris: Payot, 282 p.

[7] Tudor Amza, *op. cit.*, pp. 29-50.

[8] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Criminologie*. Iași: Editura Junimea; în această lucrare, criminologul ieșean tratează pe larg tema: „Criminologia reacției sociale", pp. 321-349.

[9] Enrico Ferri. 1905 / 1914. *La sociologie Criminelle*, 2e édition (1914). Paris: Librairie Félix Alcan, 640 pp.

[10] Étienne De Greeff. 1946. *Introduction à la criminologie*. Bruxelles: Joseph Vandenplas, Libraire Éditeur, 2e édition, 415 pp.

[11] Émile Durkheim. 1956. *Les règles de la méthode sociologique*. Paris: Ed. P.U.F.

[12] Vouin, R.și Léauté, J. 1956. *Droit penal et criminologie*. Presses Universitaires De France.

[13] Maurice Cusson. 1998. *Criminologie actuelle*. Paris: Les Presses Universitaires de France. Première édition. Collection: Sociologies, 254 pp.

- ştiinţa despre *fenomenul criminalităţii* (J. M. van Bemmelem 1942; Jean Pinatel[14] 1987; Narcis Giurgiu 1992);
- ştiinţa asupra *criminalităţii* ca *fenomen social* (Edwin H. Sutherland, Donald Ray Cressey[15]);
- ştiinţa despre *victimă* sau *victimologia* (Tudor Amza, Alecu Ioan Iacobuţă 2000 / 2002).

În ceea ce priveşte noţiunea de „crimă", literatura de specialitate consemnează trei accepţiuni ale acesteia, după cum urmează:

a. În *sens comun*, noţiunea de *crimă* se referă fie la *infracţiuni intenţionate împotriva persoanei*, fie la infracţiuni cu alt obiect juridic principal dar care au ca rezultat *moartea unei persoane*, fie la *alte fapte penale grave*.

b. *Sensul penal* al noţiunii de *crimă* se referă la o infracţiune gravă care atrage pedepse diferite şi proceduri speciale în raport cu celelalte infracţiuni, sens atribuit şi de legislaţia penală română de la 1865, respectiv 1936[16].

În dreptul penal român actual se menţine *concepţia unitară* cu privire la infracţiune, criticată uneori, în literatura de specialitate, contravenţiile[17] ieşind din sfera de reglementare a dreptului penal.

> Această „lacună" legislativă a fost corectată prin modificarea *Codului penal român* în vara anului 2004, modificare rămasă în stare de proiect, după nenumărate prorogări de termen[18]. Conform *proiectului de Cod penal român* (2004), *faptele prevăzute de legea penală* ca *infracţiuni* se împart, după gravitatea lor, în *crime şi delicte* (art. 3 din *proiectul de Cod penal* (2004).

Împărţirea *bipartită a infracţiunilor* în *crime* şi *delicte*, modifică înţelesul noţiunii de „delict", care nu se mai referă la „violarea unei anumite legi" în

[14] Jean Pinatel. 1987. *Le phénomène criminel*. Paris: MA Editions.

[15] Edwin H. Sutherland and Donald R. Cressey. 1974. *Criminology*, 9th edition, Philadelphia / New York / Toronto: J.B. Lippincott Company.

[16] *Codul penal român* de la 1865 şi *Codul penal Carol al II-lea* de la 1936 sunt *legi organice* în care se regăseşte împărţirea tripartită a infracţiunilor în *crime, delicte* şi *contravenţii*, împărţire care se menţine şi astăzi în Franţa, Belgia, Luxemburg, San-Marino, Grecia.

[17] *Ordonanţa nr. 2 din 2001 privind regimul juridic al contravenţiilor*, cu modificările şi completările ulterioare.

[18] *O.U.G. nr. 50 din 2006 pentru prorogarea termenului* prevăzut la art. 512 din *Legea nr. 301 din 2004 - Codul penal* şi la art. 97 alin. (1) din *Legea nr. 294 din 2004 privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* (publicată în M.Of. nr. 566 din 30 iunie 2006).

general, ci în mod particular la încălcarea legii penale, rămânând ca diferențierea între „crime" și „delicte" să se realizeze în funcție de *gravitatea faptei penale* – valoarea pagubei, valoarea obiectului lezat și modul de comitere a faptei – și de *sancțiunea aplicată* – penală sau corecțională[19].

„*Crima*, în sens penal, reprezintă o *infracțiune gravă* care atrage *pedepse diferite* și *proceduri speciale* în raport cu celelalte infracțiuni".

„*Delictul* reprezintă *fapta antisocială*, comisă în societate, ce constă în *acțiunea sau inacțiunea* unei anumite persoane, care atentează cu *discernământ și vinovăție* la anumite valori și relații sociale ce sunt protejate de norme de drept penal".

„Infracțiunea" este definită în *Codul penal român*, actualizat 2016[20], prin prisma *trăsăturilor esențiale* care trebuie întrunite concomitent, ca fiind „fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o"; totodată, „infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale" (art. 15 alin. (1) și (2) din *Codul penal român*, actualizat.

Rezultă că o faptă constituie *infracțiune – crimă sau delict* – numai dacă întrunește cele patru *trăsături esențiale* – prevederea în legea penală, vinovăția, nejustificabilitatea și imputabilitatea – care în fapt, reprezintă *criterii de diferențiere* de alte forme de ilicit juridic (civil, administrativ, disciplinar, contravențional etc.).

Infracționalitatea, în sens generic și ca fenomen socio-uman, desemnează *ansamblul faptelor penale* comise într-un spațiu și într-o perioadă de timp determinate.

c. În *sens criminologic*, *crima* este un *fenomen socio-juridic* (o realitate observabilă și repetabilă), un *fapt uman și social*, care transcende noțiunii de crimă în sens penal, în corelație cu principiul *legalității incriminării*.

[19] Dan Banciu. 1999. *Control social și sancțiuni sociale*. București: Editura Victor , pp. 112-114.
[20] *Legea nr. 286 din 2009 privind Codul penal*, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014.

De aceea, noțiunea de *crimă*, în *sens criminologic*, este mult mai cuprinzătoare referindu-se atât la *faptele penale incriminate* (infracțiuni), cât și la *faptele cu justificată aparență penală*, fără elementul constitutiv al infracțiunii, cum ar fi de pildă, *devianța* care generează (favorizează și determină) *delincvența*; de exemplu, conform *Legii nr. 286 din 2009 privind Codul penal*, cu modificările și completările ulterioare, *faptele cu aspect predelincvențional* care prezintă pericol social mai redus, faptele comune, tentativa (art. 32-34), participația (art. 46-52), situațiile care înlătură caracterul penal al faptei – cauzele justificative (art.18-22) și cauzele de neimputabilitate (art. 23-31).

Din perspectiva arătată, *criminalul* este o persoană care *comite o crimă* în toate sensurile anterior arătate: *faptă penală* și *faptă cu justificată aparență penală*. În vederea evitării etichetării, *teoriile aboliționiste* propun înlocuirea și utilizarea sintagmei *persoană care a săvârșit o crimă*, aspect confirmat de menținerea termenului *delincvență juvenilă*, cu referire la minorii care comit acte criminale, în sens criminologic. Totuși, având în vedere creșterea periculozității făptuitorilor minori, precum și a gravității faptelor săvârșite cu violență mai ales, de către aceștia, unii autori de specialitate propun sintagma „criminalitatea în rândul minorilor"[21], cu referire la *criminalitatea juvenilă*, respectiv *infracționalitatea juvenilă*.

> *Delincvența juvenilă* cuprinde acele conduite și acte antisociale, care exced violării legii penale, și care sunt săvârșite de persoane care n-au atins încă vârsta majoratului (18 ani în România) (Banciu 1999).

Criminalitatea ca *fenomen socio-uman*, inclusă în domeniul de cercetare al criminologiei, desemnează *ansamblul faptelor penale* sau cu *justificată aparență penală* săvârșite într-un spațiu și într-o perioadă de timp determinate. Ca *fenomen juridic*, criminalitatea reprezintă ansamblul comportamentelor umane considerate *infracțiuni* – incriminate și sancționate – în cadrul unui sistem de drept penal. Literatura de specialitate operează diferite clasificări ale criminalității, fie în funcție de *criterii obiective* – unități de spațiu și timp – fie în funcție de *criterii subiective* cu referire la gradul de cunoaștere a faptelor penale de către organele de justiție penală. Astfel se poate distinge între următoarele *tipuri de criminalitate*[22]:

[21] Igor Dolea; Victor Zaharia; Valentina Prițcan și Mariana Buciuceanu-Vrabie, „Fenomenul delicvenței juvenile în Republica Moldova". Institutul de Reforme Penale din Republica Moldova, 2014 (http://irp.md/news/519), accesat în data de 10 decembrie 2016.

[22] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, pp. 16-17.

- *criminalitatea reală* (C.R.) reprezintă totalitatea faptelor penale (sau cu justificată aparență penală, n.n.) săvârșite într-un anumit spațiu sau teritoriu și într-o anumită perioadă de timp;
- *criminalitatea aparentă* (C.A.) sau relevată reprezintă totalitatea faptelor penale reclamate sau sesizate din oficiu și se referă la acea parte a infracționalității reale care a fost descoperită de organele specializate ale statului (organe de cercetare și urmărire penală);
- „cifra neagră" a *criminalității* este reprezentată de diferența dintre faptele penale săvârșite și cele reclamate sau constatate de organele de urmărire penală;
- *criminalitatea legală* (C.L.) *sau judiciară* reprezintă acea parte a criminalității descoperite care este, fie *judecată*, fără să se pronunțe o hotărâre definitivă de condamnare (de exemplu, în cazul încetării procesului penal, al achitării condamnatului etc.), fie *condamnată* sau *definitivă*, caz în care s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare.

1.2. Criminologia reacției sociale

Noul curent criminologic, care se desprinde de *criminologia tradițională* centrată pe cercetarea originilor criminalității și care înglobează formele de *reacție socială* împotriva acesteia, realizează conținutul „noii criminologii". În acest sens, are loc o deplasare a centrului de greutate din sfera personalității criminale și a mecanismelor trecerii la actul criminal, în sfera *proceselor sociale* care produc devianță, delincvență și infracționalitate, în cadrul unui proces dinamic de interacțiune cu alte procese complexe de acțiune și reacțiune (R. Gassin). Reacția socială împotriva criminalității intervine *ante-factum* sau *post-factum*, astfel încât, la „studiul științific al omului delincvent și al delictului" (Jean Pinatel) se adaugă „studiul reacției sociale la fenomenul criminalității"[23].

Drept urmare, în procesul de producere a criminalității se disting *trei niveluri de acțiune socială*[24] și anume: nivelul *elaborării legii*; nivelul *reacțiilor interpersonale* și *procesul instituțional al reacției sociale* care crează „direct și nemijlocit" devianța, delincvența și infracționalitatea. Criminalul este din acest punct de vedere, „rezultatul proceselor sociale de criminalizare, al implicării, al imputării și al stigmatizării" (Robert și Lascoumes 1973)[25] iar crima constituie „

[23] Narcis Giurgiu. 1993. *Elemente de criminologie*. Iași: Editura Fundației „Chemarea", p. 4 *apud* Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, pp. 17-18.
[24] Rodica M. Stănoiu. 1998. *Criminologie*, București: Editura Oscar Print, p. 25.
[25] Philippe Robert. 1966 (1re édition) / 1974 (în colaborare cu Pierre Lascoumes). *Les bandes d'adolescents, une théorie de la ségrégation*, Paris: Éditions ouvrières.

un obiect socialmente construit în cursul interacțiunii sociale, care constituie activitatea delincventă însăşi" (Giurgiu 1992)[26]. Ca atare, cercetările criminologice înscrise pe această direcție vizează probleme privitoare la *analiza socio-politică a normei penale*, procesele de *legiferare și aplicare a legii penale* (incriminarea primară și secundară), interferența dintre diferite *tipuri de control social* sau cele legate de *impactul politicii penale* asupra *traiectoriei sociale* a persoanei care săvârșește actul criminal.

1.3. Politica și practica anticriminală

În strânsă legătură cu aspectele anterior prezentate, care constituie tot atâtea direcții de analiză a fenomenului criminalității, în funcție de reacțiile specifice ale societății, se conturează mijloacele și metodele specifice de *control* al *fenomenului criminalității* care definesc *practica și politica anticriminală.*

Definirea domeniului practicii și politicii anticriminale se constituie în obiect de studiu al criminologiei și are în vedere, în primul rând, *raportul* dintre *teorie și cercetare*, acesta fiind abordat în criminologie din două puncte de vedere și anume[27]:

a. *Modul tradițional* vizează o ordine progresivă plecând de la datele furnizate de *cercetarea empirică / de teren* pe care se întemeiază faptele criminale, acestea constituindu-se în *teorii explicative* care, la rândul lor fundamentează *politicile anticriminale derivate.*
b. În sens invers, *teoria* reprezintă *baza cercetării criminologice*, adică, pornindu-se de la experiență se formează opinii generale, respectiv *viziuni neștiințifice* care devin *moduri de interpretare* în ceea ce privește *prevenirea criminalității* la toate nivelurile: primar, secundar și terțiar.

Privitor la corelația *teoria – practica – politica anticriminală* se mențin și astăzi controversele cu privire la răspunsul care poate fi dat la întrebarea: „Criminologia este o știință fundamentală sau o știință aplicativă"? Împăcarea extremelor o realizează G. Canepa[28] (1971) care surprinde *dublul caracter* al cercetării criminologice, ca *finalitate* axată deopotrivă pe *cauze și probleme*,

[26] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, p. 34.

[27] Teoria reprezintă un ansamblu sistematic de idei sau de cunoștințe (*theoria*, gr. – contemplație); pentru detalii privitoare la relația dintre teorie și metodă, Vasile Miftode. 2003. „Elemente pentru o metateorie a acțiunii", în *Tratat de Asistență Socială. Fundamente teoretice și metodologice*, vol. I, Iași: Editura Fundației AXIS, pp. 140-141.

[28] G. Canepa. 1971. „L' Épistémologie et la recherche criminologique", în *Revue de droit pénal et de criminologie*, vol. 51, p. 761.

precum și pe utilizarea rezultatelor în practică: *prevenire și reabilitare* socială, respectiv, reinserție *socială*. Acest punct de vedere este amplu argumentat în literatura de specialitate[29] prin realizarea diferențierii între „criminologia teoretică" și „criminologia practică", fiecare în parte fiind asociată fenomenului criminalității.

Literatura de specialitate grupează reprezentările științifice – orientări și teorii – în legătură cu *fenomenul criminalității*, care s-au succedat de-a lungul istoriei, în funcție de cele trei etape care au marcat evoluția umanității și anume: *viziunea diabolică* asupra crimei, specifică Evului Mediu (Foucault 1974)[30]; *concepția clasică, utilitaristă sau beccariană* (Beccaria1764)[31]; *concepția științifică* demarată odată cu școala pozitivistă italiană (Lombroso1876)[32] și continuată cu teoriile criminologice moderne.

Astfel, delimitarea *scopului și funcțiilor* criminologiei constituie criterii esențiale pentru particularizarea domeniului de cercetare, mai ales în cadrul științelor penale. *Scopul general* al criminologiei, în funcție de raporturile acesteia cu alte științe, are în vedere *fundamentarea unei politici anticriminale eficiente*, iar *scopul imediat (particular)* are în vedere „fenomenologia penală"[33]. Reprezentând un criteriu de diferențiere de dreptul penal ca știință normativă. Astfel, evoluția unor curente și doctrine din domeniul sociologiei devianței și din cel al criminologiei antrenează schimbări semnificative în *filosofia sistemului de justiție penală*, acestea fiind reflectate de actualitatea politicilor și practicilor anticriminale.

Practica anticriminală este legată de modul de organizare și funcționare a *sistemului de justiție penală* – poliție, parchet, instanța de judecată, serviciul de probațiune, unități penitenciare, centre de detenție ori centre educative – a cărei eficiență este răspunsul direct la *politicile penale*[34], ca rezultat al interdependenței

---

[29] Valerian Cioclei. 2003. *Manual de criminologie*, București: All Beck.

[30] Un amplu studiu asupra sistemelor de putere menite să pedepsească și să disciplineze este realizată de Michel Foucault în lucrarea *A supraveghea și a pedepsi* (1974) în care analizează mutația suferită de sistemele de putere între 1760 și 1840.

[31] Cesare Beccaria. 1764. *Dei delliti e delle peni* (Cesare Beccaria. 2001. *Despre infracțiuni și pedepse*. București: Editura Rosseti). „Utilitarismul beccarian" dublat de viziunea umanistă asupra aplicării pedepselor penale anticipează *paradigmele dreptului penal modern* în sensul unei *justiții restaurative*.

[32] Cesare Lombroso. 1876. *L'uomo delinquente* (*Omul delincvent*). Milano: Ulrico Hoepli. Cesare Lombroso este considerat „părintele criminologiei antropologice".

[33] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, p. 19.

[34] În sens restrâns, termenul de „politică penală" reflectă în mod strict *activitatea represivă* a instituțiilor de justiție penală, accepțiune parțial infirmată de sistemul românesc de justiție penală, odată cu introducerea în perioada 1995-2001 / 2002 a probațiunii în formă instituțională: serviciile de probațiune și sediile secundare ale acestora (*Legea nr. 252/2013 cu privire la organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare).

între criminologie – ştiinţă empirică care utilizează metoda inductivă („ceea ce este") – şi dreptul penal – ştiinţă normativă care utilizează metoda deductivă („ceea ce trebuie să fie") (Molina 1996). Încă din anul 1975, Vintilă Dongoroz considera criminologia o adevărată „busolă în orientarea practicii procesului penal" sub aspectul „orientării practicii judecătoreşti", al orientării organismelor care pun în aplicare dispoziţiile sentinţelor penale", precum şi al „îmbunătăţirii mijloacelor de perfecţionare a tratamentului delincvenţilor"[35].

În ceea ce ne priveşte, avem în vedere sensul larg al noţiunii de „politică penală" asociat cu cel al noţiunii de „politică criminală" („politique criminelle"), accepţiune controversată în doctrină deoarece, deşi are o sferă mai largă, indică contrariul a ceea ce doreşte în realitate să exprime. Drept urmare, a fost preferat termenul de „politică anticriminală" (Rassat şi Picca 1983;) conducând la *abordarea managerială* recentă care are în vedere „gestiunea fenomenului criminal", ceea ce presupune atât analiza şi înţelegerea „fenomenului criminal", cât şi aplicarea unor strategii specifice (Lazerges 1987). Este ceea ce profesorul Valerian Cioclei numeşte a fi „ştiinţa politicii criminale" alături de „practica anticriminală", în funcţie de care se ia „decizia de politică criminală" cu caracter statal exprimând voinţa politică interpusă între zona teoretică şi zona practică[36]. În acelaşi sens, criminologul ieşean, profesorul Ioan Alecu Iacobuţă defineşte „ştiinţa politicii penale" ca disciplină „autonomă" şi „integratoare" constituind puntea de legătură dintre criminologie şi ştiinţele penale (drept penal, drept procesual penal sau drept execuţional)[37].

Însă, *politica penală*[38] exprimată prin *strategia şi tactica* la nivelul întregii societăţi, pentru lupta împotriva „fenomenului criminal", nu poate fi confundată cu *politica* în general, care are în vedere promovarea unor interese sau deziderate de grup sau partid. Cu toate că *politicile penale* nu pot avea culoare politică, în prezent se vorbeşte de o adevărată „criză instituţională cu privire la teoretizarea opţiunilor penale ale statului" fiind vizat chiar domeniul „explorator", al cercetării, cu implicaţii directe asupra instituţiilor autonome şi specializate, cum ar fi Institutul Naţional de Criminologie.

Politica anticriminală se referă la „ansamblul teoriilor şi al strategiilor concepute în scopul stăpânirii fenomenului criminal, precum şi sistemul mijloacelor

[35] *Apud* Alecu Ioan Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, p. 35.
[36] Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, p. 57.
[37] Ioan Alecu Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, p. 26.
[38] Unii autori contestă conceptul de „politică penală", cu atât mai mult, caracterul autonom al acesteia (Trăsnea 1970; Bulai 1972; Stănoiu 1998); pentru detalii a se vedea, Ioan Alecu Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, pp. 26-27.

aplicate efectiv, de către stat, în același scop". Cu toate că politicile penale sau politicile anticriminale nu se confundă cu politicul, acesta din urmă influențează actul de *administrare a justiției penale* în sensul că soluțiile și măsurile sunt aplicate „doar dacă nu lezează interese economice și valori ale puterii"[39]. Situația este aplicabilă chiar și în ideea *modernizării și flexibilizării justiției penale* în țara noastră prin introducerea instituției *probațiunii* – sistemul de probațiune – rolul acesteia în cadrul sistemului fiind hotărât de către guvern, activitățile specifice fiind „determinate direct prin politicile guvernamentale", adică „politicile stabilite de clasa politică"[40]. Astfel, dincolo de „problemele majore" legate de crimă și criminalitate surprinse în cadrul teoriilor criminologice – cauze, condiții, măsuri de prevenire – „înțelegerea socială" exprimată prin „politicile crimei", „nu trebuie să deranjeze marile interese de grup ale celor care dețin puterea"[41].

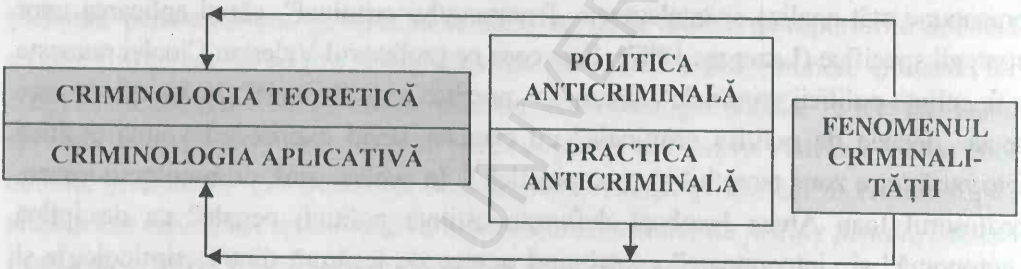

Schema 1 Criminologia, politica anticriminală și practica anticriminală

Echilibrarea situației se poate realiza prin definirea exactă atât a *rolului Statului*, cât și a *societății civile* în administrarea justiției în comunitate[42] de unde decurge *necesitatea colaborării politicului cu experți criminologi, psihologi, asistenți sociali, sociologi, consilieri de probațiune*, etc. Așa cum rezultă din definiția politicii anticriminale, atât Statul, cât și societatea civilă trebuie să colaboreze în vederea „cunoașterii" și „stăpânirii" adică a realizării *controlului asupra fenomenului criminalității.*

[39] Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, p. 58.
[40] Kevin Haines. 2002. „Ce este probațiunea?", în *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere* (coordonator Ioan Durnescu). Craiova: Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova, p. 81.
[41] Tudor Amza. 2002. *Op. cit.*, p. 1005.
[42] *Idem*; a se vedea *Recomandarea nr. R (83) 7* a Consiliului Europei *cu privire la participarea publicului la elaborarea politicii penale* care face referire expresă la „prevenția socială" și „prevenția situațională".

O abordare modernă privitoare la *administrarea justiției în comunitate* ne este oferită de implementarea *probațiunii în România*, caracterul instituțional fiind dat de inserarea acesteia ca o nouă verigă în cadrul sistemului de justiție penală. Prin toate tipurile de activități specifice realizate în colaborare, atât cu celelalte instituții din justiția penală, cât și cu instituțiile din comunitate, probațiunea are un impact deosebit asupra următoarelor *zone de interes* care vizează prevenirea și controlul criminalității:

a. *Practica anticriminală* prin toate cele trei componente: *drept penal* – executarea pedepselor neprivative de libertate (sentințe comunitare) în colaborare cu instanța de executare; *tratament* – procesul de supraveghere în comunitate și asistarea prin respectarea măsurilor și obligațiilor impuse de instanță, (asistența psihosocială penală și asistența post-penală); *prevenire*, în special, focalizată pe *reducerea recăderii* și / sau *a recidivei* (prevenție terțiară) alături de prevenție primară și secundară în parteneriat cu instituții și organizații din domeniul reabilitării și incluziunii sociale;

b. *Decizia de politică anticriminală* care acționează prin conturarea unor strategii și planuri de acțiune fezabile, atât la nivel național, cât și la nivel local sau teritorial;

c. *Știința politicii anticriminale* care acționează, atât prin oferirea unor *explicații cauzale / etiologice* din perspectiva *criminologiei clinice*, cât și prin oferirea unor modele de analiză a *trecerii la act*, din perspectiva *criminologiei strategice* din cadrul *evaluărilor psihosociale* a conduitei antisociale; de asemenea, realizarea unor cercetări fundamentale privitoare, în mod special, la următoarele domenii de interes și anume:

- *devianța în rândul minorilor* și fenomenul *delincvenței juvenile*;
- *conduita victimiară* raportată la anumite tipuri de infracțiuni;
- *estimarea ratei actuariale* / obiective de recădere/recidivă prin standardizarea și validarea unor instrumente de lucru;
- analiza comparativă a *eficienței sancțiunilor comunitare* comparativ cu cele privative de libertate dublată de realizarea unei baze de date etc.;
- dezvoltarea organizațională și comunitară durabilă în cadrul cercetării-acțiune (C.A.).

d. Asupra *politicilor penale*, în sens restrâns, și implicit, asupra legislației penale (legi organice și legi speciale), prin impactul direct pe care îl poate avea funcționarea eficientă a serviciilor de probațiune, în parteneriat cu serviciile orientate către protecția victimei și medierea victimă-agresor.

În funcție de abordarea diferită a obiectului de studiu, cu accent pe *fenomenul criminalității*, *reacția socială împotriva criminalității* sau *practica și politica anticriminală*, în cadrul unor „concepții sectoriale dominante"[43] – fapta penală sau cu justificată aparență penală, făptuitorul, victima, reacția socială, mijloacele și metodele de prevenire a infracțiunilor – definițiile date criminologiei sunt fie de „tip restrictiv" având în vedere cauzalitatea actului criminal („criminologia etiologică"[44]), fie de „tip extensiv" cu referire la criminologie ca știință integratoare[45].

Potrivit definiției desprinse din documentele Congresului VIII al O.N.U. pentru prevenirea infracțiunilor și tratamentul delincvenților, Havana, 27 august-7 septembrie 1990, „criminologia este știința care analizează *cauzele infracțiunilor* și *factorii* care influențează comiterea acestora, *elaborând politici* în materie de *prevenire și justiție penală* în cadrul *planificării sociale* de ansamblu. Totodată, se evaluează *costurile sociale* ale fenomenului infracțional și se urmărește realizarea unei *politici de ansamblu,* pentru obținerea unei *protecții eficiente*, corespunzătoare realităților și nevoilor sociale, aflate în continuă evoluție"[46].

Din perspectiva „criminologiei de tratament", Rodica M. Stănoiu (1998) definea criminologia ca „știință care studiază *factorii* și *dinamica actului criminal* în sens larg, precum și *reacția socială față de acesta*, în scopul *prevenirii criminalității, umanizării sistemului de represiune și reintegrării sociale a delincvenților*". Având în vedere limitele *modelului curativ* ca *reacție socială* împotriva criminalității, aspecte abordate pe larg în lucrarea de față, vom trece în revistă și alte definiții care se bazează pe o abordare ceva mai amplă.

Astfel, unii autori definesc criminologia din perspectiva analizei „trecerii la act" ca „disciplină care analizează *etiologia conduitei delincvenței* sub aspect biopsihologic și *sursele sociale legale* ale devianței și criminalității, sub aspectul sociocultural, juridic și politic"[47]. O abordare care face trimitere expresă la *victimele infracțiunilor*, atât din perspectiva analizei etiologice, cât și din cea a eficientizării

---

[43] Ioan Alecu Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, pp. 12-18.

[44] Într-o primă opinie este considerată *cauzalitatea ca obiect de studiu* al criminologiei, criticile aferente făcând trimitere la o „repetare nejustificată" (Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*) deoarece analiza fenomenului infracțional se realizează inclusiv sub aspectul cauzalității; o altă opinie, dominantă, consideră *cauzalitatea* ca *scop*, structurând conținutul *criminologiei etiologice* (Valerian Cioclei. 1996. *Criminologie etiologică*. București: Actami).

[45] Distincție realizată de Valerian Cioclei. 2003. *Manual de criminologie. Op. cit.*, p. 62. A se vedea și „teoriile criminologice integrative" – *teoria integrativă a violenței* (Wolfgang; Ferracuti 1967), *teoria generală* sau „bonding theory" (Hirschi; Gottfredson), și în fine, *teoria integrării culturale diferențiale* (Denis Szabo) (pentru detalii, Rodica M. Stănoiu. 1998. *Op. cit.*).

[46] Ioan Alecu Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, p. 36.

[47] Tudor Amza. 2002. *Op. cit.*, p. 957.

practicii anticriminale, este oferită de criminologul ieşean şi fost procuror, profesorul Ioan Alecu Iacobuţă în 2001, din perspectiva definirii criminologiei ca ştiinţă care „studiază *fapta, făptuitorul şi victima*, pentru a stabili *cauzele* care determină şi *condiţiile* care favorizează sau înlesnesc săvârşirea faptelor penale şi a *recomanda măsuri de reeducare* a infractorilor şi de *prevenire* a infracţionalităţii[48].

Integrarea perspectivelor deja arătate, cu impact asupra *clasificării teoriilor criminologice – criminologia etiologică, criminologia reacţiei sociale* şi *criminologia dinamică* – o realizează Valerian Cioclei în definirea criminologiei care „reprezintă ansamblul cercetărilor cu caracter ştiinţific ce se ocupă, pe de o parte, cu studierea *fenomenului criminal*, urmărind *cunoaşterea complexă* a acestuia şi, pe de altă parte, cu *evaluarea practicii anticriminale*, în scopul *optimizării* acesteia"[49].

Aspectele anterior prezentate delimitează şi definesc *scopul şi funcţiile* criminologiei care constituie criterii esenţiale pentru particularizarea domeniului de cercetare, mai ales în cadrul ştiinţelor penale. Astfel, *scopul general* al criminologiei, în funcţie de raporturile acesteia cu alte ştiinţe, are în vedere *fundamentarea unei politici anticriminale eficiente*, iar *scopul imediat (particular)* are în vedere „fenomenologia penală" reprezentând un criteriu de diferenţiere de dreptul penal ca ştiinţă normativă[50].

De asemenea, literatura de specialitate[51] distinge între „criminologia generală" – axată pe studierea *factorilor generali* ai fenomenului criminalităţii care diferenţiază criminalul de noncriminal – şi „criminologia clinică" al cărei scop este reprezentat de surprinderea *interacţiunilor particulare sau specifice* din cadrul actului criminal. O altă diferenţiere se realizează între „criminologia tradiţională", fondată de paradigma etiologică care are în vedere cauzalitatea actului infracţional, şi „noua criminologie" sau „criminologia reacţiei sociale" care-şi propune să extindă domeniul de cercetare asupra fenomenelor şi proceselor sociale care crează direct / nemijlocit sau indirect devianţă, delincvenţă şi criminalitate. În funcţie de obiectivele generale şi specifice ale ştiinţei criminologice se conturează funcţiile[52] acesteia sub aspect *descriptiv* ce are în vedere „fenomenologia criminalităţii"; *explicativ* sau *etiologic* ce vizează „teoria factorilor"; *predictiv* ce înglobează anticiparea evoluţiei „fenomenului criminal"; în fine, sub

[48] Ioan Alecu Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, p. 35.
[49] Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, p. 63.
[50] Ioan Alecu Iacobuţă. 2002.*Op. cit.*, p. 19.
[51] Pentru detalii, a se vedea Rodica M. Stănoiu. 1998. *Op. cit.*, p. 26.
[52] Pentru detalii, a se vedea Ioan Alecu Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, pp. 20-21. Autorul arată importanţa funcţiei preventive a criminologiei care, în ultima perioadă, a fost reluată şi reevaluată.

aspect *profilactic* ce are în vedere cercetarea remediilor criminalității care include *prevenția* la cele trei niveluri: primar, secundar și terțiar.

2. Evoluția teoriilor explicative în cercetarea criminologică

Evoluția unor curente și doctrine din *domeniul criminologiei* și al sociologiei devianței a antrenat unele schimbări în *filosofia sistemului de justiție penală* reflectate, în mod specific de politica și practica anticriminală. Așa cum arătam, teoriile criminologice oferă explicații, atât despre comportamentul persoanelor care comit actul criminal, cât și despre cel al victimelor, al personalului din instituțiile de justiție penală, precum și al altor actori implicați în procesul de justiție penală. Totuși, analiza devianței, delincvenței și criminalității nu se poate reduce la o perspectivă strict juridică deoarece acestea sunt în primul rând *fenomene de natură socială* din punctul de vedere al mecanismelor de producere și implicații, care se raportează la întregul sistem de valori al societății, având caracter antisocial și ilicit.

Drept urmare, cunoașterea teoriilor criminologice este necesară pentru „înțelegerea *fundamentului politicilor* care sunt propuse și implementate" cu scopul *prevenirii și controlului criminalității*[53]. Literatura de specialitate grupează reprezentările (orientări și teorii) în legătură *cu fenomenul criminalității*, care s-au succedat de-a lungul istoriei, în funcție de cele trei etape care au marcat evoluția umanității (conform sociologului francez Auguste Compte) conturând astfel: *viziunea diabolică* asupra crimei, specifică Evului Mediu[54]; *concepția clasică, utilitaristă sau beccariană*; *concepția științifică* demarată odată cu școala pozitivistă italiană și continuată cu teoriile moderne.

2.1. Determinismul bio-psiho-socio-cultural

Primele explicații de *natură etiologică*[55] cu privire la fenomenul criminalității au fost fundamentate în cadrul studiilor de drept penal realizate de reprezentanți de seamă ai *școlii clasice a dreptului penal* sau *criminologiei clasice*: Cesare Bonesana, marchiz de Beccaria[56] considerat fondatorul dreptului penal modern; Jeremy

[53] Robert M. Bohm and Keith N. Haley. 2002. *Op. cit.*, p. 140.

[54] Un amplu studiu asupra sistemelor de putere menite să pedepsească și să disciplineze este realizată de Michel Foucault în lucrarea *A supraveghea și a pedepsi* (1974) și publicată la București: Editura Humanitas în anul1995, în care analizează mutația suferită de sistemele de putere între 1760 și 1840.

[55] *Criminologia etiologică* este acea subramură a criminologiei teoretice ce se ocupă cu stabilirea *cauzelor*, a *condițiilor* sau a *factorilor* care determină ori favorizează fenomenul criminal (Cioclei 2003).

[56] *Dei delitti e delle pene* (*Despre infracțiuni și pedfepse*), 1764, este opera care consacră principiile beccariene „demolând vechile șabloane..., total anacronice" și stabilind principiile de bază în domeniul legislativ-penal (Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, p. 73).

Bentham[57], filosof britanic care a întemeiat o adevărată filosofie a dreptului preluând şi dezvoltând principiul utilitarismului. Principiul *utilitarismului* specific criminologiei clasice vizează în esenţă următoarele aspecte:

- legalitatea pedepselor;
- caracterul retributiv, descurajant al pedepselor care implică atât egalitatea, cât şi personalitatea acestora;
- moderaţia pedepselor;
- proporţia dintre infracţiuni şi pedepse;
- necesitatea prevenirii delictelor.

Concepţia utilitaristă a şcolii clasice a dreptului penal prefigurează explicaţiile de *tip noncauzal* reprezentând un punct de reper şi subscriind totodată, unei *viziuni dinamice* în abordarea şi explicarea actului criminal care va pune, în viitor, bazele „criminologiei empirice" (Maurice Cusson).

Ulterior s-au constituit principalele „şcoli" criminologice clasice – *şcoala geografică* sau *cartografică* (L. A. J. Quetelet în Belgia; A. M. Guerry în Franţa; H. Mayhew în Anglia); *şcoala lyoneză* sau „şcoala mediului social" (A. Lacassagne, L. Manouvrier); *şcoala interpsihologică* (G. Tarde); *şcoala sociologică* (É. Durkheim); *analiza statistico-matematică* a criminalităţii (von List în Germania; A. Prins în Belgia; von Hammel în Olanda); *şcoala socialistă* sau tezele filosofiei marxiste[58] (Duceptiaux în Belgia; Dupuy şi Legoyt în Franţa; Berg în Germania; Turati, Battaglia şi Loris în Italia; W. A. Bonger în Olanda) – care au contribuit de pe poziţii diferite la constituirea *orientării sociologice* propriu-zise[59]. De exemplu, crima ca „fenomen social normal" care se manifestă în toate societăţile datorită eterogenităţii condiţiei umane şi „starea de anomie" ca stare obiectivă a mediului social caracterizată printr-o dereglare a normelor sociale inerentă unor schimbări sociale bruşte este amplu argumentată de Émile Durkheim, unele constatări confirmându-se în condiţiile sociale din România[60] inclusiv sub aspectul practicii penale.

Principiile şcolii criminologice clasice dezvoltate ulterior şi de *şcoala neoclasică* (sec. al XIX-lea) se centrează în jurul ideii de credinţă în „existenţa unei voinţe libere" şi corecta „individualizare a pedepsei", cel de-al doilea aspect, mai ales, în cazul minorilor[61]. Aşadar, explicaţiile şcolii criminologice clasice şi neoclasice bazate

[57] *Introduction to the Principles of Morales and Legislation*, 1780; *Panopticon: or the Inspection House*, 1787; *A fragment on Government*, 1787.
[58] Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, pp. 85-86.
[59] Pentru detalii a se vedea Ioan Alecu Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*
[60] *Ibidem*, p. 91.
[61] *Ibidem*, pp. 46-47.

pe teoria *liberului arbitru* realizează progrese privitoare la „studiul abstract al faptei" și „diminuarea pedepsei" realizând totodată, posibilitatea trecerii la „studierea completă a faptei", ca rezultat al unei acțiuni umane, ca fapt natural și social, în cadrul *teoriilor deterministe multifactoriale* propuse mai târziu de pozitivismul italian.

Plecând de la doctrina *evoluționismului darwinist*, studiile de *fiziognomie*, *frenologie* (J. G. Levateur; F. J. Gall) – corelarea caracterului cu particularitățile fizionomice sau a unor funcții psihice corespunzătoare cu diverse porțiuni din creier – și *psihiatrie* (A. B. Morell), *alieniștii* demonstrând rolul investigației psihiatrice în criminologie, s-a conturat și dezvoltat, ca o variantă a *antropologiei criminale*, *școala pozitivistă italiană* (Enrico Ferri, Cesare Lombroso, Raffaele Garofalo). Reprezentanții pozitivismului italian oferă explicații de *tip cauzal* subscriind unei *viziuni deterministe* asupra *criminalității ca fenomen multifactorial* ce deschide perspectiva dezvoltării „criminologiei clinice" de mai târziu. Abordarea în discuție vizează atât studiul *făptuitorului* – asupra căruia se operează conceptual cu „tipul criminal", „atavismul", „stigmatele" (Cesare Lombroso) sau cu periculozitatea ori „temibilitatea" (R. Garofalo, pioner al criminologiei clinice) – cât și analiza *contextului socio-economic-cultural* impusă de „teoria multifactorială" (Enrico Ferri).

Astfel, factorul psihologic devine un element comun al *teoriilor etiologice moderne* – teorii psiho-biologice, psiho-sociale sau psiho-morale[62] – în cadrul cărora *afectivitatea* joacă un rol primordial în oferirea *explicațiilor cauzale*, în funcție de preponderența accentelor bio-socio-morale; totodată, aceste teorii admit că delincvența și criminalitatea reprezintă un fenomen multifactorial, ceea ce le întregește caracteristicile, fie că ne referim, de exemplu, la „teorii bio-tipologice" (E. Kretschmer), „teorii ale inadaptării bio-psihice" (J. Pinatel, R. Gassin), „teorii psiho-morale de factură psihanalitică" (S. Freud) sau la „teorii psiho-morale autonome" (E. de Greff, J. Pinatel) și în fine, la teorii de factură psiho-socială.

Referitor la teoriile etiologice care accentuează importanța *factorilor sociali* ai fenomenului criminal, acestea continuă „școala" sociologică din trecut, literatura de specialitate oferindu-ne diverse clasificări bazate, fie pe *modelul consensual*, fie pe *modelul conflictual*[63]. Modelul consensual, specific sociologiei nord-americane, este inspirat de gândirea sociologică a lui Émile Durkheim, Vilfredo Pareto sau Talcott Parsons incluzând *Școala de la Chicago*, *teoriile de esență culturalistă*, pe cele de *esență funcționalistă*, precum și *teoriile controlului social*; nota comună a acestor teorii rezultă din abordarea actului criminal ca fiind

[62] Clasificarea aparține profesorului Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*

[63] Pentru detalii privitoare la teoriile criminologice bazate pe modelul consensual sau pe cel conflictual, a se vedea Rodica Mihaela Stănoiu, *op. cit.*

rezultatul inadaptării individului la normele şi valorile sociale dominante, remediul constând în „resocializarea" în cadrul reţelei sociale de „solidaritate".

Modelul conflictual în analizele criminologice a fost antrenat de criza de valori a sistemului social din anii '60-'70, explicaţiile fiind înglobate în cadrul *curentului interacţionist*, al *reacţiei sociale* sau al *criminologiei critice* (radicală, de factură neomarxistă); în principiu, aceste teorii identifică sursa actelor criminale, fie în cadrul unor procese sociale de *stereotipizare* care au la bază *stigmatizarea* şi *etichetarea*, fie în cadrul dinamicii interacţionale a unor „procese complexe de acţiune şi reacţiune" (R. Gassin) situate la nivelul *elaborării legii*, al *reacţiilor interpersonale* sau al *reacţiilor instituţionalizate*[64].

În consecinţă, dacă în cadrul *orientărilor clasice asupra fenomenului criminalităţii*, accentul explicaţiilor cauzale se schimbă de pe *faptă* pe *făptuitor*, sancţiunea fiind dată fie în funcţie de *gravitatea faptei*, fie în funcţie de *periculozitatea făptuitorului*, ulterior, în cadrul *teoriilor criminologice contemporane*, au început să fie luaţi în calcul factorii contextuali de natură socio-economică şi culturală[65].

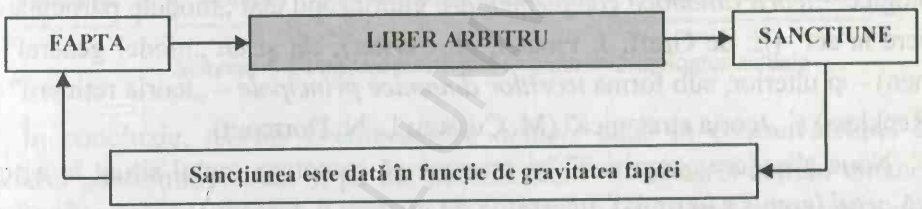

Schema 2. Orientarea clasică propriu-zisă plasează cauzele principale ale actelor deviante în natura umană, în viaţa subiectivă, în voinţa infractorului care are totală libertate de alegere între satisfacţiile ce decurg din încălcarea legii penale şi sancţionarea pentru faptele comise.

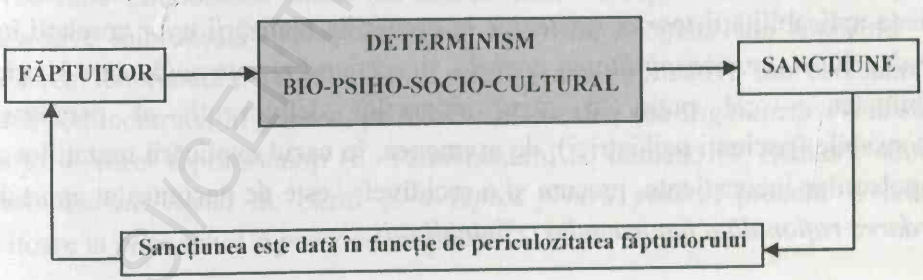

Schema 3. Orientarea pozitivistă plasează cauza comportamentului infracţional la nivelul unor factori individuali, biologici, psihologici şi socio-culturali.

[64] *Idem.*

[65] Aceşti factori sunt explicaţi în literatura de specialitate prin intermediul orientărilor socio-economice şi a celor sociologice propriu-zise – teorii de esenţă funcţionalistă (teoria tensiunilor sociale; teoria oportunităţilor diferenţiate) şi teorii de esenţă culturalistă (teoria asociaţiilor diferenţiale; teoria conflictelor culturale; teoria subculturilor delincvente); pentru detalii a se vedea Rodica M. Stănoiu. 1998. *Op. cit.*; Albert Ogien, *Sociologia devianţei*, Iaşi: Polirom, 2002.

Ulterior, mișcarea de idei din criminologie axată pe *teoriile cognitive*, „instituționalizarea" cercetării și chiar „statalizarea" acesteia, precum și modificarea fenomenului criminalității în sensul creșterii numărului *infracțiunilor de profit* și apariția *criminalității inteligente* a condus la instituirea „rațiunii" în centrul explicațiilor criminologice, care nu face decât să „completeze" explicațiile cauzale bazate pe „afectivitate"[66].

2.2. Perspectiva criminologiei dinamice

Ca atare, viziunea *cauzală, deterministă multifactorială* asupra fenomenului criminalității care își are originea în *școala pozitivistă italiană* și *teoriile etiologice moderne*, a fost completată de viziunea *noncauzală, dinamică* asupra *actului criminal*, care actualizează *utilitarismul clasic beccarian* („respingerea lui Lombroso în favoarea lui Beccaria")[67] și ideea *liberului arbitru* ca fundament al oricărei acțiuni umane. Astfel, s-a conturat ceea ce specialiștii numesc „criminologia dinamică" sau „criminologia actului"[68], mai întâi ca o prelungire a explicațiilor etiologice – *teorii dinamice complementare* cuprinzând atât „modele particulare de trecere la act" (E. de Greff; J. Pinatel; H. Becker), cât și un „model general" (A. Cohen) – și ulterior, sub forma *teoriilor dinamice principale* – „teoria reținerii" (W. C. Reckless) și „teoria strategică" (M. Cusson; L. N. Dormont).

Noua abordare „empirică" își propune să cerceteze „actul situat în actual", adică *actul* (comis sau omis), *libertatea de alegere a persoanei umane*, *finalitatea* (propusă de actor), *rezultatul* (efectiv), *analiza strategică* (proprie criminalului), precum și *motivațiile* (legate de finalitate și scop)[69]. Cu toate contradicțiile inerente aplicabilității *teoriei strategice* în condițiile realizării unor corelații între *liberul arbitru, responsabilitatea socială* și *răspunderea penală*, care-i reduce valabilitatea – cel puțin în cazul minorilor delincvenți, al persoanelor iresponsabile (pacienți psihiatrici); de asemenea, în cazul explicării tentațiilor sau a impulsurilor inconștiente, precum și a recidivei – este de necontestat aportul în *abordarea rațională a fenomenului criminalității*.

---

[66] Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, pp. 179-180.

[67] Maurice Cusson. 1981. *Délinquants pourquoi?* Ed. Armand Colin, 1981, p. 64 *apud* Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, p. 146.

[68] Subramură a criminologiei teoretice care se ocupă cu studierea fenomenului criminal, din punct de vedere al *mecanismelor* și al *proceselor* care însoțesc *trecerea la act* (Valerian Cioclei. 2003. *Op. cit.*, p. 145).

[69] Lygia Negryer Dormont. 1992. *Criminologie*, Ed. Litec, p. 183 *apud* V. Cioclei, p. 165.

Astfel, perspectiva raționalității împletită cu abordarea bazată pe *afectivitate*, pe principiul „complementarității reciproce", conturează „două faze distincte" ale aceluiași fenomen[70]. Paradigmatic, așa cum rezultă din schema ulterioară, complementaritatea dintre *criminologia etiologică* și *criminologia dinamică* este întregită la rândul său, de *criminologia reacției sociale*, care accentuează mai ales, *prevenția* și *intervenția* la toate nivelurile din cadrul analizelor focalizate pe *reacția socială instituționalizată* împotriva criminalității.

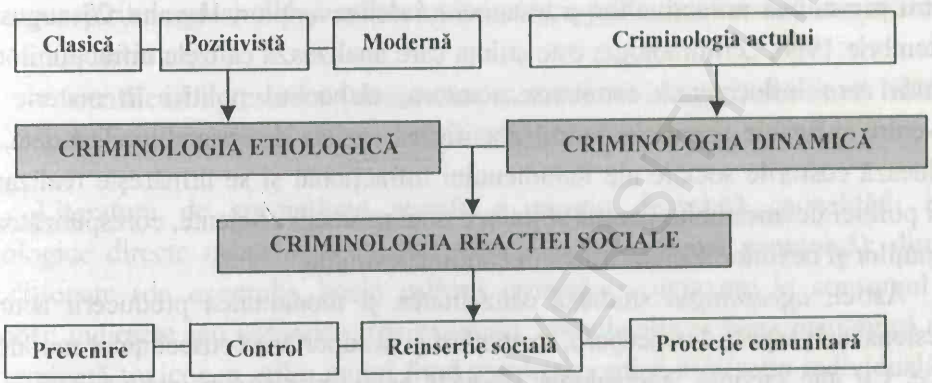

Schema 4. Complementaritatea teoriilor criminologice actuale

În concluzie, *teoriile criminologice actuale* aduc în centrul atenției atât caracterul „determinat", cât și pe cel „determinant" al oricărei acțiuni umane în cadrul unei societăți caracterizată prin „conflict asupra valorilor morale"; astfel încât, însăși cercetarea criminologică este puternic marcată de accente valorice, cea ce face „imposibilă ideea de obiectivitate". Drept urmare, în funcție de perspectiva îmbrățișată – *conflictualistă*, *radicală*, *pacifistă* sau *feministă* – în abordarea fenomenului criminalității, paradigmele explicative ale cercetătorilor actuali sunt centrate, în general, pe *teoriile etichetării* sau *stigmatizării* (*Labelling theory*) ai cărei reprezentanți (F. Tannenbaum; E. Lemert; H. Becker), aduc în vedere *teoriile luptei de clasă* și a *luptei pentru putere*, precum și teoriile privitoare la *patriarhat și practica asupririi*[71].

3. Elemente de agresologie și victimologie

Începutul „epocii agresionale în viața individului" rămâne un domeniu rezervat strict ipotezelor. De exemplu, fizicianul Stephen W. Hawking consideră că

[70] *Ibidem*, pp. 164-176.
[71] Robert M. Bohm and Keith N. Haley. 2002. *Op. cit.*, p. 142.

agresivitatea este rezultatul selecției naturale din timpul locuirii în peșteri sau mai înainte de aceasta, instinctul agresional pare a fi transmis prin ADN[72]. Încă din cele mai vechi timpuri, oamenii s-au întrebat cu privire la cauzalitatea actelor criminale, în speță a celor săvârșite cu violență conturând diverse teorii explicative care oferă conținut criminologiei și mai nou, agresologiei ca ramură distinctă a acesteia alături de victimologie.

Potrivit definiției desprinse din documentele Congresului VIII al O.N.U. pentru prevenirea infracțiunilor și tratamentul delincvenților, Havana, 27 august-7 septembrie 1990, „criminologia este știința care analizează cauzele infracțiunilor și factorii care influențează comiterea acestora, elaborând politici în materie de prevenire și justiție penală în cadrul planificării sociale de ansamblu. Totodată, se evaluează costurile sociale ale fenomenului infracțional și se urmărește realizarea unei politici de ansamblu, pentru obținerea unei protecții eficiente, corespunzătoare realităților și nevoilor sociale, aflate în continuă evoluție".

Astfel, *agresologia* studiază cauzalitatea și modalitatea producerii actului agresional sub aspectul conceperii, exercitării și al suportării consecințelor morale și fizice. Cu alte cuvinte, agresologia studiază actul criminogen instituționalizat și capacitatea fizică, morală și intelectuală a agresorului de a realiza această activitate, adică forma cazurilor particulare de agresiune conștientizate de actorii înșiși. Într-un mod mai puțin pretențios, agresivitatea poate fi considerată a fi o caracteristică a acelor forme de comportament orientate într-un sens distructiv, în vederea producerii unor daune, fie ele materiale, moral-psihologice sau mixte.

Actul agresional este un act de violență acțională sau verbală, instantaneu sau premeditat, executat din intenție sau din culpă prin care se produc prejudicii sociale sau individuale, cu excepția formelor de agresiune socială „acceptate" (de exemplu, competițiile sportive). Agresiunea este un act voluntar prin care agresorul renunță la rezolvarea „rațională" a conflictului reprezentând o „abatere" premeditată de la regula socială și o „sinteză" a înzestrării biologice proprii[73].

Din perspectivă etiologică, agresivitatea individului este abordată prin prisma unor modele explicative de natură bio-psiho-socio-culturală, după cum urmează:

a. *Determinările generale socio-umane* – începând cu agresivitatea omului primitiv și până în prezent – au în vedere evoluția agresiunii, singura semnificație referindu-se la „materialitatea instrumentelor agresionale"; conform acestei concepții, agresivitatea s-a adaptat fiecărei epoci, variabila constând doar în „numericitatea"

[72] Iancu Tănăsescu. 2003. *Criminologie. Agresologie. Victimologie. Detentologie.* București: All Beck, p. 48, n. s. 1.

victimelor şi agresorilor, instinctul agresiv izvorând din „sufletul primar";

b. *Determinările individuale bio-psiho-patologice* sunt exprimate prin mono-agresiune sau experienţa individuală care aspiră la o viabilitate necondiţionată aproape pentru fiecare caz exprimată prin următoarele aspecte:

- dominaţia agresională – tendinţa de a substitui realităţii obiective propria subiectivitate, refugiul în rezultatul faptului individual ce va fi ridicat la rang de lege individuală;
- spiritul agresional şi cedarea victimei pe principiul salvării sau reducerii suferinţei;
- conflictul agresional (momentan, succesiv si integral) menit să înlăture libertatea victimei şi exprimarea trăirilor interioare ale acesteia.

Literatura de specialitate acordă o atenţie deosebită cauzalităţii bio-patologice directe necondiţionate (de exemplu, schizofrenia paranoică); directe condiţionate (de exemplu, boala psihică cronică cu agravare la consumul de alcool); indirecte sau secundare (de exemplu, complicaţia în beţia patologică este determinată toxicogen etilic pe un fond patologic, adică motivaţia individuală se transformă într-o motivaţie specifică primind o nouă verigă)[74].

c. Cauzalitatea socio-culturală cu relevanţă criminologică se referă la următoarele aspecte:

- schimbările suferite de familie în ceea ce priveşte funcţiile socializatoare şi educative în contextul socio-cultural cu valenţe spiritual-religioase în modernitate şi post-modernitate[75];
- nivelul de instruire şcolară care conferă forţa organizării social-politice, nivelul şi starea culturii; astfel, frustrările legate de nivelul scăzut de educaţie şi cultură sunt compensate, uneori, prin comportamente de fraudă[76];
- timpul liber (timpul de care dispune persoana după ce şi-a îndeplinit obligaţiile familiale, şcolare, profesionale etc.) şi problemele legate de inadecvata gestionare a acestuia[77];
- starea civilă fluctuantă, respectiv predispoziţia persoanelor necăsătorite în corelaţie cu anturajul negativ şi cu influenţele sale nocive (de exemplu,

[73] *Ibidem*, pp. 3-4.
[74] Ruxandra Răşcanu. 1994. *Psihologia comportamentului deviant*. Bucureşti: Editura Universităţii Bucureşti, pp. 11-14.
[75] Maria Sandu. 2016. *Efectele secularizării asupra relaţiei părinţi-copii. Studiu de caz: municipiul Iaşi*. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.
[76] Georgeta Ungureanu. 2002. *Criminologie*. Bacău: Editura Polipress, p. 113.
[77] Tudor Amza. 1998 / 2002. *Op. cit.*, p. 182.

creșterea infracționalității feminine raportată la criminalitatea inteligentă);

- stările conflictuale acumulate în timp (de exemplu, între rude, prieteni, colegi etc.) și discriminarea pe diferite criterii de natură socio-economică, religioasă, etnică, sexistă etc.
- urbanizarea cu efectele sale negative în plan socio-cultural asociată cu mas-media și video-violența prin efectul de propagare și multiplicare;
- contribuția victimei la săvârșirea unor agresiuni prin intermediul conduitei victimiare – indiferență, neglijență, provocabilitate, neputință etc.
- dependența, în sens larg, de substanțe psihoactive, de computer, de jocuri[78], de persoane, de muncă, economică etc.

d. Cauzalitatea economică evidențiază faptul că fenomenul agresional poate fi cauzat atât de prosperitate cât și de sărăcie, printre factorii determinanți numărându-se șomajul și instabilitatea în plan psiho-socio-economic generată de acesta; industrializarea și efectele secundare; nivelul de trai influențat de creșterea alarmantă a șomajului; crizele economice ca factor de risc agresional, în corelație evidentă astăzi cu migrația masivă și necontrolată;

Un tip particular de agresivitate este reprezentat de *violența* familială, care îmbracă *forme de manifestare* dintre cele mai diverse, raportat la contextul socio-juridic și cultural-educațional. Așa cum arătam, violența este în esență o problemă psihosocială ca rezultat al interacțiunii dintre ereditate și mediu, fiind definită, fie sinonim cu agresivitatea (accepțiunea psihosociologică), fie în strânsă legătură cu transgresarea normelor sociale ca act deviant în sens larg (accepțiunea strict sociologică) sau fie ca parte componentă a faptei penale ori cu justificată aparență penală (accepțiunea criminologică).

Conform Consiliului Europei violența în familie „reprezintă orice act sau omisiune comisă în interiorul familiei de către unii dintre membrii acesteia, care aduce atingere vieții, integrității corporale sau psihologice sau libertății altui membru al aceleiași familii sau vatămă în mod serios dezvoltarea personalității lui". Accepțiunea juridică asupra violenței în familie are în vedere orice acțiune fizică sau verbală săvârșită cu intenție de către un membru de familie împotriva altui membru al aceleiași familii, care provoacă o suferință fizică, psihică, sexuală sau un prejudiciu material[79]. În *sens larg*, definirea *violenței domestice*, în accepțiunea științelor socio-umane, coincide cu perspectiva juridică asupra *violenței în familie*

[78] Konstantin V. Zorin. 2014. *Dependența de computer, de jocuri, de nicotină*. București: Editura Sophia.
[79] *Legea nr.217 din 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie*, cu modificările și completările ulterioare.

bazată pe definirea legală a *familiei extinse* (art. 4 din *Legea nr. 217 din 2003*, cu modificările şi completările ulterioare). În *sens restrâns*, *violenţa domestică* pune accentul pe agresiunile exercitate asupra *femeilor şi copiilor*.

Violenţa familială este explicată în literatura de specialitate prin prisma a două mari orientări: teoriile psihologice care explică violenţa prin trăsături individuale (personalitatea agresorului, personalitatea victimei, probleme psihosociale legate de alcoolism, comunicare, sănătate mentală etc.) şi teoriile sociologice cărora se circumscriu *curentul cultural* (de exemplu, predominanţa factorilor culturali este exprimată prin normele sociale care permit sau condamnă exprimarea violenţei în interiorul familiei) şi *curentul socio-structural* (corelat cu feminismul şi evidenţiind predominanţa factorilor structurali şi discriminatori cum ar fi inegalităţile de sex, inegalităţile etnice,inegalităţile determinate de apartenenţa la o anumită clasă socială, inegalităţile generaţionale etc.).

Un tip particular al violenţei în familie este reprezentat de violenţa conjugală. Deşi fiecare caz de violenţă conjugală se desfăşoară în condiţii specifice şi are cauze particulare, există, totuşi, o serie de „factori comuni", care definesc existenţa şi tendinţele fenomenului la nivelul întregii societăţi. Aceşti factori vizează, în primul rând, atitudinile şi stereotipurile sociale cu privire la rolul „dominant" al femeii şi cel „subordonat" al acesteia, inegalităţile dintre sexe, pe scurt ceea ce se poate denumi „organizarea patriarhală a familiei"[80] şi a societăţii, în funcţie de poziţia de autoritate şi putere a bărbatului.

Corelativ este definită *victimologia* care, nu face altceva, decât să accentueze bazele ştiinţifice ale criminologiei. O abordare care face trimitere expresă şi la *victime*, atât din perspectiva analizei etiologice, cât şi din cea a eficientizării practicii anticriminale, este oferită de criminologul Ioan Alecu Iacobuţă în definirea criminologiei ca ştiinţă care „studiază *fapta, făptuitorul şi victima*, pentru a stabili *cauzele* care determină şi *condiţiile* care favorizează sau înlesnesc săvârşirea faptelor penale şi a *recomanda măsuri de reeducare* a infractorilor şi de *prevenire* a infracţionalităţii[81].

Noţiunea de „victimă" oscilează între sensul restrâns şi cel larg în funcţie de doi factori: victima şi „agentul victimizator". Astfel, *stricto sensu*, *victima* este „persoana fizică ce a suferit material sau moral (sau numai sub unul din cele două aspecte), de pe urma unor acţiuni sau inacţiuni voit criminale a unei (sau a altor) persoane fizice"[82]. Totuşi, în concepţia anumitor cercetători – de exemplu, criminologul libanez Moussa Prince – definirea victimei trebuie să depăşească *cuplul agresor-victimă* prin abordarea *triadei agresor-victimă-comunitate*. În acest sens, *conduita victimiară* poate fi privită, atât din perspectiva *victimizării* – o parte din

[80] Sorin M. Rădulescu. 2001. *Sociologia violenţei (intra)familiale. Victime şi agresori în familie*. Bucureşti: Lumina Lex, pp.79-91.
[81] Ioan Alecu Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, p. 35.
[82] *Ibidem*, p. 282.

responsabilitate revenind societății prin prevenirea victimizării și protecția potențialelor victime – cât și din perspectiva *auto-victimizării* exprimată prin *vulnerabilitate crescută*, definită în literatura de specialitate prin intermediul noțiunii de „înclinare victimală", apropiată de „receptivitate victimală", „complezență victimală" sau „impresionabilitate victimală"[83] etc.

Astfel, în funcție de conduita manifestată, victima contribuie la propria victimizare, ea având un rol care poate fi foarte bine definit în cadrul unei evaluări psiho-socio-juridice complexe. Literatura de specialitate definește *victimizarea și auto-victimizarea* cu referire la aspecte care țin de „atitudinea provocatoare" a victimei, „comportamentul recalcitrant" sau de „ușurința și imprudența în conduită". În acest sens, au fost conturați „factorii de risc victimal"[84] cu referire expresă la „precipitare, facilitare, vulnerabilitate, oportunitate, atractivitate sau impunitate[85], precum și „principalele tipologii victimale" stabilite în funcție de factori psihosociali și socio-culturali.

În concluzie, cunoașterea factorilor de „risc victimologic" își arată importanța, în primul rând, ca „un instrument util în devictimizarea multor indivizi", pentru ca ulterior, să devină „o armă eficientă de prevenție în domeniul criminalității"[86]. Un exemplu în acest sens, poate fi oferit de evaluările psihosocio-juridice realizate pentru agresor, în cadrul cărora se urmărește, pe lângă *estimarea riscului criminogen* și a identificării unor *factori de risc victimal*, care sprijină organele judiciare la individualizarea sancțiunilor dar și la realizarea unui management eficient al riscului în comunitate, așa cum rezultă și din activitatea sistemului de probațiune din țara noastră.

Abordarea științifică a victimologiei în România a fost inițiată, în anul 1947, de către avocatul român Benjamin Mendelsohn, la care se adaugă cercetările întreprinse de V. V. Stanciu, om de știință român stabilit în Franța și care, a publicat lucrări importante în domeniul criminologiei și al victimologiei, dintre care amintim: *Précis de victimologie* (1950); *Filosofie și criminologie* (1985); *Drepturile victimei* (1985). În acest mod, pot fi implementate recomandările europene în materie de „justiție relativ la victimă" (Milano 1985)[87] care accentuează rolul *asistenței psihosocio-medicale și judiciare complexe*, cu includerea aspectelor materiale, care să fie oferită posibilelor victime sau victimelor unor categorii de infracțiuni.

---

[83] *Ibidem*, pp. 281-283.
[84] *Ibidem*, pp. 284-288.
[85] George Neamțu (coord.) și Dumitru Stan. 2005. *Asistența socială. Studii și aplicații*. Iași: Editura Polirom, pp. 102-104.
[86] Ioan Alecu Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, pp. 289-293.

Capitolul II

FORME MODERNE DE REACȚIE SOCIALĂ ÎMPOTRIVA DEVIANȚEI, DELINCVENȚEI ȘI CRIMINALITĂȚII

1. Modele de reacție socială – perspectiva criminologică

Societatea contemporană se confruntă cu o serie de probleme, unele dintre ele implicite fenomenului de *globalizare*, dintre care *criminalitatea* înregistrează rate şi manifestări îngrijorătoare – *criminalitatea feminină, delincvența juvenilă, criminalitatea organizată* – fenomene care au devenit primordiale în cadrul preocupărilor specialiştilor în domeniul criminologie-victimologie[88]. Ca atare, încă din cele mai vechi timpuri, *comunitatea*, în particular, respectiv societatea, în general, a declanşat reacții de *apărare socială*, mai întâi private, apoi etatizate, fenomen cunoscut sub denumirea de *reacția socială împotriva criminalității*.

Criminologia reacției sociale deplasează centrul de greutate din sfera personalității criminale şi a mecanismelor trecerii la actul infracțional, către procesele sociale ce produc devianță şi delincvență, la următoarele trei niveluri:[89]

- *elaborarea legii*;
- *reacțiile interpersonale*;
- *procesul instituțional al reacției sociale* care crează *direct şi nemijlocit devianța / delincvența / infracționalitatea.*

În decursul timpului, atât *fenomenul criminalității*, cât şi cel al *reacției sociale* au devenit *obiect de cercetare* pentru sociologia devianței, criminologie – *criminologia reacției sociale* şi implicit, pentru ştiințele penale. Reacțiile tipice

---

[87] *Ibidem*, p. 284.

[88] Tipurile de criminalitate prezentate sunt tratate pe larg în Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Criminologie*. Iaşi: Editura Junimea, pp. 194-235.

[89] Pentru amănunte a se vedea Rodica M. Stănoiu. 1998. „Criminologia reacției sociale", în *Criminologie*. Bucureşti: Editura Oscar Print.

ale societății / comunității, de-a lungul timpului, sunt înglobate în diverse *modele de răspuns*, analizate în cadrul unor *teorii* psihosociologice și criminologice având rolul de a fundamenta *soluții* privitoare la *politica anticriminală* și implicit, la practica *justiției penale*.

A. *Modelul represiv*[90] *de reacție socială*

Modelul represiv se conturează de-a lungul vremii începând cu răzbunarea privată nelimitată, ulterior limitată de anumite reguli, în prezent ajungându-se până la *represiunea etatizată*, care este cea mai evoluată formă de represiune, implicând *funcția retributivă a pedepsei*, idee reluată de către marii gânditori de-a lungul vremii sub forma *utilității sociale a pedepsei* (Platon, Thomas d'Aquino, Cesare Beccaria – fondatorul școlii clasice a dreptului penal, Jeremy Bentham).

B. *Modelul preventiv*[91] *de reacție socială*

Modelul preventiv a fost fundamentat de *criminologia sociologică*, din cadrul *pozitivismului italian*, fondată de Enrico Ferri (1856-1929)[92] care, în perioada anilor 1884-1929 a introdus ideea *determinismului multifactorial* în explicarea cauzalității devianței, delincvenței și infracționalității, scopul principal al pedepsei reprezentându-l *prevenirea*.

Modelul preventiv preconizat de școala pozitivistă consta în următoarele aspecte încorporate în administrarea sancțiunilor în dreptul penal:

b.1. Îmbinarea prevenirii – care este decisivă – cu represiunea.

b.2. Abolirea sistemului represiv și înlocuirea lui treptată cu substitutive de natură preventivă.

b.3. Proporționalizarea tuturor măsurilor punitive și curative în raport cu gradul concret de periculozitate al făptuitorului[93].

Astfel, dacă în cadrul teoriilor criminologice clasice asupra criminalității, accentul în explicarea cauzalității se schimbă de pe *faptă* pe *făptuitor*, sancțiunea fiind dată fie în funcție de *gravitatea faptei* fie în funcție de *periculozitatea*

[90] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, pp. 322-325.
[91] *Ibidem*, pp. 326-327.
[92] Enrico Ferri (1856-1929), în calitate de jurist și sociolog fiind adeptul și continuatorul lui Cesare Lombroso – *Teoria imputabilității și negarea liberului arbitru*, 1878; *Homicidul* și *Sociologia criminală*, 1884 – a formulat în modul cel mai științific și metodic doctrina școlii pozitiviste insistând pe cauzele exogene / externe de natură socio-economică ale fenomenului criminalității.
[93] Narcis Giurgiu. 1993. *Elemente de criminologie*. Iași: Editura Fundației „Chemarea", p. 208 *apud* Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, n. 7, pp. 326-327.

făptuitorului, ulterior, în cadrul teoriilor contemporane au început să fie luați în calcul *factorii contextuali* de natură socio-economică și culturală.[94]

C. *Modelul mixt*[95] *de reacție socială*

Modelul mixt – specific României – îmbină *represiunea* cu *prevenirea*, scopul ultim fiind reprezentat de *apărarea socială*. Doctrina apărării sociale „a fost îmbrățișată de majoritatea legislațiilor penale ale vremii" (Norvegia 1902; Italia și Belgia 1930; România[96] 1936-1937 / 1968-1969), aceasta fiind orientată către eficientizarea modelelor de reacție socială împotriva criminalității care să apere, „atât interesele generale ale societății", cât și „demnitatea omului, chiar în calitatea sa de inculpat."[97]

În acest sens, *scopul executării pedepselor și a măsurilor privative de libertate* constă în atingerea următoarelor finalități (*Legea nr. 254 din 2013*, cu modificările și completările ulterioare):

a. *prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni*;
b. *reintegrarea în societate a deținuților* sau persoanelor internate prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă;
c. *respectarea demnității umane*, cu referire la condițiile în care se execută pedepsele și măsurile privative de libertate.

Potrivit prevederilor *Codului penal român* (art. 107-112), actualizat (intrat în vigoare la 1 februarie 2014), măsurile de siguranță sunt reglementate separat, scopul acestora fiind reprezentat de „înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală (art. 107 din *Legea nr. 286 din 2009 privind Codul penal*, cu modificările și completările ulterioare). Dacă la aceste prevederi legale adăugăm și pe cele privitoare la „organizarea și funcționarea sistemului de probațiune", rezultă următoarele finalități ale activităților de probațiune (art. 2, 3 și 123 din *Legea nr. 252 din 2016 cu privire la*

[94] Acești factori sunt explicați în literatura de specialitate prin intermediul orientărilor socio-economice și a celor sociologice propriu-zise: teorii de esență funcționalistă (teoria tensiunilor sociale; teoria oportunităților diferențiate) și teorii de esență culturalistă (teoria asociațiilor diferențiate; teoria conflictelor culturale; teoria subculturilor delincvente); pentru detalii a se vedea Cristian Lazăr, „Elemente de criminologie", în Ioan Durnescu (coord.). 2002. *Manualul consilierului ... op.*, pp. 173-215.

[95] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, p. 328.

[96] *Codul penal Carol al II-lea* din 1936 a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937 iar *Codul penal român* din 1936 a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969.

[97] *Ibidem*, p. 328.

organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, cu modificările și completările ulterioare): *reabilitarea socială a infractorilor*; *diminuarea riscului de săvârșire a unor noi infracțiuni*; *creșterea gradului de siguranță în comunitate*; *promovarea sancțiunilor și măsurilor comunitare*; *protecția și asistența victimelor infracțiunilor prevăzute în legi speciale*.

Așa cum se poate observa, legislația penală în vigoare accentuează în mod expres rolul sistemului sancționator în prevenirea infracționalității, la care se adaugă reabilitarea și reintegrarea socială a infractorilor concomitent cu protecția victimelor infracțiunilor, în condițiile reducerii riscului de recidivă și asigurării securității comunitare. Mai mult, „misiunea comună a sistemului penitenciar și de probațiune" propune „o schimbare benefică de concepție, abordare și formulare dar și o compatibilizare a scopurilor urmărite prin întregul sistem de sancțiuni"[98] integrat paradigmei de justiție restaurativă în țara noastră.

D. *Modelul curativ*[99] *de reacție socială*

Modelul curativ fundamentat, după anul 1945, de doctrina *apărării sociale* reprezentată de renumiții cercetători în drept penal și criminologie (Filippo Gramatica în Italia și Marc Ancel în Franța), are ca obiective principale *tratamentul* și *resocializarea* infractorului ca urmare a aplicării unor măsuri de *individualizare judiciară a pedepsei* concomitent cu *individualizarea pe perioada executării* pedepselor. În mod practic, „Noua apărare socială" (Marc Ancel 1954) din cadrul politicilor penale propune prin mijloacele „tratamentului pluridisciplinar" acordarea de „asistență medicală și educativă" persoanei delincvente, aceasta fiind considerată o «ființă bolnavă». Drept urmare, „obligativitatea examenului de personalitate pentru toate infracțiunile grave" (Franța, 1959) introduce, alături de expertiza medico-legală psihiatrică, „o veritabilă expertiză criminologică" întregind astfel, „examenul medico-psiho-social".[100]

Ulterior, modelul curativ din cadrul „criminologiei de tratament" a fost aspru criticat din cauza ineficienței programelor aplicate, mai ales persoanelor aflate în detenție sau în mediul custodial / carceral. Astfel, marea provocare a utilizării *metodei clinice* a fost și continuă să fie legată de eșecurile înregistrate în domeniul *reducerii recidivei* post-liberatorii (E. Power, H.T.Withmen și Robert Martinson în SUA; Maurice Cusson și Marc Le Blanc în Canada; I.A.C. Sinclair

[98] Sorina Poledna și colab. 2009. *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar*. București: Lumina Lex, pp. 9-19.
[99] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Op. cit.*, pp. 329-335.
[100] *Ibidem*, p. 331.

şi R.V.G. Clarke în Marea Britanie; Inkeri Antilla în Finlanda)[101], situaţie în care, *criminologia de tratament* a fost înlocuită cu *metoda empirică* din cadrul *criminologiei actului.*

E. *Criminologia actului*

Criminologia actului este reprezentată de Maurice Cusson în Canada şi Lygia Négrier-Dormont în Franţa. Conform acestei teorii, *actul* (faptul concret, real) şi *actualul* reprezintă câmpul de observaţie al noului curent, care, prin intermediul *analizei strategice* (propusă de Maurice Cusson) a realizat progrese privind *diagnosticul* şi *pronosticul* în cazul persoanelor care comit infracţiuni. Rămâne în discuţie *legitimitatea pedepsei* în funcţie de care este *definită crima*, un rol esenţial în *administrarea pedepselor* revenind *statului*[102] care intervine în relaţia „oportunitate – crimă" prin *control social şi sancţionare* ca „frână" în calea actelor criminale[103].

Critica *teoriilor strategice* nu diminuează importanţa acestora privind mişcarea de idei din criminologie – în condiţiile obiective ale modificării fenomenului criminalităţii odată cu evoluţia societăţii – de la *viziunea deterministă cauzală* (anterior trecerii la act) spre *viziunea dinamică* (în momentul faptei), cu atât mai mult cu cât acestea sunt „două viziuni care se completează reciproc"[104]. Drept urmare, studiile de criminologie evidenţiază tendinţele moderne în aplicarea modelelor de reacţie socială – „tendinţa neoclasică (represivă)", „tendinţa radicală" şi „tendinţa moderată"[105] – care se manifestă mai ales, în funcţie de manifestarea fenomenului criminalităţii, la un moment dat, în cadrul unui anumit tip de societate / comunitate.

[101] *Ibidem*, pp. 334-335.

[102] În cadrul conceptului de „justiţie privată" (Maurice Cusson), tot mai multe opinii actuale se îndreaptă către soluţia privatizării instituţiilor de corecţie şi dezvoltarea „închisorilor particulare" (a se vedea Robert M. Bohm, Keith N. Haley. 2002. *Introduction to Criminal Justice*, traducere şi adaptare Pavel Abraham, *Justiţia penală. O viziune asupra modelului american*, Bucureşti: Editura Expert, p. 630).

[103] Tudor Amza. 2002. *Criminologie. Tratat de teorie şi politică criminologică*, Bucureşti: Lumina Lex, pp. 978-980.

[104] *Ibidem*, p. 180.

[105] Alecu Ioan Iacobuţă. 2002. *Op. cit.*, pp. 341-347.

2. Control social și forme de justiție socială – premise pentru umanizarea sistemului de represiune

Controlul social, definit de-a lungul timpului din perspectivă *sociologică, psihologică* sau *juridică* asigură, în principal, atât funcționalitatea sistemului social, cât și menținerea „ordinii sociale", interpretările variind în funcție de accentuarea aspectelor legate de realizarea ordinii și stabilității sociale sau a celor privitoare la asigurarea „progresului social"[106]. Conceptul de control social a fost introdus de „școala jurisprudenței americane", în concepția căreia, controlul social cuprinde atât mijloacele de sancționare a conduitelor indezirabile, cât și de încurajare a conduitelor dezirabile. Controlul definit ca „ansamblu de mecanisme sociale și culturale prin care societatea impune comportamentului individual, o serie de constrângeri sistematice și relativ compatibile între ele, pentru a-l obliga să se conformeze la normele de bază", nu este decât o „formă îndulcită a constrângerii sociale" menționează Jean Carbonier[107].

Mijloacele controlului social desemnează o serie de instrumente de presiune și persuasiune organizate și neorganizate, implicite și explicite, directe sau indirecte, formale sau informale, conștiente și difuze, cu scopul de a influența pe indivizi să adopte conduite dezirabile și să se conformeze normelor și prescripțiilor grupului, comunității sau societății în ansamblu. Ca atare, alăturându-se *procesului de socializare* – utilizarea formelor de control *negative* în detrimentul celor *pozitive* este un simptom al „slăbiciunii" procesului de socializare care, în vederea realizării, presupune recurgerea la diverse forme de control social – prin mecanismele sale complexe, controlul social contribuie la menținerea unității societății în evoluția sa determinând totodată, rolul așteptat de la fiecare persoană în vederea realizării progresului social[108].

Sociologia delincvenței a valorificat teoria controlului social, începând cu anii '30, sub forma „paradigmei deterministe și holiste", care a determinat teoriile „clasice" asupra delincvenței (teorii de esență structuralistă, funcționalistă sau culturalistă), iar după anul 1970, sub forma „teoriei și paradigmei acțiunii sociale" care aduce în evidență importanța analizei „scopurilor", „mijloacelor" și „ocaziilor" în înțelegerea conduitelor delincvențională și infracționale, prin prisma conceptelor

---

[106] Pavel Abraham. 2001. *Introducere în probațiune*, București: Editura Național, p. 24.

[107] Jean Carbonnier. 1972. *Sociologie juridique*. Paris: Armand Colin, p. 99 *apud* Dan Banciu.1999. *Control social și sancțiuni* sociale. București: Editura Victor, pp. 43-47; de asemenea, Elisabeta Stănciulescu, *Prelegeri de Sociologie generală*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, perioada anilor universitari 1992-1993.

[108] Marțian Iovan. 1998. *Lecții de sociologie juridică*. Arad: University Press.

de *«low self control»* (Travis Hirschi), *«prèsenteisme»* (Maurice Cusson) sau „preferința pentru prezent". Astfel, „slăbirea" sau chiar „ruperea" legăturilor dintre un individ și ceilalți membrii ai societății, exprimată prin *relațiile sociale disfuncționale* existente în cadrul grupurilor formale sau informale de socializare și control social – relații de *atașament, angajament, participare* și *credința* în validitatea normelor socio-morale – poate conduce practic la înlăturarea „obstacolelor" din calea acțiunilor ilicite sau ilegale[109].

În această situație, nu rămâne individului decât „raționalitatea instrumentală" care-i permite să obțină „avantaje" într-un mod mai facil comparativ cu respectarea normelor socio-juridice. Mecanismul explicativ oferit de sociologi se referă în acest sens, la cedarea *raționalității moral-practice* – sinteză a *rațiunii* și *acțiunii* vizând, în același timp, o *finalitate* și o *valoare* –, iar prin pierderea referinței religioase, la dispariția „cu necesitate" a acesteia, în fața *raționalității cognitiv-instrumentale*, într-un amplu proces caracterizat prin *alienare, înstrăinare, reificare* și *utilitarism*[110].

Familia, ca principală instituție de control social, acționează prin intermediul *relației de atașament* existentă între membrii săi, aceasta exercitând un dublu control: „direct" și „virtual". Ipotezele emise de specialiști, în acest caz, pornesc de la corelația directă dintre *atașamentul crescut* față de o persoană apropiată nondelincventă și *riscul scăzut de delincvență*[111]. Analizele empirice actuale din cadrul evaluărilor psihosociale anterioare, respectiv ulterioare emiterii sentințelor penale realizate, în special, de către serviciile de probațiune relevă, în majoritatea cazurilor de *delincvență juvenilă* și *infracționalitate*, *diminuarea* sau chiar, *lipsa supravegherii* și a *controlului parental* ca manifestare directă a dificultăților apărute în exercitarea *autorității părintești*. Toate acestea contribuie la conturarea imaginii „familiei dezorganizate", în cadrul căreia apar fenomene negative, în strânsă legătură cu deresponsabilizarea progresivă mergând până la iresponsabilitate și eșec în asumarea rolurilor și practicilor parentale[112].

---

[109] Vasile Miftode. 2004. „Protecție umană prin control social", în *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă.* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pp. 7, 8 și 22.

[110] Pentru detalii a se vedea Vasile Miftode. 2003. „Elemente pentru o «metateorie a acțiunii»", în *Tratat de Asistență Socială. Fundamente teoretice și metodologice*, vol. I. Iași: Editura Fundației AXIS, pp. 141-147 și urm.

[111] *Ibidem*, pp. 63-64; a se vedea și „Teoria atașamentului", pp. 245-251.

[112] Mihăilă, Maria M. 2012. „«Parental Care» and the Assumption of Parental Responsibility" („«Ocrotirea părintească» și asumarea responsabilității parentale"), în volumul colectiv al Conferinței Internaționale *Semnificație și Interpretare în societatea bazată pe cunoaștere*, nr. 16, vol. 2, Institutul European; de asemenea, Mihăilă, Maria M. 2012. „Parentalitatea în contextul transformărilor familiale actuale", în Dumitru Batâr, Dorel Morândău (coord.), *Repere pentru*

Din această perspectivă, o importanță deosebită este conferită analizei fenomenului de „criză familială"[113] care capătă conotații specifice atunci când este asociată *familiei moderne și post-moderne*. Astfel, rupturile și disoluțiile în sânul familiilor se manifestă pregnant la nivelul *structurii* și *funcțiilor* acesteia, afectând atât microsistemul *conjugal* sau *marital*, cât și pe cel *parental* și *filial*, cu puternice repercusiuni asupra stabilității și funcțiilor familiei – afectarea *funcției economice*, precum și a *funcțiilor reproductive* și *educative*. În consecință, ceea ce unii specialiști denumesc „pudic «criză»", iar alții, într-o manieră mult mai critică, „descompunerea sau dizolvarea familiei tradiționale, se dublează de alte fenomene sociale, cum ar fi denatalitatea, migrația masivă, necontrolată și dezordonată, *devianța și delincvența* (n.n.) pe care chiar modul cum sunt înțelese drepturile omului le amplifică"[114]. Rezultatele studiilor vizând descrierea *impactului tranziției la economia de piață*, asupra *mecanismelor adaptative ale familiei* românești actuale, utilizându-se „modelul crizei", au concluzionat asupra faptului că „schimbările operate de tranziție" nu pot modifica „tendința seculară de modernizare a familiei"[115].

Dacă modernizarea, prin dificultatea definirii reprezintă o „țintă mobilă", atunci cu atât mai mult, trebuie analizat ceea ce aduce nou conceptul de „postmodernism"[116] ca „dominantă culturală a civilizației contemporane occidentale", care în sfera familiei se manifestă prin așa-zisa „revoluție personală" manifestată prin „auto-eliberarea individului, primatul intereselor indivizilor și cuplurilor asupra funcțiilor pe care societatea le așteaptă de la familie"[117]. Corelativ, concluziile studiilor de antropologie istorică punctează două *condiții fundamentale* care au modificat, în timp, contururile vieții de familie: „economia" și „ideologiile seculare". Așadar, chiar dacă perspectiva istorică ne relevă unele influențe criticabile exercitate de *regimurile comuniste* asupra *familiei europene* – de exemplu, desființarea constrângerilor religioase care au permis ulterior divorțul și avortul, scăderea natalității, înmulțirea locurilor de muncă, îmbunătățirea sistemului

---

construirea unei radiografii sociale, volum colectiv al Conferinței Catedrei de Sociologie și Asistență Socială. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga" Sibiu.

[113] Carmen Ciofu. 1998. *Interacțiunea părinți-copii*. București: Editura Medicală. Almatea *apud* Gabriela Irimescu. 2004. *Asistența socială a familiei și copilului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, p. 68.

[114] Mihail Vasile Jakotă. 2003. „Cuvânt înainte", în *Filiația. Abordare socio-juridică*, Editura Fundației AXIS, 2003, p. 14.

[115] Georgeta Ghebrea. 2000. *Regim social-politic și viață privată*, București: Editura Universității, pp. 86-87.

[116] Din concluziile desprinse de Jack Goody. 2003. *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*. Iași: Polirom, pp. 202-203.

[117] Georgeta Ghebrea. 2000. *Op. cit.*, pp. 12-18.

educațional și a oportunităților pentru femei în general, prin asistarea copiilor în cadrul școlii și în afara ei – cu scopul *diminuării importanței familiei în transmiterea proprietății*, acestea nu au condus neapărat la diferențe majore privind politicile demografice și familiale, între fostele țări comuniste și societățile occidentale, care, astăzi, prezintă multe „similarități"[118].

Modernizarea occidentală, „concept alunecos" și „etnocentric", opusă din punct de vedere sociologic *tradiției*, accentuează pericolul unei veritabile „crize familiale" și chiar a unei „crize a justiției familiale însăși" generalizate la nivelul societății moderne și post-moderne, după cum urmează:[119]

- tendința înlocuirii *familiei biologico-afective* cu o *familie tehnico-voluntaristă* – legalizarea alternativelor matrimoniale și a raporturilor homosexuale; manipulările genetice *in vitro* ca efect negativ al procreației asistate medical („procreația artificială"), în condițiile unor ambiguități și uneori, lacune legislative etc.
- tendința generalizării fenomenului de violență în familie la toate nivelurile și subsistemele familiale: conjugal, filial și parental;
- pe de o parte, abuzurile asupra copiilor, femeilor și persoanelor vârstnice, în calitate de membrii de familie iar pe de altă parte, abuzurile asupra întregii familii din partea Statului aparent protector.

În concluzie, așa cum arătam în cadrul studiilor și lucrărilor realizate anterior pe de o parte, rolul *activ* asumat al *Statului*, mai ales în domeniul „legiferării" vieții de familie, alături de prezența *antinomiilor* semnalate de către specialiști în relația dintre familie și societate / comunitate, induc ideea *necesității unor politici sociale active*, în general și a unor *politici familiale*, în special. Pe de altă parte, însă, aceiași specialiști relevă ca tendință recentă a țărilor dezvoltate, „diminuarea intervenției statului în reglementarea raporturilor familiale" concomitent cu „creșterea reglementărilor privind asistența familiei". Se pare că ne aflăm în fața unor *noi contradicții*, de această dată cu privire la *poziția societății față de familie*, care iată, așa cum arătam, familia se dovedește a fi extrem de *flexibilă* în *dinamismul său adaptativ*.

Care este limita reglementării raporturilor de familie în vederea evitării „imixtiunilor nepermise" din partea autorităților publice? Dar care este limita

[118] Jack Goody. 2003. *Op. cit.*, pp. 176-177.

[119] Pentru amănunte a se vedea Maria Sandu. 2016. „Familia, mariajul și rudenia între paradigma tradițională și cea modernă. Repere pentru definirea kinship-ului contemporan", în *Efectele secularizării asupra relației părinți-copii. Studiu de caz: Municipiul Iași*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pp. 85-96.

„diminuării intervenției" Statului în reglementarea unor raporturi de drept privat, având în vedere *noile fenomene adaptative* dezvoltate de către „familia modernă" și care, se pot constitui în *arii problematice* în lipsa unei *ordonări coerente*"? Încurajează reglementările din domeniul protecției / asistenței sociale a familiei și copilului, aplicarea unor *politici sociale active* care să dezvolte strategii și direcții de acțiune specifice și contextualizate? Răspunsurile la aceste întrebări, precum și la cele neconturate încă, pot fi găsite doar ca urmare a realizării unor analize complexe la toate nivelurile problematice implicate în prevenirea și controlul fenomenului criminalității.

Atât literatura de specialitate, cât și amplele manifestări dedicate familiei[120] semnalează o serie de probleme comune țărilor occidentale, cum ar fi: *declinul căsătoriei* care a început să nu mai fie fundamentul necesar al familiei; *formele alternative de căsătorie* și incidența noilor *performanțe științifice* asupra definirii *parentalității*; tendința înlocuirii familiei biologico-afective cu o *familie tehnico-voluntaristă*[121]; și toate acestea în numele „copilului-rege" a cărui supremație în cadrul societății moderne este dictată de drepturi și interese „superioare" proclamate prin convenții, devenind astfel, un *mit fondator al dreptului contemporan al filiației*[122]. Manifestări și fenomene tipice unei „crize familiale" sunt semnalate și în studiile unor autori români care evidențiază aspecte legate de *multiplicarea conflictelor și rupturilor* în sânul cuplurilor căsătorite sau nu, ori între generații, cu un *număr mare de divorțuri și familii recompuse*, *modificarea rolurilor sociale a membrilor familiei*; de asemenea, se înregistrează o creștere îngrijorătoare a fenomenului *abandonului de copii* și a *violenței domestice*. În plus, au început să apară și în România efectele pozitive ale utilizării *tehnicilor de procreație asistată medical*, de altfel amplu mediatizate, precum și cele negative, legate de *manipulările genetice in vitro*.

Să fie toate aceste manifestări „un semn al schimbării vremurilor?" se întreabă, nu retoric antropologul Jack Goody în cadrul analizei sale comparative asupra contextului social al dinamicii familiale. Concluziile sale, amplu argumentate, converg către ideea că unele dintre fenomenele și procesele care contribuie în prezent la definirea „crizei familiale", „nu sunt caracteristice doar familiilor contemporane", ci doar „variabile care se modifică în timp" și care, atestă tocmai înlănțuirea familiilor

[120] A se vedea *Revue internationale de droit privée comparé*, nr. 1 din 1995, pp. 167-169.

[121] Roberto Andorno. 1994. „Les droits nationaux européens face a la procreation medicalement assistee: primaute de la technique ou primaute de la personne?". *Revue Internationale de Droit Privé comparé* 1: 143-152..

[122] Pentru detalii a se vedea Maria Sandu, 2003, *Filiația. Abordare socio-juridică*, Editura Fundației AXIS, pp. 29-62.

de-a lungul generațiilor, existând o „suprapunere sau o articulare de atitudini și modele comportamentale mai degrabă decât mutații revoluționare bruște"[123].

Transformarea comportamentelor demografice și familiale nu înseamnă în mod necesar „prăbușirea familiei ca instituție socială" deoarece „convergența intereselor individuale și a celor sociale", precum și „disocierea consecințelor negative de cele pozitive" trebuie să stea la baza programelor de dezvoltare socio-economică[124]. În consecință, nu ne rămâne decât ideea ordonării și reglementării acestei realități dinamice care este familia și de care Statul este responsabil în mare parte, inclusiv prin intermediul sistemului de *servicii sociale* care dăinuie încă din vremea statului roman. Drept urmare, în prezent „Statul este lăsat să plătească" *imixtiunea* în „sfera de responsabilitate a familiei", rol pe care și l-a asumat, chiar în pofida împotrivirii Bisericii creștine[125], privitor la intervenția specifică în cazul persoanelor aflate în nevoie generată, în principiu, de dificultăți familiale inerente *separării de rude a familiei nucleare, divorțului, monoparentalității, numărului mare de copii* etc. corelate cu *precaritatea situației financiare și locative*. „Ajutorul de la Stat" este perceput, în prezent în multe situații, ca un „drept", nefiresc – spun autorii – în lipsa unei „obligații" corelative din partea populației asistate, ceea ce, ca un „efect pervers" sau „secundar", a dus la proliferarea unei „culturi a dependenței" care încurajează „nemunca" sau „lenea socială" așa cum plastic se exprimă profesorul ieșean Vasile Miftode[126].

Toate aceste aspecte reprezintă argumente în favoarea ideii că familia nu se află în „declin" și nici în plină „criză", *dinamismul* său fiind expresia unui înalt *nivel de adaptare* la mutațiile *sistemului macro-economic, socio-politic și cultural*. În consens, unii autori români argumentează caracterul interdependent al diadei familie-societate, relevând totodată, „direcțiile de influență" reciprocă, precum și „antinomiile" generale și specifice. Astfel, *cunoașterea științifică și relevarea* unor „antinomii generale" – de exemplu, contradicțiile între creșterea cantitativă și calitativă a populației; între tendința ridicării nivelului de trai al populației și cea a creșterii fertilității; între creșterea nivelului de trai și cea a numărului de copii pe familie; incitarea angajării femeilor și apelurile la eficientizarea modelelor educative familiale; între tendințele de flexibilizare a instituției divorțului și

[123] Jack Goody. 2003. *Op. cit.*, p. 185.
[124] Ioan Mihăilescu. 1999. *Familia în societățile europene*. București: Editura Universității, p. 134.
[125] Jack Goody. 2003. *Op. cit.*, pp. 192-195.
[126] Pentru detalii privind o amplă analiză sociologică a fenomenelor vizate a se vedea Vasile Miftode (coord.). 2004. *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași.

stabilitatea familiei; contradicții legate de principiul egalității sexelor, vârstelor, statutelor civile corelate cu prejudecățile în acest domeniu; contradicții legate de criteriile de alegere a partenerului, vârsta la căsătorie, politica natalistă – precum și a unor „antinomii specifice" anumitor societăți, legate de factori religioși sau rasiali, concură la *diminuarea relațiilor antinomice dintre societate și familie*[127].

Școala, ca instituție esențială de control social, vizează ipotetic vorbind, raportul direct proporțional dintre *atașamentul copilului* față de această instituție și *conduita informală* în societate. Astfel, *eșecul școlar* – care poate avea diverse cauze – poate atrage multiplicarea ocaziilor de a săvârși acte deviante, corelată cu respingerea „autorității școlare" și desconsiderarea școlii. Din acest punct de vedere, specialiștii au evidențiat importanța relației familie-școală și mai ales, impactul *climatului educativ familial*, asupra randamentului școlar[128]. Însă, conduita conformă sau deviantă, în general, este explicată din perspectiva interdependenței dintre „acțiunile familiei" și „acțiunile școlii", ipoteza luată în calcul referindu-se la corelația dintre „atașamentul puternic pentru familie" și cel „asemănător pentru școală" și invers[129].

Cercetările și studiile realizate în domeniu circumscriu *devianța școlară* și *devianța în școală* unei problematici „actuale" și „deschise" de larg interes național și internațional iar încercările de definire conceptuală sunt corelate cu „relativitatea și universalitatea devianței", ca fenomen „esențialmente sociologic" situat la limita dintre normal și patologic. Astfel, *fenomenul devianței școlare*, complex și greu de definit, este sau poate fi surprins în *evoluția* sa și interrelaționând cu *fenomenul delincvenței juvenile* ca „specii" ale *comportamentului deviant* în general. De aceea, investigarea și măsurarea diverselor *forme de manifestare a comportamentului deviant* – indisciplină, tulburări de comportament și conduită școlară, inadaptare la mediul școlar, „rezistență școlară" [130] etc. – care poate îmbrăca *aspecte predelincvenționale* sau/și *delincvenționale*, atât în mediul școlar, cât și în cel socio-familial de proximitate, reprezintă un obiectiv major al cercetărilor actuale din mediul universitar[131].

---

[127] Ioan Mihăilescu. 1999. *Op. cit.*, pp. 8-12.

[128] A se vedea Michel Gilly. 1976. *Elev bun elev* slab. București: Editura Didactică și Pedagogică.

[129] Vasile Miftode. 2003. *Op. cit.*, pp. 64-65.

[130] Cristina Neamțu. 2003. *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament ale elevilor*. Iași: Polirom, pp. 13-60.

[131] În prezent, aceste aspecte sunt în atenția proiectelor de Cercetare-Acțiune din cadrul Departamentului de Sociologie și Asistență Socială, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași în parteneriat cu Inspectoratul Școlar Județean Iași, poliția comunitară, instituții și organizații din domeniul protecției familiei și copilului (Carmen Palghia. 2012. *Devianța școlară și formarea responsabilității* sociale, teză de doctorat).

Instituția școlară este afectată în mod semnificativ și specific de conduitele deviante ale elevilor și, totodată, ale celorlalte categorii de participanți la „activitățile educative" și instructive. Mai mult decât alte „spații sociale", cel școlar impune o *intervenție imediată*, adecvată și, îndeosebi, *profesionistă*. Strategiile de prevenție și intervenție privitoare la devianța școlară se situează la trei niveluri de acțiune socială și anume:

- *prevenția primară* înglobează o serie de măsuri specifice *politicilor socio-economice, demografice și familiale* și care vizează *protecția familiei și a copilului*, inclusiv sub aspectul *prevenirii maltratării copilului*, în acord cu strategiile dezirabile concepute de structurile europene în cadrul programelor de tip „educație pentru toți";
- *prevenția secundară* include strategii de prevenție la nivel național – politici educaționale inițiate de Ministerul Educației Naționale, precum și *strategiile de prevenție la nivel local, regional* – Inspectoratul Școlar Județean, Departamentul de pregătire a personalului didactic din cadrul universităților, unitățile școlare care includ strategiile inițiate de către învățători și profesori etc.

În acest sens, prezentul demers își propune să contureze *modalități concrete de susținere a școlii*, a instituțiilor educative prin găsirea pârghiilor care să angajeze *cooperarea între școală, familie, autoritățile locale*, în vederea *reducerii fenomenului deviant-delincvențional* aproape imposibil de controlat în totalitate.

- *prevenția terțiară* sau *intervenția ca demers specific, individual* (adaptat la caracteristicile individuale a persoanelor deviante) și *social* (susținut de personal specializat) în colaborare cu *cadrele didactice* și *membrii familiei* se află, de asemenea, în atenția obiectivelor proiectului propus.

Eficientizarea măsurilor de intervenție la acest nivel se realizează prin aplicarea lor în funcție de *formele manifestărilor deviante* corelate cu *variabilele cauzale identificate*. Din acest punct de vedere modelul teoretic propus este un *model comunitar* bazat pe principiile *prevenției sociale* conform standardelor internaționale. În acest sens, serviciile de probațiune manifestă un *rol activ*, atât prin parteneriatele încheiate la nivel local cu instituțiile și organizațiile sus amintite, cât și prin programele de intervenție inițiate și derulate în comun, cu scopul *prevenirii delincvenței juvenile*. Este de menționat că rolul activ al probațiunii se manifestă și prin aceea că urmărește atragerea instituțiilor din cadrul sistemului de justiție penală

– în special poliția și parchetul – care reprezintă un important factor responsabil de activitățile de prevenție în domeniul infracționalității.

Grupul de egali sau „grupul de prieteni" ca grup de referință acționează, din perspectiva realizării controlului social, ca un factor deosebit de puternic, care „intermediază", „filtrează" sau „controlează" relația cu familia și școala, sociologul Travis Hirschi[132] evidențiind în acest sens, corelații pozitive și direct proporționale între atașamentul față de familie și atașamentul față de grupul de prieteni, precum și între atașamentul față de grupul de prieteni și motivația pentru reușita școlară[133]. Dacă avem în vedere faptul că cele mai multe acte deviante și delincvențională sunt comise de către minori și tineri în cadrul grupului care reprezintă un *anturaj negativ*, atunci: „Atenție... la prietenii copiilor dumneavoastră"! Remarca sociologului ieșean, profesorul Vasile Miftode, conturează cadrul ipotetic conform căruia, persoanele cu o conduită delincvențională tind să frecventeze grupuri delincvente, ceea ce se verifică prin teoria controlului social conform căreia prietenii se aleg în „raport cu valorile familiei și ale școlii de care copilul este – ipotetic – în mod fundamental și sincer atașat"[134].

Grupurile informale se pot constitui atât în cadrul școlii (grupul social informal sau clica), cu rol în „satisfacerea unor nevoi de exprimare mai liberă sau mai puțin constrângătoare", cât și în afara acesteia (grupul stradal sau de cartier), orientat către „asumarea unor roluri agresive", cu risc crescut de pericol social, care caracterizează conduitele ofensive, războinice dintre diverse „bande" sau „găști" ori implicarea în traficul și consumul de droguri. Cercetările în domeniu au evidențiat un raport direct proporțional între slaba interacțiune cu colegii din școală și diminuarea sau lipsa popularității, pe de o parte și orientarea către grupul stradal și creșterea probabilității de delincvență, pe de altă parte. Astfel, grupurile formate din minori și tineri „deprivați de statut școlar" se constituie și reprezintă un *anturaj negativ* pentru majoritatea celor care comit acte deviante, delincvențională sau infracționale oferind atât un „statut membrilor" săi cât și „posibilitatea de a ataca sau devaloriza sistemul care i-a deprivat de statut"[135].

Având în vedere *complexitatea și specificul determinărilor cauzale* ale fenomenului devianței școlare și al delincvenței juvenile, în general, *variabilele*

[132] Travis Hirschi. 1969/2002. *Causes of Delinquency*. Berkeley, Los Angeles, and London: University of California Press.
[133] Vasile Miftode. 2003. *Op. cit.*, pp. 66-67.
[134] *Idem.*
[135] Pentru detalii a se vedea Cristina Neamțu. 2003. *Op. cit.*, pp. 143-153.

cauzale care pot fi luate în calcul se referă, în mod expres, la *mediul familial* sau mai precis, la *climatul educativ familial*, la *procesul educațional în școală*, *relația familie-școală*, *rolul grupului informal* privind inadaptarea școlară și nu în ultimul rând, la factorii care țin de personalitatea elevilor și implicit, a *relațiilor interpersonale* (elev-elev, elev-profesor, elev-părinte etc.). În acest mod se conturează obiectivele cercetărilor care vizează *identificarea și ierarhizarea cauzelor, condițiilor și factorilor favorizanți ai conduitei deviante și delincvente*, precum și *interdependența acestora*.

Ca atare, se impune ca Statul, prin politicile familiale și educaționale pe care le adoptă, să vizeze „întărirea" *familiei*, a *școlii*, respectiv a autorității acestora în *exercitarea controlului social*, mai mult decât „asistarea" pasivă sau „protecția" grupurilor deviante ca efect al unor soluții „culturaliste" și „ideologizante" care întrețin fenomene grave manifestate prin exacerbarea și „ideologizarea drepturilor copilului", „izolarea de lumea faptelor și «protejarea» copilului de activitățile – inclusiv munca reală – care l-ar îndepărta de actele deviante"[136].

O problemă de mare actualitate are în vedere răspunsul la întrebarea în ce măsură *mass-media reflectă această complexă problematică* și mai ales, modul cum media *influențează percepția publică* asupra fenomenului *reacției sociale (comunitare) instituționalizate* împotriva *devianței, delincvenței și a manifestărilor violente*, în special în cazul minorilor și tinerilor, comparativ cu *politica oficială*. Pe de o parte, experimentele au încercat să releve impactul *violenței mediatice*, în special rolul mass-media în promovarea „agresivității antisociale" comparativ cu „agresivitatea prosocială", asupra *ratei infracționalității*[137], iar pe de altă parte, unele studii și statistici evidențiază discrepanțe serioase între delictele și crimele comise în mod obișnuit și cele prezentate de mass-media într-o manieră senzațională, acestea ocupând, de exemplu, un loc fruntaș în cadrul știrilor unor televiziuni locale din Statele Unite, respectiv din Europa (n.n.). Cu privire la cel de-al doilea aspect, *distorsionarea imaginii publice* asupra *tipurilor și naturii infracțiuniumilor* comise în mod obișnuit, nu numai că induce în eroare publicul dar pot să *inhibe reacția socială* împotriva criminalității, inclusiv sub aspect preventiv, cercetătorii evidențiind „efectul de amorțire a publicului", care „de frică, nu se mai implică în activități" preventive și de control social[138].

[136] Vasile Miftode. 2004. *Op. cit.*, p. 14.
[137] Pentru exemple de experimente prezentate în literatura de specialitate a se vedea Cristina Neamțu. 2003. *Op. cit.*, p. 152.
[138] Robert M. Bohm, Keith N. Haley. 2002. *Op. cit.*, pp. 12-16.

Cu toate că în opinia curentă se susține ideea unei legături indisolubile între *criminalitate* și *violența mediatică*, aspectul necesită nuanțări, de altfel relevate de literatura de specialitate, cu referire la faptul că nici o teză nu a stabilit o „cauzalitate directă și incontestabilă", ci doar faptul că „media constituie unul dintre factorii comportamentului agresiv"[139]. Acest factor, în opinia lui Judith Lazar, care se referă în mod special la radio și televiziune, acționează prin intermediul *mecanismelor de socializare*, în condițiile în care treptat și progresiv, mass-media capătă teren în fața celorlalți agenți de *socializare continuă* acționând „simultan" și „pe termen lung" în „plan cognitiv, afectiv și comportamental"[140]. Desigur, specificul relației cu audio-vizualul se structurează în funcție de *contextul socio-economic și cultural* al actorului social consumator.

Cu toate că, în cazul copiilor, mai ales, „imitația" și „identificarea" în crearea violenței reale după modelul celei audio-vizuale, relația de cauzalitate directă nu a putut fi demonstrată, *violența simbolică* acționează ca un factor pe *termen scurt* și *accidental*. În fapt, pericolul constă tocmai în acțiunea audio-vizualului *pe termen lung*, acesta reflectând o „lume simbolică", *fictivă și strălucitoare* în opulența ei, care contrastează puternic cu „lumea reală", cu realitatea cotidiană *gri și monotonă* pentru majoritatea actorilor sociali care provin din mediile paupere a zonelor urbane defavorizate. Această discrepanță poate acționa brutal de *frustrant* pentru copiii și persoanele cu dificultăți de ordin psihosocial – ce se constituie în populații vulnerabile – care nu știu și nu pot să discearnă între lumea reală și cea simbolică. Astfel încât, conchide autorul, „«privarea relativă» este cauza determinantă a violenței", mijloacele de comunicare în masă transformându-se în „creatoare de nevoi", în loc să răspundă unei nevoi a publicului. În această situație, soluția parțială este oferită de organismele abilitate să asigure buna funcționare a mass-media și să *controleze limbajul și atitudinile* utilizate mai ales de audiovizual[141].

Un rol deosebit de important privitor la socializarea primară (mai ales) și continuă, alăturându-se familiei și școlii, precum și la realizarea controlului social este deținut de *Biserică* care acționează prin intermediul „mecanismului sociopsihic al conformismului" (George Herbert Mead 1934)[142], conducând la *interiorizarea*,

[139] Judith Lazar, „Televiziunea – la originea violenței tinerilor?", în Gilles Ferréol, Adrian Neculau (coord.). 2003. *Violența. Aspecte psihosociale*. Iași: Polirom, p. 182.
[140] *Ibidem*, p. 183.
[141] *Ibidem*, pp. 183-188; de exemplu, Consiliul Național al Audiovizualului (C.N.A.) în România sau Consiliul Superior al Audiovizualului (C.S.A.) în Franța.
[142] George Herbert Mead. 1934. *Mind, Self, and Society*. University of Chicago Press.

internalizarea şi asimilarea la nivel de *convingere şi atitudine* a valorilor şi normelor care vor regla conduitele individuale. Biserica valorifică instrumentele controlului social – obişnuinţele, obiceiurile şi sancţiunile – raporturile religioase din cadrul societăţii fiind reglementate prin intermediul *sancţiunilor religioase* care includ recompensele şi pedepsele prevăzute de dogmatică şi dreptul canonic (de exemplu, exprimarea venerației, mântuirea veşnică, penitenţele, excomunicarea, condamnarea veşnică etc.)[143]. În acest sens, cercetările actuale aduc în vedere ideea asumării „descendenţei / filiaţiei creştine raportată la relaţia părinte-copil" ca premisă „pentru responsabilitatea parentală şi cea filială" prin intensificarea *„educaţiei moral-religioase* şi *moral-civice* în *mediul şcolar* ca pârghie importantă pentru responsabilizarea adolescenţilor, cu atât mai mult dacă acest demers este susţinut de către *mediul familial*"[144].

Între familie, şcoală şi Biserică în calitate de instanţe de socializare şi control social există o legătură indisolubilă mediată de prezenţa Statului prin politicile demografice, familiale şi educaţionale. De exemplu, începând cu prezenţa sa în viaţa familiei romane, Statul şi-a disputat impunerea de-a lungul timpului, aspecte vădit accentuate în perioada Reformei şi cea a constituirii statelor naţionale, acesta preluând controlul asupra vieţii de familie din mâinile Bisericii creştine o dată cu apariţia capitalismului industrial, în cadrul unui lung proces de *laicizare şi secularizare*[145].

Mai mult, în concepţia Şcolii americane a „jurisprudenţei sociologice" (E. A. Ross; R. Pound; L. Brandeis etc.) continuatoare a ideilor de factură socio-juridică a lui Émile Durkheim, odată cu afirmarea lumii moderne, Statul tinde să devină „organul absolut preponderent" sau „(uneori) exclusiv" al controlului social prin intermediul *dreptului* ca instrument principal, întreaga „ordine juridică" reducându-se la „ordinea etatică". Din acest punct de vedere, deşi *legea* este considerată „cel mai important tip de control social" – pentru societatea contemporană, *dreptul* fiind „cel mai specializat şi organizat mecanism de control social" care funcţionează în majoritatea subsistemelor sociale –, cercetătorii estimează pentru viitor importanţa „creşterii rolului formelor difuze şi interne" ale controlului social, mijloacele informale fiind integrate mecanismelor acestuia[146].

[143] Marţian Iovan, *op. cit.*, pp. 135-137.

[144] Maria Sandu. 2016. *Op. cit.*, pp. 271-273; de asemenea, Maria M. Mihăilă. 2016. „The parental responsability and the religious values transmission through family", în *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi (Serie nouă). Sociologie şi Asistenţă Socială*, Tom IX/Nr. 1. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, pp. 99-110.

[145] Jack Goody. 2003. *Op. cit.*, pp. 202-204.

[146] Pentru detalii a se vedea Marţian Iovan. 1998. *Op. cit.*

Aşadar, admițând importanța sistemului juridic în realizarea controlului social, cercetătorii resping totodată, ideea rolului monopolizator al acestuia argumentând cu teoria „pluralismului juridic" (George Gurvith) care distinge între „sursele" (societale, grupale, individuale), „formele" şi „mijloacele" (formale şi informale) de control social sau cu teoria „structuralist-funcționalistă" (Talcott Parsons). Aceasta din urmă relevă *flexibilitatea dreptului* vizând motivația individuală, *funcția integrativă* a dreptului care atenuează conflicte potențiale sau *raportul specific* dintre *sistemul juridic* şi *Stat*, respectiv *acțiunea diferențiată* a dreptului în funcție de tipul de societate şi nivelul de dezvoltare a sistemului social global.

Dar care este raportul dintre *drept* şi *justiție* ori *dreptate socială*? Justiția sau dreptatea, concept fundamental cu o valoare incontestabilă atât în cultura juridică cât şi în practica judiciară, defineşte finalitatea dreptului în concepția socio-juridică a celor mai de seamă gânditori, încă din antichitate. Astfel, de la Aristotel care distingea între „justiția distributivă" sau „egalitatea proporțională stabilită de legiuitor ținând seama de ceea ce datorează colectivitatea (statul) membrilor săi"[147] şi „justiția comutativă" sau cantitativă cu referire la justiția realizată prin intermediul schimbului echivalent, autorii contemporani definesc „justiția corectivă (reparativă)"; aceasta din urmă are ca modalități de realizare justiția comutativă şi pe cea „judiciară" ori „justiția legală" – al cărui conținut este dat de îndatoririle şi obligațiile juridice datorate de indivizi colectivității sau statului – precum şi „justiția socială", ale cărei principii subscriu realizării *politicii sociale* din diverse domenii ale vieții sociale, ca o condiție a înfăptuirii statului de drept şi a democrației[148].

Aşa cum lesne se poate observa, înfăptuirea *justiției corective* sau *reparative* prin modalitatea *justiției judiciare* în vederea realizării egalității între drepturile şi obligațiile cetățenilor presupune intervenția celui de-al treilea factor şi anume, *organul jurisdicțional* de factură civilă sau penală. Din această perspectivă, instituțiilor de control social deja analizate li se alătură „legea şi justiția penală" ca instanțe specializate care oferă un „răspuns tipic" la săvârşirea de fapte penale sau cu justificată aparență penală conturând ceea ce specialiştii numesc *prevenirea şi controlul criminalității*.

Justiția penală ca instituție a controlului social are rolul de a „convinge

[147] Ioan Ceterchi şi Ioan Craiovan 1994. *Introducere în teoria generală a dreptului*, Bucureşti: Editura All, p. 24 *apud* Dan Banciu. 1999. *Control social şi sancțiuni sociale*. Bucureşti: Editura Victor, pp. 58-60.

[148] Cerință înscrisă în documentul adoptat de Conferința pentru Securitate şi Cooperare Europeană (C.S.C.E.) adoptat la Copenhaga în 1990; pentru detalii privitoare la tipurile de justiție şi principiile justiției sociale a se vedea Dan Banciu. 1999. *Op. cit.*, pp. 58-62.

oamenii să se conformeze unui număr limitat de valori" şi norme a căror încălcare constituie „devianţa socială penală", în sens larg, incluzând delincvenţa şi infracţionalitatea (art. 15 din Codul penal român, actualizat). Justiţia penală reprezintă sau ar trebui să reprezinte! (n.n.) «ultima linie de apărare» a societăţii împotriva infracţionalităţii în condiţiile eşecului celorlalte instanţe de control social[149] în abordarea fenomenelor predeviante, deviante şi predelincvenţionale în cadrul unui amplu proces de *prevenţie primară şi secundară*. Aşa cum arătam, deficienţele de la nivelul instanţelor primare de socializare şi control social transformă de multe ori instituţiile justiţiei penale în *prima linie de apărare* ceea ce, pe de o parte, le *afectează eficienţa*, iar pe de altă parte sunt puse în situaţia de a se implica mai mult în *programele comunitare* de *prevenţie primară, generală şi socială*.

Avându-se în vedere *criticile* diferitelor forme de răspuns specific la criminalitate, în funcţie de perioada de timp şi tipul de comunitate, se pune problema dezvoltării în viitor a *funcţiilor justiţiei penale* în contextul unui *climat politic* dat. Politica de justiţie penală, aşa cum arată cercetătorii americani (Bohm şi Haley 2002), poate să meargă fie pe „modelul controlului infracţiunii" – în acest caz, funcţia justiţiei penale constând în „controlul comportamentului criminal" în vederea *eficientizării* „procesului de justiţie penală" – fie pe „modelul procesului legal corect", situaţie în care scopul îl reprezintă „protecţia persoanelor nevinovate şi condamnarea persoanelor vinovate", în vederea apărării „idealului libertăţii personale", eventual împotriva „tiraniei" statale[150].

O viziune sistemică şi unitară a justiţiei penale din România ne relevă o structură organizaţională şi instituţională cu rol în *administrarea justiţiei comunitare* bazată pe o anumită *filosofie* din care emerg *principii* acţionale care-i conferă specificul intervenţiei predominant la nivelul *prevenţiei terţiare*. În prezent, putem spune că sistemul românesc de justiţie penală se află într-un amplu *proces de modernizare* şi *flexibilizare* concentrat în principal pe următoarele aspecte:

a. Continuarea reformei *justiţiei juvenile* începută cu ani în urmă prin introducerea *alternativelor la detenţie pentru minori* şi constituirea ulterioară, a *instanţelor pentru minori* (1995-1998) în jurisdicţia penală;

b. Introducerea *instituţiei probaţiunii*, în regim neguvernamental în anii '96-'98 şi apoi, în sistemul guvernamental, prin înfiinţarea şi funcţionarea începând cu anul 2001, a „serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere a infractorilor"

[149] Robert M. Bohm, Keith N. Haley. 2002. *Op. cit.*, pp. 16-17. Aşa cum arătam anterior, deficienţele de la nivelul instanţelor primare de socializare şi control social transformă de multe ori instituţiile justiţiei penale în „prima linie de apărare".

[150] *Ibidem*, pp. 609-614.

reorganizate, în perioada 2004 -2005, ca „servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor", apoi ca „servicii de probațiune" începând cu anul 2006;

c. Implementarea *principiilor justiției restaurative – informare, consiliere psihologică, sprijin material și alte forme de asistență socială* acordată victimelor unor categorii de infracțiuni, expres menționate de lege (cap. III art. 7-13 din *Legea nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*) – prin reorganizarea structurilor teritoriale de probațiune (perioada 2004-2006), denumite în continuare servicii de protecție a victimelor și de reintegrare socială a infractorilor probațiune, în prezent, serviciile de probațiune; corelativ, a fost adoptată *legea medierii în țara noastră*[151], act normativ care se referă în mod expres la *medierea victimă-agresor* – moment care coincide cu adoptarea *Legii nr. 123 din 2006 privind statutul personalului de probațiune*[152].

Această nouă viziune asupra sistemului românesc de justiție penală pornește de la *reconsiderarea sistemului retributiv tradițional* bazat pe forța represivă a sancțiunii-pedeapsă și punerea în practică a principiilor unei *justiții restitutive*[153]. Pardigma *justiției restitutive* dezvoltată ca *alternativă* la sistemul represiv tradițional, pleacă de la premisa că toate părțile ar trebui implicate în răspunsul la infracțiune: *infractorul, victima și comunitatea.* Astfel, conform paradigmei restitutive are loc o deplasare a accentului pe următoarele aspecte (Klaus 1998)[154]: accentul este pus pe victimă, aceasta devenind „actor central" al justiției penale, în acest sens, infracțiunea fiind considerată a fi îndreptată împotriva altei persoane sau a comunității; pedeapsa nu înseamnă în mod necesar producerea deliberată a suferinței; controlul infracționalității se realizează prin mecanisme psihosocio-economice care se alătură celor juridice; răspunderea penală capătă concomitent o dimensiune individuală și una socială; totodată aceasta inculcă asumarea faptei și repararea pagubei; abordarea infractorului se realizează în funcție de capacitatea și dorința de reabilitare a acestuia.

---

[151] *Legea nr. 192 din 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator*, cu modificările și completările ulterioare.

[152] *Legea nr. 123 din 2006 privind statutul personalului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

[153] Pentru detalii a se vedea Doina Balahur. 2001. *Fundamente socio-juridice ale probațiunii.* Iași: Editura BIT, pp. 19-45.

[154] *Apud* Doina Balahur, *ibidem*, pp. 22-24; de asemenea, Doina Balahur. 2002. „Pluralismul socio-juridic și reglementarea probațiunii: standarde legislative universale și europene", în Ioan Durnescu (coord.), *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere.* Craiova: Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova, p. 27.

Mai mult, un sistem modern de justiție penală nu se poate dezvolta decât în spiritul realizării unei *justiții restaurative* ale cărei *principii*[155] subscriu noului curent în filosofia penală actuală care presupune existența unor *proceduri flexibile* în orice fază a procesului penal, cu includerea *medierii*[156] în beneficiul reciproc al părților: *victima și infractorul*; *rudele* acestora; *reprezentanți ai comunității*; *reprezentanți ai autorității penale*.

„Justiția restaurativă este un proces în care toate părțile care au legătură cu o anumită infracțiune colaborează pentru găsirea unei căi prin care să fie înlăturate consecințele nefaste ale infracțiunii și implicațiile sale pentru viitor"[157]. Conform *Anexei la Recomandarea R (99) 19, medierea în cauzele penale* este o procedură care „se aplică în toate procesele în care victima și infractorul au posibilitatea, cu acordul lor liber consimțit, să participe activ la rezolvarea problemelor ce decurg din infracțiunea comisă, cu ajutorul unei terțe persoane imparțiale (mediator)".

Din acest punct de vedere, cadrul legislativ inițial privind dezvoltarea sistemului românesc de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor[158], chiar dacă a exclus din sfera reglementărilor speciale această categorie importantă de beneficiari, și anume victimele anumitor categorii de infracțiunii, în prezent, odată cu asigurarea unor forme de evaluare și asistență psihosocială inițială/primară, de către serviciile de probațiune, se tinde către „externalizarea"[159] acestor servicii către alte instituții din comunitate specializate în acest sens. Așa cum vom dezvolta într-un capitol ulterior, etapele privind *modalitățile specifice de protecție a victimei*, inițial, prin intermediul serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor și ulterior, prin intermediul serviciilor de probațiune nu reprezintă decât consfințirea prin lege a demersurilor practic-aplicative ca efect al modernizării

[155] Pentru detalii a se vedea Institutul Național de Criminologie. 2004. „Studiu privind evaluarea aplicării unor elemente de justiție restaurativă în România", în *Evaluarea sistemului de justiție restaurativă în România*. București: Editura Oscar Print, pp. 93-94.

[156] Pentru amănunte privind medierea, în general, a se vedea Daniela Gîrleanu-Șoitu, „Medierea conflictelor" (cap. VIII), în Vasile Miftode. 2004. *Sociologia populațiilor vulnerabile. ... Op. cit.*

[157] Memorandumul explicativ la *Recomandarea R (99) 19 privind medierea în cauzele penale* a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre adoptată la 15 septembrie 1999.

[158] În prezent abrogate, prevederile *Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 92 din 2000* modificate și completate prin *Legea nr. 129 din 2001 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere* reglementau, în mod expres, însă lacunar, doar „asistența și consilierea" pe care serviciile trebuie să o acorde numai „persoanelor condamnate" la o pedeapsă neprivativă de libertate (la cerere) sau la o pedeapsă privativă de libertate (cu acordul beneficiarilor).

[159] *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune* face referire la îndeplinirea atribuțiilor privind „protecția și asistarea victimelor infracțiunilor" de către serviciile de probațiune și sediile secundare ale acestora, cu mențiunea că, acest tip de activitate va fi menținut până la preluarea atribuțiilor de către o altă instituție din comunitate.

legislației penale și civile din țara noastră, care oferă deschidere către *parteneriatul public-privat*.

Aspectele privitoare la protecția victimei în România sunt legate, în primul rând, de *modernizarea sistemului de justiție juvenilă*, în contextul general al *reformei sistemului de protecție a familiei și copilului* începută după anii '90 și amplificată în perioada anilor 2003-2004, datorită *conștientizării efectelor negative ale violenței* și a oricăror *forme de abuz* asupra *copilului* și asupra oricărui membru de familie[160]. În concluzie, pentru viitor este asigurat cadrul legal – general dar și special – al elaborării *metodologiei*, precum și al *strategiilor și planurilor de acțiune* la nivel central și local, în vederea dezvoltării unor *practici unitare* în cadrul *sistemului de justiție penală*, cu includerea activităților privitoare la *protecția a victimelor* vizând mod necesar, parteneriatul dintre autoritățile publice și organizațiile neguvernamentale din *domeniul incluziunii sociale*.

3. Strategii privitoare la prevenirea și controlul criminalității

3.1. Prevenirea devianței, delincvenței și infracționalității

Experiența acumulată, îndeosebi în domeniul *practicii și politicii anticriminale*, respectiv, *antiinfracționale* aduce serioase argumente în favoarea accentuării și intensificării activităților preventive, pe următoarele considerente[161]:

- ineficacitatea politicilor și practicilor represive;
- facilitarea prevenției de existența unei baze naturale, anterioare oricărui delict pe „principiul posibilității prevenției";
- „multiplicarea factorilor de *risc delictual*" în contextul modificării realității sociale în ansamblu;
- elaborarea de către Consiliul Europei a unor recomandări specifice domeniului de combatere și prevenire a fenomenului infracțional, transformate în politici generale prin acceptarea acestora de către statele membre[162].

---

[160] În prezent, noul cadru normativ cu privire la protecția copilului este reprezentat de *Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, cu modificările și completările ulterioare; pentru amănunte privitoare la evoluția legislației privind protecția copilului și familiei a se vedea Alexandru Bacaci; Viorica C. Dumitrache și Cristina C. Hageanu. 2009. *Dreptul familiei*. București: Editura All Beck; de asemenea, Emese Florian. 2005. *Protecția drepturilor copilului*. București: All Beck; Costache Achiței. 2000. *Protecția drepturilor copilului. Administrație publică*. Suceava; de asemenea, site-ul Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: www.mmuncii.ro/j33/index.php/ro/legislatie/protectie-sociala.

[161] Pentru detalii a se vedea George Neamțu; Ioan Cîmpeanu și Cătălin Ungureanu. 1998. *Intervenție și prevenție în delincvență*. Iași: Editura Fundației „Chemarea", pp. 94-97.

[162] *Recomandarea nr. R (87) 19* a Comitetului de Miniștri a Consiliului European.

În acest context, *prevenția* este definită ca „ansamblu de politici, măsuri și tehnici care, în afara cadrului justiției penale, vizează reducerea diverselor tipuri de comportamente ce antrenează prejudicii considerate de stat ca fiind ilicite"[163]. Această definiție se circumscrie „concepțiilor limitative" asupra definirii prevenției care se referă la controlul infracționalității „prin eliminarea sau limitarea factorilor criminogeni și prin gestionarea adecvată a factorilor de mediu fizic și social care provoacă ocazii favorabile" (Alvaro Pires 1995)[164] săvârșirii unor acte infracționale.

Însă, conform „concepțiilor extensive" sau „totalizatoare", combaterea infracționalității în general, inclusiv prin sancțiunile penale, capătă conotații preventive. În ceea ce privește „tipologiile de prevenție", literatura de specialitate consemnează pornind de la definirea, utilitatea și natura activităților concrete de prevenire[165], următoarele *tipuri de activități preventive*:

- *Prevenția delincvenței juvenile* este caracterizată prin măsuri educative de tip individual, *prevenirea delincvenței juvenile* constituind un domeniu specific al *politicilor sociale sectoriale* – politici anticriminale – în care se găsesc implicate diferite aspecte vizând *educația, sănătatea, condițiile de îngrijire și de locuire, activitatea serviciilor de asistență socială, a autorităților publice și a organismelor neguvernamentale*[166];
- *Prevenția infracționalității în general* are în vedere inhibarea comportamentelor ilicite prin *amenințările pedepsei* ce se va aplica;
- *Prevenția generală* sau *indirectă* vizează factorii macro-sociali ai dinamicii conduitei infracționale;
- *Prevenția specifică* este focalizată pe factorii cauzali specifici, precișI și vizibili ai conduitei infracționale;
- *Prevenția primară* orientată spre modificarea factorilor și condițiilor criminogene din mediul fizic și social global;
- *Prevenția secundară* focalizată pe activități preventive la nivelul unor grupuri cu nivel crescut al riscului de a comite fapte antisociale, ilicite;
- *Prevenția terțiară* are în vedere activitățile de prevenire a riscului de recidivă, precum și cele care vizează reinserția socială a persoanelor în cazul cărora este dovedită comiterea unei infracțiuni;

[163] George Neamțu și colab. 1998. *Op. cit.*, p. 101.
[164] *Ibidem*, p. 102.
[165] George Neamțu. 1998. „Tipologii ale acțiunilor preventive", în *op. cit.*, pp. 104-108.
[166] Florentina Grecu și Sorin M. Rădulescu. 2003. *Delincvența juvenilă în societatea contemporană. Studiu comparativ între Statele Unite și România*. București: Lumina Lex, p. 405.

- *Prevenția socială* are ca obiectiv identificarea și determinarea factorilor infracționalității în vederea canalizării efectelor prin intermediul unor programe specifice și complexe;
- *Prevenția situațională* vizează supravegherea, direcționarea mediului imediat (de „proximiate") în vederea eliminării situațiilor, împrejurărilor predelincvenționale (factori personali îmbinați cu factori situaționali).

Ultima clasificare, și cea mai operațională, se regăsește în practicile europene actuale, acestea fiind axate pe implicarea publicului în aplicarea politicilor penale. Astfel, în *Recomandarea nr. R (83) 7* a Consiliului Europei *cu privire la participarea publicului la elaborarea politicii penale* se face referire expresă la *prevenția socială* care trebuie să fie axată pe următoarele aspecte:

a. Promovarea unei *informări* corespunzătoare *a părinților* asupra problemelor legate de cauzele, simptomele și prevenirea delincvenței juvenile;

b. Pregătirea corespunzătoare a *cadrelor didactice* în vederea rezolvării problemelor de adaptare și integrare în mediul școlar;

c. Asigurarea *inserției / reinserției profesionale* a persoanelor tinere în general și a celor care manifestă comportamente deviante, în mod special.

d. Implicarea *asociațiilor cetățenești* în dezvoltarea locală și urbanistică în vederea îmbunătățirii calității vieții și a reducerii aspectelor criminogene ale urbanizării;

e. Promovarea și încurajarea *dialogului* între *autoritățile locale* și *opinia publică* în vederea consolidării rolului celei din urmă la realizarea prevenției sociale;

f. Realizarea, în colaborare cu *societățile de asigurare* și cu specialiștii din *domeniul pazei și securității*, a unui inventar al măsurilor de precauție și al mijloacelor tehnice elementare ce trebuie respectate și utilizate în vederea prevenirii infracționalității.

În ceea ce privește *modalitățile generale și speciale de prevenire a fenomenului infracțional*, accentele sunt puse pe *aplicarea pedepselor neprivative de libertate* – în baza *sentințelor comunitare* – după cum urmează:

a. *Sensibilizare opiniei publice* privind repercursiunile pe plan social ale săvârșirii de fapte penale în vederea descurajării infracționalității;

b. Implicarea accentuată a *personalului din mediul carceral/custodial* – unități penitenciare, centre de detenție, respectiv centre educative pentru minori, mai ales prin intermediul serviciilor psihosocio-educative – în vederea pregătirii pentru liberare, după cum urmează:

- menținerea legăturii între deținuți și familie, comunitate;
- calificarea / recalificarea profesională la locul de deținere;
- diversificarea programelor educative și culturale cu valențe spiritual-religioase.

c. *Promovarea* interesului față de *pedepsele neprivative de libertate*, în special, în rândul specialiștilor din cadrul justiției penale – magistrați, consilieri de probațiune, polițiști etc.

d. Sensibilizarea *opiniei publice* cu privire la *regimul neprivativ de libertate* al persoanelor care au comis infracțiuni și încurajarea opiniei publice în *asumarea unui rol practic* în tratamentul neprivativ de libertate prin:

- sprijinirea dezvoltării serviciilor de probațiune, în special, și a celor de asistență socială în general;
- utilizarea și valorificarea voluntariatului în aceste structuri;

e. Promovarea unor *politici și practici nediscriminatorii* privind accesul la educație, integrarea școlară sau inserția / reinserția profesională a persoanelor delincvente sau potențial delincvente;

f. Promovarea *colaborării inter-instituționale funcționale* în cadrul comunității, atât la nivelul sistemului de justiție penală, cât și în afara acestuia, prin implicarea societății civile, organizațiilor neguvernamentale în vederea sprijinirii morale și materiale a persoanelor delincvente sau potențial delincvente și protecția victimelor infracțiunilor.

3.2. Intervenția psihosocială specializată

Intervenția psihosocială specializată în domeniul devianței, delincvenței și infracționalității se realizează într-un cadru instituționalizat, în funcție de care, se conturează două mari arii de intervenție și anume:

- *supravegherea și intervenția psihosocială extrajudiciară*;
- *supravegherea și intervenția psihosocială judiciară* cu referire la *procesul de supraveghere și asistare* realizat în cadrul și prin intermediul *instituțiilor de justiție penală.*

3.2.1. Asistența psihosocială din afara sistemului de justiție penală

A. *Categoriile de beneficiari-copii* în *asistența psihosocială modernă* sunt influențate de fenomenele asociate *dependențelor* de orice natură, precum și *agresivității umane*, ambele generate de pasivitate, neglijență și abuzuri, astfel:

a. *Copii (adolescenți) și tineri dependenți de computer / jocuri electronice / de substanțe psihoactive / alcool* și *nicotină* (alcoolismul și tabagismul);

b. *Copii (adolescenți) și tineri care manifestă o conduită agresivă* cu manifestare mai ales, în spațiul public – *violența școlară* cu toate formele de manifestare (fuga de la școală și instigarea la violență, vandalismul școlar, abuzul asupra elevilor, asupra profesorilor și a altor actori școlari); *violența familială* în care sunt implicați copiii (abuz asupra părinților – mame și tați, abuz asupra persoanelor vârstnice (bunici, unchi și mătuși etc.);

c. Minori și tineri care comit acte antisociale deviant-delincvențională / criminale (în sens criminologic) – *delincvența juvenilă* și *criminalitatea juvenilă* (acte comise cu acerbă violență); infracțiuni comise de către *copilul-minor împotriva membrilor de familie*; *criminalitatea inteligentă; criminalitatea organizată* și implicarea în acte de *terorism*;

d. *Copii-victime* ale *actelor antisociale și ale criminalității*, în general – în prezent, fiind în creștere *victimizarea copiilor în propria familie* ca efect al *vulnerabilizării familiei* în societatea actuală confruntată cu *sărăcia, șomajul, revoltele și terorismul local* susținute la nivel internațional, *conflictualitatea interetnică* și *războaiele* care ne înconjoară;

e. *Copii-victime ale cyber-bullying-ului* (agresiune cibernetică), *pornografiei, traficului de material genetic* și de *embrioni umani; traficul de persoane, prostituția* etc.

Actul copilului în România[167] este reprezentat de *Legea nr. 272 din 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului.* Noutatea pe care o aduce acest *act normativ* are în vedere *unificarea legislației* cu privire la copil – dreptul familiei, drept civil, drept procesual civil, drept administrative, drept penal etc.). Pentru ca *Statul* să ofere copilului o *protecție reală* și *eficientă* trebuie să ofere mai întâi, *protecția familiei* acestuia. Adică, Statul nu vine ca un înlocuitor al familiei copilului, ci ca un *furnizor* de *prestații și servicii sociale* menite să sprijine familia care se află în *risc social* și prin acesta ar pune în *pericol ocrotirea și grija* pentru *copii*.

BCU „CAROL I" CENTRALA / REGIONAL LIBRARY

a. Principiile respectării şi garantării drepturilor copilului (art. 6 din *Actul copilului*);

b. Protecţia drepturilor şi a libertăţilor civile ale copilului;

c. Protecţia şi ocrotirea drepturilor copilului în cadrul familiei (în mediul familial) – ocrotirea părintească sau exercitarea „autorităţii părinteşti"[168]:

- dreptul copilului *să crească alături de părinţii săi*;
- *co-responsabilitatea parentală* asupra creşterii copiilor, în funcţie de *interesul superior al copilului*;
- *imposibilitatea separării copilului de părinţii săi sau de unul dintre ei, împotriva voinţei acestuia*, excepţiile fiind dictate de *interesul superior al copilului*;
- depistarea precoce *a situaţiilor de risc* privitoare la *separarea copilului de părinţii săi*, precum şi la *prevenirea comportamentelor abuzive ale părinţilor şi a violenţei în familie*;
- sprijinirea părinţilor prin *acordarea sistematică a serviciilor şi prestaţiilor* (cu accent pe *consiliere, terapie, mediere*), în baza unui *plan de servicii* întocmit de serviciul public de asistenţă socială, având ca obiectiv *prevenirea separării copilului de părinţii săi* sau *instituirea unei măsuri de protecţie specială*;
- luarea măsurilor în vederea *asistenţei specializate* a *părinţilor decăzuţi din drepturile părinteşti*, precum şi a celor cărora le-a fost *limitat exerciţiul anumitor drepturi*;

d. Dreptul copilului la protecţie şi asistenţă alternativă. Protecţia specială a drepturilor copilului[169]:

- dreptul copilului la *protecţie alternativă provizorie*: *tutelă*; *curatelă*; *măsuri de protecţie specială*;
- dreptul copilului la *protecţie alternativă definitivă*: *adopţia*;

e. Dreptul copilului la sănătate, bunăstare şi educaţie:

- dreptul la *sănătate şi bunăstare a copilului* sunt asigurare prin respectarea dreptului acestuia de *a se bucura de cea mai bună stare de sănătate* pe care o poate atinge şi de *a beneficia de serviciile medicale şi de recuperare* necesare realizării efective a acestui drept;
- dreptul la *educaţie, activităţi recreative şi culturale* – copilul are dreptul de *a primi o educaţie* care să-i permită *dezvoltarea, în condiţii nediscriminatorii*, a *aptitudinilor şi a personalităţii sale.*

Minorii care nu răspund penal (sub 14 ani) reprezintă o categorie aparte de persoane, a căror protecţie şi asistenţă socială intră sub incidenţa legilor speciale care reglementează activitatea Direcţiei Generale de Asistenţă Socială (D.G.A.S.P.C.) în fiecare judeţ din ţară, precum şi a altor instituţii şi organizaţii

[167] Balahur, Doina. 2010. „Sociologie juridică şi legislaţie în asistenţa socială", suport de curs, în *Asistenţă Socială* (coordonator ID: prof. univ. dr. Petru Bejan). Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi.

[168] *Ibidem*, p. 40 şi urm.

[169] *Ibidem*, p. 56 şi urm.

abilitate de lege. Protecția copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal se realizează prin luarea următoarelor măsuri speciale (diverse forme de plasament și supraveghere specializată)[170]:

Plasamentul copilului constituie o măsură de protecție specială, având caracter temporar, care poate fi dispusă, după caz, la:

- persoană sau familie;
- un asistent maternal;
- un serviciu de tip rezidențial.

Plasamentul în regim de urgență este o măsură de protecție specială, cu caracter temporar, care se stabilește în situația *copilului abuzat* sau *neglijat*, precum și în situația *copilului găsit* sau *abandonat în unități sanitare.*

Supravegherea specializată este o măsură specială care se ia față de copilul care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal și constă în *menținerea copilului în familia sa*, sub condiția respectării de către acesta a unor *obligații*, cum ar fi:

- frecventarea cursurilor școlare;
- utilizarea unor servicii de îngrijire de zi ;
- urmarea unor tratamente medicale, consiliere sau psihoterapie;
- interzicerea de a frecventa anumite locuri sau de a avea legături cu anumite persoane.

Plasamentul într-un serviciu de tip rezidențial specializat este o măsură de protecție specială care se ia față de copilul care nu răspunde penal, fie în cazul săvârșirii unei fapte penale cu un *grad ridicat de pericol social*, fie în cazul *săvârșirii în continuare de fapte penale* de către copilului asupra căruia s-a luat măsura supravegherii specializate.

B. *Categoriile de beneficiari* ai *asistenței sociale / comunitare* respectiv, grupurile sociale și persoanele vulnerabile din punct de vedere *psihosocio-medical* prezintă de asemenea, un *nivel crescut al riscului criminogen* corelat cu *riscul de victimizare și de auto-victimizare*, după cum urmează:

- *persoanele cu risc de a dezvolta o patologie psiho-nervoasă* și *grupul familial (parental)* de origine / de apartenență / de referință (incidența / prevalența îmbolnăvirilor);

[170] Conform *Legii nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, cu modificările și completările ulterioare, care exceptând unele articole expres menționate, a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2005.

- *pacienți cu tulburări psiho-nervoase* (nepsihiatrici) aflați în *evidența medicinii de familie* și a *ambulatoriilor de specialitate*;
- *pacienți psihiatrici* aflați în evidența *serviciilor sociale* din cadrul unităților spitalicești / clinicilor de psihiatrie, precum și *grupul familial (parental)* de origine / de apartenență / de referință (starea de morbiditate);
- *pacienți psihiatrici* aflați sub incidența *măsurilor de siguranță cu caracter medical* din cadrul *instituțiilor de psihiatrie medico-legală* („psihiatria forensică")[171], precum și *grupul familial (parental)* de origine / de apartenență/de referință (morbiditatea corelată cu *nevoile și riscul criminogen / riscul agresional*; morbiditatea corelată cu *auto-victimizarea* și *conduita victimiară*; morbiditatea corelată cu *siguranța publică/securitatea comunitară.*

Cadrul socio-juridic oferit de corelarea *legislației civile și penale* cu *măsurile de siguranță având caracter medical* vizează următoarele domenii ale *intervenției psihosocio-medicale* la nivel comunitar:

- domeniul *asistenței sociale generale – Strategia europeană privind asistența socială* – până în 2020; *Strategia națională de dezvoltare a serviciilor sociale* care cuprinde *Planul de acțiune pe perioada 2006-2013* privind *sistemul național de servicii sociale, infrastructura sistemului real de servicii sociale, rețeaua națională de servicii sociale*; *legea asistenței sociale în România*[172];
- domeniul *sănătății publice*, în speță, *prevenirea tulburărilor psiho-nervoase* și *controlul stării de sănătate mintală – Strategia Națională de Sănătate 2014-2020*;
- *obligativitatea asistenței sociale* în cadrul unor *unități spitalicești*, în cazul de față în *spitale / clinici de psihiatrie* – legislația în domeniul sănătății publice corelată cu legislația în asistența socială;

[171] Psihiatria forensică a suscitat ample dezbateri în contextul militării pentru drepturile pacienților cu tulburări psihice, aflați sub incidența măsurilor de siguranță cu caracter medical: masa rotundă cu tema „Reabilitarea psiho-socială în spitale de psihiatrie și măsuri de siguranță", București, 28 martie 2016; conferința „Rolul Psihiatriei Comunitare în Psihiatria Forensică", Câmpulung Moldovenesc, iulie și august 2015 (cu participarea magistraților și a reprezentanților Asociației Române de Psihiatrie Medico-Legală); masa rotundă cu tema „Drepturile pacientului în contextul măsurilor de siguranță cu caracter medical – o abordare multidisciplinară", Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași, octombrie 2014, la care au participat parlamentari și reprezentanți ai comunității locale ieșene.

[172] *Legea 292 din 2011 a asistenței sociale* publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, din 20 decembrie 2011; *Legea 47 din 2006 privind sistemul național de asistență socială.*

- domeniul *protecției familiei și copilului*[173], respectiv domeniul *asistenței familiale*[174]; domeniul *medierii conflictelor* în general, respectiv cel al *medierii conflictelor intrafamiliale*[175], în mod particular.

Misiunea socială – scopul și obiectivele – serviciilor sociale adresate grupurilor sau / și persoanelor *vulnerabile de a dezvolta o patologie psihiatrică* sau care au calitatea de *pacienți psihiatrici* – aflați sau nu, sub incidența *măsurilor de siguranță cu caracter medical* – corelată cu *riscul criminogen* și de *auto-victimizare / victimizare* constă în următoarele aspecte:

- *evaluarea nevoilor și dificultăților* în *plan socio-familial și profesional* provocate de starea de sănătate în general, de starea sănătății mintale în particular;
- *estimarea nevoilor / riscurilor criminogene* și *managementul riscului criminogen* din mediul familial și din cel socio-profesional;
- *evaluarea și managementul conduitelor de tip auto-victimiar și victimiar*;
- *estimarea și managementul riscului pentru siguranța publică / securitatea comunitară*;
- *identificarea resurselor comunitare* din domeniul *reabilitării psihosociale și a incluziunii familiale și socio-profesionale* a pacienților psihiatrici aflați sau nu sub incidența *măsurilor de siguranță cu caracter medical*;
- *dezvoltarea unor parteneriate inter-instituționale funcționale* (public-privat) în vederea realizării *circuitului integrat* de *asistență bio-psiho-socio-medicală* și aplicarea unor *metode moderne de reziliență asistată* (cu accent pe *intervenția socială* în cadrul *rețelelor sociale inter-relaționale*);
- inițierea și dezvoltarea unor *programe comunitare* având drept scop *promovarea și respectarea drepturilor pacientului cu probleme psihice*, precum și *protejarea demnității* sale și a *familiei* acestuia;
- inițierea și dezvoltarea unor *programe comunitare* având drept scop *sensibilizarea și conștientizarea populației / opiniei publice* cu privire la *rolul proactiv al comunității* în *reabilitarea și incluziunea socială a pacienților cu probleme psihice*.

---

[173] *Constituția României; Legea 287 din 2009 privind Codul civil român*, republicată în 2011, cu modificările și completările ulterioare; *Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, cu modificările și completările ulterioare.

[174] *Legea 217 din 2003 privind prevenirea și combaterea violenței în familie* modificată și completată în 2012.

[175] *Legea nr. 192 din 16 mai 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator*, cu modificările și completările ulterioare.

3.2.2. Supravegherea și asistarea psihosocială în cadrul sistemului de justiție penală

Supravegherea și asistarea psihosocială în cadrul sistemului de justiție penală vizează următoarele arii sau domenii de intervenție, după cum urmează:

a. Domeniul *probațiunii și gestionarea sancțiunilor comunitare sau neprivative de libertate* – procesul de *evaluare, supraveghere în comunitate* și *asistarea psihosocială a persoanelor care săvârșesc infracțiuni* este centrat pe *reabilitarea și incluziunea socială a agresorului*[176];
b. Domeniul *planificării și managementul executării pedepsei cu închisoarea* și a *măsurilor educative privative de libertate*[177];
c. Domeniul *supravegherii postliberatorii și asistența post-penală* vizează *pregătirea pentru liberare* din centrele educative sau centrele de detenție pentru minori și tineri, respectiv din unitățile penitenciare pentru majori, situație în care supravegherea postliberatorie este obligatorie iar *asistența post-penală*, la cerere conform *Codului penal român,* actualizat.

Revenind la locul și rolul probațiunii în justiția penală, aceasta relevă că, între serviciile de probațiune și toate celelalte instituții de justiție penală, trebuie să existe o *colaborare tipică,* în funcție de limitele de competență și atribuțiile specifice, în corelație cu *etapa procesual penală* în care se află persoana care a săvârșit infracțiunea[178] – persoană învinuită, inculpată, condamnată, liberată condiționat etc. (*Anexa 1*). În plus, în cadrul colaborării cu instituțiile din sistemul de justiție penală, pe lângă sarcinile specializate legate de beneficiarii direcți, *serviciile de probațiune* manifestă un *rol activ* în ceea ce privește *eficientizarea comunicării*, atât în cadrul sistemului de justiție penală, cât și în cadrul mai larg al comunității. Pentru atingerea acestui obiectiv, probațiunea utilizează următoarele mijloace: organizarea periodică și sistematică a unor întâlniri de lucru tematice; încheierea unor protocoale de colaborare și implementarea unor proiecte-program de intervenție comunitară în parteneriat cu organizații neguvernamentale de la nivel local și național[179].

[176] *Legea 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.
[177] *Legea nr. 254 din 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, cu modificările și completările ulterioare.
[178] Pentru amănunte a se vedea, Kevin Haines. 2002. „Ce este probațiunea?", în Ioan Durnescu (coord.), *Manualul consilierului ..., op. cit.*, p. 59.
[179] De exemplu, proiectul „Instanța pentru minori" (1995-1998-2000) a cuprins toate instituțiile din sistemul de justiție penală: poliția, parchetul, instanțele, probațiunea, centrele educative (fostele centre de reeducare), centrele de detenție, unitățile penitenciare.

Instituirea și funcționarea *instanței pentru minori* a constituit un element esențial pentru dezvoltarea sistemului românesc de „reintegrare socială și supraveghere a infractorilor" (în perioada 1995-2004), atât privind *lărgirea ariei de intervenție a serviciilor de probațiune destinate minorilor*, cât și pentru dezvoltarea organizațională – crearea premiselor pentru organizarea *sediilor secundare de probațiune* (fostele birouri de reintegrare socială și supraveghere), pe lângă fiecare judecătorie, subordonate serviciilor de probațiune, obiectiv ce se regăsește în strategia de dezvoltare a sistemului românesc de probațiune.

Judecătorul pentru minori se referă la *specializarea* acestuia în judecarea cauzelor penale în care sunt acuzați minorii, pronunțând o hotărâre judecătorească echitabilă, având în vedere atât *fapta săvârșită*, cât și *circumstanțele personale ale minorului*.

Procurorul pentru minori, în baza atribuțiilor conferite prin lege Ministerului Public de *a apăra drepturile și interesele minorilor*, are un rol principal în instrumentarea dosarului penal în care sunt cercetați minori cu mandat de a putea dispune *neînceperea urmăririi penale* și *sesizarea serviciilor sociale* pentru luarea unor măsuri de protecție pentru minor.

Polițistul pentru minori manifestă un rol activ în instrumentarea dosarului cu minori în ceea ce privește efectuarea actelor premergătoare, identificarea făptuitorului și efectuarea anumitor acte procedurale solicitate de procuror. Principala atribuție a polițistului pentru minori se referă la *activitatea de prevenire a infracționalității* atât prin contactul permanent cu *familia, școala și alte colectivități,* cât și prin *programe de informare* realizate organizat în colaborare cu alte instituții civile.

De asemenea, crearea *instanțelor pentru minori* a reprezentat un pas important pentru protecția și promovarea drepturilor și intereselor copilului, a căror funcționare a îmbunătățit considerabil calitatea actului de justiție pentru copii, sentințele magistraților fiind aduse la standardele minime internaționale.

BCUIASI - BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ

Capitolul III

PROBAȚIUNEA – FORMĂ MODERNĂ DE REACȚIE SOCIALĂ ȘI PROTECȚIE COMUNITARĂ

1. Probațiunea – definire și evoluție conceptuală

Ideea de probațiune a apărut odată cu evoluția unor curente și doctrine din domeniul criminologiei și al sociologiei devianței / delincvenței, evoluție care a antrenat unele schimbări în *filosofia sistemului de justiție penală*. Astfel, dacă în cadrul teoriilor clasice asupra fenomenului criminalității, accentul în explicarea cauzalității se schimbă de pe faptă pe făptuitor, sancțiunea fiind dată fie în funcție de gravitatea faptei, fie în funcție de periculozitatea făptuitorului, ulterior, în cadrul teoriilor contemporane, au început să fie luați în calcul factorii contextuali de natură socio-economică și culturală[180].

Analiza devianței, delincvenței și infracționalității nu se poate reduce la o perspectivă strict juridică deoarece acestea sunt în primul rând *fenomene de natură socială* din punctul de vedere al mecanismelor de producere și implicații, care se raportează la întregul sistem de valori al societății, având caracter antisocial și ilicit. Paradoxal, creșterea fenomenului criminalității, chiar într-un mod exploziv, are loc, conform cercetărilor axate pe raportul dintre *situația economică* și *dinamica infracțională*, pe fondul unei dezvoltări socio-economice marcante manifestată prin „creșterea veniturilor" și „reducerea inegalităților sociale". De exemplu, cercetările realizate în S.U.A. în anii '60 și '70 de către Lavrence E. Cohen și Marcus Felson concluzionează că „delincvența globală" se explică prin „dispersia activităților rutiniere" în afara locuinței și a familiei,

[180] Pentru detalii a se vedea Rodica M. Stănoiu. 1998. *Criminologie*, București: Oscar Print; Albert Ogien. 2002. *Sociologia devianței*. Iași: Polirom.

faptele ilegale fiind, din acest punct de vedere, „un subprodus al libertății și al prosperității" așa cum acestea se manifestă prin activitățile cotidiene[181].

Se poate lesne observa că justificarea cercetărilor din domeniul sociologiei devianței și delincvenței – *cauze și condiții sociale care generează actul delincvențional* – și din cel al criminologiei – *factorii și dinamica actului criminal în sens larg*, precum și *reacția socială față de acesta* – în scopul *prevenirii criminalității, umanizării sistemului de represiune și reintegrării sociale a delincvenților* (Stănoiu 1998) coincide cu unele dintre *obiectivele* pe care le au în vedere *sistemele moderne de probațiune* și anume:

- nevoia de securitate personală și comunitară;
- prevenirea infracționalității primare, precum și a recidivei infracționale;
- asigurarea unui tratament corespunzător nu numai celor care comit astfel de fapte, ci și victimelor acestora în sensul unei justiții restaurative;
- adaptarea normelor etico-juridice la mutațiile ce survin în cadrul sistemului economic, cultural sau social în ansamblu.

Aceste aspecte, reprezentative pentru rezultatele cercetărilor din domeniul criminologiei și victimologiei, au impus unele modificări în sistemul de justiție penală, cu referire strictă la introducerea sentințelor comunitare.

Conceptul de *sentință comunitară* se referă la *sancțiunile și măsurile* care *mențin infractorul în comunitate și implică o restricție a libertății* prin impunerea unor condiții și obligații asupra condamnatului, de a căror implementare răspund anumite instituții desemnate de lege. Termenul include, de asemenea, *orice sancțiune impusă de instanță* sau *orice măsură luată înainte sau în loc de sancțiune penală*, precum și orice *modalitate de executare a unei sentințe custodiale în afara închisorii* și care respectă caracteristicile enumerate mai sus[182].

Dar care este legătura dintre probațiune și sentințele comunitare? În primul rând, prin intermediul conceptului de „sentință comunitară" sau „sentință neprivativă de libertate" se definește specificul probațiunii în toate sistemele de drept modern, aceste sentințe fiind gestionate de către serviciile de probațiune din întreaga lume. Mai mult, unele dintre încercările de definire a probațiunii reduc conceptul, în sens restrâns, la acela de sancțiune, fiind cunoscută în literatura de specialitate sintagma „probațiunea ca sancțiune". În acest sens, probațiunea este

[181] Vasile Miftode. 2004. *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă.* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pp. 25-29.

[182] Recomandarea R (92)16 privind *Regulile europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare*, adoptată de către Consiliul Europei la 19 octombrie 1992.

văzută ca una dintre primele sancțiuni comunitare „intermediare" reglementate ca măsură alternativă la pedeapsa privativă de libertate[183].

Însă, chiar și definițiile care propun probațiunii înțelesul de sancțiune fac trimitere la aspectele asistențiale – consiliere și tratament, ceea ce inculcă o dublă finalitate a probațiunii ca metodă simultană de supraveghere a executării sentințelor comunitare și asistare psiho-socială într-un proces continuu de evaluare multidimensională (Poledna 2002)[184]. Astfel, *probațiunea ca metodă de pedepsire,* cu un pronunțat caracter socio-pedagogic, constă în combinarea dintre supraveghere și asistare, metodă aplicată, într-un sistem fără taxe, infractorilor selectați în conformitate cu personalitatea infracțională, tipul infracțiunii și receptivitatea de care dau dovadă; scopul sistemului este de a oferi infractorului șansa modificării atitudinii față de societate și oportunitatea de a se integra în mediul social fără riscul de a încălca din nou normele sociale și penale (Cartledge 1995 *apud* Haines 2002).

Alte definiții oferite în literatura de specialitate caracterizează *probațiunea ca sistem, public sau privat*, care administrează furnizarea unor servicii speciale și funcționează de regulă ca subsistem al sistemului mai larg al justiției penale (Cartledge 1995). Astfel, în cadrul Conferinței Europene Permanente privind Probațiunea (C.E.P.), conceptul de probațiune a fost utilizat într-un sens mai larg, fiind corelat cu ceea ce sociologia denumește *concepte de sensibilizare* (*sensitising concept*) atunci când se referă la un sistem general și deschis care-și primește semnificațiile în funcție de contextul în care este utilizat. În acest caz, *probațiunea* se referă la *toate activitățile specifice care sunt desfășurate în domeniul justiției penale*, evaluarea anterioară emiterii sentinței, intervenția înainte de faza judecății, gestionarea măsurilor și sancțiunilor comunitare, asistența penală și post-penală, activitățile de prevenție a infracționalității etc. (A.Van Kalmthout și J. Dereks, 2000 *apud* Haines 2002). Acest tip de abordare conceptuală se reflectă și în literatura românească de specialitate, odată cu introducerea conceptului de „probațiune" în asistența socială și definirea statutului de *Probation Officer* (Miftode 1994)[185],

[183] O definiție în formă succintă a ceea ce este probațiunea se regăsește în documentele Națiunilor Unite care arată că probațiunea este *o sancțiune și o metodă de lucru cu infractori special selectați, care constă în suspendarea condiționată a pedepsei pentru o perioadă de timp în care aceștia sunt supravegheați și primesc consiliere individuală și tratament* (UNICRI, 1998 *apud* Kevin Haines. 2002. „Ce este probațiunea?", în *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere* de Ioan Durnescu (coord.). 2002. Craiova: Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova).

[184] Sorina Poledna. (coordonator). 2002. *Modalități de intervenție psiho-socială în activitatea de probațiune*. Presa Universitară Clujeană.

[185] A se vedea în acest sens, Vasile Miftode. 1994. *Teorie și metodă în asistența* socială. Iași: Editura Fundației AXIS, p. 61; de asemenea, Vasile Miftode, „Perspectiva interdisciplinară și cooperarea

abordare reluată câțiva ani mai târziu, odată cu înființarea modulelor de studii postuniversitare de probațiune și reinserție socială[186].

Având în vedere caracteristicile anterior menționate, care evidențiază caracterul instituțional al activităților de probațiune, se poate spune că *probațiunea este o organizație* care lucrează cu și pentru infractori, care intervine în procesul de justiție penală pentru a influența luarea deciziilor astfel încât, prin modul în care sistemul tratează infractorii, să se țină seama de factorii sociali și individuali care influențează comportamentul și care au atenuat pedepsirea prin ajutor sau asistare (Haines 2002). Cu toate dificultățile inerente din perspectiva dezvoltării organizaționale, aceste caracteristici și-au păstrat o anumită valabilitate în timp, serviciul de probațiune suferind modificări în ceea ce privește: *gradul de independență; capacitatea de a-și defini propriul rol profesional; concentrarea pe activitățile care aduc beneficii infractorilor.*

Probațiunea în perioada modernă este definită ca fiind „parte a complexului de justiție penală. Probațiunea este una dintre instituțiile de justiție penală al cărei rol în cadrul acestui sistem este hotărât de către guvern, și ale cărei activități sunt determinate direct prin politicile guvernamentale. ... Rolul probațiunii este definit mai degrabă în termenii posibilelor beneficii care sunt aduse comunității și, în mod mai specific, în termenii capacității probațiunii de a proteja publicul prin activități care sancționează și controlează infractorii"[187]. Având în vedere trăsăturile anterior menționate, care evidențiază caracterul instituțional al sistemului de probațiune orientat către „politicile stabilite la nivel național", „raportarea la standardele internaționale" se poate realiza prin „formulări ale unor declarații de misiune" fundamentate atât de „asistența socială tradițională", cât și de rolurile și scopurile „specifice celorlalte instituții din sistemul de justiție penală". În consecință, *specificitatea probațiunii* este conferită de accentuarea *rolului comunitar* al acesteia cu privire la „protejarea publicului, evaluarea riscului și executarea eficientă a sancțiunilor"[188].

---

inter-agenții în acțiunile de re-inserție a grupurilor problemă", în *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere* de Ioan Durnescu (coord.). 2002. *Op. cit.*, pp. 139-153.

[186] A se vedea Vasile Miftode. 1999. *Fundamente ale Asistenței Sociale – teorii, metode, tehnici specifice și exemple practice destinate universitarilor și profesioniștilor din serviciile* sociale. București: Editura Eminescu.

[187] Kevin Haines. 2002. *Op. cit.*, p. 81. Definiția propusă reprezintă în același timp un model viabil pentru implementarea unui sistem românesc modern de probațiune în vederea elaborării politicilor, strategiilor, metodelor și direcțiilor de acțiune la nivel național și local.

[188] *Ibidem*, pp. 79-80.

Aşa cum arătam, *probaţiunea* acordă o importanţă deosebită *cauzalităţii actului infracţional* din perspectiva unei analize longitudinale: antecedente – comportament prezent – consecinţe, într-un anume context socio-economic şi cultural (*Anexa 2*). Această abordare plurifactorială a cauzalităţii actului infracţional are în vedere posibilităţile de control al infracţionalităţii, care se realizează în primul rând prin intermediul unor mecanisme de natură socio-economică. Aceasta este premisa de la care probaţiunea porneşte în definirea modalităţilor concrete de abordare în plan acţional, având ca principiu fundamental *managementul riscului* (*Anexa 3 şi Anexa 4*). Principiul porneşte de la evaluarea risc-nevoi pe baza unor indicatori statici şi dinamici, avându-se în vedere *dimensionarea libertăţii individuale* în funcţie de *pericolul pentru public*, scopul final reprezentându-l *reabilitarea*[189].

În concluzie, reţinem faptul că dezvoltarea viitoare a sistemului de probaţiune trebuie să aibă în vedere câteva principii directoare, dintre care amintim[190]:

a) Serviciul de probaţiune este o organizaţie care are o strategie de intervenţie complet articulată în toate etapele procesului de justiţie penală.
b) Serviciul de probaţiune are o declaraţie de misiune explicită şi pozitivă în privinţa muncii cu infractorii.
c) Serviciul de probaţiune se concentrează pe comunitate şi pe strategiile şi practicile care promovează principiul normalizării şi reintegrării sociale.

2. Sursele reglementării măsurilor şi sancţiunilor comunitare

Răspunderea juridică, în speţă răspunderea penală, derivă din sancţiunea pe care legiuitorul a prevăzut-o în conţinutul normei juridice şi de aceea răspunderea este întotdeauna legală. Răspunderea şi sancţiunea sunt două faţete ale aceluiaşi mecanism social (Iovan 1998)[191].

[189] Ioan Durnescu. 2002. „Estimarea riscului de recidivă", în *Op. cit*, pp. 335-345.
[190] Kevin Haines. 2002. *Op. cit.*, pp. 80-81.
[191] Marţian Iovan. 1998. *Lecţii de sociologie juridică*. Arad: University Press.

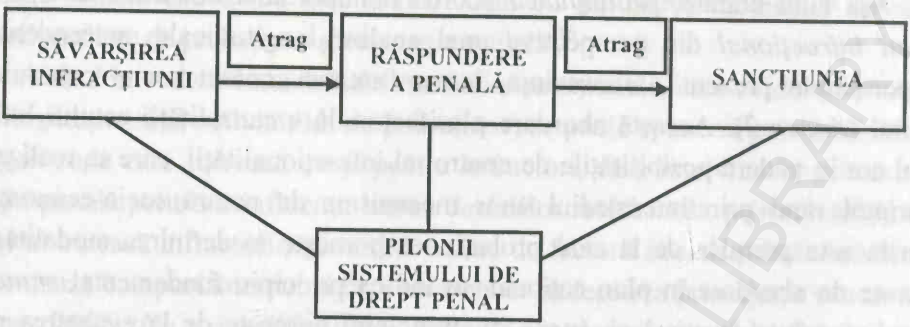

Schema 5. Răspunderea penală și sistemul sancționator

O formă specifică a sancțiunilor în dreptul penal european și internațional este reprezentată de *sancțiunile comunitare*, înțelegerea fundamentului reglementării acestora fiind oferit de conceptul de *justiție restitutivă*, respectiv de *justiție restaurativă*, la care deja ne-am referit. În această viziune, *măsurile și sancțiunile comunitare* reprezintă o *alternativă* la *sancțiunile privative de libertate*. În ceea ce privește sursele reglementării acestora, literatura de specialitate menționează „pluralismul juridic" care desemnează existența simultană a unor surse și prescripții normative diferite care se aplică unor situații identice. Relevante din acest punct de vedere sunt următoarele aspecte :[192]

a. Tradiția socio-juridică în reglementarea sancțiunilor comunitare și implicit a probațiunii;
b. Reglementările din dreptul internațional cu privire la drepturile omului în calitate de standarde universale și regionale;
c. Asistența tehnică și cooperarea inter-jurisdicțională internațională;
d. Implicarea societății civile în promovarea sancțiunilor comunitare.

Privitor la *rolul tradiției juridice*, în literatura de specialitate s-a realizat o analiză comparativă a dezvoltării modalităților de a reglementa sancțiunile comunitare în sistemul juridic anglo-saxon (*Common Law*) și în sistemul juridic romano-germanic (*Statute / Civil Law*) în care se încadrează și sistemul nostru de drept. Astfel, în sistemul juridic *Common Law*, cutumele care funcționau ca „lege a locului" au condus la profesionalizarea practicilor comunitare în materie de probațiune în paralel cu dezvoltarea unor sisteme alternative formale – elaborarea

[192] Pentru detalii a se vedea Doina Balahur, „Pluralismul socio-juridic și reglementarea probațiunii: standarde legislative universale și europene", în Ioan Durnescu (coord.), *Manualul consilierului ..., op. cit.*, pp. 15-55.

unor legi specifice care reglementează justiția penală și activitatea serviciilor de probațiune. În final are loc integrarea probațiunii într-un cadru politico-juridic. În sistemul juridic *Statute / Civil Law* s-a pornit printr-un proces invers de legiferare-codificare, baza legală a sancțiunilor comunitare fiind reprezentată de instituția suspendării executării pedepsei (inițial fără supraveghere). În final, are loc grefarea și asocierea supravegherii infractorilor cu sistemul dreptului penal al suspendării executării pedepsei. Acest proces – demers legislativ din domeniul sancțiunilor comunitare a cunoscut variații în funcție de condițiile socio-culturale și politice ale fiecărui stat, însă și invariante comune în timp și spațiu (model cultural) și anume:

- originea comunitară a probațiunii;
- simultaneitatea formelor de intervenție și sprijin cu modalitățile de protecție a drepturilor și libertăților civile ale infractorilor.

În ceea ce privește *rolul dreptului internațional și european*, în reglementarea măsurilor și sancțiunilor neprivative de libertate, precum și a justiției juvenile, acesta furnizează norme, valori și principii având caracter universal și regional. În continuare, vom trece în revistă principalele documente internaționale și europene în materie, după cum urmează:

- *Declarația universală a drepturilor omului*[193];
- *Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului*[194];
- *Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice*;
- *Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale*[195];
- *Convenția împotriva Torturii și a altor Pedepse ori Tratamente Crude, Inumane sau Degradante*[196];
- *Regulile și Standardele Minime ale Administrării Justiției Juvenile – Regulile de la Beijing*[197];

[193] Adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. prin *Rezoluția 217A (III) din 10 decembrie 1948.*
[194] Convenția a fost semnată sub auspiciile Consiliului Europei la 4 noiembrie 1950 la Roma.
[195] Ambele pacte au fost adoptate de Adunarea Generală O.N.U. la 16 decembrie 1966 și au intrat în vigoare la 23 martie, respectiv 3 ianuarie 1976. România a ratificat pactele la 31 octombrie 1974 prin *Decretul nr. 212* publicat în Buletinul Oficial al României, partea I, nr. 146 din *20 noiembrie 1974.*
[196] Adoptată de Adunarea Generală ONU prin *Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984*, intră în vigoare la 26 iunie 1987. Convenția a fost ratificată de România prin *Legea nr. 19 din 1990.*
[197] Adoptate de Adunarea Generală ONU prin *Rezoluția 40/33 din noiembrie 1985.*

- *Regulile și Standardele Minime pentru Măsurile Neprivative de Libertate – Regulile de la Tokyo*[198];
- *Ghidul Națiunilor Unite cu privire la prevenirea delincvenței juvenile – Ghidul de la Riyadh*[199];
- *Regulile Europene cu privire la Sancțiunile și Măsurile Comunitare*[200].

Conform *Regulilor de la Tokyo,* în cadrul unui spectru larg de măsuri neprivative de libertate, *autoritățile judiciare vor lua în considerație, în deciziile pe care le vor adopta, nevoile de reabilitare ale infractorului, protecția societății și interesele victimei, care va fi consultată ori de câte ori este necesar. Autoritățile care hotărăsc pot decide asupra uneia dintre următoarele măsuri:*

a. Sancționarea verbală cum ar fi: admonestarea, mustrarea, avertismentul;
b. Renunțarea condiționată la învinuire;
c. Sancțiuni economice și amenzi;
d. Confiscare sau decizie de expropriere;
e. Restituirea;
f. Suspendarea sau amânarea pronunțării hotărârii;
g. Probațiunea și supravegherea judiciară;
h. Muncă în serviciul comunității;
i. Arest la domiciliu;
j. Orice alt tratament non-instituțional;
k. Combinarea măsurilor anterior prezentate.

Tot în acest sens se înscriu și recomandările Consiliului Europei privind îmbunătățirea aplicării măsurilor și sancțiunilor comunitare. Astfel, *Recomandarea 22/2000 (reluarea R (92)16)* prevede următoarele tipuri de măsuri și sancțiuni comunitare:

- *Alternative la arestul preventiv;*
- *Probațiunea ca sancțiune independentă fără pronunțarea unei sentințe cu închisoare;*
- *Suspendarea executării pedepsei cu închisoarea sub supraveghere;*
- *Munca în folosul comunității;*
- *Mediere victimă – infractor;*

[198] Adoptate de Adunarea Generală ONU prin *Rezoluția 45/110 din 16 decembrie 1990.*
[199] Adoptat de Adunarea Generală prin *Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1990.*
[200] Adoptat de Consiliul Europei prin *Recomandarea Nr. (92)16 din 19 octombrie 1992.*

- *Obligarea la tratament*;
- *Supraveghere intensivă în comunitate*;
- *Monitorizare electronică*;
- *Liberare condiționată*;
- *Supraveghere post-liberatorie.*

3. Probațiunea în România – scurt istoric

Cadrul legal al implementării sistemului de probațiune în România l-a constituit, inițial, pe de o parte, *libertatea supravegheată* ca *măsură educativă aplicabilă minorilor*[201], iar pe de altă parte, *suspendarea executării pedepsei sub supraveghere* ca sancțiune penală aplicabilă atât minorilor, cât și persoanelor majore[202]. În sistemul românesc de drept penal, integrat sistemului juridic romano-germanic, baza legală a măsurilor și sancțiunilor comunitare o reprezintă, în prezent, pe de o parte, regimul *măsurilor educative neprivative de libertate* și *obligațiile impuse de instanță în sarcina minorilor – stagiul de formare civică; supravegherea minorilor; consemnarea la sfârșit de săptămână; asistarea zilnică* (art. 117-123 din *Legea nr. 286/2009 privind Codul Penal*[203], cu modificările și completările ulterioare, în coroborare cu art. 69 lit. a)-d) din *Legea nr. 252/2013* – iar pe de altă parte, *măsurile de supraveghere și executarea obligațiilor* stabilite de instanța de judecată în sarcina *persoanelor majore*, față de care s-a dispus: *amânarea aplicării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere* și *liberarea condiționată* (art. 83-106 din *Legea nr. 286/2009 privind Codul Penal*, cu modificările și completările ulterioare, în coroborare cu art. 49 din *Legea nr. 252/2013*); la acestea se adaugă *executarea amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității* (capitolul V, art. 104-106 din *Legea nr. 252/2013*, cu modificările și completările ulterioare). Dacă la aceste reglementări interne adăugăm standardele internaționale și europene în materia *drepturilor omului*, respectiv a *drepturilor copilului*, la care România a aderat, precum și *asistența tehnică și cooperarea inter-jurisdicțională* în plan european și internațional, obținem un tablou complet asupra *surselor-cadru ale reglementării probațiunii în România.*

[201] Art. 103 din vechiul *Cod Penal român* din 2009.
[202] Art. 86 din vechiul *Cod Penal român* din 2009.
[203] *Legea nr. 286 din 2009 privind Codul Penal*, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009.

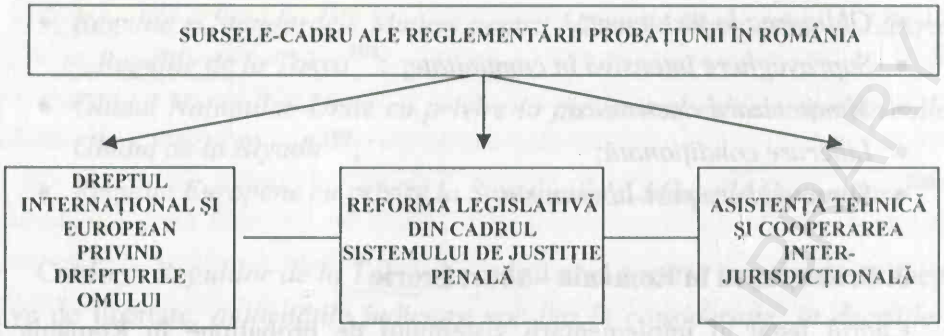

Schema 6. Sursele socio-juridice ale reglementării sistemului de probațiune din România

3.1. Dezvoltarea cadrului normativ la nivel internațional și național

Instituția probațiunii a început să se dezvolte în țara noastră relativ recent, respectiv din anul 1996 odată cu funcționarea unui centru experimental de probațiune prin implementarea unui proiect-pilot la penitenciarul Arad[204]. Pornind de la această experiență, în anul 1997, fosta Direcție Generală a Penitenciarelor a elaborat primul *ante-proiect de lege privind probațiunea*[205] concomitent cu reforma sistemului de executare a pedepselor[206]. Această perioadă coincide cu începerea procesului de reformă legislativă în cadrul Ministerului Justiției care are în vedere, printre altele, elaborarea unor proiecte de lege privind modificarea și completarea *Codului Penal român*, precum și a *Codului de Procedură Penală*.

Din acest punct de vedere, putem spune că forme incipiente ale probațiunii în sens de sancțiune comunitară au fost introduse în legislația românească încă din anul 1992, odată cu introducerea în *Codul Penal român*[207] a unei forme speciale de suspendare a executării pedepsei, și anume *suspendarea executării pedepsei sub supraveghere*, după modelul francez al suspendării executării pedepsei cu punere la încercare.

---

[204] Programul experimental de probațiune a fost inițiat și desfășurat de către fosta Direcție Generală a Penitenciarelor (D.G.P.), actuala Administrație Generală a Penitenciarelor (A.N.P.), cu asistență tehnică din partea fondului Know How al Guvernului Marii Britanii, în cadrul proiectului „Parteneriat pentru justiție", în perioada 1996-1998.

[205] Acest ante-proiect de lege a fost elaborat pornind de la legislația existentă în plan internațional, precum și de la Recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind sancțiunile și măsurile comunitare.

[206] Elaborarea unui proiect de lege privind executarea pedepselor și a măsurii arestării preventive; elaborarea unui proiect de lege privind executarea măsurii educative a internării într-un „centru de reeducare", în prezent, centru educativ.

[207] Modificare introdusă în *Codul Penal român* prin *Legea nr. 104 din 1992.*

Un alt element de probaţiune a fost introdus în *Codul Penal român*[208] în anul 1996, prin completarea dispoziţiilor privind măsura educativă a *libertăţii supravegheate* pentru minori, cu obligaţia privind *interdicţia de a frecventa anumite locuri stabilite, interdicţia de a intra în legătură cu anumite persoane şi obligarea la prestarea unei activităţi neremunerate* într-o instituţie de interes public stabilită de instanţa de judecată. Însă, lipsa serviciilor de probaţiune la acea dată a determinat insuficienta aplicare a noilor dispoziţii în materie de măsuri şi sancţiuni neprivative de libertate.

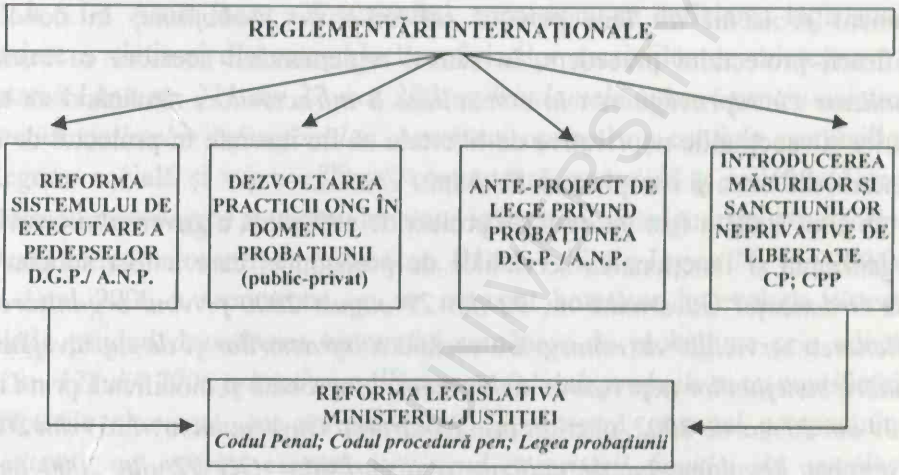

Schema 7. Reforma justiţiei penale în România

Avându-se în vedere aspectele anterior relevate, probaţiunea a fost privită ca o necesitate pentru sistemul justiţiei penale din România, pe următoarele considerente:

- Numărul extrem de redus al măsurilor şi sancţiunilor neprivative de libertate din legea penală;
- Absenţa unor organe specializate care să supravegheze modul de executare a măsurilor şi sancţiunilor neprivative de libertate şi care să asiste persoanele în conflict cu legea, în vederea reintegrării sociale a acestora;
- Nevoia de a găsi noi soluţii pentru diminuarea fenomenului infracţionalităţii;
- Nevoia de a găsi noi soluţii în vederea reducerii costurilor legate de privarea de libertate.

[208] Modificare introdusă în *Codul Penal român* prin *Legea nr. 140 din 1996.*

În acest context a fost elaborat de către Ministerul Justiției, *proiectul de lege privind probațiunea*[209] adaptat realităților existente în țara noastră, precum și legislației penale în vigoare la acea dată. Chiar dacă proiectul de lege, în urma expertizei efectuate de către Consiliul Europei, a primit critici referitoare la modul de definire a probațiunii ca instituție și nu ca sancțiune, categoriile de infractori luate în calcul, precum și la tehnica legislativă utilizată, inițiativa reprezintă un real câștig pentru *evoluția organizațională* ulterioară a sistemului de reintegrare socială și supraveghere în *colaborare cu societatea civilă.*

Drept urmare, în anul 1998, Ministerul Justiției a înaintat spre dezbatere în Parlament *proiectul de lege privind serviciile de probațiune*, în condițiile modificării proiectului precedent, în sensul reglementării acestora ca *instituții specializate cu supravegherea în comunitate a infractorilor*, rămânând ca toate măsurile și sancțiunile neprivative de libertate să fie inserate în proiectul de lege privind modificarea și completarea *Codului Penal*[210].

În anul 2000, a fost întocmit un proiect de ordonanță a guvernului cu privire la organizarea și funcționarea serviciilor de probațiune, care a fost adoptat sub forma *Ordonanței Guvernului nr. 92 din 29 august 2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate*[211], aprobată și modificată prin *Legea nr. 129 din 20 martie 2002*; ulterior, prin *Hotărârea Guvernului nr. 1239 din 2000* a fost aprobat *Regulamentul de aplicare a dispozițiilor OG 92 din 2000 pentru organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate.* În acest fel a fost

---

[209] Pentru detalii, a se vedea Ioana Ciurea, „Dezvoltarea cadrului legislativ privind sistemul de probațiune în România", în Sorina Poledna (coord.). 2001. *Probațiunea în România – politici, legislație, proceduri,* Presa Universitară Clujeană, pp. 13-30.

[210] În fostul proiect de lege (2003) privind modificarea și completarea *Codului Penal*, măsurile de probațiune erau inserate fie ca măsuri în folosul comunității, fie ca măsuri și sancțiuni neprivative de libertate cum ar fi: *munca în folosul comunității ca pedeapsă principală;* prevederea expresă a realizării supravegherii prin intermediul serviciilor de reintegrare socială și supraveghere în cazul *suspendării executării pedepsei sub supraveghere;* prevederea expresă a obligației de a frecventa cursuri școlare din învățământul general obligatoriu în cazul măsurii educative a *libertății sub supraveghere;* introducerea unei noi măsuri educative, *libertatea sub supraveghere severă,* cu referire expresă la realizarea acesteia prin intermediul serviciilor de reintegrare socială și supraveghere; reglementarea expresă a *suspendării condiționate a executării pedepsei aplicate minorului* și a *suspendării executării pedepsei sub supraveghere aplicate minorului,* cu menționarea expresă a rolului serviciilor de reintegrare socială și supraveghere.

[211] Conform noului act normativ, termenul de „probațiune" a fost înlocuit cu cel de „reintegrare socială și supraveghere", în ideea de a se evita confuzia cu „sistemul probelor" din cadrul diferitelor ramuri ale dreptului.

conturat cadrul legal inițial – instituit prin intermediul *legilor speciale* sus menționate, de organizare și funcționare a „sistemului de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor", atât la nivel central, prin înființarea Direcției de Reintegrare Socială și Supraveghere (fosta D.R.S.S.) în cadrul Ministerului Justiției,[212] cât și la nivel local prin înființarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere (fostele S.R.S.S.) de pe lângă tribunalele din țară.

În perioada 2004-2005, a avut loc în țara noastră *reorganizarea* serviciilor de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor prin constituirea *serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor* (fostele S.P.V.R.S.I.). Acest lucru a fost posibil, corectându-se deficiența legislativă de excludere a victimei din categoria beneficiarilor serviciilor de reintegrare, prin adoptarea *Legii nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*. Acest act normativ a conferit „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere" *competență materială* și *teritorială* privind *consilierea psihologică* a victimelor unor infracțiuni și asigurarea *altor forme de asistență* a victimelor infracțiunilor (cap. III art. 7-13 din *Legea 211 din 2004*).

Anul 2006 a reprezentat un alt moment hotărâtor în evoluția sistemului legislativ privind dezvoltarea sistemului românesc de probațiune prin adoptarea *Legii nr. 123 din 2006 privind statutul personalului de probațiune* cu modificările și completările ulterioare, act normativ care accentuează „statutul personalului de probațiune", cu referire expresă la *scopul exercitării funcției de consilier de probațiune*: siguranța comunitară, protecția victimelor unor categorii de infracțiuni, promovarea alternativelor la sancțiunile privative de libertate, reducerea riscului de recidivă și incluziunea socială a persoanelor care au încălcat legea penală. Acest moment legislativ a coincis cu adoptarea *Legii nr. 192 din 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator* cu modificările și completările ulterioare, act normativ care se referă în mod expres la *medierea victimă-agresor* încadrată în procesul extins al medierii la nivel comunitar. Relevanța asupra activității de probațiune constă, în mod concret, în asigurarea *neutralității față de justiția penală* a profesioniștilor legitimați să funcționeze în calitate de „mediator autorizat".

Anul 2013 a marcat un moment important cu privire la reorganizarea sistemului românesc de probațiune ca structură cu personalitate juridică – Direcția Națională de Probațiune (D.N.P.) în cadrul Ministerului Justiției – prin adoptarea

[212] Prin *Ordonanța nr. 81 din 30 august 1999* aprobată prin *Legea nr. 71 din 2001*, Guvernul României a aprobat participarea Ministerului Justiției ca membru permanent la *Conferința Europeană Permanentă de Probațiune*, care promovează cooperarea internațională în domeniul sancțiunilor și măsurilor comunitare.

Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune[213]. Totodată, acest act normativ reglementează atribuțiile *structurilor teritoriale de probațiune*: „servicii de probațiune" organizate în fiecare municipiu reședință de județ și în municipiul București, precum și „sedii secundare" ale acestora organizate prin raportare la circumscripțiile teritoriale ale judecătoriilor (art. 25 și 26 din *Legea nr. 252 din 2013*, cu modificările și completările ulterioare).

Practic, reorganizarea serviciilor de probațiune de pe lângă tribunalele din țară, ca „servicii de probațiune" și „alte structuri teritoriale", fără personalitate juridică, deschide larg calea unei colaborări inter-instituționale funcționale, pe de o parte, între instituțiile de justiție penală, iar pe de altă parte, între justiția penală și *instituțiile din comunitate* „împuternicite să realizeze o intervenție specializată în acord cu planificarea activității de probațiune" (art. 14 și 15 din *Legea nr. 252 din 2013* cu modificările ulterioare). Cadrul legal al *parteneriatului la nivel comunitar* este întregit de *reforma legislației penale* în ansamblu și anume:

- adoptarea *Legii nr. 253 din 2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*;
- adoptarea *Legii nr. 286 din 2009 privind Codul penal* cu modificările și completările ulterioare;
- adoptarea *Legii nr. 135 din 2010 privind Codul de procedură penală* cu modificările și completările ulterioare[214].

În concluzie, perspectiva asupra dezvoltării sistemului românesc de probațiune are un *fundament legal*, acesta fiind consolidat de evoluția *practicilor unitare* susținute la nivel național și european, prin derularea unor proiecte de anvergură, care pun accentul pe implementarea *Regulilor Europene de Probațiune*. Un exemplu, în acest sens, este oferit de proiectul intitulat „Etică, integritate și transparență în sistemul de probațiune din România", desfășurat de Ministerul Justiției cu finanțare în cadrul Programului Fundației Konrad Adenauer „Statul de Drept - Europa de Sud - Est". Finalitățile urmărite în cadrul proiectului

[213] La data intrării în vigoare a *Legii nr. 252 din 2013* cu modificările ulterioare a fost abrogată *Ordonanța Guvernului nr. 92 din 29 august 2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate*, publicată în Monitorul Ofical al României, Partea I, nr. 423 din 1 septembrie 2000, aprobată cu modificări și completări prin *Legea nr. 129 din 20 martie 2002*, cu modificările ulterioare.

[214] *Ordonanța de Urgență nr. 18 din 2016* pentru modificarea și completarea *Legii nr. 286 nr. 2009 privind Codul penal*, *Legii nr. 135 din 2010 privind Codul de procedură penală*, precum și pentru completarea art. 31 alin. (1) din *Legea nr. 304 din 2004 privind organizarea judiciară*.

au avut în vedere „consolidarea unor *principii etice și deontologice* în cadrul sistemului românesc de probațiune" care se circumscriu implementării Strategiei Naționale Anticorupție (S.N.A. 2012-2015) cu accent pe *„măsurile de prevenție* și *educarea personalului din instituțiile publice*". Drept urmare, a fost elaborat un *ghid pentru soluționarea dilemelor etice* identificate în practica sistemului de probațiune care să ofere o deschidere la nivel comunitar pentru *„managementul vulnerabilităților specifice fiecărei instituții*", în speță, pentru structurile teritoriale de probațiune – *serviciile de probațiune* și *sediile secundare* ale acestora[215].

3.2. Modernizarea sistemului de justiție juvenilă și promovarea alternativelor la detenție pentru minori

Din cele mai vechi timpuri, delincvenții minori au fost sancționați diferit de infractorii majori. De exemplu, reglementările regimului roman din epoca celor *XII Table*[216] făceau distincție între impuber (*impuberus)* și puber (*puberus)*, stabilind în toate cazurile o răspundere diminuată pentru delincvenții minori.

Justiția juvenilă a luat amploare în Europa la începutul secolului, nu mult după apariția sa în SUA, unde, în anul 1899, s-a creat Instanța pentru Minori din Chicago, stabilindu-se jurisdicții separate și legi speciale pentru copii; în Olanda (1905); în Marea Britanie (1908). De asemenea, au fost create *tribunale speciale pentru copii* în Belgia, Franța, Germania (1908-1912). Aceste instanțe de judecată specializate în judecarea cauzelor cu minori beneficiau atât de jurisdicția penală, cât și de cea civilă asupra copilului, accentul pus pe cauzele penale sau civile variind de-a lungul timpului. Concepțiile privind justiția juvenilă au evoluat, acesteia acordându-i-se o importanță din ce în ce mai mare odată cu macro-evoluțiile din societatea modernă. Elementul cheie din cadrul acestor concepții, care stau la baza sistemelor de justiție juvenilă, îl reprezintă *echilibrul dintre asistarea psihosocială și justiție.*

În ceea ce privește *sistemul românesc de justiție juvenilă*, acesta a cunoscut o evoluție ascendentă în timp, în prezent, apropiindu-se semnificativ de sistemele moderne. În continuare, vom trece în revistă câteva momente semnificative, care reprezintă etape în dezvoltarea justiției juvenile în țara noastră și anume[217]:

---

[215] Maria Marinela Mihăilă și Ion Copoeru. 2013. *Ghid pentru soluționarea dilemelor etice în serviciile de probațiune*. București: Ministerul Justiției&Konrad Adenauer Stiftung. Rule of Law Program South East Europe, pp.3-5.

[216] *Legea celor XII Table* rămâne cea mai importantă lege romană apărută pe fondul conflictului dintre patricieni și plebei, cu privire la publicarea normelor de drept (sec. al V-lea î.Hr.).

[217] Informații accesate în cadrul conferinței internaționale cu tema *Delincvența juvenilă – analize și perspective,* Iași, 31 iulie 2003.

- Instituirea unui regim sancționator diferit al minorilor față de majori, încă din perioada primelor regiuni românești[218];
- Introducerea instituției „încredințării minorilor"[219] punctează prima concepție modernă (1852) care se apropie de codurile penale occidentale;
- Reglementarea specială a tratamentului special al minorilor odată cu intrarea în vigoare a primului *Cod Penal român* (1 mai 1865);
- Fixarea limitei de vârstă a răspunderii penale a minorilor, respectiv răspunderea penală limitată până la 18 ani (adoptarea *Codului Penal român din 1936*);
- Stabilirea cadrului răspunderii penale a minorilor (odată cu adoptarea unui nou *Cod Penal* în 1969) care instituie un regim sancționator special pentru minori caracterizat prin: prioritatea măsurilor educative față de pedepse; excluderea minorilor de la pedeapsa cu moartea sau de la detenția pe viață; reducerea termenului de încercare în cazul când pedeapsa este suspendată condiționat sau sub supraveghere; reducerea duratei pedepsei executate în cazul liberării condiționate; excluderea aplicării pedepselor complementare.
- Schimbarea concepției în politica penală cu accent pe măsurile educative în cadrul sistemului de sancționare a minorilor (1977)[220];
- Introducerea instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere (*Legea nr. 104 din1992*);
- Completarea dispozițiilor privind măsura educativă a libertății supravegheate (*Legea 140 din1996*);
- *Constituirea instanței pentru minori în jurisdicția penală*[221] și instituirea unor *proceduri speciale pentru minori* la nivelul tuturor instituțiilor din cadrul sistemului de justiție penală – poliție, parchet, instanțe, serviciile de

[218] *Cartea Românească de Învățătură* a lui Vasile Lupu de la 1646 în Moldova; *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab din 1652.

[219] Intră în vigoare *Codicele Criminale* a lui Barbu Ştirbei, în anul 1852.

[220] Odată cu intrarea în vigoare a *Decretului nr. 218 din 1977*, act normativ cu caracter tranzitoriu care a fost abrogat în anul 1992, fiind repus în vigoare sistemul sancționator prevăzut de *Codul Penal român.*

[221] Constituirea unei instanțe speciale pentru minori s-a realizat pentru prima oară în România în municipiul Iași în cadrul sub-proiectului „Instanța pentru minori" desfășurat de către Asociația „Alternative Sociale" din Iași în parteneriat cu instanța de judecată, poliția și parchetul, în cadrul proiectului *Centrul experimental de Probațiune,* în perioada septembrie 1998 – septembrie 2001. Ulterior, a fost implementat la Iași, prin intermediul aceleiași asociații, proiectul *Instanța pentru minori – extindere la nivelul județului Iași,* în parteneriat cu instituțiile din cadrul sistemului de justiție penală incluzând și Serviciul de Reintegrare Socială și Supraveghere de pe lângă Tribunalul Iași (actualul S.P.), obiectiv care se regăsește în planul de acțiuni 2003-2004 al fostei Direcții de Reintegrare Socială și Supraveghere (în preyent D.N.P.) din Ministerul Justiției.

reintegrare socială şi supraveghere, centrele de reeducare şi penitenciare (1998); de asemenea, specializarea în cauzele cu minori a *judecătorului pentru minori; procurorului pentru minori; poliţistului pentru minori*;

- Introducerea unor condiţii suplimentare în *Codul de Procedură Penală*, la luarea măsurilor preventive în cazul învinuiţilor sau inculpaţilor minori în raport cu particularităţile vârstei şi categoria de fapte pentru care poate fi dispusă măsura preventivă, condiţii care se referă la următoarele aspecte (*Legea nr. 281 din 2003*):
  - limitarea duratei în timp a măsurilor preventive;
  - obligativitatea asistenţei juridice şi a posibilităţii de comunicare a apărătorului cu minorul;
  - *înştiinţarea* imediată în cazul reţinerii, şi în termen de 24 de ore, în cazul arestării, a părinţilor, tutorilor sau a altei persoane desemnată de minor iar, în caz de *arestare*, şi *a serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere a executării sancţiunilor neprivative de libertate de pe lângă instanţele de fond;*
  - deţinerea minorilor separat de majori;
  - supunerea locurilor de detenţie a minorului controlului unui judecător sau a altor organisme abilitate prin lege;
  - vizitarea locurilor de deţinere preventivă de către procuror şi alte organisme abilitate prin lege;
- Diversificarea măsurilor educative aplicabile minorilor care răspund penal odată cu modificarea şi completarea *Codului penal român* intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014 prin *Legea nr. 286 din 2009 privind Codul penal*, cu modificările şi completările ulterioare, după cum urmează: *stagiul de formare civică, supravegherea în comunitate, consemnarea la sfârşit de săptămână* şi *asistarea zilnică.*

Reţinem faptul că *instituirea şi funcţionarea instanţelor pentru minori în România,* create prin modificarea *Legii nr. 92 din 1992 de organizare judecătorească,* reprezintă un moment hotărâtor nu numai privitor la *evoluţia sistemului românesc de justiţie pentru minori,* ci şi la constituirea premiselor pentru *dezvoltarea unui sistem modern de probaţiune,* cu respectarea *standardelor europene şi internaţionale.* În argumentarea acestei idei, aducem în vedere opinia unui judecător specializat în judecarea cauzelor pentru minori care, în încercarea de a defini *delincvenţa juvenilă*, apreciază sugestiv că „aceasta nu este altceva decât

consecința absenței sprijinului moral oferit de adult, a lipsei de protecție și îngrijire oferite de familie, a eșecului activității de educație morală primită în școală (...) un minor delincvent este, de fapt, o victimă și nu un vinovat conștient de responsabilitățile ce i se impută. El nu are conștiința inadaptării sale la dorințele normative, trăind o experiență socială diferită de cea a adultului (...). Delincvența juvenilă apare ca un efect al lipsei de responsabilitate a familiei, a părinților, a factorilor răspunzători de formarea conduitei morale a tânărului"[222].

3.3. Asistența tehnică și dezvoltarea practicii în domeniul probațiunii

În paralel cu evoluția cadrului legislativ în materie penală, a început să ia amploare practica în domeniul probațiunii. Astfel, proiectul-pilot de la Arad a constituit nu numai un real succes[223], ci au fost create premisele înființării prin ordin al ministrului justiției a încă zece centre experimentale de probațiune – Centrul de Reeducare Găești, Focșani, Gherla, Cluj, Dej, Iași, Pitești, Târgoviște, Timișoara, în opt județe ale țării și în municipiul București, coordonate de către Serviciul de Probațiune din cadrul Ministerului Justiției (1998)[224].

Centrele experimentale de probațiune au funcționat până în anul 2001, acestea încetându-și activitatea odată cu intrarea în vigoare a *Ordonanței Guvernului 92 din 2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor guvernamentale de reintegrare socială și supraveghere*, coordonate de Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere (actuala Direcție Națională de Probațiune) din cadrul Ministerului Justiției. Practic, prin intrarea în vigoare a noii legi, activitățile de probațiune au fost transferate din sistemul neguvernamental în cadrul structurilor guvernamentale nou create, respectându-se principiul continuității.

Ulterior, au început să funcționeze 41 de servicii de reintegrare socială și supraveghere pe lângă tribunalele județene, cu personal calificat și specializat, în parte preluat din fostele centre experimentale de probațiune. Personalul de specialitate a fost riguros selectat pe bază de concurs[225], asigurându-se totodată, o

---

[222] Din discursul unui judecător specializat la *Instanța pentru minori*, prelegere în cadrul conferinței internaționale „Delincvența juvenilă – analize și perspective", Iași, 31 iulie 2003.

[223] Aici s-a constituit prima echipă de consilieri de probațiune care au desfășurat activități de supraveghere în comunitate și de reintegrare socială a infractorilor din municipiul Arad.

[224] Pentru amănunte privind activitatea centrelor experimentale din țară, a se vedea Ministerul Justiției, Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere. 2002 *Probațiunea în România.*

[225] Conform *Regulamentului privind organizarea și desfășurarea cursurilor de reintegrare socială și supraveghere și a concursului pentru ocuparea funcției de consilier de reintegrare socială și supraveghere sau șef serviciu de reintegrare socială și supraveghere ori inspector de reintegrare socială și supraveghere*, aprobat prin Ordinul ministrului de stat, ministrul justiției nr. 853/C din 4 mai 2001.

pregătire inițială minimă în domeniul reintegrării sociale și supravegherii prin organizarea unor cursuri intensive, de către Ministerul Justiției, Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere, în parteneriat cu patru universități din țară și Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Marii Britanii (D.I.F.I.D. / U.K.).

Aspectele anterior prezentate demonstrează cu prisosință o schimbare de optică a politicii penale românești, cu accent pe respectarea drepturilor omului, respectiv a drepturilor și intereselor copilului, schimbare clar reflectată de experiența practică susținută de evoluția legislativă în domeniu. De asemenea, rezultă rolul activ și responsabil pe care a reușit să-l asume până în prezent, sistemul de probațiune, atât la nivelul *reformei penale*, cât și la nivelul implementării principalelor direcții de acțiune. Un rol esențial în susținerea reformei penale în România îl are Reforma Penală Internațională (P.R.I.)[226], organizație neguvernamentală care are ca scop dezvoltarea și implementarea instrumentelor internaționale referitoare la apărarea drepturilor omului.

Nu în ultimul rând este de remarcat că dezvoltarea probațiunii în România, prin aspectele anterior prezentate, se datorează într-o bună măsură suportului diverselor guverne europene care au oferit asistență tehnică și logistică Ministerului Justiției și reprezentanților societății civile. Acest sprijin a fost și este acordat în demersul de implementare a probațiunii în țara noastră, atât în sistem neguvernamental, cât și în sistem guvernamental, prin intermediul unor programe internaționale, oferindu-se consultanță în domeniul instituțional, legislativ, educațional, informațional, precum și al promovării imaginii instituției nou create. Principalele programe internaționale sunt:

- Proiectul „Consolidarea capacității sistemului românesc de probațiune de a furniza servicii eficiente alternative închisorii". RO23 „Servicii corecționale, inclusiv sancțiuni non-privative de libertate", finanțat prin Mecanismul Financiar Norvegian 2009-2014[227];
- Proiectul PHARE 2006 „Continuarea dezvoltării sistemului de probațiune din România" care a vizat implementarea programului de pregătire pentru liberare și asistență post-penală[228];

[226] Penal Reform International are sediul central la Londra și își desfășoară activitatea prin birourile regionale de la Paris, Moscova, București, San Jose și Costa Rica. Biroul Regional al Reformei Penale Internaționale pentru Europa Centrală și de Est are sediul la București, fiind înființat în anul 1999.

[227] http://probatiunenorwaygrants.just.ro/

[228] A se vedea Sorina Poledna și colab. 2009. *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar*. București: Lumina Lex.

- Programul „Parteneriat pentru justiție" realizat prin colaborarea Ambasadei Marii Britanii și Direcției Generale a Penitenciarelor;
- Programul „Probațiunea în România" al Fondului Know How al Guvernului Marii Britanii (1998-2001; 2001-2003);
- Proiectul *PHARE 2000* al Uniunii Europene;
- Proiectul *PHARE 2001* al Uniunii Europene;
- Programul *MATRA* al Ministerului Afacerilor Externe din Olanda (2000-2003).

În prezent, Direcția de Probațiune în colaborare cu alte direcții specializate din cadrul Ministerului Justiției, urmăresc inițierea și derularea la nivel național a unor *programe multianuale* care să susțină dezvoltarea viitoare a sistemului românesc de probațiune.

4. Sistemul de probațiune și paradigma justiției restaurative

4.1. Misiunea socială, valorile și principiile etice ale probațiunii

În Europa, probațiunea cunoaște o largă varietate de forme, atât sub aspect organizațional, cât și sub aspectul personalului care lucrează în cadrul serviciilor de probațiune sau a tipurilor de activități desfășurate. Astfel, în Olanda serviciile de probațiune sunt furnizate de o organizație neguvernamentală care activează la nivel național; în cele mai multe țări din Europa occidentală, probațiunea este parte a structurilor guvernamentale centrale; în Austria și Finlanda, probațiunea este responsabilitatea unor organizații private naționale, iar în Germania aceasta reflectă structurile guvernamentale de la nivelurile federal și național (Haines 2002)[229]; de exemplu, în Statele Unite ale Americii, unul dintre obiectivele fundamentale ale probațiunii este de a promova protecția comunității prin supravegherea și monitorizarea activităților persoanelor condamnate neprivativ de libertate (Bohm și Haley 2002)[230].

Pentru a preîntâmpina marea diversitate a manifestării în plan acțional a probațiunii – conferită în primul rând, de „pluralismul socio-juridic"[231] al surselor

[229] Kevin Haines. 2002. „Ce este probațiunea?". *Op. cit.*, pp. 56-82.

[230] Bohm, M. Robert; Haley N. Keith. 2002. *Justiția penală. O viziune asupra sistemului american*. București: Editura Expert.

[231] A se vedea Doina Balahur. 2002. „Pluralismul socio-juridic și reglementarea probațiunii: standarde legislative universale și europene", în Ioan Durnescu (coord.), *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere. Op. cit.*, pp. 26-29.

/ resurselor comunitare, *Recomandarea CM/Rec (2010)1 cu privire la Regulile de Probaţiune ale Consiliului Europei* coroborată cu *Recomandarea nr. R (92) 16 privind normele europene cu privire la sancţiunile si măsurile comunitare* ghidează „stabilirea şi funcţionarea corectă a agenţiilor de probaţiune", acesta reprezentând cadrul legal european nu numai pentru sistemul naţional de probaţiune, ci şi pentru „alte organizaţii de stat, neguvernamentale şi comerciale" care ar desfăşura activităţi specifice domeniului reabilitării şi incluziunii sociale a persoanelor care încalcă legea penală dar şi a victimelor acestora.

Cunoscute sub denumirea de *European Probation Rules*[232], acestea aduc în atenţie valori şi principii a căror respectare contribuie la implementarea şi dezvoltarea unui sistem modern de probaţiune ancorat în paradigma justiţiei restaurative asigurând totodată, un set de practici unitare la nivel naţional şi european. Aceste reguli s-au impus ca *standarde etico-juridice* în domeniul larg al *gestionării măsurilor şi sancţiunilor comunitare* şi implicit, în cel al *probaţiunii* care asigură cadrul instituţional de realizare efectivă la nivelul comunităţilor locale, după cum urmează (Recomandarea CM/Rec (2010)1)[233]:

a. „Agenţiile de probaţiune" contribuie la „siguranţa comunităţii" şi la „administrarea corectă a justiţiei" având ca finalitate reducerea comiterii repetate a infracţiunilor prin activităţi de supraveghere, îndrumare şi asistare, precum şi de *promovare a incluziunii sociale* (alin.1);
b. „Agenţiile de probaţiune" vor respecta „drepturile omului", atât cu privire la „demnitatea, sănătatea, siguranţa şi bunăstarea" persoanelor care săvârşesc acte infracţionale, cât şi cu privire la „necesităţile" victimelor acestora (alin. 2 şi 3);
c. „Agenţiile de probaţiune" vor gestiona „corect şi echitabil" fiecare caz în parte, iar intervenţiile specifice vor fi realizate fără *nici un fel de discriminare* iar redimensionarea libertăţii individuale prin aplicarea măsurilor şi sancţiunilor comunitare va fi corelată strict cu „decizia judiciară sau administrativă" individualizată prin estimarea corectă a *nevoilor şi riscurilor criminogene* (alin. 4 şi 5);

[232] *European Rules on Community Sanctions and Measures* (CSM) – No. R (92) 16 / *Recomandarea nr. R (92) 16 privind normele europene cu privire la sancţiunile si măsurile comunitare* .

[233] *The European Probation Rules* insistă asupra *relaţiei pozitive* pe care, agenţiile de probaţiune trebuie să le cultive cu persoanele care intră în raza lor de competenţă – beneficiarii activităţilor de probaţiune – şi în plus, asupra promovării strategiilor şi direcţiilor de acţiune din domeniul incluziunii sociale.

d. „Agențiile de probațiune" vor ține cont în „orice intervenție" dar mai ales, în cea de evaluare și asistare a persoanelor supravegheate în comunitate ori în mediul custodial, de „consimțământul informat", precum și de „prezumția de nevinovăție" (alin. 6 și 7);
e. „Agențiile de probațiune" vor fi definite de legislația națională sub aspectul sarcinilor și responsabilităților, inclusiv în raportul cu furnizorii de servicii sociale din comunitate, printr-un *parteneriat public-privat* adecvat. În acest sens, probațiunea trebuie să beneficieze de „statutul și recunoașterea potrivită" misiunii sociale centrată pe *reducerea infracționalității, promovarea alternativelor la privarea de libertate, consolidarea siguranței comunității* și *incluziunea socială* a beneficiarilor (alin. 8-12);
f. „Agențiile de probațiune" vor respecta „cele mai înalte standarde etice și profesionale naționale și internaționale" inclusiv sub aspectul depunerii eventualelor plângeri împotriva *autorității etico-profesionale* a personalului din sistemul de probațiune care se va supune „inspecțiilor sistematice ale guvernului" și / sau „monitorizării independente" (alin. 14 și 15);
g. Eficiența activităților de probațiune va fi susținută prin încurajarea cercetării științifice efectuată în vederea orientării politicilor penale către practici unitare (alin. 16);
h. „Agențiile de probațiune" și „autoritățile competente" vor informa media și publicul larg cu privire la misiunea socială a probațiunii, atât pentru o bună înțelegere a acesteia, cât și pentru implicarea publicului în gestionarea măsurilor și sancțiunilor comunitare (alin. 17).

În ceea ce privește sistemul românesc de probațiune, acesta a fost preluat și adaptat după modelul guvernamental britanic[234], în funcție de cultura, legislația și resursele naționale, fiind caracterizat ca un sistem mixt raportat la relația dintre pedeapsă și asistare, cu accent pe rolul activ al societății civile. Din acest punct de vedere, modelul românesc de probațiune încearcă să ofere „o soluție socială, la o problemă socială", fiind totodată, „un test pentru verificarea spiritului comunitar al societății românești de astăzi" așa cum remarca, încă din anul 1998, juristul și criminologul Rodica Mihaela Stănoiu[235]. Pornind de la concepția inițială asupra

[234] A se vedea rolul Departamentului pentru Dezvoltare al Guvernului Marii Britanii în perioada experimentală din România (1995-2000), prin sensibilizarea și implicarea societății civile și ulterior, prin acordarea de asistență tehnică probațiunii organizată ca sistem guvernamental / de stat în cadrul Ministerului de Justiție (din anul 2001 și până în prezent).
[235] Rodica Mihaela Stănoiu. 2011/1998. *Criminologie*. București: Editura Oscar Print.

sistemului românesc de „reintegrare socială şi supraveghere a infractorilor" (1995/1996-2006), a cărui valori şi principii au orientat *politicile penale, direcţiile de acţiune* şi *practicile* în domeniul *probaţiunii* până în prezent, acestea fiind recunoscute pe plan internaţional, enumerăm următoarele: *respect* pentru integritatea şi intimitatea persoanei; confidenţialitatea informaţiilor; *echitate*, deschidere şi responsabilitate; atitudini nediscriminatorii; *justiţie* sau *corectitudine;* respectarea principiului *normalizării*, al *minimei intervenţii*, al *intervenţiei oportune* şi al *continuităţii intervenţiei*; *încredere* în disponibilitatea pentru *schimbarea situaţiei persoanei*; *colaborare* şi *parteneriat public-privat.*

La aceste valori şi principii consacrate legal se adaugă şi cele menţionate în *Regulamentul de aplicare a dispoziţiilor privitoare la organizarea şi funcţionarea serviciilor de probaţiune* (denumit în continuare *Regulament*[236]) ca fiind specifice activităţii de probaţiune, după cum urmează: *respectarea legii* şi a *hotărârilor judecătoreşti*; *respectarea drepturilor omului* şi a *demnităţii umane* şi *evitarea discriminării* pe orice temei; *sprijinirea şi încurajarea* permanentă a *persoanelor evaluate, supravegheate şi asistate*, în vederea *reintegrării lor în comunitate* şi în vederea *asumării responsabilităţii propriilor acţiuni*, prin formarea unei atitudini corecte faţă de *muncă*, *ordinea de drept* şi *regulile de convieţuire socială.*

În concluzie, se poate spune că „principiile specifice activităţii de probaţiune se înscriu pe coordonatele *justiţie* şi *corectitudine*, respectiv *echitate* şi *responsabilitate,* la care se adaugă ceea ce literatura de specialitate denumeşte ca fiind «valori şi practici non-discriminatorii» centrate pe «procesul reflectării» asupra experienţelor profesionale implicând «strategii ale reflectării» – «concentrarea pe evenimente concrete», «reevaluarea experienţei» (Goatly 2002)[237], aspecte fundamentale pentru *înţelegerea procesului de evaluare, supraveghere şi asistare*, având ca finalitate *capacitarea personală* concomitent cu *activarea capitalului socio-economic şi cultural.*

Cu privire la *rolul comunitar* al sistemului românesc de probaţiune, remarcăm o evoluţie a legislaţiei în domeniu centrată, în primul rând, pe „statutul personalului de probaţiune" cu referire expresă la scopul exercitării funcţiei de consilier de probaţiune (art. 6 din *Legea nr. 123 din 2006 privind statutul personalului de probaţiune*, cu modificările şi completările ulterioare*)*:

[236] *Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispoziţiilor Legii nr. 252 din 2013* privind *organizarea şi funcţionarea sistemului de probaţiune*, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 5 din 7 ianuarie 2014.

[237] *Apud* Maria Marinela Mihăilă şi Ion Copoeru. 2013. *Op. Cit.*, pp. 15-16

- „creșterea gradului de siguranță publică prin informarea și consilierea victimelor infracțiunilor";
- „promovarea alternativelor la detenție";
- „prevenirea infracționalității";
- „reducerea riscului de recidivă și reintegrarea în comunitate a persoanelor care au încălcat legea penală".

În al doilea rând, prin coroborarea prevederilor legale anterior menționate, cu cele privitoare la „organizarea și funcționarea sistemului de probațiune" (art. 2, 3 și 123 din *Legea nr. 252 din 2016 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare), rezultă următoarele finalități ale activităților de probațiune:

- *reabilitarea socială a infractorilor*;
- *diminuarea riscului de săvârșire a unor noi infracțiuni*;
- *creșterea gradului de siguranță în comunitate*;
- *promovarea sancțiunilor și măsurilor comunitare*;
- *protecția și asistența victimelor infracțiunilor conform legislației speciale.*

Pe baza celor anterior arătate, s-a conturat deja un model în perspectiva extinderii ariei de intervenție a sistemului românesc de probațiune, care are în vedere legislația în vigoare, cu modificările preconizate de evoluția unor *practici unitare în domeniu* – la nivel național și european – realizate într-un *mediu etic* având la bază principiul integrității și responsabilității etico-profesionale". În acest sens, stau rezultatele unui recent proiect privind *dezvoltarea probațiunii în România* care a fost desfășurat parcurgându-se următoarele etape:

- organizarea unei *misiuni de evaluare a sistemului de probațiune din România prin prisma elementelor de etică, integritate și transparență* din sistem (8 – 10 aprilie 2013, fosta Direcție de Probațiune din Ministerul Justiției);
- organizarea a *două sesiuni de formare profesională* pentru aproximativ 30 de consilieri de probațiune / șefi serviciu (15 – 16 aprilie 2013, la București, respectiv 16 – 17 mai 2013, la Timișoara);
- *elaborarea unui ghid* pentru soluționarea *dilemelor etico-deontologice* care pot apărea pe parcursul derulării activității personalului din cadrul sistemului de probațiune (Maria Marinela Mihăilă și Ion Copoeru. 2013. *Ghid pentru soluționarea dilemelor etice în serviciile de probațiune.*

București: Ministerul Justiției&Konrad Adenauer Stiftung. Rule of Law Program South East Europe).

În concluzie, dezvoltarea armonioasă a sistemului românesc de probațiune vizează abordarea proactivă a următoarelor *aspecte problematice* cu accent pe *managementul resurselor umane* și *materiale* din sistem, după cum urmează:

- „asumarea unor *multiple roluri profesionale* în sistemul de probațiune – atribuții legale ale personalului de probațiune", precum și „delegarea unor atribuții în cadrul proiectelor de formare profesională" sau de colaborare inter-instituțională funcțională (de exemplu, cu unitățile penitenciare în cadrul activităților de pregătire pentru liberare și de asistență post-penală) – care atrage dificultăți privitoare la *„gestionarea eficientă* a *delegărilor profesionale*, precum și a *aspectelor financiar-contabile*"[238];
- *„complexitatea dilemelor etice* care surprind diverse situații, «plurivocitatea» formulărilor, dualitatea esențială a rolurilor, funcțiilor și practicilor (de control și de ajutor / de supraveghere și asistare), suprapunerea rolurilor profesionale și «supraîncărcarea de rol» etc."[239]

Finalitatea *socială a sistemului de probațiune* se regăsește în documente cu caracter constitutiv (legi și regulamente de funcționare) și este îndeobște făcută publică sub forma unei *declarații cu privire la misiunea socială* . În România, deși legislația nu definește în mod expres *misiunea socială a probațiunii,* aceasta este pusă în legătură cu „înfăptuirea actului de justiție" (art. 1 din *Legea nr. 252 din 2016*, cu modificările și completările ulterioare) ca finalitate a muncii personalului din serviciile de probațiune. Pornind de la analiza cadrului legal specific sistemului românesc de probațiune, *valorile* și *principiile* sunt impuse ca și „condiții" de desfășurare a activităților specifice domeniului, „care să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului" atât în „exercitarea atribuțiilor de serviciu, cât și în societate" (Capitolul II, art. 3-13 din *Legea nr. 252 din 2013* coroborat cu prevederile *Codului deontologic al personalului de probațiune*)[240], după cum urmează:

[238] Mihăilă, Maria Marinela și Ion Copoeru. *Ghid pentru soluționarea dilemelor etice în serviciile de probațiune*: București, 2013, p. 84

[239] *Ibidem*, pp. 86-87.

[240] *Codul deontologic al personalului de reintegrare socială și supraveghere* aprobat prin *Ordin MJ*, potrivit art. 6 alin 3 din *Hotărârea Guvernului nr. 736 din 2003 privind organizarea și funcționarea Ministerului Justiției.*

a. Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară în condiții care să respecte atât „demnitatea persoanei", cât și integritatea activităților și acțiunilor care trebuie să fie realizate în mod „responsabil, transparent și imparțial" prin „utilizarea judicioasă a resurselor disponibile" (art. 3 și art. 13) fără a îngrădi „exercitarea dreptului la viața privată" în familie și în comunitate (art. 4), precum și abținerea de a impune beneficiarilor serviciilor furnizate propriile convingeri filosofice, religioase, morale sau de altă natură (*Codul deontologic*);
b. Orice activitate în cadrul sistemului de probațiune se desfășoară „fără nici o discriminare pe temei de rasă naționalitate, cetățenie, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie politică sau orice altă opinie, apartenență politică, avere, origine socială" (art. 5) la care se adaugă criterii nediscriminatorii legate de „vârstă", „orientare sexuală", „situație familială" sau altele (*Codul deontologic*);
c. Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară cu „respectarea legii și a hotărârilor judecătorești" (art. 6);
d. Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară cu „respectarea confidențialității și cu respectarea regulilor de protecție a datelor cu caracter personal" (art. 7) și a documentelor deținute „în scop profesional" exceptând „datele furnizate organelor judiciare în cadrul procesului penal", consilierii de probațiune având „obligația de a colabora cu organele judiciare, la solicitarea scrisă a acestora" (*Codul deontologic*). Un aspect important al *respectării confidențialității* este acela al colaborării personalului de probațiune cu *reprezentanții presei* „exclusiv prin intermediul persoanelor desemnate de conducerea direcției de specialitate", insistându-se pe protejarea „datelor personale ale beneficiarilor" (*Codul deontologic*);
e. Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară cu respectarea „principiilor, valorilor și metodelor managementului de caz în procesul de supraveghere" (art. 8) și cu *implicarea* și *responsabilizarea beneficiarului* cu privire la „propriul proces de reabilitare" prin „dezvoltarea unei relații pozitive" (art. 9);
f. Activitatea sistemului de probațiune se desfășoară printr-o „abordare interdisciplinară" și coordonată pe principiile managementului de caz, „în colaborare cu instituțiile din comunitate" (art. 10);
g. Derularea activității de probațiune are în vedere *consimțământul informat* al beneficiarilor cu privire la „natura și conținutul principalelor acte

îndeplinite"; totodată, informarea beneficiarilor se face „într-o limbă, respectiv limbaj" inteligibil cu posibilitatea de a asigura un „traducător și interpret autorizat" incluzând un „interpret de limbaj mimico-gestual", acolo unde este cazul; la cererea persoanei evaluate, informarea se face „în limba lor maternă" (art. 11);

h. Personalul care își desfășoară activitatea în cadrul sistemului de probațiune are o „pregătire de specialitate" în acord cu asumarea responsabilităților legale și urmărește „atingerea unor standarde înalte de profesionalism și respectarea normelor de *etică și deontologie profesională*" cu „respectarea principiului integrității" (art. 12 și art. 13).

Așa cum lesne se poate observa finalitățile activităților specifice sistemului românesc de probațiune se circumscriu cadrului european conferit de *Regulile Europene de Probațiune*, cu schimbare vădită de accent, într-un echilibru dinamic între *diminuarea riscului infracțional*, *creșterea siguranței comunitare* și *promovarea sancțiunilor și măsurilor comunitare*. Chiar dacă, *protecția și asistența victimelor infracțiunilor* prevăzute în legi speciale este reglementată, în prezent, ca o activitate provizorie – „până la preluarea acestor atribuții de către o altă instituție" (art. 123 din *Legea nr. 252 din 2016*, cu modificările și completările ulterioare) – reținem faptul că probațiunea reprezintă astăzi o *resursă instituțională remarcabilă* și deci, o punte de legătură către dezvoltarea activităților de mediere în sens larg, respectiv a celor de *mediere victimă-agresor*. Astfel, *valorile și principiile* promovate de către sistemul românesc de probațiune implică, pe lângă modul de rezolvare a problemei raportul dintre justiția distributivă și justiția retributivă[241], legitimitatea acestor servicii publice ca fiind dată de *activitățile specifice* desfășurate, conform legii, în cadrul justiției penale orientată către aplicarea *justiției restitutiv-restaurative*.

4.2. Rolul probațiunii în protecția victimelor unor categorii de infracțiuni

Principiile *justiției restaurative*, cu accent pe *medierea victimă-agresor*, *asistarea victimei* și *implicarea comunității* în rezolvarea situațiilor conflictuale, coincid cu unele dintre *obiectivele principale* ale oricărui *sistem modern de*

[241] Justiția retributivă se referă la modul în care sunt pedepsiți infractorii, în funcție de răul cauzat, în cadrul sistemului de justiție distributivă, care ține de acordarea recompenselor în societate.

probațiune. Chiar dacă în prezent, tendința serviciilor de probațiune din România este de a nu mai lucra direct cu victimele, în cadrul activităților specifice probațiunii „vor fi respectate drepturile și necesitățile victimelor". În acest sens, scopul intervenției asupra persoanelor care săvârșesc acte infracționale constă în „creșterea gradului de conștientizare de către delincvenți a prejudiciului cauzat victimelor și asumarea responsabilității de către aceștia pentru astfel de prejudiciu"[242]. *Victimele anumitor categorii de infracțiuni* a reprezentat poate, categoria de persoane cea mai afectată de excluderea, prin lege, din atenția serviciilor de probațiune, cu atât mai mult cu cât, un *sistem modern de probațiune* nu poate să se dezvolte din perspectiva *justiției restaurative,* din care să lipsească reabilitarea victimei și implicarea comunității. Așa cum prezentam anterior, specializarea consilierilor de probațiune în domeniul *terapiei agresorului* și al *medierii conflictelor* – intrafamiliale, din mediul școlar, mediul profesional și comunitar, etc. – a reprezentat un pas important pentru *protecția victimei*, respectiv *medierea victimă-agresor*, în așteptarea modificării cadrului legislativ aferent[243]. Astfel încât, din perspectiva evoluției practicii structurilor teritoriale de probațiune – servicii de probațiune și sediile secundare ale acestora – s-au conturat trei etape distincte privind domeniul protecției victimelor anumitor categorii de infracțiuni, după cum urmează:

A. Într-o *primă etapă* a avut loc abordarea, chiar dacă tardivă, a victimelor infracțiunilor în cadrul *medierii victimă-agresor*, ca activitate implicită a *programelor de asistență psihosocială* acordată *la cerere* de către fostele „servicii de reintegrare", atât persoanelor sancționate neprivativ de libertate și supravegheate în comunitate, cât și celor sancționate privativ de libertate. Avându-se în vedere insuficiența resurselor de personal, în primul rând, și insuficienta pregătire de specialitate în domeniu a „consilierilor de reintegrare"[244], *terapia agresorului* și

[242] *Recomandarea CM/Rec (2010)1 cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei*), partea VI, *Lucrul cu victimele*, art. 96).

[243] Începând cu 1 ianuarie 2005 a intrat în vigoare *Legea privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*, în care se prevedea reorganizarea serviciilor de reintegrare ca *„servicii de protecție a victimelor și de reintegrare socială a infractorilor"*, în prezent, „servicii de probațiune". Pentru detalii privitoare la relația victimă-infractor și strategiile specifice de protecție socială, a se vedea Vasile Miftode. 2002. „Agresivitatea și criminalitatea – strategii de excludere socială și de auto-victimizare", precum și „Ambivalența stării de victimă", în Vasile Miftode (coord.). 2002. *Populații vulnerabile și fenomene de auto-marginalizare – strategii de intervenție și efecte perverse*. Iași: Editura, pp. 105-127, respectiv, pp. 147-155.

[244] De exemplu, consilierii din cadrul serviciilor de reintegrare socială din zona Moldova (Iași, Suceava, Bacău, Neamț) au participat la training-uri de specializare în *terapia agresorului* și *mediere victimă-agresor*, organizate la nivel local, de către Centrul de Mediere și Securitate Comunitară Iași, în perioada 2001-2003.

medierea victimă-agresor s-a realizat de către unele „servicii de reintegrare" din țară, în parteneriat cu organizații neguvernamentale, în cel puțin două moduri:

a. *Referirea* de către „serviciile de reintegrare" a *cazurilor* de mediere victimă-agresor, către organizații neguvernamentale care derulau proiecte privind medierea[245], urmată de *monitorizarea comună* a cazurilor – evaluarea agresorului de către „serviciile de reintegrare", respectiv evaluarea victimei de către organizațiile de profil;
b. Înființarea și funcționarea a două *Centre Experimentale de Justiție Restaurativă*, în București și Craiova, organizate în parteneriat de către Ministerul Justiției și Fundația „Familia și Ocrotirea Copilului" în cadrul proiectului „Justiția restaurativă – un posibil răspuns la infracționalitatea juvenilă", derulat în perioada septembrie 2002 - decembrie 2003[246]; la nivel local s-au constituit echipe pluridisciplinare alcătuite din specialiști din cadrul instituțiilor de justiție penală, inclusiv din „serviciile de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor".

Aplicarea celor două modele, în funcție de fezabilitatea proiectelor, a vizat *promovarea principiilor justiției restaurative la nivel național*, mai ales prin responsabilizarea principalilor actori sociali din sistemul de justiție penală, precum și prin implicarea comunității locale.

B. În cea *de-a doua etapă* a avut loc *reorganizarea*, începând cu 1 ianuarie 2005, „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor" prin redenumirea acestora ca *„servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor"*. Acest lucru a fost posibil, corectându-se deficiența legislativă de excludere a victimei din categoria beneficiarilor „serviciilor de reintegrare", prin adoptarea *Legii nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*, acest act normativ conferind „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere" *competență materială* și *teritorială* privind „consilierea psihologică", precum și asigurarea „altor forme de asistență" victimelor unor categorii de infracțiuni expres menționate (cap. III art. 7-13 din *Legea nr. 211 din 2004*, cu modificările și completările ulterioare), după cum urmează:

[245] Acesta este modelul aplicat în perioada 2001-2003 de către Serviciul de Reintegrare Socială și Supraveghere de pe lângă Tribunalul Iași în colaborare cu Centrul de Mediere și Securitate Comunitară Iași, prin crearea unor *instrumente de lucru comune*.

[246] Pentru detalii privitoare la evaluarea proiectului, a se vedea „Studiu evaluativ asupra programului experimental de justiție restaurativă din România", în *Evaluarea sistemului de justiție restaurativă din* România. 2004. București: Editura Oscar Print, pp. 9-87.

- *consilierea psihologică a victimelor infracțiunilor* se asigură *numai la cerere*, de către *„serviciile de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor"* care funcționează pe lângă tribunalele din țară, aceste servicii fiind abilitate să intervină *numai ulterior sesizării organelor de urmărire penală sau a instanței de judecată* cu privire la săvârșirea infracțiunii (art. 7 și art. 10);
- consilierea psihologică se asigură *gratuit*, *la cerere*, pentru victimele infracțiunilor săvârșite *cu violență* sau care aduc atingere *libertății sexuale* a persoanei, infracțiuni limitativ enumerate, inclusiv pentru victimele infracțiunilor privind *prevenirea și combaterea traficului de persoane* și pentru *victimele violenței în familie*[247] (art. 8 alin 1 și art. 13); evident, legea se referă la acele infracțiuni care produc, pe lângă trauma fizică, și o *traumă psihologică*;
- consilierea psihologică gratuită se acordă victimelor infracțiunii pe *o perioadă de cel mult trei luni*, iar pentru *victimele care nu au împlinit vârsta de 18 ani*, pe *o perioadă de cel mult șase luni* (art. 9);
- „serviciile de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor" au fost abilitate să asigure și *alte forme de asistență a victimelor infracțiunilor* (art. 11)[248]; *asistența psihosocială*, indiferent de forma pe care o îmbracă, incluzând *consilierea psihologică*, putea fi acordată victimelor infracțiunilor de către „serviciile de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor" în parteneriat cu *organizații neguvernamentale*, care conform legii, erau abilitate să organizeze și independent acest tip de servicii (art. 12).

Așa cum se poate observa, cea de-a doua etapă cu privire la *forma specifică de protecție a victimei* prin intermediul „serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor", nu reprezintă decât consfințirea prin lege a demersurilor practic-aplicative din cadrul primei etape sus menționate, în colaborare cu societatea civilă.

---

[247] Sunt avute în vedere atât victimele infracțiunilor prevăzute de *Legea nr. 178 din 2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane*, cu modificările și completările ulterioare, cât și *victimele violenței în familie*, prevăzute de *Legea nr. 217 din 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie*, cu modificările și completările ulterioare.

[248] Așa cum se poate observa, art. 11 din *Legea nr.2011 din 2004* abilita serviciile de probațiune să asigure victimelor anumitor categorii de infracțiuni, „orice formă de asistență psihosocială" care să vină în întâmpinarea nevoilor și dificultăților acestora, lăsând libertate serviciilor de a-și dezvolta practica în acest sens.

C. În cea de-a treia etapă a avut loc lărgirea cadrului legal oferit de adoptarea *Legii nr. 192 din 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator*, cu modificările și completările ulterioare – act normativ care se referă în mod expres la *medierea victimă-agresor* – moment care coincide cu adoptarea *Legii nr. 123 din 2006 privind statutul personalului de probațiune* cu modificările și completările ulterioare. În acest mod se realizează trecerea treptată către „externalizarea" serviciilor psihosociale adresate victimelor unor categorii de infracțiuni, așa cum prevede *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, act normativ care face referire la îndeplinirea atribuțiilor privind „protecția și asistarea victimelor infracțiunilor" de către serviciile de probațiune și sediile secundare ale acestora, cu mențiunea că, acest tip de activitate va fi menținut până la preluarea atribuțiilor de către o altă instituție din comunitate.

4.3. Categoriile de personal din sistemul de probațiune

Statutul personalului de probațiune – personal „de specialitate specific sistemului de probațiune" (art. 1) – a fost reglementat prin *Legea nr. 123 din 2006*, cu modificările și completările ulterioare. În prezent, există conform legislației în vigoare[249], următoarele categorii de personal specific sistemului de probațiune:

a. Personal din Ministerul Justiției, Direcția Națională de Probațiune și Consiliul consultativ de pe lângă Direcție: *personal de probațiune (*incluzând *inspectori de probațiune), personal de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor*[250] și alte categorii de specialiști: *funcționari publici* și *personal contractual – voluntari și reprezentanți ai societății civile* (art. 18 alin. 7, 8 și 20 coroborat cu art. 22 alin 2 și art. 23 din *Legea nr. 252/2013*);
b. Personalul din structurile teritoriale – servicii de probațiune și sedii secundare de probațiune: *personal de probațiune, personal de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor* și *personal contractual* (art. 27 alin. 3 și art. 29 alin 1 din *Legea nr. 252/2013*).

Coordonarea, organizarea și controlul serviciilor de probațiune este realizată de către Direcția Națională de Probațiune din cadrul Ministerului Justiției, denumită în continuare „Direcția" (art. 16 alin. 1 și 2 din *Legea nr. 252/2013*),

[249] *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.
[250] Potrivit *Legii nr. 303 din 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor*, republicată cu modificările și completările ulterioare.

care este condusă de un director general numit prin ordin al ministrul justiției (art. 18 alin. 1 din *Legea nr. 252/2013*). *Atribuțiile Direcției* se circumscriu rolului de *conducere, coordonare, control* și *promovare*, *principiile etice* fiind incluse în trimiterile pe care *legea probațiunii* sau *Codul deontologic* le face cu privire la „standardele de conduită profesională a personalului" din domeniul probațiunii pentru ca acestea să fie conforme cu „onoarea și demnitatea profesiei" (art. 2 din *Codul deontologic*). În mod specific, controlul activității serviciilor de probațiune se realizează de către inspectorii de probațiune din cadrul departamentului de control al Direcției (art. 22 alin. 2 din *Legea nr. 252/2013*).

Activitatea de probațiune la nivel teritorial se realizează prin intermediul *serviciilor de probațiune* și al altor structuri teritoriale fără personalitate juridică, cum ar fi *sediile secundare ale serviciilor de probațiune*, având competență județeană (respectiv, la nivelul municipiului București) sau în cazul sediilor secundare, competență raportată la circumscripțiile teritoriale ale judecătoriilor. Serviciile de probațiune sunt conduse de șefi serviciu iar sediile secundare de șefi birou, aceștia fiind subordonați administrativ și funcțional șefului serviciului de probațiune în cadrul căruia s-au înființat aceste sedii (art. 25 și art. 26 din *Legea nr. 252/2013*).

În ceea ce privește *perspectiva etică* asupra „îndatoririlor" șefului serviciului de probațiune este prevăzută în mod special, în *Codul deontologic* (art. 15 alin. 2) cu referire la crearea unui „mediu de lucru bazat pe spirit colegial, responsabilitate și exigență profesională" sau la asigurarea unui „mediu de lucru participativ și consultativ" (art. 14 lit. e) din *Legea nr. 123/2006*). Consilierii de probațiune se subordonează ierarhic și îndeplinesc sarcinile încredințate de șeful serviciului, respectiv de șeful biroului din sediile secundare, aceștia la rândul lor fiind subordonați directorului Direcției Naționale de Probațiune[251].

[251] Pentru organigrama sistemului românesc de probațiune a se vedea *Anexa 1* la *Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

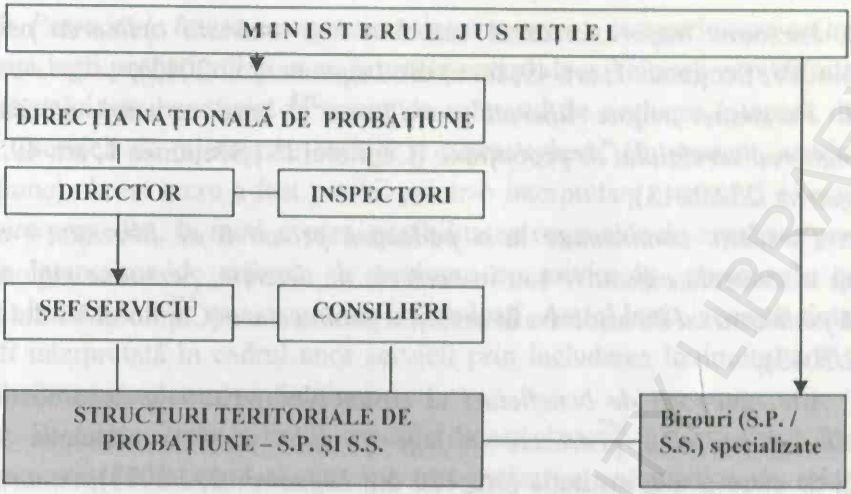

Schema 8 – Structurile teritoriale de probațiune – serviciile de probațiune (S.P.) și sediile secundare (S.S.)

4.4. Beneficiarii structurilor teritoriale din sistemul de probațiune

Un argument în plus în ceea ce privește importanța colaborării serviciilor de probațiune sau a sediilor secundare de probațiune cu toate instituțiile din sistemul de justiție penală îl reprezintă *categoriile de persoane aflate în evidența* structurilor teritoriale de probațiune, respectiv *beneficiarii activităților de probațiune* clasificați în funcție de *etapa procesual penală* în care se află ca urmare a *săvârșirii unei infracțiuni*[252] și anume (*Anexa 5*):

a. *Persoane inculpate* (minore și majore) aflate în *faza de urmărire penală*, respectiv în *faza de judecată* (Capitolul II. Secțiunea 1 și Secțiunea a 2-a din *Legea nr. 252/2013*);

b. *Persoane condamnate* la o *pedeapsă neprivativă de libertate* – minori aflați în executarea unei *măsuri educative* (Capitolul IV, Secțiunea a 3-a din *Legea nr. 252*/2013); persoane majore aflate în supraveghere serviciilor de probațiune (Capitolul IV, Secțiunea a 2-a din *Legea nr. 252*/2013); persoane care execută *pedeapsa amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității* (Capitolul V din *Legea nr. 252*/2013);

[252] Prin *săvârșirea unei infracțiuni* sau *comiterea unei infracțiuni* se înțelege săvârșirea oricăreia dintre faptele pe care legea le pedepsește ca infracțiune consumată sau ca tentativă, precum și participarea la comiterea acestora în calitate de coautor, instigator sau complice (art. 174 din *Codul penal român*, actualizat 2016).

c. *Persoane majore* în cazul cărora a fost *amânată aplicarea pedepsei* (Capitolul IV, Secțiunea 1, art. 49, lit. a) din *Legea nr. 252/*2013);

d. *Persoane* majore *liberate condiționat*[253] care urmează să intre în *supravegherea serviciului de probațiune* (Capitolul IV, Secțiunea 1, art. 49, lit. c) din *Legea nr. 252/*2013);

e. *Persoane condamnate* la o *pedeapsă privativă de libertate – minori* internați în *centrele educative* sau în *centrele de detenție; persoane majore* care execută *pedeapsa cu închisoarea* în *unitățile penitenciare* (Capitolul VI din *Legea nr. 252/*2013);

f. *Alte categorii de beneficiari* ai structurilor teritoriale de probațiune – *victimele infracțiunilor prevăzute în legi speciale*, până la preluarea acestor atribuții de către o altă instituție (art. 123 din *Legea nr. 252/*2013); *minorii care nu răspund penal* (art. 130 din *Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*).

Enumerarea anterioară comportă unele precizări și nuanțări cu privire la anumite persoane, potențiali beneficiari ai serviciilor de probațiune, dar care, nu sunt cuprinse în categoriile limitativ prevăzute de legislația în vigoare, după cum urmează:

a. *Minorii care nu răspund penal* (sub 14 ani la comiterea faptei penale) reprezintă o categorie aparte de persoane, a căror protecție și asistență socială intră sub incidența legilor speciale[254] care reglementează activitatea Direcției Generale de Asistență Socială și Protecție a Copilului în fiecare județ din țară, precum și a altor instituții și organizații abilitate de lege. În acest sens, serviciile de probațiune manifestă un *rol activ,* atât prin parteneriatele încheiate la nivel local cu instituțiile și organizațiile sus amintite, cât și prin programele de intervenție inițiate și derulate în comun, cu scopul *prevenirii delincvenței juvenile.* Este de menționat că rolul activ al serviciilor de probațiune se manifestă și prin aceea că urmăresc atragerea instituțiilor din cadrul sistemului de justiție penală – în special poliția și parchetul, dar și instanțele de judecată – instituții care reprezintă un important factor responsabil de activitățile preventive în domeniul infracționalității.

[253] Această categorie de beneficiari a fost menționată încă din anul 2012 (*Protocolul de colaborare nr. 43341 din 8 mai 2012* încheiat de către Ministerul Justiției prin Direcția de Probațiune) cu Administrația Națională a Penitenciarelor.

[254] Cadrul legislativ privitor la reforma din domeniul *protecției familiei și copilului* a fost proiectat încă din anul 2002, acesta fiind implementat începând anul 2004 când a intrat în vigoare *Legea nr. 272 din 2004 pentru protecția și promovarea drepturilor copilului*, cu modificările și completările ulterioare.

b. *Persoanele învinuite* reprezintă de asemenea, o categorie care nu intră sub incidența legii probațiunii și care, în unele cazuri, la solicitarea expresă a poliției și parchetului, au beneficiat în trecut de referatul de evaluare întocmit de către fostele „servicii de reintegrare socială și supraveghere" (în prezent, serviciile de probațiune). Acest lucru a fost posibil printr-o interpretare extensivă a textului de lege care prevedea, în mod expres, posibilitatea organelor de urmărire penală să solicite întocmirea de referate de evaluare cu privire la „persoanele care au săvârșit infracțiuni"[255] sau cu privire la inculpați. Astfel încât, această sintagma a putut fi interpretată în cadrul unor servicii prin includerea învinuitului în cadrul persoanelor care au comis infracțiuni.

c. *Protecția victimei*, ca tip specific de activitate[256], a fost inițiată începând cu 1 ianuarie 2005, când a avut loc reorganizarea, „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor" ca „servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor". Acest lucru a fost posibil, corectându-se deficiența legislativă de excludere a victimei din categoria beneficiarilor serviciilor de reintegrare, prin adoptarea *Legii nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*. Actul normativ sus amintit a conferit serviciilor de probațiune, începând cu anul 2006, competență materială și teritorială privind *consilierea psihologică* a victimelor unor infracțiuni și asigurarea altor *forme de asistență a victimelor infracțiunilor*. În prezent, *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune* menține îndeplinirea atribuțiilor privind „protecția și asistarea victimelor infracțiunilor" de către serviciile de probațiune și sediile secundare ale acestora, cu mențiunea că acest tip de activitate va fi realizată până la preluarea atribuțiilor de către o altă instituție din comunitate.

4.5. Desfășurarea activităților de probațiune

În vederea atingerii acestor obiective, *structurile teritoriale de probațiune – serviciile de probațiune* și *sediile secundare* ale acestora desfășoară activități

[255] *Prevederile Legii nr. 129/2002* (art. 1, alin. (8)) coroborate cu prevederile din *O.G. nr. 92/2000* (art. 1 alin. (1)), în prezent, abrogate prin intrarea în vigoare a *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

[256] Acest lucru a fost posibil, corectându-se deficiența legislativă de excludere a victimei din categoria beneficiarilor serviciilor de reintegrare, prin adoptarea *Legii nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*, cu modificările și completările ulterioare.

specifice de *evaluare, supraveghere, reabilitare și incluziune socială* a beneficiarilor, conform legislației în vigoare, asigurând totodată, transparența și promovarea înțelegerii rolului justiției penale sprijinită de intervenția psihosocială în cadrul comunității (art. 32 lit. a) – g) din *Legea nr. 252 din 2013*):

a. *Întocmirea de referate / rapoarte de evaluare* pentru următoarele categorii de beneficiari: persoane inculpate (minori și persoane majore), minori aflați în executarea unor măsuri educative și persoane supravegheate; atât *evaluarea inițială*, cât și cea din cadrul procesului de supraveghere, în comunitate sau în mediul custodial, se realizează la solicitarea *organelor judiciare*;

b. *Sprijinirea instanței de judecată* în procesul de *individualizare a pedepselor* și *aplicarea măsurilor educative* contribuind la gestionarea sentințelor (estimarea riscului infracțional) adecvate nevoilor de reabilitare și incluziune socială a categoriilor de beneficiari;

c. *Coordonarea procesului de supraveghere a respectării măsurilor și executării obligațiilor* stabilite în sarcina persoanelor supravegheate față de care instanța a dispus: *amânarea aplicării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și liberarea condiționată*;

d. *Coordonarea procesului de supraveghere a respectării* uneia dintre următoarele *măsuri educative neprivative de libertate*: *stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână și asistarea zilnică*;

e. *Coordonarea executării pedepsei amenzii* prin *prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității*;

f. *Derularea unor activități specifice* cu *persoanele private de libertate*: participarea la *pregătirea pentru liberare*, participarea la desfășurarea lucrărilor *comisiei pentru liberare condiționată*, participarea la lucrările *consiliului educativ* organizat la nivelul *centrului educativ*, respectiv al *comisiei din centrul de detenție* (art. 107, lit. a) – c) din *Legea nr. 252 din 2013*);

g. *Asistarea persoanelor supravegheate* pe toată *durata supravegherii* (managementul riscului de recădere / recidivă infracțională) prin intermediul cursurilor de pregătire școlară sau calificare profesională, programelor de reintegrare socială, consultanței, îndrumării vocaționale și al altor activități, fie stabilite în cadrul hotărârii judecătorești, fie stabilite de către consilierul de probațiune manager de caz, cu acordul persoanei, în scopul reabilitării psihosociale a acesteia (art. 102 și art. 103 din *Legea nr. 252 din 2013*);

De asemenea, personalul din cadrul sistemului de probațiune îndeplinește și alte atribuții, conform legii, după cum urmează:

h. *Identificarea de resurse comunitare* în vederea eficientizării procesului de evaluare, supraveghere şi asistare prin încheierea unor *protocoale de colaborare* şi *convenţii civile* cu organizaţii neguvernamentale, instituţii publice şi / sau private ori cu persoane fizice sau juridice;

i. *Iniţierea şi desfăşurarea activităţii de voluntariat* cu scopul eficientizării activităţii serviciilor, formării iniţiale şi continue a potenţialului personal din cadrul sistemului de probaţiune, precum şi al implicării comunităţii locale în vederea sprijinirii efortului de menţinere în libertate a persoanelor care au săvârşit infracţiuni;

j. *Iniţierea şi desfăşurarea stagiilor de practică* în domeniul *probaţiunii*, în parteneriat cu mediul universitar şi academic, cu scopul formării iniţiale şi continue a *potenţialului personal* din cadrul sistemului de probaţiune;

k. *Formarea, specializarea şi perfecţionarea continuă a personalului* conform cu politica educaţională şi strategia Direcţiei Naţionale de Probaţiune;

l. *Promovarea imaginii sistemului de probaţiune şi implicarea comunităţii locale în reabilitarea infractorilor* este o activitate complexă care se bazează pe *Strategia de promovare a serviciilor de probaţiune* elaborată de către direcţia de specialitate.

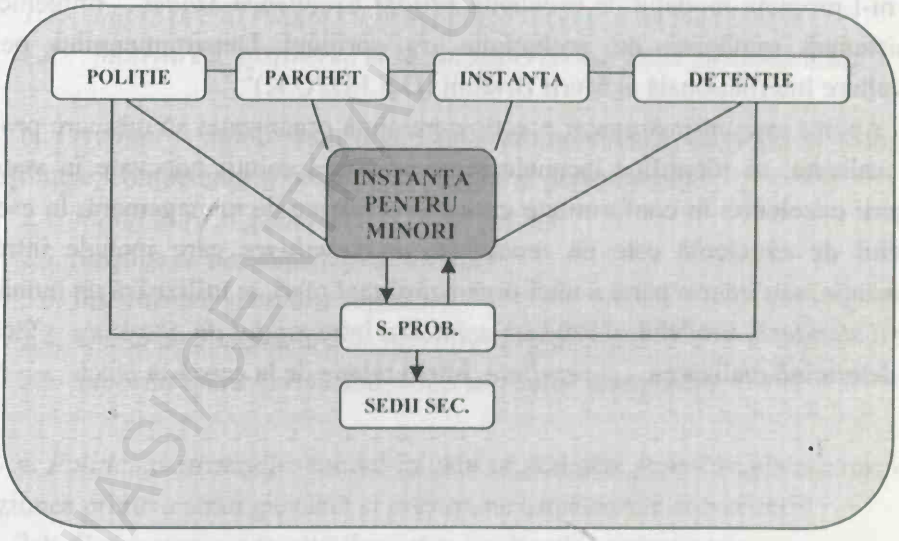

Schema 9. Rolul comunitar al structurilor teritoriale de probaţiune din justiţia penală.

Aşa cum rezultă din schema anterioară, între *structurile teritoriale de probaţiune – servicii de probaţiune* şi *sediile secundare* ale acestora – trebuie să existe, pe de o parte, *o colaborare specifică* cu celelalte *instituţii de justiţie*

penală, iar pe de altă parte, un *parteneriat durabil* și *funcțional* cu toate instituțiile din comunitate abilitate de lege să participe alături de probațiune la *reabilitarea și incluziunea socială* a *persoanelor și grupurilor vulnerabile* sau aflate în *situația de risc deviant / delincvențional* ori *criminogen*, în ansamblu. Parteneriatul și colaborarea inter-instituțională funcțională se manifestă, în funcție de limitele de competență și atribuțiile specifice[257] ale fiecărei instituții în parte și în funcție de calitățile procesual penale aferente beneficiarilor comuni.

5. Evaluarea serviciilor de probațiune – EFQM Excellence Model

În prezentarea anterioară am încercat să surprindem complexitatea activităților specifice sistemului românesc de probațiune, dintr-o perspectivă longitudinală, în încercarea de a surprinde momente pozitive de structurare, restructurare și organizare, care se dorește a fi un model de abordare pozitivă. Însă, în practică, toate aceste schimbări, evoluții trebuie surprinse și cuantificate pentru a putea măsura progresul în vederea revizuirii și evaluării, într-un continuu proces de învățare și perfecționare.

Pentru aceasta este nevoie de un sistem de management corespunzător, pe care ni-l propune modelul de excelență *EFQM Excellence Model*[258] implementat în sistemul românesc de probațiune cu sprijinul Departamentului pentru Dezvoltare Internațională al Marii Britanii (D.F.I.D./U.K)[259].

Acesta este un instrument practic care ajută organizația să măsoare progresele realizate, să identifice lacunele și să găsească soluții adecvate în vederea atingerii excelenței în conformitate cu ideile moderne de management. În esență, modelul de excelență este un *model de auto-evaluare* care include întreaga organizație, sau doar o parte a unei organizații mai mari, și utilizează un număr de *criterii standard*, modelul oferind un *echilibru* între *modul de abordare* – factorii care determină realizarea – și *rezultate*, într-o relație de la cauză la efect.

[257] Pentru amănunte, a se vedea, Kevin Haines, „Ce este probațiunea?", în Ioan Durnescu (coord.), *Manualul consilierului ... op. cit.*, p. 59.

[258] Acesta este un model de management cu aplicare pe scară largă pentru sectorul public, fiind cunoscut sub numele de European Foundation for Quality Management (EFQM) Excellence Model.

[259] În acest sens, au fost întocmite strategia și planurile de acțiuni ale D.R.S.S. (2003-2005) și ale S.R.S.S. (2002-2003) conform modelului european de excelență.

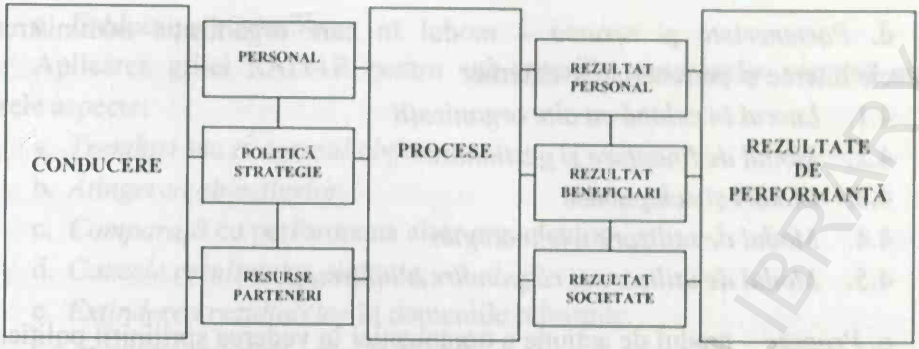

Schema 10. Modelul de excelență în managementul serviciilor de probațiune

Modelul de excelență se prezintă sub forma a nouă criterii – așa cum arată schema de mai sus, fiecare criteriu fiind sprijinit de o serie de sub-criterii, după cum urmează:

Abordarea

a. *Conducere* – modul în care conducerea dezvoltă și facilitează realizarea misiunii și viziunii pe termen lung a organizației, precum și la implicarea acesteia în acțiuni corespunzătoare, pe baza următoarelor sub-criterii:

1.1. *Modele oferite*

1.2. *Implicare în dezvoltarea sistemului de management*

1.3. *Implicare în relația cu beneficiarii direcți și cu partenerii*

1.4. *Motivarea, susținerea și recunoașterea meritelor personalului.*

b. *Personal* – modul cum organizația administrează, dezvoltă și valorifică cunoștințele, competența și potențialul maxim al personalului:

2.1. *Planificare și gestionare resurse umane*

2.2. *Susținerea dezvoltării profesionale*

2.3. *Intensitatea și natura implicării*

2.4. *Modul de comunicare în interiorul organizației*

2.5. *Suportul oferit și recunoașterea meritelor angajaților.*

c. *Politici și strategii* – modul în care organizația pune în aplicare misiunea și viziunea printr-o strategie clară și presupune următoarele sub-criterii:

3.1. *Cunoașterea necesităților celor implicați în organizație*

3.2. *Oferire de informații obiective despre fapte*

3.3. *Revizuire și actualizare*

3.4. *Aplicare printr-un cadru de procese cheie*

3.5. *Arătarea modului de implementare.*

NATIONAL INSTITUTE OF LIBRARY

d. *Parteneriate și resurse* – modul în care organizația administrează resursele interne și parteneriatele externe:

4.1. *Lucrul în echipă cu alte organizații*
4.2. *Modul de finanțare și gestionare*
4.3. *Clădiri și echipament*
4.4. *Modul de utilizare a tehnologiei*
4.5. *Modul de utilizare și răspândire a informației.*

e. *Procese* – modul de acțiune a organizației în vederea sprijinirii politicii și strategiei:

5.1. *Concepere și administrare a etapelor unui proces*
5.2. *Îmbunătățirea PE PARCURS a proceselor*
5.3. *Conceperea serviciilor oferite*
5.4. *Asigurarea calității și monitorizarea serviciilor oferite*
5.5. *Administrarea relației cu beneficiarul direct.*

Rezultate

a. *Rezultate cu personalul* – ceea ce organizația realizează în privința angajaților;
b. *Rezultate cu beneficiarii* – ceea ce organizația realizează în privința beneficiarilor direcți;
c. *Rezultate cu societatea (comunitatea)* – ceea ce organizația realizează în privința comunității locale, naționale sau internaționale;
d. *Rezultate de performanță de primă importanță* – ceea ce organizația realizează în privința obiectivelor de performanță planificate.

Pe baza acestor criterii se realizează ceea ce am numit anterior *auto-evaluare,* care este un proces prin care *personalul adună și analizează dovezi* despre organizație, utilizând criteriile menționate ca listă de verificare. Rezultatul auto-evaluării este un *raport* care măsoară performanța pe baza unei game complete de indicatori, la fiecare indicator identificându-se *aspectele pozitive*, precum și domeniile care necesită *îmbunătățiri.*

Astfel, fiecare criteriu este evaluat prin aplicarea grilei RADAR: *Rezultate – Abordare – Derulare – Analiză – Revizuire.* Aplicarea grilei RADAR pentru *factorii care determină realizarea* vizează următoarele aspecte:

a. *Modul de abordare;*
b. *Modul de derulare;*

c. *Evaluare şi revizuire.*

Aplicarea grilei RADAR pentru sub-criteriile *rezultatelor* vizează următoarele aspecte:

a. *Trenduri* sau *progresul obţinut;*

b. *Atingerea obiectivelor;*

c. *Comparaţii* cu performanţa altor organizaţii;

d. *Cauzele rezultatelor* obţinute;

e. *Extinderea rezultatelor* în domeniile relevante.

Ca urmare a aplicării grilei RADAR, se trece la etapa de *marcare* şi *punctaj* obţinându-se astfel, un scor care permite stabilirea nivelurilor de referinţă, ceea ce este important pentru îmbunătăţirea continuă a performanţei. Procesul de autoevaluare în cadrul modelului managerial de excelenţă[260] poate fi redat, după cum urmează, ca o aplicaţie a acestui model la sistemul de probaţiune pe componenta *public relation,* aşa cum va fi prezentă în continuare.

Promovarea serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere
Public Relation (P.R.)

A. ***Rezultat***

a. Consolidarea cadrului de colaborare deja existent şi iniţierea de noi parteneriate cu poliţia, parchetul, instanţa, unităţile de detenţie, instituţii publice şi societatea civilă;

b. Mediatizarea rolului şi funcţiilor serviciilor de probaţiune în cadrul comunităţii.

B. ***Abordare***

Conducere

a. Direcţia Naţională de Probaţiune elaborează *Strategia de dezvoltare a serviciilor de probaţiune pentru perioada 2015-2020* şi *Planul de acţiuni pentru perioada 2015-2016,* în cadrul cărora, implementarea strategiei de relaţii publice, reprezintă o prioritate la nivel naţional.

b. Direcţia Naţională de Probaţiune elaborează *Strategia de promovare a serviciilor de probaţiune* (aprilie 2015), o actualizează şi o supune spre aprobare conducerii Ministerului Justiţiei.

[260] Informaţii accesate în cadrul seminarului cu tema *Managementul serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere în conformitate cu Modelul European de Excelenţă,* organizat de către Ministerul Justiţiei şi D.I.F.I.D./U.K., Sinaia, 7-12 iulie 2003.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Personal

a. La nivelul Direcției Naționale de Probațiune va fi desemnată o persoană responsabilă de relații publice (PR).

b. Direcția Națională de Probațiune desemnează persoanele responsabile la nivel local cu popularizarea activității de probațiune și specializarea lor în acest domeniu.

c. În cadrul fiecărui serviciu de probațiune va fi desemnat un consilier de probațiune responsabil cu relațiile publice (PR).

d. În cadrul fiecărui serviciu de probațiune va fi desemnată câte o persoană responsabilă de relația cu fiecare instituție sau organizație parteneră – poliție, parchet, instanță, unități de detenție, instituții publice locale, organizații neguvernamentale.

Politici și strategii

a. Unul dintre obiectivele *Strategiei de Reformă a Sistemului Judiciar în perioada 2015-2020 în domeniul reintegrării sociale a infractorilor și supravegherii executării sancțiunilor neprivative de libertate* se referă la crearea unui sistem informațional care să permită elaborarea unor planuri de acțiune și stabilirea activităților prioritare în baza unor informații relevante și actualizate.

b. Elaborarea și implementarea unei *strategii interministeriale*, în vederea coroborării activității diferitelor instituții competente în acest domeniu.

c. Direcția de Națională de Probațiune stabilește obiectivele, grupurile țintă, precum și mesajele cheie privitoare la promovarea unei imagini pozitive a sistemului de probațiune. De asemenea, Direcția Națională de Probațiune adoptă o atitudine proactivă bazată pe *profesionalism, fermitate, sobrietate* și *respect* în *relațiile publice.*

d. Parteneriatele și colaborările sunt inițiate sau consolidate în funcție de activitățile prioritare ale Serviciului de Probațiune conform *planurilor lunare* de activitate și *Planului strategic anual* de acțiune.

e. Prezentarea adecvată și specifică a Serviciului de Probațiune în funcție de tipul receptorului cu accent pe beneficiarii serviciilor de probațiune, instituțiile din cadrul sistemului de justiție penală (poliție, parchet, instanțe, centre educative ori de detenție și unități penitenciare), instituțiile cu rol formativ-educativ (școala și universitatea), alte instituții publice, societatea civilă.

f. Utilizarea oportunităților de prezentare a serviciilor în cadrul unor manifestări cum ar fi: conferințe, simpozioane, seminarii, work-shop-uri, etc.; sau în cadrul unor conferințe de presă prilejuite de aceste manifestări.

g. Mesajul cheie care va fi utilizat constă în faptul că serviciile de probaţiune asigură:

- *creşterea siguranţei cetăţenilor prin combaterea fenomenului infracţional;*
- *sprijinirea instanţelor de judecată în vederea identificării celor mai adecvate sancţiuni pentru reintegrarea socială a persoanelor care săvârşesc infracţiuni;*
- *protecţia publicului prin coordonarea procesului de supraveghere a executării pedepselor neprivative de libertate;*
- *reducerea costurilor şi consecinţelor negative cauzate de utilizarea excesivă a pedepsei închisorii.*

Parteneriate şi resurse

a. Strategia de promovare a serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere este elaborată de către Ministerul Justiţiei, Direcţia Naţională de Probaţiune în colaborare cu experţi la nivel european – de exemplu, Departamentul de Dezvoltare Internaţională al Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii în cadrul programului de asistenţă tehnică «Probaţiunea în România».

b. Colaborarea cu Biroul de presă din Ministerul Justiţiei al cărui aviz este necesar în vederea promovării activităţilor de probaţiune în presa scrisă şi vorbită.

c. Implicarea comunităţii locale prin orice parteneriat deja stabilit direct în folosul beneficiarilor serviciilor de probaţiune. Se are în vedere utilizarea în sens constructiv a relaţiei deja create la nivel local cu magistraţii, cu lucrătorii şi specialiştii din cadrul instituţiilor de justiţie penală, cu mass-media, precum şi cu alte persoane fizice şi juridice de la nivel local.

d. Resursele interne ale serviciilor de probaţiune se referă la personalul disponibil implicat în activităţi de promovare a imaginii, la timpul alocat acestor activităţi, precum şi la fondurile, echipamentele şi spaţiile necesare derulării unor astfel de activităţi. Suplimentarea resurselor se poate realiza prin implicarea şi colaborarea serviciilor de probaţiune la derularea unor proiecte la nivel local de către partenerii comunitari, care ar permite prezentarea Serviciului de Probaţiune în cadrul unor conferinţe, simpozioane, seminarii, work-shop-uri, eventual cu organizarea unor conferinţe de presă.

Procese

a. Popularizarea activităţilor de probaţiune – incluziune socială prin supraveghere şi asistare – în rândul magistraţilor şi specialiştilor din domeniu, în vederea promovării unor alternative viabile la detenţie.

b. Obținerea suportului instituțiilor publice și private în vederea asigurării unei reale reintegrări sociale a beneficiarilor serviciilor de probațiune.

c. Mediatizarea rolului și funcțiilor comunitare ale Serviciului de Probațiune.

d. Asigurarea dezvoltării sistemului informațional atât la nivel local, cât și la nivel central.

C. *Mijloace*

c.1. Prezentarea activității serviciilor de probațiune în relația cu beneficiarii direcți și indirecți – verbal, cu ocazia întrevederilor sau prin intermediul unor pliante, broșuri, fluturași etc.

c.2. Prezentarea serviciilor în relația cu instituțiile sistemului de justiție penală în cadrul unor întâlniri de lucru și informări periodice, organizarea de conferințe, seminarii și cursuri comune, vizite de studiu etc.

c.3. Prezentarea serviciilor de probațiune în cadrul instituțiilor și organizațiilor partenere.

c.4. Prezentarea serviciilor de probațiune în relația cu universitatea în cadrul unor cursuri și seminarii sau în cadrul coordonării voluntariatului/stagiilor de practică în probațiune ale studenților.

c.5. Consolidarea cadrului de parteneriat al serviciilor de probațiune cu instituțiile guvernamentale și cele neguvernamentale prin reactivarea protocoalelor de colaborare existente. Reînnoirea sau/și menținerea colaborărilor cu instituțiile și organizației din domeniul protecției și asistenței psihosociale prin asigurarea unei monitorizări eficiente în ceea ce privește articularea pozitivă între serviciile socio-juridice oferite beneficiarilor de către Serviciul de Probațiune și cele oferite de către partenerii comunitari.

c.6. Punerea în aplicare la nivel local a protocolului de colaborare dintre Direcția Națională de Probațiune și Administrația Națională a Penitenciarelor privind asistența psihosocială penală și post-penală pentru persoanele aflate în detenție sau pentru cele liberate condiționat.

c.7. Identificarea, inițierea și stabilirea de noi parteneriate în special cu instituții sau organizații din domeniul protecției și asistenței psihosociale. Încheierea de noi protocoale de colaborare, în special cu instituții și organizații din domeniul protecției familiei și copilului axate, în special, pe problematica neglijenței și abuzului asupra minorilor și tinerilor, a dependenței de substanțe psihoactive și a sărăciei.

c.8. Inițierea și derularea de proiecte-program de intervenție, în comun cu instituții și organizații de la nivel local, regional și național axate în principal pe:

eficientizarea supravegherii în comunitate; reinserţia socială – familială, şcolară şi profesională, a beneficiarilor serviciilor de probaţiune; prevenirea delincvenţei juvenile; asistenţă psihosocială penală şi post-penală; prevenirea şi combaterea consumului de drog şi alcool în rândul beneficiarilor; abordarea psiho-socio-medicală a persoanelor delincvente cu tulburări mintale; implementarea şi extinderea proiectului „Instanţa pentru minori" la nivel naţional; implementarea şi extinderea proiectului „Voluntariat în probaţiune" la nivel naţional.

c.9. Realizarea prezentării oficiale a Serviciului de Probaţiune prin intermediul unor mape de prezentare care să conţină pliantul de prezentare a serviciilor de probaţiune, organigrama sistemului de probaţiune, organigrama Ministerului Justiţiei.

c.10. Participarea şefului Serviciului de Probaţiune sau a unor consilieri de probaţiune, special desemnaţi de către şeful serviciului, în colaborare cu consilierul responsabil de relaţii publice la conferinţe de presă organizate în cadrul unor seminarii, simpozioane, work-shop-uri, ateliere de lucru pe plan local, regional sau naţional.

c.11. Identificarea şi iniţierea unor colaborări pe plan naţional şi local cu reprezentanţii mass-media.

c.12. Realizarea paginii WEB a serviciului de probaţiune; completarea programului statistic S.P.S.S., crearea unui cont de e-mail pe site-ul Ministerului Justiţiei.

c.13. Iniţierea şi efectuarea unor studii şi cercetări în colaborare cu universitatea, privind sondarea opiniei publice, în legătură cu fenomenul infracţional, a căror rezultate să fie reflectate în presă sau în diverse publicaţii ştiinţifice.

c.14. Editarea trimestrială a *Buletinului informativ* în domeniul relaţiilor publice care să cuprindă date referitoare la activitatea desfăşurată la nivel local şi central, articole şi studii de interes comun.

D. *Evaluare*

d.1. Monitorizarea şi evaluarea activităţilor comune cu partenerii comunitari – întâlniri de lucru, participare la activităţi de prezentare şi promovare a imaginii etc.

d.2. Evidenţa numărului şi a calităţii protocoalelor de colaborare încheiate.

d.3. Monitorizarea şi evaluarea serviciilor psiho-socio-medicale şi juridice acordate beneficiarilor serviciilor de probaţiune ca rezultat al colaborării cu partenerii comunitari.

d.4. Evaluarea reorientării practicii judiciare prin consultarea statisticilor oficiale cu privire la ponderea sancţiunilor comunitare, rata de recidivă, delincvenţa juvenilă etc., şi monitorizarea activităţilor comune.

d.5. Realizarea monitorizării prin evaluarea periodică a activităților serviciilor de probațiune din cadrul proiectelor comune de intervenție psihosocio-juridică.

d.6. Aplicarea de chestionare beneficiarilor serviciului de probațiune, voluntarilor, studenților cu scopul obținerii feed-back-ului în vederea optimizării unor practici unitare.

d.7. Sondarea opiniei publice cu privire la rolul și funcțiile serviciilor de probațiune în cadrul comunității locale.

d.8. Analizarea și documentarea privind imaginea serviciilor de probațiune reflectată în presa locală și națională care să constituie *dosarul de presă* actualizat și *lista mediilor de informare* existente atât la nivelul Direcției Naționale de Probațiune, cât și al structurilor teritoriale de probațiune.

E. *Revizuire*

Se realizează odată cu evaluările lunare, intermediare și finale cuprinse în rapoartele lunare, trimestriale și anuale de activitate ale serviciilor de probațiune. De asemenea, revizuirea se realizează odată cu actualizarea dosarelor de presă.

F. *Calendarul activităților și puncte de reper*

Calendarul activităților		**Puncte de reper**
Periodic	Reluarea prezentării oficiale a serviciului în relația cu instituțiile din sistemul de justiție penală, instituțiile publice și societatea civilă Constituirea și actualizarea dosarelor de presă	Îmbunătățirea mapei de prezentare a serviciului Realizarea de material documentar și publicitar Protocoale de evaluare a întâlnirilor de lucru Prelungirea termenului pentru protocoalele de colaborare deja încheiate
Trimestrial	Monitorizarea parteneriatelor	Completarea fișelor de monitorizare periodică
Permanent	Identificarea de noi parteneri Participare la orice activitate cu scop publicitar Îmbunătățirea continuă a strategiei PR	Încheiere de noi protocoale de colaborare Consemnarea și evidența întâlnirilor cu reprezentanții mass-media Înaintarea de propuneri către DNP privind strategia PR
Anual	Conceptualizarea experiențelor practice ale SP	Publicarea rezultatelor activității SP în cadrul unor ghiduri de bune practici, cursuri, reviste, manuale etc.

În continuare, vom prezenta schematic aspectele referitoare la tendințele actuale privind dezvoltarea sistemului românesc de probațiune, în contextul reformei normativ-instituționale la nivel european și național.

BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ

Schema 11. Probațiunea. Tipuri de activități – tendințe, perspective.

BCUIAȘI/CAT/LIBRARY

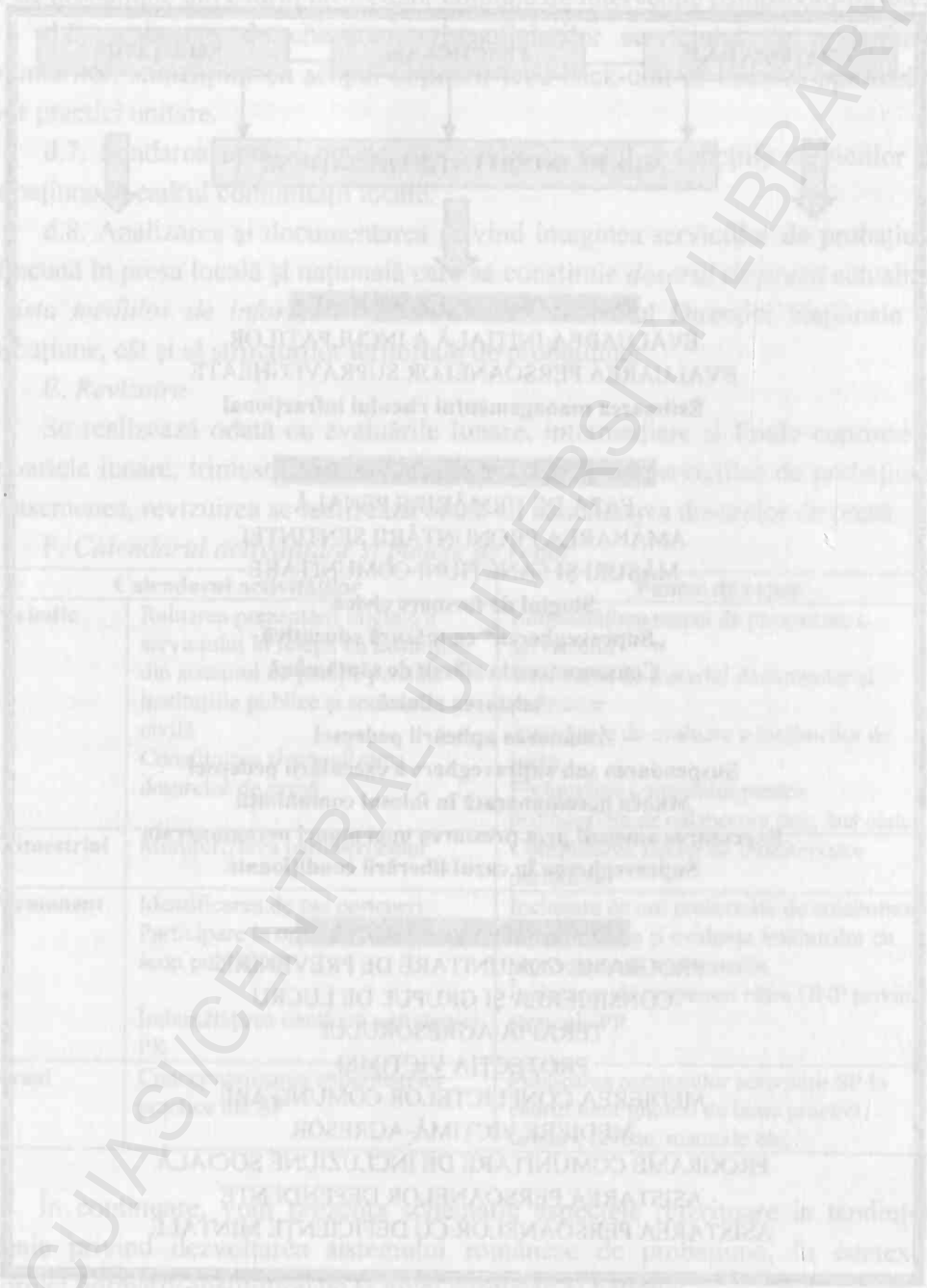

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Partea a doua

SUPRAVEGHEREA ŞI ASISTAREA PSIHOSOCIALĂ A PERSOANELOR ŞI GRUPURILOR DELINCVENȚIONALE

BCUIAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL IV

SUPRAVEGHEREA RESPECTĂRII MĂSURILOR ŞI A EXECUTĂRII SANCŢIUNILOR COMUNITARE

1. Noţiuni introductive şi delimitări conceptuale

O formă specifică a sancţiunilor în dreptul penal european şi internaţional este reprezentată, pe lângă sancţiunile *privative de libertate*, de cele *neprivative* sau „sancţiunile comunitare", înţelegerea fundamentului reglementării acestora fiind oferit de o nouă viziune asupra sistemului de justiţie penală pornind de la *reconsiderarea sistemului retributiv tradiţional* bazat pe forţa represivă a sancţiunii-pedeapsă şi punerea în practică a principiilor *justiţiei restitutive*[261]. Aşa cum relevă denumirea dată prin lege *serviciilor de probaţiune*, conţinutul esenţial al activităţilor acestor servicii este reprezentat de *evaluarea inculpaţilor (minori şi majori)*, precum şi *a persoanelor supravegheate*, *coordonarea procesului de supraveghere a persoanelor majore şi a celor minore care execută sancţiuni neprivative de libertate* sau care sunt *liberate condiţionat*, concomitent cu *asistarea psihosocială*, activităţi care se circumscriu unor finalităţi centrate pe *eficientizarea actului de justiţie* şi anume: *reabilitarea socială a infractorilor*; *diminuarea riscului de săvârşire a unor noi infracţiuni*; *creşterea gradului de siguranţă în comunitate* şi *promovarea măsurilor şi sancţiunilor comunitare*.

Aceste aspecte impun unele delimitări conceptuale în acord cu *Regulamentul european privind sancţiunile şi măsurile comunitare* (*Recomandarea R (92) 16* a Comitetului Ministerial al statelor membre) corelat cu reglementările naţionale transpuse în *legile speciale*, sus menţionate, şi cele *organice* – cu referire la *Codul penal român*, actualizat şi *Codul de procedură penală*, după cum urmează:

[261] Doina Balahur. 2001. Doina Balahur. 2001. *Fundamente socio-juridice ale probaţiunii*. Iaşi: Editura BIT, pp. 19-45.

a. Noțiunea de „delincvent", respectiv „infractor" este utilizată în sistemele moderne de *probațiune*, inclusiv în cel românesc, într-un mod unitar cu referire la *calitățile procesual penale*, atât la *persoana învinuită sau inculpată*, cât și la *persoana condamnată*, cu următoarele precizări (Anexa 1):

- perspectiva criminologică incluzând accepțiunea juridică asupra termenului „infractor", respectiv, „delincvent" se referă *generic* la persoana care a comis o „faptă penală sau cu justificată aparență penală" fiind similar, atât cu termenul „criminal" din criminologie, cât și cu cel de „făptuitor", utilizat în dreptul penal substanțial; corelativ, termenul „infracțiune", respectiv „delict" definește în accepțiune juridică / legală „crima" ca fiind „fapta penală sau cu justificată aparență penală";
- perspectiva juridică asupra conceptelor anterior analizate – *infractor / delincvent*, respectiv *infracțiune / delict* – suportă nuanțări induse de către definirea legală conferită termenului „infracțiune"[262] rămânând ca termenul „delincvență" să fie definit în mod implicit ca fiind o manifestare aparte a actului infracțional săvârșit, în general de către minori și anume „delincvența juvenilă"[263];
- având în vedere aspectele sus menționate dar și pentru a evita *etichetarea*, vom utiliza, fie sintagma *persoană care a săvârșit / comis o infracțiune* (așa cum se observă, termenul „infractor" a fost scos din fosta denumire a „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere" – S.R.S.S., în perioada 2000-2006)[264] – fie termenul „beneficiar" al „serviciului de probațiune", care, conform legii, *implică calitățile procesuale* aferente etapelor procesual penale în care se află persoana care a săvârșit o faptă penală, și anume (Anexa 1):
  - *persoane inculpate* (minori și majori) aflați *în faza de urmărire penală* sau în *faza de judecată;*

[262] „Infracțiunea" este definită în *Codul penal român*, prin prisma *trăsăturilor esențiale* care trebuie întrunite concomitent, ca fiind „fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o"; totodată, „infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale" (art. 15 alin. 1 și 2 din *Codul penal român*, actualizat.

[263] Totuși, având în vedere creșterea periculozității făptuitorilor minori și, precum și a gravității faptelor săvârșite cu violență mai ales, de către aceștia, unii autori de specialitate propun termenul de „criminalitate juvenilă" / „infracționalitate juvenilă".

[264] Modificarea denumirii din „servicii de reintegrare socială și supaveghere", în „servicii de probațiune" s-a produs abia în anul 2006, odată cu intrarea în vigoare a *Legii nr. 123 din 2006 privind statutul personalului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

- *persoane condamnate* (minori și majori) la o *pedeapsă neprivativă de libertate;*
- *persoane condamnate* (minori și majori) la o *pedeapsă privativă de libertate;*
- *persoane* (majore) *liberate condiționat* sau *persoane* (minori și tineri) în cazul cărora *măsura educativă privativă de libertate – internarea într-un centru educativ* sau *internarea într-un centru de detenție* – a fost înlocuită *cu asistarea zilnică.*

b. Noțiunea de „sancțiuni neprivative de libertate" utilizată în acest context este utilizată în dreptul penal român ca fiind similară cu noțiunea de *măsuri și sancțiuni comunitare*[265] din legislația internațională, cu următoarele precizări:

- comparativ cu *sancțiunile și măsurile comunitare* care se bucură de o *reglementare expresă* în legislațiile europene și internaționale, *sancțiunile neprivative de libertate* din dreptul penal român se referă *generic* la următoarele instituții de drept penal: *individualizarea pedepselor* aplicabile *persoanelor majore* (art. 83-106 din *Codul penal român*, actualizat la 10 octombrie 2016); *amânarea executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere* și *liberarea condiționată*; *măsuri educative neprivative de libertate* aplicate *minorilor*; (art. 117-123 din *Codul penal român*, actualizat la 10 octombrie 2016);
- *prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității* este reglementată în legislația penală actuală, fie ca sancțiune de sine stătătoare – *executarea amenzii penale prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității* (art. 64 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare coroborat cu art. 23 alin. (1) lit. a) și art. 24 alin. (2) din *Legea nr. 253/2013* și coroborat cu art. 104-106 din *Legea nr. 252/2013*) –, fie ca obligație în conformitate cu regimul *individualizării pedepsei*, în cazul persoanei față de care s-a dispus amânarea executării pedepsei (art. 85 alin. (2) lit. b) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare coroborat cu art. 51 și 52 din *Legea nr. 253/2013* și coroborat cu art. 61 din *Legea nr. 252/2013*);

[265] „Sancțiunile și măsurile comunitare semnifică sancțiunile si măsurile, care mențin delicvenții în comunitate și implică unele restricții pentru libertatea lor prin impunerea anumitor condiții și / sau obligații. Termenul desemnează orice sancțiune impusă de o autoritate judiciară sau administrativă și orice măsură luată înainte sau în locul unei decizii cu privire la o sancțiune, precum si modalitățile de aplicare a sentinței de privațiune de libertate în afara unei închisori." (*Recomandarea CM/Rec*

- totodată, în timp ce *măsurile comunitare* din dreptul european și internațional sunt reglementate în mod *expres* și *separat* alături de *sancțiunile comunitare*, în dreptul nostru, *măsurile speciale de supraveghere* sunt implicite, îndeplinirea lor fiind cumulativă alături de una sau mai multe *obligații impuse* de instanța de judecată, cu excepția *măsurilor educative neprivative de libertate* aplicabile *minorilor* care beneficiază de o reglementare expresă: *stagiul de formare civică*; *supravegherea* în comunitate; *consemnarea la sfârșit de săptămână*; *asistarea zilnică* (art. 117-123 din *Codul penal român*, actualizat la 10 octombrie 2016).

c. *Supravegherea în comunitate* se referă, în *sens larg*, la *totalitatea activităților* de „asistență"[266] sau de „asistare"[267] desfășurate de către serviciile de probațiune „în numele organului de executare"[268] cu scopul *menținerii persoanei care a comis infracțiunea în comunitate*; referirea cuprinde și *sensul restrâns*, al termenului de *supraveghere* care cuprinde toate „acțiunile întreprinse pentru a se asigura că *persoana supravegheată* respectă condițiile sau obligațiile impuse" de către instanță. Sensul restrâns al noțiunii de *supraveghere* în probațiune face trimitere la termenul de *control*[269] care este abordat în recomandarea europeană din perspectiva „activităților care se limitează la *evaluarea* modului în care sunt

(2010)1 cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei adoptată de către Comitetul de Miniștri la 20 ianuarie 2010) la cea de-a 1075 adunare a Vice-miniștrilor).

[266] Acesta este sensul larg în care este definită „supravegherea" în cadrul glosarului din Anexa-parte integrantă a *Recomandării R (92) 16* referitoare la *Regulamentul european privind sancțiunile și măsurile comunitare* care utilizează termenul de „asistență" cu înțelesul de totalitate a „activităților desfășurate de către sau în numele organului de executare cu scopul menținerii infractorului în societate".

[267] Termenul de „asistare" este introdus în legislația românească cu referire la *intervențiile psihosociale* implicite „procesului de supraveghere", asistarea constând în „intervenții specializate adaptate nevoilor persoanei, riscului de săvârșire a unor noi infracțiuni și altor particularități ale cazului" (art. 102 alin. (1) din *Legea nr. 252/2013*, cu modificările și completările ulterioare).

[268] În sistemul românesc de justiție penală, „organul de executare" a sancțiunilor penale neprivative de libertate este *instanța de executare*, care, în prezent, exercită *coordonarea, îndrumarea și controlul* asupra *serviciilor de probațiune*, în baza „împuternicirii" prin legea organică (*Codul penal român*, actualizat 2016) coroborată cu legislația specială (prevederile *Legii nr. 254/2016* și prevederile *Legii nr. 252/2013*), pentru ca în acest mod „să hotărască cu răspundere primară, asupra executării practice a unei sancțiuni sau măsuri comunitare" (a se vedea glosarul din *Anexa* la *R (92) 16*).

[269] „Controlul reprezintă activitățile limitate la confirmarea sau asigurarea faptului că orice condiții sau obligații impuse printr-o sancțiune sau măsură de reprimare sunt respectate de către autorul infracțiunii. Astfel de activități includ, de obicei, aplicarea sau amenințarea cu aplicarea unor sancțiuni sau a unor măsuri mai severe, în caz de nerespectare. Noțiunea de control este mai restrânsă decât cea de supraveghere" (*Recomandarea CM/Rec (2010)1 cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei*).

îndeplinite condițiile sau obligațiile impuse, precum și la activitățile menite să *asigure respectarea acestora* prin *recurgerea* sau *amenințarea de a recurge la procedurile existente în cazul nerespectării*".

Conform legislației românești, *termenul de supraveghere* se referă la „durata supravegherii" și „desemnează intervalul de timp în care persoana față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei, suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei, liberarea condiționată ori o măsură educativă neprivativă de libertate, în cazul minorilor, trebuie să respecte obligațiile ori măsurile de supraveghere dispuse de instanță în sarcina sa" (art. 2 lit. b) din *Legea nr. 253/2013*) . Așadar, practica serviciilor de probațiune, din perspectiva *conținutului supravegherii executării sancțiunilor neprivative de libertate* se înscrie în modul cum reglementarea europeană definește „supravegherea" și „controlul", desigur, cu unele *diferențe* – cu referire doar la unele *aspecte formale* – și care, au fost eliminate odată cu modernizarea legislației penale românești. Așa cum arătam anterior, serviciul de probațiune realizează toate *activitățile specifice supravegherii în comunitate* „în numele organului de executare" care este *instanța de executare penală* prin intermediul *judecătorului delegat cu executarea*, aspect care modifică înțelesul „răspunderii primare" privind „executarea practică" a unei sancțiuni neprivative de libertate[270].

În consecință, se impune o *colaborare tipică, prin menținerea unui dialog permanent*, între *serviciul de probațiune* și *instanța de executare*, respectiv între *consilierul de probațiune* și *judecătorul delegat cu executarea*. Acest punct de vedere este susținut și de *legea privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, care prevede că executarea pedepselor se desfășoară sub *coordonarea, îndrumarea, controlul și autoritatea judecătorului delegat* pentru executarea pedepselor (art. 14 din *Legea nr. 254/2013*). În acest sens, *serviciul de probațiune* efectuează „activitatea specifică procesului de supraveghere" prin „implicarea persoanei și a comunității în executare" (art. 12 alin. (1) din *Legea nr. 254/2013*) și deci, în colaborare cu celelalte „autorități responsabile de punerea în executare a pedepselor, măsurilor educative sau a altor măsuri" prevăzute de lege și cu „instituțiile din comunitate"[271] (art. 14 alin. (3) din *Legea nr. 254/2013*). Drept urmare, „relația

[270] La fel ca și în alte țări, organul de executare include serviciul de probațiune, acesta fiind abilitat prin lege să-și asume *executarea practică* a unei sancțiuni sau măsuri comunitare; totuși, în unele țări (de exemplu, în Marea Britanie), organul de executare este chiar serviciul de probațiune.

[271] Executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, neprivative de libertate, se bazează pe cooperarea persoanei aflate în

consilierului de probațiune cu judecătorul delegat cu executarea" este structurată de următoarele aspecte practice:

a. Consilierul de probațiune este obligat să încunoștințeze de îndată judecătorul delegat cu executarea despre orice nelămurire, împiedicare ori incident survenit în cursul executării a cărui soluționare revine, potrivit legii, judecătorului (alin (1)).
b. În situația în care, pentru sesizarea instanței potrivit art. 15 lit. e), legea prevede consultarea prealabilă de către judecător a unui raport sau referat de evaluare, la solicitarea judecătorului, consilierul de probațiune transmite raportul sau referatul de evaluare în termen de 14 zile de la data primirii solicitării la serviciul de probațiune. Nedepunerea raportului sau a referatului de evaluare în termenul stabilit nu împiedică sesizarea instanței de către judecătorul delegat cu executarea (alin 2).
c. În cazurile expres prevăzute de lege, consilierul de probațiune emite decizii care sunt obligatorii pentru persoanele aflate în supraveghere și instituțiile din comunitate vizate (alin 3).
d. Împotriva deciziilor[272] consilierului de probațiune, persoana sau instituția din comunitate vizată poate face plângere la judecătorul delegat cu executarea, fără ca acest fapt să suspende executarea deciziei atacate. Plângerea se soluționează în camera de consiliu, după ascultarea petentului și a consilierului de probațiune, iar neprezentarea părților legal citate nu împiedică soluționarea plângerii (alin (4) – (6)).

De exemplu, serviciul de probațiune va colabora cu judecătorul delegat cu executarea, cu instituții din comunitate, precum și cu alte autorități sau instituții publice în vederea eficientizării procesului de supraveghere cu privire la îndeplinirea măsurilor, respectiv executarea obligațiilor impuse de instanță. În acest sens, consilierul de probațiune desemnat *manager de caz* are obligația să stabilească *conținutul unor obligații legale*, referitor nu numai la *tipologia* cursurilor de pregătire școlară ori de calificare profesională, a programelor de

executare și implicarea activă a instituțiilor din comunitate (art. 12 alin (1) din *Legea nr. 254/2013*). „Instituțiile din comunitate" sunt reprezentate de „autoritățile și instituțiile publice, organizațiile nonguvernamentale și alte persoane juridice care participă la executarea pedepselor sau măsurilor neprivative de libertate prin colaborare la nivelul comunității locale cu autoritățile direct responsabile de asigurarea executării acestor pedepse sau măsuri" (art. 2 lit. a) din *Legea nr. 254/2013*).

[272] Plângerea poate fi formulată doar împotriva *deciziilor consilierului de probațiune*, dar nu și împotriva sesizării instanței făcute de către consilierul de probațiune în cazurile în care sesizarea este de competența sa (art. 17 alin (5). din *Legea nr. 254/2013*).

reintegrare socială sau a instituției în care urmează a se executa munca neremunerată în folosul comunității, ci și la *intensitatea* derulării și *frecvența* participării la acestea. În acest sens, consilierul de probațiune *manager de caz* va informa în permanență judecătorul delegat cu executarea, prin intermediul *referatului de evaluare* (întocmit pentru minori) și al *raportului de evaluare* (întocmit pentru personale majore), în legătură cu *analiza și descrierea conduitei persoanei supravegheate*, aspect în funcție de care se poate dispune *modificarea obligațiilor* sau *încetarea* acestora; de asemenea, în situația nerespectării măsurilor de supraveghere sau a sustragerii de la executarea obligațiilor cu rea-credință din partea persoanei supravegheate, instanța *revocă măsurile* implicite *regimului de individualizare a pedepselor* ori al executării măsurilor educative neprivative de libertate dispunând aplicarea și executarea pedepsei.

e. Totodată, precizăm că *totalitatea activităților asistențiale* – cu includerea activităților de *evaluare a modului de îndeplinire a măsurilor și obligațiilor* impuse de instanță, precum și a celor *de recurgere la proceduri speciale în cazul nerespectării* acestora – pentru a menține în comunitate persoana care a comis o infracțiune, și care definesc conținutul *supravegherii în probațiune*, nu se confundă cu *asistarea* prevăzută în legea specială ca activitate distinctă de supraveghere.

Ca atare, acordarea de *asistare* la *cererea persoanelor supravegheate* presupune un *proces complex* de *evaluare, supraveghere, intervenție și monitorizare*, prin activități și acțiuni cumulate, în colaborare cu *persoana supravegheată și asistată*, cu scopul *reabilitării sociale* a acesteia. Cu alte cuvinte, diferența dintre cele două tipuri de activitate, care de altfel se pot *suprapune*, rezidă tocmai din *actul de voință* – care implică *colaborarea* – al persoanei supravegheate care este *motivată și interesată* să-și schimbe conduita antisocială, să-și rezolve unele probleme personale, familiale, școlare, profesionale, psihosociale în general. În același timp, *controlul* vizează capacitatea persoanei de a se schimba (disponibilitate, motivare și potențial pentru schimbare) precum și de a dezvolta un comportament prosocial (respectarea legii și a sistemului de norme și valori).

Mai mult, cele două tipuri de activități *esențiale* pentru funcționarea eficientă a serviciilor de probațiune – *supravegherea în comunitate* și *asistarea psihosocială* nu numai că se suprapun, ci acestea se condiționează reciproc. Pe de o parte, „raportul de evaluare" (denumit astfel, în cazul evaluării persoanelor majore – inculpate sau condamnate la o pedeapsă neprivativă de libertate) ori „referatul de evaluare" (denumit astfel, în cazul evaluării minorilor inculpați sau

în cazul celor care execută o măsură educativă neprivativă de libertate) este întocmit de către serviciile de probațiune în vederea *individualizării pedepselor și măsurilor educative* (capitolul III, art. 45-47 din *Legea nr. 252/2013*), acesta fiind reglementat în mod expres în calitate de *instrument de lucru* (Anexa 6 și Anexa 7)[273]. Pe de altă parte, *referatul de evaluare* ori *raportul de evaluare* oferă informații relevante obținute în etapa de *evaluare inițială* – anterioară pronunțării sentinței de condamnare – atât pentru *planul de supraveghere*, cât și pentru *planul de asistare psihosocială* utile în planificarea și *managementul executării sentințelor neprivative sau privative de libertate*. Pe de altă parte, chiar unele măsuri și obligații impuse de instanță – cum ar fi *obligația de a urma un curs de învățământ sau de calificare profesională* – prin hotărâre judecătorească, atrag amplificarea unor activități de asistare psihosocială care coincid cu *programele comunitare* în care sunt incluși, la cerere beneficiarii.

2. Extinderea procesului de supraveghere în comunitate

Procesul de supraveghere în comunitate (Capitolul IV, art. 48-101 din *Legea nr. 252/2013*) are ca scop *reabilitarea socială a persoanei supravegheate, repararea prejudiciului adus comunității prin săvârșirea faptei penale și creșterea gradului de siguranță în comunitate* prin *exercitarea controlului asupra respectării măsurilor și executării obligațiilor* impuse de instanța de judecată în cazul aplicării sancțiunilor neprivative de libertate. Concomitent, aceste finalități sunt realizate prin *asistarea psihosocială* adaptată „particularităților cazului" conferite de *nevoile persoanei* (denumite generic „nevoi criminogene") și de *riscul de săvârșire de infracțiuni* (art. 48 alin. 1 și 2 din *Legea nr. 252/2013*) denumit generic *risc de recădere* sau *risc de recidivă*.

Astfel, *reducerea riscului de recădere / recidivă* oferă conținut *programelor comunitare* fundamentate de *paradigma desistării infracționale* care vizează atât *capitalul personal* – aspecte identitare, motivaționale și de auto-responsabilizare – cât și *capitalul social* constituit din capacitarea socială și oportunități de reabilitare / realizare socială. Acest scop poate fi realizat prin conștientizarea, de către persoanele condamnate, a comportamentului infracțional și responsabilizarea acestora, obiective îndeplinite prin exercitarea unui *control eficient* în cazul respectării măsurilor și / sau obligațiilor impuse de către organele judiciare.

[273] A se vedea *Anexa nr. 3 și Anexa nr. 5* la *Hotărârea Guvernului nr. 1079/2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 252 din 2013 cu privire la organizarea și funcționarea sistemului de probațiune.*

În prezent, serviciile de probațiune gestionează, în realizarea procesului de supraveghere în comunitate, două tipuri de *sancțiuni neprivative de libertate* din dreptul penal român și anume:

- *individualizarea pedepselor* aplicabile *persoanelor majore* (art. 83-106 din *Codul penal român*, actualizat 2016): *amânarea executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere* și *liberarea condiționată*;
- *măsuri educative neprivative de libertate* aplicabile *minorilor* (art. 117-123 din *Codul penal român*, actualizat 2016).

În baza tendințelor evolutive ale practicii susținută de modificările cadrului legal – *Codul penal român* adoptat prin *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare coroborat cu *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune* – s-a realizat extinderea ariei de intervenție a serviciilor de probațiune cu privire la procesul de supraveghere în următoarele cazuri:

- *procesul de supraveghere a persoanelor majore* (Secțiunea a 2-a, art. 49-68 din *Legea nr. 252/2013*): *amânarea aplicării pedepsei* (art. 49, lit. a) din *Legea nr. 252/2013*); *suspendarea executării pedepsei sub supraveghere* (art. 49, lit. b) din *Legea nr. 252/2013*); *liberarea condiționată*, dacă restul de pedeapsă rămas neexecutat la data liberării este de 2 ani sau mai mare (art. 49, lit. c) din *Legea nr. 252/2013*);
- *coordonarea executării amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității* (Capitolul V, art. 104-106 din *Legea nr. 252/2013*);
- *procesul de supraveghere a minorilor* (Secțiunea a 3-a, art. 99-101 din *Legea nr. 252/2013*): *stagiul de formare civică* (art. 69, lit. a) din *Legea nr. 252/2013*); *supravegherea* (art. 69, lit. b) din *Legea nr. 252/2013*); *consemnarea la sfârșit de săptămână* (art. 69, lit. c) din *Legea nr. 252/2013*); *asistarea zilnică* (art. 69, lit. d) din *Legea nr. 252/2013*).

În consecință, se poate observa diversificarea categoriilor de *persoane supravegheate* de către serviciile de probațiune, alăturându-se celor deja existente, *persoanele* în cazul cărora *se amână aplicarea pedepsei*, precum și *persoanele liberate condiționat*; de asemenea, are loc o creștere a ponderii *persoanelor majore* aflate în procesul de supravegheate și care prestează *munca neremunerată în folosul comunității*.

În continuare vom prezenta *modalitățile concrete*, constituite în *proceduri specifice probațiunii*, de realizare în fapt a *supravegherii în comunitate* de către serviciile de probațiune, respectiv a *controlului îndeplinirii măsurilor și obligațiilor* impuse de instanță prin hotărâre judecătorească.

Așadar, avem în vedere *materiile de drept penal* reglementate de *Codul penal român* în vigoare cu 1 februarie 2014, și care, laolaltă, constituie ceea ce am denumit generic a fi în dreptul nostru *sancțiuni neprivative de libertate* sau *sancțiuni comunitare* (așa cum sunt denumite în sistemele moderne de drept penal). Totodată, modalitățile de executare care vor fi prezentate, sunt în acord cu normele în vigoare care reglementează *funcționarea și organizarea serviciilor de probațiune*, precum și cu *legislația* din domeniul *executării pedepselor privative de libertate și a altor măsuri dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*.

3. Procesul de supraveghere a persoanelor majore în cadrul individualizării pedepselor

Coordonarea procesului de supraveghere se realizează pentru fiecare *persoană supravegheată* de către *consilierul de probațiune* desemnat *manager de caz*, după următoarele *etape de lucru* (art. 52, lit. a)-g) din *Legea nr. 252/2013*):

a. Informarea persoanei cu privire la procesul de supraveghere;
b. Evaluarea inițială a persoanei;
c. Planificarea procesului de supraveghere;
d. Derularea activităților de control și asistare dublate de coordonarea asistării în procesul de supraveghere;
e. Colaborarea cu judecătorul delegat cu executarea, cu instituții din comunitate, precum și cu alte autorități sau instituții publice;
f. Monitorizarea procesului de supraveghere;
g. Evaluarea finală a procesului de supraveghere.

Rezultatele activităților de probațiune vor fi consemnate în *dosarul de probațiune* întocmit de către consilierul manager de caz, în fiecare caz în parte, acesta cuprinzând următoarele documente (art. 53, lit. a)-h) din *Legea nr. 252/2013*):

a. Copia de pe hotărârea judecătorească prin care s-a dispus *măsurile privitoare la individualizarea pedepselor* aplicabile *persoanelor majore*;
b. Documentele referitoare la contactarea, informarea și evaluarea persoanei supravegheate;

c. Documentele referitoare la planificarea și derularea activității de supraveghere, control și asistare;
d. Documentele cu privire la colaborarea cu instituții din comunitate și cu alte autorități sau instituții publice;
e. Documentele justificative privind situația psihosocio-juridică a persoanei;
f. Documentele referitoare la modul de respectare a măsurilor și executare a obligațiilor;
g. Înștiințările adresate, după caz, instanței de executare sau judecătorului delegat cu executarea;
h. Alte documente relevante pentru caz.

3.1. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul amânării aplicării pedepsei

Amânarea aplicării executării pedepsei este reglementată în capitolul referitor la „individualizarea pedepselor" (art. 83-90 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare) coroborat cu secțiunea referitoare la „procesul de supraveghere a persoanelor majore" (art. 49-68 din *Legea nr. 252/2013*), ambele texte de lege făcând referire la serviciul de probațiune care „coordonează procesul de supraveghere a respectării măsurilor de supraveghere și executării obligațiilor stabilite de instanță în sarcina persoanelor față de care s-a dispus" individualizarea pedepsei.

Astfel, în cazul infracțiunilor (incluzând concursul de infracțiuni) pentru care legea prevede *amenda* sau pedeapsa *închisorii de cel mult 2 ani*, instanța poate să stabilească *amânarea aplicării pedepsei* în următoarele condiții:

- dacă persoana care a săvârșit infracțiunea nu a mai fost condamnată anterior la pedeapsa închisorii (cu excepțiile expres prevăzute de lege);
- dacă persoana care a săvârșit infracțiunea și-a manifestat acordul de a presta o muncă neremunerată în folosul comunității;
- alte condiții referitoare la persoana care a săvârșit infracțiunea, la conduita anterioară săvârșirii infracțiunii, eforturile depuse cu privire la înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii, precum și la posibilitățile sale de îndreptare;

În această situație, instanța apreciază că nu este necesară aplicarea imediată a unei pedepse dar se impune supravegherea conduitei persoanei care a săvârșit

infracțiunea, pentru o perioadă determinată. *Termenul de supraveghere* este de *2 (doi ani)* din momentul rămânerii definitive a hotărârii de amânare a aplicării pedepsei, interval de timp în care persoana care a săvârșit infracțiunea trebuie să facă dovada respectării măsurilor și a executării obligațiilor ce îi revin, în condițiile impuse de instanță.

În perioada de supraveghere anterior menționată, *serviciul de probațiune* este abilitat să coordoneze supravegherea respectării următoarelor măsuri de către persoana față de care s-a dispus amânarea executării pedepsei (art. 85 alin. (1) lit. a)–e) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare):

a. *Să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;*
b. *Să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa;*
c. *Să anunțe, în prealabil, orice schimbare de locuință și orice deplasare care depășește 5 zile, precum și întoarcerea;*
d. *Să comunice și să justifice schimbarea locului de muncă;*
e. *Să comunice informații și documente de natură a putea permite controlul mijloacelor de existență.*

De asemenea, *serviciul de probațiune* este abilitat să coordoneze supravegherea executării următoarelor *obligații* de către persoana față de care s-a dispus amânarea executării pedepsei (art. 85 alin. (2) lit. a)–j) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare):

a. *Să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională;*
b. *Să presteze o muncă neremunerată în folosul comunității, pe o perioadă cuprinsă între 30 și 60 de zile (exceptând imposibilitatea prestării muncii din cauza stării de sănătate);*
c. *Să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate;*
d. *Să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală;*
e. *Să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea;*
f. *Să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;*
g. *Să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanță;*
h. *Să nu dețină, să nu folosească și să nu poarte nicio categorie de arme;*

i. *Să nu părăsească teritoriul României fără acordul instanței;*
j. *Să nu ocupe sau să nu exercite funcția, profesia, meseria ori activitatea de care s-a folosit pentru săvârșirea infracțiunii.*

Consilierul de probațiune *manager de caz* va informa în permanență judecătorul delegat cu executarea, prin intermediul *raportului de evaluare*, în legătură cu *evoluția conduitei persoanei supravegheate*, aspect în funcție de care se poate dispune *modificarea obligațiilor* sau *încetarea* acestora; de asemenea, în situația nerespectării măsurilor de supraveghere sau a sustragerii de la executarea obligațiilor cu rea-credință din partea persoanei supravegheate, instanța *revocă amânarea* și dispune aplicarea și executarea pedepsei. Dacă pe parcursul termenului de supraveghere se descoperă că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune până la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus amânarea, pentru care i s-a aplicat pedeapsa închisorii chiar după expirarea acestui termen, *amânarea se anulează*, aplicându-se, după caz, dispozițiile privitoare la concursul de infracțiuni, recidivă sau pluralitate intermediară (art. 87, 88 și 89 alin. (1) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare).

3.2 Coordonarea procesului de supraveghere în cazul suspendării „executării pedepsei sub supraveghere"

Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere (art. 91-98 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare) este o măsură de *individualizare judiciară* a pedepsei închisorii, fiind introdusă în *Codul penal român* începând cu anul 1992. Aceasta este o *formă specifică de suspendare condiționată* a executării pedepsei, care implică supunerea persoanei condamnate, pe durata *termenului de încercare*, unor *măsuri de supraveghere speciale* și cerinței de a respecta anumite *obligații*, stabilite de instanța de judecată, în condițiile legii.

Ca varietate distinctă a suspendării condiționate, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, presupunând *condiționare* și *supraveghere*, este o măsură mai *largă* sub aspectul *sferei de acțiune*, mai *complexă* sub raportul *mijloacelor* folosite și mai *severă* sub raportul *condițiilor de revocare*.

Din perspectiva serviciilor de probațiune, executarea acestei *măsuri de individualizare a pedepsei* presupune coordonarea procesului de *supraveghere* a respectării următoarelor *măsuri de supraveghere* stabilite de instanță (art. 93 alin. (1) lit. a)–e) din *Legea nr. 286/200,9* cu modificările și completările ulterioare):

a. *Să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;*
b. *Să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa;*
c. *Să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile;*
d. *Să comunice schimbarea locului de muncă;*
e. *Să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacele sale de existență.*

3.3. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul liberării condiționate

În conformitate cu reglementările din *Codul penal român*, actualizat 2016, categoria de persoanelor liberate condiționat – *persoane majore condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață și la pedeapsa închisorii* – pot fi *liberate condiționat* dacă îndeplinesc anumite *condiții-criterii legale* cu referire la *durata de pedeapsă executată, conduita* pe durata executării pedepsei, regimul de executare a pedepsei (semideschis sau deschis), îndeplinirea obligațiilor civile, gradul de „îndreptare" și perspectivele de reintegrare socială (art. 99-100 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare).

Persoanele liberate condiționat intră în *procesul de supraveghere* din cadrul *serviciului de probațiune* în condițiile în care *restul de pedeapsă rămas neexecutat la data liberării este de 2 ani sau mai mare* (art. 49 lit. c) din *Legea nr. 252/2013* coroborat cu art. 101 alin. 5 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare)[274]. În această situație, persoana liberată condiționat trebuie să respecte următoarele măsuri de supraveghere (art. 101 alin (1) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare):

a. *Să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;*
b. *Să primească vizitele persoanei desemnate cu supravegherea sa;*
c. *Să anunțe, în prealabil, orice schimbare a locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile;*
d. *să comunice schimbarea locului de muncă;*

[274] Măsurile de supraveghere și obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. a) și lit. b) se execută din momentul acordării liberării, pe o perioadă egală cu *o treime din durata termenului de supraveghere*, dar *nu mai mult de 2 ani*, iar obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. c)-g) se execută pe toată durata termenului de supraveghere (art. 101 alin. 5 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare).

e. să comunice informații și documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existență.

De asemenea, în cazul măsurilor de supraveghere anterior prezentate, instanța poate impune persoanei liberate condiționat să execute una sau mai multe dintre următoarele obligații (art. 101 alin (2) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare):

a. Să urmeze un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională;

b. Să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate;

c. Să nu părăsească teritoriul României;

d. Să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

e. Să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea;

f. Să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanță;

g. Să nu dețină, să nu folosească și să nu poarte nicio categorie de arme.

Prin analogie cu situația precedentă – supravegherea în cazul suspendării executării pedepsei – efectul imediat este nu numai creșterea ponderii persoanelor supravegheate de către serviciul de probațiune, ci și creșterea volumului de activitate, calculat în *durata termenului de supraveghere post-liberatorie*, în funcție de cuantumul pedepsei care mai rămâne de executat sau luând în calcul, de exemplu, perioada de *10 (zece) ani* de la liberarea condiționată în care condamnatul la pedeapsa detențiunii pe viață, nu trebuie să mai săvârșească nici o infracțiune (art. 99 alin. 3 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare).

4. Coordonarea prestării unei munci neremunerate în folosul comunității

Reforma legislației penale în țara noastră a continuat cu modificarea și completarea *Codului Penal român*, încă din anul 2004[275], măsurile de probațiune fiind inserate, fie ca măsuri în folosul comunității, fie ca măsuri și sancțiuni neprivative de libertate de sine stătătoare cum ar fi: *munca în folosul comunității ca pedeapsă principală;* prevederea expresă a realizării supravegherii prin

[275] *Proiectul de lege pentru completarea și modificarea Codului penal român* din 2004.

intermediul „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere" (actualele servicii de probațiune) în cazul *suspendării executării pedepsei sub supraveghere;* prevederea expresă a obligației de a frecventa cursuri școlare din învățământul general obligatoriu în cazul măsurii educative a *libertății sub supraveghere;* introducerea unei noi măsuri educative – *libertatea sub supraveghere severă,* cu referire expresă la realizarea acesteia prin intermediul „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere"; reglementarea expresă a *suspendării condiționate a executării pedepsei aplicate minorului* și a *suspendării executării pedepsei sub supraveghere aplicate minorului,* cu menționarea expresă a rolului „serviciilor de reintegrare socială și supraveghere".

Un aspect demn de remarcat este modul de reglementare *al muncii în folosul comunității* care apărea în proiectul de lege, fie ca *sancțiune de sine stătătoare*, atât pentru minori, cât și pentru majori, fie ca *măsură sau obligație*, atât în cadrul sancțiunilor neprivative de libertate, cât și în cazul măsurilor educative aplicate minorilor. Din perspectiva tendințelor de dezvoltare a probațiunii, dispozițiile *Codului penal român din 2004* au fost coroborate cu cele ale *Legii nr. 294 din 2004 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, act normativ care a statuat rolul *„serviciilor de reintegrare și supraveghere"* în ceea ce privește *executarea pedepselor principale neprivative de libertate.*

Deci, încă din anul 2004, „serviciile de reintegrare" au fost împuternicite să realizeze toate *activitățile specifice supravegherii în comunitate* „în numele organului de executare" care este *instanța de executare penală* prin intermediul *judecătorului delegat cu executarea*, aspect care modifică înțelesul „răspunderii primare" privind „executarea practică" a unei sancțiuni neprivative de libertate. În consecință, se impunea o *colaborare tipică, prin menținerea unui dialog permanent*, între *„serviciul de reintegrare"* și *instanța de executare*, respectiv între *„consilierul de reintegrare"* și *judecătorul delegat cu executarea.*

Aceste puncte de vedere sunt susținute în prezent, de *legislația penală* în vigoare – *Codul penal român, legea probațiunii* și *legea privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare* –, care prevăd în mod expres că executarea, în cazul persoanelor majore, a „obligației de prestare a unei munci neremunerate în folosul comunității" (art. 61 din *Legea nr. 252/2013*), precum și „executarea pedepsei amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității" (Capitolul V, art. 104-106 din *Legea nr. 252/2013*) se desfășoară sub *coordonarea consilierului de probațiune manager de caz* în

procesul de supraveghere și asistare la nivelul structurilor teritoriale de probațiune (art. 18 din *Legea nr. 254/2016*).

4.1. Punerea în executare a obligației de prestare a unei munci neremunerate în folosul comunității

În conformitate cu regimul *individualizării pedepsei*, în cazul persoanei față de care s-a dispus amânarea executării pedepsei, *Codul penal român* prevede executarea uneia sau mai multor obligații printre care și *prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității* (art. 85 alin. (2) lit. b) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare). Punerea în executare a obligației sus menționate se realizează de către consilierul de probațiune manager de caz din cadrul serviciului de probațiune în a cărui circumscripție locuiește persoana care urmează a presta muncă neremunerată în folosul comunității, într-un interval de cel mult 6 luni de la data începerii prestării muncii, cu excepția situațiilor expres prevăzute de lege și anume (art. 51 și 52 din *Legea nr. 254/2016* coroborat cu art. 61 din *Legea nr. 252/2013*): persoana nu mai este aptă pentru prestarea unei sau unor activități dintre cele stabilite de consilierul de probațiune ori starea de incapacitate temporară de muncă nu a încetat.

În aceste situații munca neremunerată în folosul comunității poate fi prestată până la expirarea *termenului de supraveghere*. *Două ore de activitate prestată efectiv* echivalează cu *o zi de muncă*. Consilierul de probațiune manager de caz, pe baza *copiei de pe hotărârea judecătorească* și a *evaluării inițiale* a persoanei, emite o *decizie*, prin care stabilește *una din cele două instituții din comunitate* menționate în sentință comunicând totodată, acestei instituții o copie de pe dispozitivul hotărârii, precum și decizia sa. Decizia se comunică și persoanei supravegheate. Pe parcursul executării obligației, consilierul de probațiune *monitorizează* derularea activității de prestare a muncii în folosul comunității iar la finalizarea acesteia, va atașa, în copie, la *dosarul de probațiune*, documentul eliberat de instituția din comunitate care *atestă* prestarea muncii.

4.2. Coordonarea executării amenzii prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității

Amenda penală face parte din categoria pedepselor principale și constă în suma de bani pe care persoana condamnată este obligată să o plătească statului în cuantum care se stabilește prin sistemul zilelor-amendă (art. 61 alin (1) și alin (2)

din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare)[276]. În cazul în care instanța de executare dispune executarea amenzii prin muncă neremunerată în folosul comunității (art. 64 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare), o copie a hotărârii se trimite serviciului de probațiune competent care, prin consilierul de probațiune procedează la punerea în executare a obligației în același mod arătat anterior (subtitlu 4.2.). Executarea muncii în folosul comunității se face într-un termen de maximum 2 ani de la rămânerea definitivă a hotărârii de executare a pedepsei amenzii, prin prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității, și poate înceta și prin plata amenzii corespunzătoare zilelor-amendă neexecutate (art. 23 alin. (5) și (6) din *Legea nr. 254/2013*).

Consilierul de probațiune desemnat întocmește un *dosar de executare* a muncii neremunerate în folosul comunității, care cuprinde următoarele documente (art. 105, lit. a)-j) din *Legea 252/2013*):

- copia de pe hotărârea judecătorească prin care s-a dispus pedeapsa;
- referitoare la contactarea și informarea persoanei;
- referitoare la evaluarea persoanei în vederea stabilirii activității care urmează a fi prestată;
- referitoare la colaborarea cu instituții din comunitate;
- referitoare la planificarea și derularea activității de prestare a muncii în folosul comunității;
- care justifică situația persoanei;
- referitoare la modul de executare a obligației;
- înștiințările adresate instanței de executare sau judecătorului delegat cu executarea, după caz;
- referitoare la starea de sănătate;
- orice alte documente relevante pentru caz.

Consilierul de probațiune responsabil de caz este obligat să sesizeze instanța de executare atunci când persoana condamnată nu mai poate presta munca ori atunci când constată că aceasta nu execută obligația de muncă neremunerată în folosul comunității (art. 105 alin. 1) și alin 2) din *Legea 252/2013*).

[276] Suma corespunzătoare unei zile-amendă, cuprinsă între 10 lei și 500 lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 30 de zile și 400 de zile.

5. Procesul de supraveghere a minorilor sancţionaţi cu măsuri educative neprivative de libertate

Regimul *măsurilor educative neprivative de libertate* aplicabile *minorilor* este prevăzut în *Codul penal român* (art. 117-123 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările şi completările ulterioare) şi în *Codul de procedură penală* (art. 511 din *Legea nr. 135/2010,* cu modificările şi completările ulterioare), texte de lege prin care desemnează în mod expres serviciul de probaţiune, acesta fiind împuternicit să coordoneze procesul de supraveghere a respectării măsurilor educative neprivative de libertate şi a executării obligaţiilor impuse de instanţă în sarcina minorilor faţă de care s-a dispus aplicarea următoarelor sancţiuni (art. 69 lit. a)–d) din Legea nr. 252/2013):

a. Stagiul de formare civică;
b. „Supravegherea" în comunitate;
c. Consemnarea la sfârşit de săptămână;
d. Asistarea zilnică.

În cadrul acestor *măsuri educative*, instanţa poate impune în sarcina minorului una sau mai multe *obligaţii*[277], după cum urmează (art. 121 lit. a) –f din *Legea nr. 286/2009,* cu modificările şi completările ulterioare):

a. Să urmeze un curs de pregătire şcolară sau formare profesională;
b. Să nu depăşească, fără acordul serviciului de probaţiune, limita teritorială stabilită de instanţă;
c. să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanţă;
d. Să nu se apropie şi să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanţii la săvârşirea infracţiunii ori cu alte persoane stabilite de instanţă;
e. Să se prezinte la serviciul de probaţiune la datele fixate de acesta;
f. Să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Măsurile educative neprivative de libertate se execută în comunitate, pe durata executării acestora asigurându-se menţinerea şi întărirea legăturilor minorului cu familia şi comunitatea, dezvoltarea liberă a personalităţii minorului,

[277] De asemenea, legea mai prevede că, reprezentantul serviciului de probaţiune citat în instanţă are posibilitatea să formuleze „propuneri privind încredinţarea supravegherii minorului", atunci când este necesar potrivit conţinutului măsurii educative dar instanţa nu a prevăzut aceasta (art. 70 alin (1) din *Legea nr. 252/2013*).

precum și implicarea acestuia în programele derulate, în scopul formării sale în spirit de responsabilitate și respect pentru drepturile și libertățile celorlalți. Minorului aflat în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate i se asigură, potrivit principiului interesului superior al copilului, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute de Constituție, convențiile internaționale la care România este parte și legislația specială, în măsura în care exercitarea acestora nu este incompatibilă cu natura și conținutul măsurii. Conținutul modalităților concrete de executare a măsurilor educative neprivative de libertate se stabilește ținând seama de vârsta, personalitatea, starea de sănătate, situația familială și socială a minorului (art. 63 alin (1)-(3) din Legea nr. 254/2013).

În coordonarea *procesului de supraveghere a minorilor* sancționați cu măsuri educative neprivative de libertate, consilierul de probațiune responsabil de caz urmărește desfășurarea următoarelor *etape de lucru* și anume (art. 72 lit. a)-g) din Legea nr. 252/2013):

a. Informarea minorului și a părintelui, precum și a tutorelui sau a persoanei însărcinate cu supravegherea cu privire la „procesul de supraveghere";
b. Evaluarea inițială a minorului;
h. Planificarea procesului de supraveghere;
i. Coordonarea activității instituțiilor din comunitate și a persoanelor însărcinate cu supravegherea minorului;
j. Colaborarea cu judecătorul delegat, cu instanța de executare și cu alte autorități sau instituții publice;
k. Monitorizarea procesului de supraveghere a minorului;
l. Evaluarea finală a procesului de supraveghere a minorului.

Pentru fiecare caz, consilierul de probațiune manager de caz, întocmește un *dosar de probațiune al minorului* care cuprinde următoarele documente (art. 73 alin (2) lit. a)-g) din *Legea nr. 252/2013*):

a. Copia de pe hotărârea judecătorească prin care s-a dispus *măsura educativă neprivativă de libertate* și, dacă este cazul, încheierea judecătorului delegat cu executarea;
b. Documentele referitoare la contactarea, informarea și evaluarea minorului;
c. Documentele referitoare la planificarea activității de supraveghere;
i. Documentele justificative cu privire la derularea activității de supraveghere de către instituțiile din comunitate și persoanele însărcinate cu supravegherea minorului;
j. Documentele justificative privind situația psihosocio-juridică a persoanei;

k. Documentele justificative referitoare la modul de executare a măsurilor educative neprivative de libertate și a obligațiilor stabilite;
l. Înștiințările adresate instanței de executare sau judecătorului delegat, după caz;
m. Orice alte documente relevante pentru caz.

În continuare, *legislația specială* cu privire la *sistemul de probațiune* stabilește *limitele de confidențialitate* cu privire la „dreptul de a consulta conținutul dosarului de probațiune" pe durata supravegherii minorului, la calitatea persoanelor care beneficiază de acest drept, precum și la modul de accesare a informațiilor, după cum urmează (art. 73 alin (3) – (6) din *Legea nr. 252/2013*):

- *Minorul, părinții sau tutorele acestuia, persoana desemnată cu supravegherea* (atunci când este cazul) și *judecătorul delegat cu executarea*;
- Alte persoane pot consulta conținutul dosarului de probațiune la *cerere* și numai cu *acordul scris* al minorului și al părintelui, tutorelui sau al persoanei desemnate cu supravegherea, atunci când este cazul;
- Organelor judiciare, în cursul unui proces penal, li se pune la dispoziție informații din dosarul de probațiune de către consilierul responsabil de caz, fără acordul expres al persoanelor anterior menționate;
- Consultarea documentelor din dosarul de probațiune, de către persoanele abilitate prin lege se realizează în prezența consilierului de probațiune manager de caz sau, în lipsa acestuia, în prezența unei persoane desemnate de șeful ierarhic superior;
- Persoanele abilitate prin lege să consulte conținutul dosarului de probațiune pot solicita fotocopii, într-un număr justificat de exemplare, suportând totodată, cheltuielile prilejuite de acest fapt.

Confidențialitatea informațiilor în sistemul de probațiune, pe lângă limitele impuse de circuitul legal al informațiilor în justiția penală, prezintă o *dimensiune etică* implicită profesionalismului consilierilor de probațiune care îmbină „autoritatea profesională" cu „autoritatea morală" dictată de principiile deontologiei profesionale[278].

[278] Maria Marinela Mihăilă; Ion Copoeru. 2013. *Ghid pentru soluționarea dilemelor etice în serviciile de probațiune*. România, București: Ministerul Justiției&Konrad Adenauer Siftung, pp. 6-8.

5.1. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul stagiului de formare civică

Măsura educativă a *stagiului de formare civică* constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor. Organizarea, asigurarea participării și supravegherea minorului, pe durata cursului de formare civică, se fac sub *coordonarea serviciului de probațiune*, fără a afecta programul școlar sau profesional al minorului (art. 117 alin. (1) și alin. (2) din *Legea nr. 286/2009,* cu modificările și completările ulterioare).

Obiectivul măsurii educative a *stagiului de formare civică*[279] constă în sprijinirea minorului în conștientizarea consecințelor legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și responsabilizarea acestuia cu privire la comportamentul său. În coordonarea procesului de supraveghere în cadrul acestei măsuri educative, consilierul de probațiune manager de caz urmează următoarele etape de lucru[280] (art. 75-77 din Legea nr. 252/2013):

a. „Evaluarea inițială" a minorului;
b. Stabilirea „tipului cursului de formare civică" și a „instituției din comunitate" în care va fi organizat stagiul;
c. Referirea cazului către instituția din comunitate printr-o „decizie" emisă de consilierul manager de caz;
d. Comunicarea deciziei însoțită de o copie de pe dispozitivul hotărârii judecătorești, instituției din comunitate stabilite, minorului și părintelui, tutorelui sau persoanei desemnate cu supravegherea, atunci când este cazul;
e. Aprobarea *planului de formare civică* (*Anexa 9*) – în forma propusă sau în forma revizuită – întocmit de către instituția din comunitate, în care se prezintă de către consilierul de probațiune manager de caz, cursul de formare civică adaptat specificului cazului și calendarul de desfășurare a sesiunilor cursului;

[279] Cursurile de formare civică se elaborează în baza programei-cadru aprobate prin ordin comun al ministrului justiției și al ministrului educației naționale, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, în conformitate cu standardele minime de lucru în probațiune pentru instituțiile din comunitate (art. 66 alin. (2) din *Legea nr. 254/2013*).

[280] Includerea minorului într-un curs de formare civică se efectuează în cel mult 60 de zile de la punerea în executare a hotărârii (art. 511 din *Legea nr. 135/2010*).

f. Începerea şi participarea efectivă a minorului la cursul de formare civică[281] în cadrul instituţiei din comunitate stabilită de către consilierul responsabil de caz;
g. Coordonarea procesului de supraveghere a minorului pe durata măsurii educative a stagiului de formare civică şi controlul modalităţii de derulare a cursului de formare civică în cadrul instituţiei din comunitate.

5.2. Coordonarea procesului de „supraveghere" ca măsură educativă

Măsura educativă a *supravegherii* constă în controlarea şi îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două şi 6 luni, sub *coordonarea serviciului de probaţiune*, pentru a asigura participarea la cursuri şcolare sau de formare profesională şi prevenirea desfăşurării unor activităţi sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia (art. 118 din *Legea nr. 286/2009,* cu modificările şi completările ulterioare).

Supravegherea şi îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic presupun verificarea modului în care acesta îşi respectă obligaţiile care decurg din statutul său familial, şcolar sau profesional. Obiectivul acestei măsuri educative – „supravegherea" – constă în participarea minorului la cursuri şcolare sau de formare profesională şi prevenirea desfăşurării unor activităţi sau a intrării în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia.

Supravegherea şi îndrumarea efectivă a minorului în executarea măsurii educative a supravegherii se realizează de către părinţii minorului, cei care l-au adoptat sau tutore. Dacă aceştia nu pot asigura supravegherea în condiţii satisfăcătoare, instanţa dispune încredinţarea supravegherii minorului, pe acelaşi interval de timp, unei persoane de încredere, de preferinţă unei rude mai apropiate a minorului, la cererea acesteia (art. 67 alin. (1), (2) şi (5) din *Legea nr. 254/2013*). În coordonarea procesului de supraveghere a minorului în cadrul măsurii educative a „supravegherii", consilierul de probaţiune manager de caz iniţiază, desfăşoară şi monitorizează următoarele etape de lucru (art. 78-82 din *Legea nr. 252/2013*):

a. „Evaluarea iniţială" a minorului;

[281] Stagiul de formare civică este organizat sub forma unor sesiuni continue sau periodice, derulate pe durata a cel mult 4 luni, şi include unul sau mai multe module cu caracter teoretic sau aplicativ, adaptate vârstei şi personalităţii minorilor incluşi în respectivul stagiu şi ţinând seama, pe cât posibil, de natura infracţiunii comise. În desfăşurarea stagiului stabilit de instanţă se va avea în vedere un număr lunar de 8 ore de formare civică (art. 66 alin. (5) din *Legea nr. 254/2013*).

b. Aprobarea *planului programului zilnic* (*Anexa 10*) – în forma propusă sau în forma revizuită, atunci când este cazul – prezentat de către persoana care supraveghează minorul;
c. Asigurarea *aplicării efective* a *programului zilnic al minorului* de către persoana care supraveghează minorul[282];
d. Asigurarea *continuității participării minorului* la un *curs școlar* sau de *formare profesională* prin exercitarea controlului asupra persoanei care supraveghează minorul;
e. Stabilirea „tipului de curs școlar" sau a celui de „formare profesională" (cu consultarea minorului), precum și a „instituției din comunitate" în care va fi organizat cursul, în situația în care, deși instanța a dispus în conținutul măsurii educative a supravegherii participarea minorului la un astfel de curs, acesta nu este încă înscris;
f. Referirea cazului, printr-o „decizie" emisă de consilierul manager de caz, către instituția din comunitate stabilită;
g. *Comunicarea deciziei* însoțită de o copie de pe dispozitivul hotărârii judecătorești, instituției din comunitate stabilite, minorului, precum și părintelui, tutorelui sau persoanei desemnate cu supravegherea, atunci când este cazul;
h. Completarea programului zilnic al minorului în funcție de conținutul deciziei emisă cu privire la participarea minorului la un curs școlar sau de formare profesională;
i. Controlul asupra procesului de supraveghere atât cu privire la executarea măsurii de către minor, cât și cu privire la îndeplinirea atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea;
j. *Informarea reciprocă* și *verificarea informațiilor* de către consilierul de probațiune responsabil de caz cu privire la programul zilnic al minorului, pe de o parte, în raport cu instituția din comunitate, iar pe de altă parte, în raport cu persoana care exercită supravegherea.

[282] Exercitarea supravegherii începe în cel mult 30 de zile de la momentul prezentării minorului și a persoanei desemnate cu supravegherea în fața judecătorului delegat cu executarea în condițiile art. 511 din Legea nr. 135/2010.

5.3. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul consemnării la sfârșit de săptămână

Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță. Și în acest caz, supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune (art. 119 alin. (1) și (2) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare). *Obiectivul* măsurii educative a consemnării la sfârșit de săptămână îl reprezintă evitarea contactului minorului cu anumite persoane sau a prezenței acestuia în anumite locuri care să îl predispună pe minor la manifestarea unui comportament infracțional (art. 68 alin (1) din *Legea nr. 254/2013*).

Coordonarea procesului de supraveghere a minorului în cadrul măsurii educative a consemnării la sfârșit de săptămână[283] este realizată de către consilierul de probațiune manager de caz care urmărește realizarea următoarelor etape de lucru (art. 83-86 din *Legea nr. 252/2013*):

a. „Evaluarea inițială" a minorului;
b. La realizarea *planului consemnării la sfârșit de săptămână* (*Anexa 11*) se are în vedere implicarea persoanei desemnată cu supravegherea, precum și consultarea opiniei minorului care va fi consemnată;
c. Asigurarea *executării efective*[284] a măsurii de către persoana care supraveghează minorul;
d. Controlul și verificarea informațiilor, atât cu privire la executarea măsurii educative de către minor, cât și cu privire la îndeplinirea atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea;
e. Asigurarea posibilității pentru minor să urmeze un *program de reintegrare socială*, fie ca urmare a dispunerii de către instanță în conținutul măsurii educative, fie ca urmare a stabilirii acestei activități de către

[283] Consemnarea la sfârșit de săptămână se pune în executare în termen de cel mult 15 zile de la momentul prezentării minorului și a persoanei desemnate cu supravegherea în fața judecătorului delegat cu executarea în condițiile art. 511 din Legea nr. 135/2010.

[284] Interdicția impusă minorului de a părăsi locuința operează începând cu ora 0,00 a zilei de sâmbătă și până la ora 24,00 a zilei de duminică. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și persoanelor care, datorită cultelor religioase legale din care fac parte, au alte zile de repaus decât sâmbăta și duminica. Măsura educativă se execută pe durata unor sfârșituri de săptămână consecutive, în afară de cazul în care instanța sau judecătorul delegat cu executarea, la propunerea consilierului de probațiune, a dispus altfel, de regulă, sub supravegherea persoanei majore cu care locuiește minorul ori a altei persoane majore desemnate de instanța de judecată (art. 68 alin (2), (3) și (4) din Legea nr. 254/2013).

consilierul de probațiune manager de caz în planul consemnării la sfârșit de săptămână;

f. *Stabilirea unei instituții din comunitate* (atunci când consilierul consideră necesar) și *referirea cazului* printr-o „decizie" către această instituție cu rolul de a verifica respectarea măsurii educative de către minor, precum și supravegherea acestuia;

g. *Comunicarea deciziei* însoțită de o copie de pe dispozitivul hotărârii judecătorești, instituției din comunitate stabilite, minorului, precum și părintelui, tutorelui sau persoanei desemnate cu supravegherea, atunci când este cazul;

h. Atașarea la dosarul de probațiune a *raportului privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative* întocmit de instituția din comunitate stabilită să verifice executarea măsurii de către minor și îndeplinirea atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea.

5.4. Coordonarea procesului de supraveghere în cazul asistării zilnice

Măsura educativă a *asistării zilnice* constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului. Această măsură educativă se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune (art. 120 alin. (1) și (2) din *Legea nr. 286/2009,* cu modificările și completările ulterioare).

Programul zilnic pe care trebuie să îl respecte minorul și activitățile pe care trebuie să le îndeplinească acesta sunt stabilite de comun acord de către consilierul de probațiune și părinți, tutore sau altă persoană în grija căreia se află minorul, cu consultarea acestuia. În caz de dezacord, programul se stabilește de către judecătorul delegat cu executarea, prin încheiere motivată, după audierea celor interesați[285]. Programul stabilit va ține cont de nevoile identificate ale minorului, de situația sa socială și, după caz, profesională și de obligațiile și interdicțiile impuse acestuia pe perioada executării măsurii. Programul are în vedere dezvoltarea armonioasă a personalității minorului, prin implicarea acestuia în activități ce presupun relaționare socială, organizarea modului de petrecere a timpului liber și valorificarea aptitudinilor sale (art. 2 și art. 3 din *Legea nr. 254/2013*).

[285] Încheierea nu este supusă niciunei căi de atac.

Coordonarea procesului de supraveghere a minorului în cadrul măsurii educative a *asistării zilnice*[286] este realizată de către consilierul de probaţiune manager de caz care urmăreşte realizarea următoarelor etape de lucru (art. 87-92 din *Legea nr. 252/2013*):

a. „Evaluarea iniţială" a minorului, ale cărei rezultate stau la baza planului de asistare zilnică;
b. Întocmirea unui *plan al asistării zilnice* (*Anexa* 12) cu implicarea părintelui, a tutorelui sau a persoanei delegată cu autoritate părintească[287] dar şi cu implicarea minorului prin consultarea opiniei acestuia care va fi consemnată în plan;
c. Consultarea *dosarului individual* întocmit pe parcursul executării de către minor a unei măsuri educative privative de libertate – în cadrul unui centru educativ sau în cadrul centrului de detenţie – şi a *referatului de evaluare* întocmit cu prilejul înlocuirii măsurii educative privative de libertate cu măsura educativă neprivativă de libertate a asistării zilnice (art. 41 lit. c) şi art. 42 din *Legea nr. 252/2013*);
d. *Finalizarea* planului asistării zilnice[288] a minorului şi începerea executării efective a măsurii;
e. Asigurarea posibilităţii pentru minor să urmeze un *program de reintegrare socială* sau un curs şcolar sau de formare profesională, fie ca urmare a dispunerii de către instanţă a acestei obligaţii în conţinutul măsurii educative, fie ca urmare a stabilirii acestei activităţi de către consilierul de probaţiune manager de caz în planul asistării zilnice;
f. Stabilirea tipului de program sau a cursului şcolar / de formare profesională, pe baza evaluării iniţiale realizată pentru minor;
g. Derularea programului de reintegrare socială, dacă acesta este disponibil la nivelul serviciului de probaţiune;

[286] Stabilirea programului zilnic se face în termen de cel mult 30 de zile de la momentul prezentării minorului în faţa judecătorului delegat cu executarea în condiţiile art. 511 din *Legea nr. 135/2010*, iar asistarea zilnică începe cel mai târziu în 5 zile de la stabilirea programului.

[287] În caz de dezacord între consilierul de probaţiune şi părintele, tutorele sau persoana în grija căreia se află minorul, consilierul de probaţiune manager de caz sesizează judecătorul delegat cu executarea pentru stabilirea programului zilnic al minorului (art. 88 alin.(3) din *Legea nr. 252/2013*).

[288] Termenul de finalizare a planului asistării zilnice este de cel mul 30 de zile de la momentul punerii în executare a măsurii educative iar în termen de cel mult 5 zile de la stabilirea programului începe executarea efectivă a măsurii asistării zilnice În cazul în care măsura asistării zilnice a înlocuit o măsură educativă privativă de libertate, stabilirea programului zilnic se face în termen de cel mult 15 zile de la punerea în libertate a minorului (art. 88 alin.(4) şi art. 89 alin. (1) din *Legea nr. 252/2013*).

h. Stabilirea instituției din comunitate unde să fie urmat programul de reintegrare socială – care nu este disponibil la nivelul serviciului de probațiune – sau cursul școlar / de formare profesională;
i. Referirea cazului, printr-o „decizie" emisă de consilierul manager de caz, către instituția din comunitate stabilită;
j. *Comunicarea deciziei* însoțită de o copie de pe dispozitivul hotărârii judecătorești, instituției din comunitate stabilite, minorului, precum și părintelui, tutorelui sau persoanei desemnate cu supravegherea, atunci când este cazul;
k. Aprobarea *programului de reintegrare socială,* a *cursului școlar* sau de *formare profesională* (în forma propusă sau în forma revizuită) întocmit de către instituția din comunitate;
l. Controlul asupra procesului de supraveghere atât cu privire la executarea măsurii educative de către minor, cât și cu privire la îndeplinirea atribuțiilor de către instituția din comunitate care exercită supravegherea, atunci când este cazul;
m. Monitorizarea derulării *programului de reintegrare socială,* a *cursului școlar* sau de *formare profesională*;
n. *Informarea reciprocă* în raport cu reprezentantul instituției care exercită supravegherea și *verificarea informațiilor* de către consilierul de probațiune responsabil de caz cu privire la respectarea programului zilnic de către minor.
o. Atașarea la dosarul de probațiune a documentelor emise de către instituția din comunitate și anume: *atestatul de terminare a cursului* și *raportul privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative* de către minor, la finalizarea supravegherii.

BCU IASI CENTRUL UNIVERSITAR LIBRARY

Anexa 6[289]

Sigla Ministerului Justiției

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune Iași

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

REFERAT DE EVALUARE INIȚIALĂ pentru

INCULPATUL MINOR

I. Introducere

Numele și prenumele minorului:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea pentru care subiectul referatului de evaluare este inculpat:
Organul judiciar care a solicitat referatul de evaluare:
Numărul dosarului penal:
Numărul și data primirii adresei de sesizare din partea organului judiciar:
Numele și prenumele consilierului de probațiune:

II. Sursele de informații

.....

.....

[289] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III. Date privind persoana minorului

.....
.....

IV. Riscul de săvârșire a unor infracțiuni

.....
.....

V. Concluzii și propuneri

.....
.....

Data întocmirii și semnării referatului
.....

Întocmit,
Consilier de probațiune,
.....

Șef birou / Șef serviciu,
.....

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 7[290]

Sigla Ministerului Justiției

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune Iași

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

RAPORT DE EVALUARE INIȚIALĂ pentru

INCULPATUL MAJOR

I. Introducere

Numele și prenumele persoanei:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea pentru care subiectul raportului de evaluare este inculpat:
Organul judiciar care a solicitat raportul de evaluare:
Numărul dosarului penal:
Termenul de judecată:
Numărul și data primirii adresei de sesizare din partea instanței de judecată:
Numele și prenumele consilierului de probațiune:

[290] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. Sursele de informaţii

.....

.....

III. Date privind persoana inculpată

.....

.....

IV. Riscul de săvârşire a unor infracţiuni

.....

.....

V. Concluzii şi propuneri

.....

.....

Data întocmirii şi semnării raportului

.....

Întocmit,
Consilier de probaţiune,
.....

Şef birou / Şef serviciu,
.....

BCUIAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 8[291]

Sigla Ministerului Justiției

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune

Operator de date cu caracter personal nr. .....
Nr. ..... /SP/ .....
Strict confidențial după completare

PLAN DE SUPRAVEGHERE

I. Introducere

Numele și prenumele persoanei supravegheate:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea săvârșită:
Numărul hotărârii judecătorești și măsura/decizia luată:
Durata supravegherii:
Data începerii:
Data încetării:
Numele și prenumele consilierului de probațiune manager de caz:

[291] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. Măsurile și / sau obligațiile impuse de instanța de judecată, precum și descrierea mijloacelor / modalităților utilizate de consilierul de probațiune pentru asigurarea îndeplinirii măsurilor și / sau obligațiilor stabilite de instanța de judecată în sarcina persoanei supravegheate

• Să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta

Persoana supravegheată trebuie să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de consilierul de probațiune manager de caz, potrivit calendarului întrevederilor.

În cazul în care, din motive obiective, persoana supravegheată nu se poate prezenta la una din întâlnirile stabilite, comunică acest lucru serviciului de probațiune înaintea întrevederii, sau, în condițiile în care nu este posibil acest lucru, se prezintă la sediul serviciului de probațiune în termen de 3 zile lucrătoare de la momentul în care au încetat cauzele care au determinat imposibilitatea prezentării.

Imposibilitatea obiectivă de prezentare se motivează sau se justifică de către persoana supravegheată prin dovezi depuse la dosarul de probațiune.

• Să primească vizitele consilierul de probațiune desemnat cu supravegherea sa

Persoana supravegheată este obligată să primească vizitele consilierului de probațiune desemnat cu supravegherea sa. Aspectele constatate se vor consemna într-un proces verbal de constatare, care se va atașa la dosarul de probațiune.

• Să anunțe, în prealabil, schimbarea locuinței și orice deplasare care depășește 5 zile

Persoana supravegheată este obligată să anunțe, în prealabil, serviciul de probațiune în legătură cu orice schimbare de locuință, precum și orice deplasare care depășește 5 zile, comunicând noua adresă, numărul de telefon, precum și, după caz, data întoarcerii. Comunicarea este însoțită atunci când este cazul de documente justificative referitoare la noua locuință sau la deplasarea efectuată.

Persoana supravegheată anunță în scris serviciului de probațiune schimbarea locuinței, precum și orice deplasare care depășește 5 zile, cu excepția cazurilor urgente, când comunicarea se face mai întâi telefonic, prin poșta electronică sau prin fax.

În cazul oricărei deplasări care depășește 5 zile, persoana supravegheată, cu ocazia comunicării, pune la dispoziția consilierului de probațiune adresa și/sau numărul de telefon la care poate fi găsită pe perioada deplasării.

La data finalizării deplasării, persoana supravegheată anunță telefonic consilierul de probațiune manager de caz despre întoarcerea sa și confirmă data următoarei întrevederi.

În cazul în care persoana supravegheată își schimbă locuința într-o localitate care nu se află în circumscripția biroului / serviciului de probațiune, se va realiza transmiterea dosarului de probațiune către serviciul competent, în baza documentelor justificative prezentate de persoana supravegheată, depuse în termen de 30 de zile de la data solicitării schimbării competenței.

• Să comunice schimbarea locului de muncă

Persoana supravegheată este obligată să anunțe serviciul de probațiune, în cel mai scurt timp posibil, orice schimbare a locului de muncă. Comunicarea se face numai în scris, precizându-se motivele schimbării locului de muncă, noul loc de muncă al persoanei supravegheate, natura muncii pe care o desfășoară și descrierea activității, anexând, în termen de 30 de zile de la data angajării, documente justificative în acest sens.

• ***Să comunice informaţii şi documente de natură a permite controlul mijloacelor de existenţă***

Persoana supravegheată are obligaţia să comunice serviciului de probaţiune orice informaţii şi documente prin care pot fi controlate mijloacele sale de existenţă.

• ***Să urmeze un curs de pregătire şcolară ori de calificare profesională***

Consilierul de probaţiune manager de caz stabileşte cursul de pregătire şcolară ori de calificare profesională, prin raportare la situaţia şi nevoile persoanei supravegheate, şi întocmeşte decizia de executare a obligaţiei. În cazul în care constată imposibilitatea continuării ori finalizării cursului din motive neimputabile persoanei ori instituţiei din comunitate stabilită pentru executarea obligaţiei, consilierul de probaţiune manager de caz decide continuarea executării în altă instituţie şi emite o nouă decizie, revocându-se decizia iniţială.

Obligaţia se consideră îndeplinită şi în situaţia în care persoana supravegheată urmează cursul pe cheltuială proprie şi face dovada urmării acestuia.

• ***Să presteze muncă neremunerată în folosul comunităţii*** (se personalizează după sentinţă)

Persoana supravegheată are obligaţia de a depune documente medicale, care să ateste că este aptă pentru prestarea unor activităţi dintre cele propuse de consilierul de probaţiune, în cel mult 30 de zile de la data evaluării iniţiale. Dacă persoana nu depune documentele solicitate, consilierul de probaţiune manager de caz poate aplica avertismente.

Ulterior evaluării iniţiale, pe baza documentelor medicale şi în funcţie de utilitatea activităţilor pentru comunitate şi pentru persoana supravegheată, consilierul de probaţiune manager de caz stabileşte în care din cele două instituţii din comunitate menţionate în hotărârea judecătorească urmează a se executa obligaţia şi întocmeşte decizia de executare a obligaţiei.

În situaţia în care se constată imposibilitatea continuării ori finalizării executării obligaţiei din motive neimputabile persoanei ori instituţiei din comunitate stabilită pentru executarea obligaţiei, consilierul de probaţiune manager de caz reia, dacă este posibil, procedura de întocmire a deciziei de executare a obligaţiei în a doua instituţie din comunitate menţionată în hotărârea judecătorească şi revocă prima decizie.

Executarea muncii neremunerate în folosul comunităţii stabilită ca obligaţie la amânarea aplicării pedepsei sau la suspendarea sub supraveghere a executării pedepsei, se execută într-un interval de 6 luni, respectiv 1 an de la data începerii prestării muncii.

Dacă se constată incapacitatea de a presta muncă neremunerată în folosul comunităţii, consilierul de probaţiune informează instanţa de executare, ataşând adresei de informare dovezile medicale prezentate de persoana care trebuie să execute munca. În cazul în care, în timpul prestării muncii neremunerate în folosul comunităţii, persoana a devenit incapabilă de muncă în urma unui accident sau a unei boli profesionale, după primirea dovezilor medicale, consilierul de probaţiune informează instanţa de executare, ataşând copii ale documentelor justificative existente la dosar.

Dacă se constată că persoana nu se prezintă la locul de executare a obligaţiei, pe baza informării primite de la supraveghetor sau a verificărilor efectuate, consilierul de probaţiune poate aplica avertismente. Dacă persoana continuă să absenteze în mod nejustificat, după primirea a două avertismente, iar consilierul de probaţiune constată, din verificările efectuate, că neprezentarea la locul stabilit pentru executarea muncii neremunerate în folosul comunităţii s-a

făcut cu rea-credință, sesizează instanța de executare. În cazul în care persoana manifestă un comportament necorespunzător la locul de executare, se pot aplica avertismente.

• ***Să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială derulate de către serviciul de probațiune sau organizate în colaborare cu instituții din comunitate***

Consilierul de probațiune manager de caz urmărește stabilirea efectivă a programului de reintegrare socială prin raportare la situația și nevoile cu potențial criminogen ale persoanei supravegheate, și în funcție de posibilitățile concrete de executare a obligației la nivelul serviciului de probațiune sau, dacă este posibil, în cadrul unei instituții din comunitate din cele înscrise în baza de date constituită la nivel național.

În cazul în care constată imposibilitatea continuării ori finalizării cursului din motive neimputabile persoanei ori instituției din comunitate stabilită pentru executarea obligației, consilierul de probațiune manager de caz reia procedura de întocmire a unei noi decizii de executare, revocându-se decizia inițială.

Obligația se consideră îndeplinită și în situația în care persoana supravegheată urmează programul pe cheltuială proprie și face dovada urmării acestuia.

• ***Să se supună măsurilor de control, tratament sau de îngrijire medicală***

Dacă instanța de judecată a stabilit, prin hotărârea judecătorească, instituția care efectuează controlul, tratamentul sau îngrijirea medicală, consilierul verifică luarea în evidență a persoanei de către instituția stabilită, executarea obligației de către persoana supravegheată și monitorizează derularea activității de control, tratament sau îngrijire medicală.

Dacă instanța de judecată nu a stabilit, prin hotărârea judecătorească, instituția care efectuează controlul, tratamentul sau îngrijirea medicală, consilierul, în funcție de particularitățile cazului, stabilește instituția și comunică acesteia copia de pe hotărârea judecătorească și decizia sa, procedând, în continuare, în conformitate cu prevederile de mai sus. Decizia se comunică și persoanei supravegheate.

În cazul în care constată imposibilitatea continuării ori finalizării cursului din motive neimputabile persoanei ori instituției din comunitate stabilită pentru executarea obligației, consilierul de probațiune manager de caz decide continuarea executării în altă instituție și emite o nouă decizie, revocându-se decizia inițială.

Obligația se consideră îndeplinită și în situația în care persoana supravegheată urmează tratamentul sau îngrijirea pe cheltuială proprie și face dovada urmării acestora.

III. Nevoile cu potențial criminogen ale persoanei supravegheate, precum și obiectivele stabilite în vederea diminuării acestora .....
.....

IV. Riscul săvârșirii de noi infracțiuni .....
.....

V. Descrierea conținutului cursului de pregătire școlară ori de calificare profesională identificat, durata și programul acestuia, instituția din comunitate care organizează cursul, în cazul în care această obligație a fost impusă prin hotărârea judecătorească
.....
.....

VI. Descrierea activității, a locului de executare și a programului de lucru pentru prestarea unei munci neremunerate în folosul comunității, în cazul în care această obligație a fost impusă prin hotărârea judecătorească .....
.....
.....

VII. Descrierea conținutului programului de reintegrare socială identificat / propus, locul, durata și modalitatea de derulare ale acestuia, în cazul în care această obligație a fost impusă prin hotărârea judecătorească .....
.....
.....

Persoana supravegheată a luat cunoștință de conținutul planului de supraveghere și își exprimă acordul în respectarea măsurilor și executarea obligațiilor ce îi revin.

Data semnării planului de supraveghere: .....

Consilier de probațiune
manager de caz,

.....

Am primit un exemplar

Persoană supravegheată,

.....

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 9[292]

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune Iași

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

Avizat,
Consilier manager de caz

PLAN DE FORMARE CIVICĂ

I. Introducere:

Numele și prenumele minorului:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea săvârșită:
Numărul hotărârii judecătorești:
Măsura educativă dispusă:
Perioada supravegherii:
Data începerii:
Data încetării:
Numele și prenumele consilierului de probațiune manager de caz:

[292] Conform Anexa 11 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCUIAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. Descrierea cursului de formare civică

Instituția care-l desfășoară:

Persoană responsabilă (nume, date contact):

Durata cursului:

Locul desfășurării:

Denumire modul	Descrierea sesiunii. Obiective și conținut	Număr ore	Data desfășurării

Minorul a luat cunoștință de conținutul planului și își exprimă acordul în respectarea măsurii educative și a condițiilor de executare.

Data semnării planului: ……

Semnătura
Reprezentantului instituției
……

Am primit un exemplar,

Semnătura
Minorului supravegheat,
……

Reprezentantului legal,
……

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 10[293]

Sigla Ministerului Justiției

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune Iași

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

Avizat,
Consilier manager de caz

PLANUL PROGRAMULUI ZILNIC

I. Introducere:

Numele și prenumele minorului:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea săvârșită:
Numărul hotărârii judecătorești:
Măsura educativă dispusă:
Perioada supravegherii:
Data începerii:
Data încetării:
Numele și prenumele consilierului de probațiune manager de caz:

[293] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

ȘCOALA CENTRALĂ UNIVERSITY LIBRARY

II. Conținutul programului zilnic

Persoană responsabilă cu supravegherea:

Interval orar	Descrierea activității	Locul desfășurării	Persoane / Date de contact

Aspecte urgente de revizuit în conținutul programului zilnic:

.....

Minorul a luat cunoștință de conținutul planului și își exprimă acordul în respectarea măsurii educative și a condițiilor de executare.

Data semnării planului: .....

Semnătura
Reprezentantului instituției / Consilier manager de caz
.....

Am primit un exemplar,

Semnătura
Minorului supravegheat,
.....

Reprezentantului legal,
.....

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 11[294]

Sigla Ministerului Justiției

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune Iași

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

Avizat,
Consilier manager de caz

PLANUL CONSEMNĂRII LA SFÂRȘIT DE SĂPTĂMÂNĂ

I. Introducere:

Numele și prenumele minorului:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea săvârșită:
Numărul hotărârii judecătorești:
Măsura educativă dispusă:
Perioada supravegherii:
Data începerii:
Data încetării:
Numele și prenumele consilierului de probațiune manager de caz:

[294] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. Programul consemnărilor la sfârşit de săptămână

Instituţie / Persoană responsabilă cu supravegherea:		
Săptămâna	**Zilele şi intervalul orar în care minorul trebuie să nu părăsească locuinţa**	**Locul consemnării**
1		
2		
3		
4		
...		

Minorul a luat cunoştinţă de conţinutul planului şi îşi exprimă acordul în respectarea măsurii educative şi a condiţiilor de executare.

Data semnării planului: ……

Semnătura
Reprezentantului instituţiei / Consilier manager de caz
……

Am primit un exemplar,

Semnătura
Minorului supravegheat,
……

Reprezentantului legal,
……

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 12[295]

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

PLANUL ASISTĂRII ZILNICE

I. Introducere:

Numele și prenumele minorului:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea săvârșită:
Numărul hotărârii judecătorești:
Măsura educativă dispusă:
Perioada supravegherii:
Data începerii:
Data încetării:
Numele și prenumele consilierului de probațiune manager de caz:

[295] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCUIAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. Planului asistării zilnice

Interval orar	Descrierea activității	Locul desfășurării	Persoane/ Date de contact

Alte activități recomandate:

.....

Minorul a luat cunoștință de conținutul planului și își exprimă acordul în respectarea măsurii educative și a condițiilor de executare.

Data semnării planului: .....

Semnătura

Reprezentantului instituției / Consilier manager de caz

.....

Am primit un exemplar,

Semnătura
Minorului supravegheat,
.....

Reprezentantului legal,
.....

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 13[296]

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

REFERAT DE EVALUARE PENTRU

MINORII AFLAȚI ÎN EXECUTAREA UNEI MĂSURI EDUCATIVE

I. Introducere

Numele și prenumele minorului:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea pentru care subiectul referatului de evaluare este sancționat:
Organul judiciar care a solicitat referatul de evaluare:
Numărul dosarului penal:
Termenul de judecată:
Numărul și data primirii adresei de sesizare din partea organului judiciar:
Referat întocmit la inițiativa consilierului de probațiune: da □ nu □
Numărul hotărârii judecătorești și măsura / decizia luată:
Numărul dosarului de probațiune:
Durata supravegherii:
Numele și prenumele consilierului de probațiune:

[296] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. Sursele de informaţii

.....

.....

III. Date privind persoana minorului

.....

.....

IV. Comportamentul pe perioada executării măsurii educative / Riscul de săvârşire a unor infracţiuni

.....

.....

V. Concluzii şi propuneri

.....

.....

Data întocmirii şi semnării referatului

.....

Întocmit,

Consilier de probaţiune,

.....

Şef birou / Şef serviciu,

.....

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 14[297]

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

RAPORT DE EVALUARE PENTRU
PERSOANELE MAJORE AFLATE ÎN SUPRAVEGHERE

I. Introducere

Numele și prenumele persoanei supravegheate:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea pentru care subiectul raportului de evaluare este sancționat:
Organul judiciar care a solicitat raportul de evaluare:
Numărul dosarului penal:
Termenul de judecată:
Numărul și data primirii adresei de sesizare din partea instanței de judecată:
Raport întocmit la inițiativa consilierului de probațiune: da □ nu □
Numărul dosarului de probațiune:
Durata termenului de supraveghere:
Numele și prenumele consilierului de probațiune:

[297] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II. Sursele de informaţii

.....

.....

III. Date privind persoana supravegheată

.....

.....

IV. Comportamentul pe perioada executării sancţiunii / Riscul de săvârşire a unor infracţiuni;

.....

.....

V. Concluzii şi propuneri

.....

.....

Data întocmirii şi semnării raportului

.....

Întocmit,
Consilier de probaţiune,

.....

Şef birou / Şef serviciu,

.....

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 15[298]

Sigla Ministerului Justiției

Operator de date cu caracter personal nr. ....

Ministerul Justiției
Direcția Națională de Probațiune
Serviciul de Probațiune Iași

Nr. _____ / SP / _____
Strict confidențial după completare

RAPORT PRIVIND

FINALIZAREA SUPRAVEGHERII

I. Introducere:

Numele și prenumele persoanei supravegheate / minorului supravegheat:
Data și locul nașterii:
Adresa:
Infracțiunea săvârșită:
Numărul hotărârii judecătorești și sancțiunea dispusă:
Perioada supravegherii:
Numărul dosarului de probațiune:
Numele și prenumele consilierului de probațiune manager de caz:

II. Date privind respectarea măsurilor de supraveghere / măsurii educative stabilite de instanța de judecată în sarcina persoanei supravegheate / minorului:

	Da	Nu	Avertisment / data dacă a fost cazul
1. să se prezinte la serviciul de probațiune, la datele fixate de acesta;	□	□	□ / _____

[298] Conform Anexa 3 la Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 *pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2. să primească vizitele consilierului de probaţiune desemnat cu supravegherea sa;	☐	☐	☐ / _____
3. să anunţe, în prealabil, schimbarea locuinţei şi orice deplasare care depăşeşte 5 zile, precum şi întoarcerea;	☐	☐	☐ / _____
4. să comunice schimbarea locului de muncă;	☐	☐	☐ / _____
5. să comunice informaţii şi documente de natură a permite controlul mijloacelor sale de existenţă.	☐	☐	☐ / _____

Alte observaţii:

.....

III. Date privind executarea obligaţiilor impuse de instanţa de judecată, când este cazul:

	Da	Nu	Avertisment/ data Dacă a fost cazul
1. să urmeze un curs de pregătire şcolară ori de calificare profesională;	☐	☐	☐ / _____
2. să presteze o muncă neremunerată în folosul comunităţii;	☐	☐	☐ / _____
3. să frecventeze unul sau mai multe programe de reintegrare socială	☐	☐	☐ / _____
4. să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală;	☐	☐	☐ / _____
5. să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracţiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanţă ori să nu se apropie de acestea;	☐	☐	☐ / _____
6. să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanţă;	☐	☐	☐ / _____
7. să nu conducă anumite vehicule stabilite de instanţă;	☐	☐	☐ / _____
8. să nu deţină, să nu folosească şi să nu poarte nicio categorie de arme;	☐	☐	☐ / _____
9. să nu părăsească teritoriul României fără acordul instanţei;	☐	☐	☐ / _____
10. să nu ocupe sau să nu exercite funcţia, profesia, meseria ori activitatea de care s-a folosit pentru săvârşirea infracţiunii.	☐	☐	☐ / _____
11. să nu depăşească, fără acordul serviciului de probaţiune, limita teritorială stabilită de instanţă;	☐	☐	☐ / _____

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

12. să se prezinte la serviciul de probațiune
la datele fixate de acesta; ☐ ☐ ☐ / _____

Alte observații:
.....

IV. Modul de urmărire a obligațiilor civile

	Da	Nu
Îndeplinire obligațiilor civile:	☐	☐

Demersuri întreprinse (inclusiv dovada imposibilității de a îndeplini obligațiile):
.....
.....

Alte observații:
.....

V. Dinamica procesului de supraveghere

1. Propuneri de modificare a obligațiilor:	Da	Nu	Dacă da, care (art. Cp)
a. impunerea unor noi obligații	☐	☐	_____
b. sporirea condițiilor de executare	☐	☐	_____
c. diminuarea condițiilor de executare	☐	☐	_____
2. Propuneri de încetarea obligațiilor:	☐	☐	_____

3. Acordarea de permisiuni:	Da	Nu	Dacă da, perioada
a. să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori să nu se apropie de acestea;	☐	☐	_____
b. să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;	☐	☐	_____
c. să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;	☐	☐	_____

4. Colaborarea cu instituțiile din comunitate, dacă a fost cazul:
.....
.....

Alte observații:
.....

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VI. Conduita generală a persoanei / minorului supravegheat(e) pe perioada supusă evaluării:

	Da	Nu	Dacă da, număr total
1. Aplicare avertismente privind conduita:	☐	☐	_____

Motivul /motivele acordării: .....
.....
.....

2. Propuneri de modificare a obligațiilor:			Dacă da, care (art. Cp)
a. impunerea unor noi obligații	☐	☐	_____
b. sporirea condițiilor de executare	☐	☐	_____

3. Date privind riscul săvârșirii de noi infracțiuni:

	Mic	Mi/Me	Mediu	Me/Ma	Mare
Nivelul riscului inițial:	☐	☐	☐	☐	☐
Modificarea nivelului riscului:	☐	☐	☐	☐	☐

Justificare: / Explicație:
.....
.....

Alte observații:
.....
.....

VII. Concluzii privind desfășurarea supravegherii:
.....
.....

Data întocmirii și semnării raportului,

Întocmit,
Consilier de probațiune
manager de caz,

BCUIAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CAPITOLUL V

ASISTAREA PSIHOSOCIALĂ ÎN PROBAȚIUNE ȘI COLABORAREA CU MEDIUL PRIVATIV DE LIBERTATE

1. Noțiuni introductive privitoare la asistarea psihosocială penală și asistența post-penală

În acest capitol ne-am propus să realizăm o analiză comparativă dintr-o dublă perspectivă – transversală și longitudinală – a lărgirii ariei de intervenții specializate de natură psihosocială în cadrul sistemului românesc de probațiune concomitent cu evoluția unor instituții de drept penal și procesual penal. Rolul acestei analize este de a evidenția în mod particular, *amploarea și complexitatea activităților de asistare psihosocială penală* și de *asistență post-penală* desfășurate de către *structurile teritoriale de probațiune* în parteneriat cu *instituțiile din comunitate* (Anexa 16 și Anexa 17). Astfel, asistarea psihosocială în cadrul sistemului de probațiune este abordată ca un *proces complex, unitar și continuu*, care presupune existența unor *etape asistențiale* distincte și totodată, interdependente. În esență, abordarea noastră face referire la realizarea unui *circuit asistențial* de natură *psihosocio-juridică*, în care intră beneficiarii *structurilor teritoriale de probațiune*, în funcție de *etapa procesual penală* în care aceștia se află și care conturează etapele *managementul de caz în probațiune*, după cum urmează:

a. Evaluarea inițială a persoanelor inculpate: evaluarea inculpaților minori (art. 33-37 din *Legea nr. 252/2013*); evaluarea inculpaților majori (art. 38-40 din *Legea nr. 252/2013*); estimarea nevoilor sociale și a riscului criminogen;
b. Planificarea, monitorizarea și managementul riscului criminogen: evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative (art. 41-42 din *Legea nr. 252/2013*); evaluarea persoanelor majore aflate în supraveghere (art. 43-44 din *Legea nr. 252/2013*); estimarea conduitei victimiare în cadrul evaluării realizată pentru agresor.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

De asemenea, în strânsă legătură cu modificarea legii organice – *Codul penal român*, actualizat 2016 –, precum și a legislației speciale care reglementează activitatea de probațiune, în cadrul etapelor anterior menționate, se desprind activități asistențiale particulare cum ar fi: *terapia agresorului, asistarea persoanelor dependente de substanțe psihoactive* sau *a celor cu probleme de sănătate mintală, protecția și asistența psihosocială a victimei* (*Schema* 7, cap. III) etc.

Abordarea de față vine să argumenteze, pornind de la necesitatea *reglementării unitare* și pregnante *a activității de asistare psihosocială* din cadrul *sistemului românesc de probațiune*[299], care să includă implicit *estimarea riscului victimal*, necesitatea dezvoltării unor ramuri specializate în domeniul cercetării *criminologice și victimologice*, cum ar fi: *modele de securitate comunitară și controlul violenței; fundamentele socio-juridice ale probațiunii; probațiune și justiție* restaurativă; *metodologia activității de probațiune; tehnici specifice de lucru cu agresorul; managementul de caz în probațiune; reforma și administrația penitenciară; managementul de caz în pregătirea pentru liberare; asistența post-penală, medierea victimă-agresor; evaluarea serviciilor de probațiune pe coordonatele managementului european de excelență; etica aplicată la justiția penală* etc., în strânsă legătură cu domeniul probațiunii în plină expansiune.

De asemenea, remarcăm că, în ideea modernizării și flexibilizării sistemului românesc de justiție penală, a fost creat cadrul normativ și instituțional care să permită *intervenția psihosocio-juridică* profesionistă a specialiștilor din domeniul dreptului execuțional penal și al probațiunii, în mod specific. Ca atare, considerăm că învățământul universitar trebuie să aibă un rol activ în formarea inițială și continuă a specialiștilor în domeniile anterior enumerate, în vederea asigurării resurselor umane și a eficientizării formelor organizaționale deja create. În sens contrar, ceea ce constituie un semnal de alarmă, există riscul birocratizării excesive și în cadrul sistemului românesc de probațiune, ca premisă a funcționării unor forme fără fond, evoluție nefirească în condițiile în care, schimbarea mentalităților ar ține pasul cu progresul tehnic-legislativ și organizațional.

2. Etapele asistării desfășurate la nivelul serviciului de probațiune

Așa cum rezultă din schema prezentată anterior (capitolul al III-lea, schema 7), în lumina necontenitelor modificări ale legislației penale, precum și a

[299] Cadrul normativ în vigoare reglementează „asistarea" în probațiune ca fiind implicită „procesului de supraveghere" (art. 102-103 din *Legea nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare).

legislației speciale din domeniul probațiunii ori din domenii conexe, sunt clar conturate perspectivele extinderii ariei de intervenție în cadrul sistemului de probațiune, cu referire strictă la cele trei activități de bază: evaluarea psihosocială; supravegherea în comunitate și asistarea psihosocială. În continuare, vom aborda, în lumina recentelor modificări legislative, însă într-o manieră diferită, *principalele activități asistențiale* din domeniul probațiunii.

În acest sens, pornim de la observația susținută de evoluția practicii în domeniu că, pe de o parte, două dintre tipurile principale de activități specifice probațiunii, respectiv evaluarea psihosocială și asistarea, sunt reglementate separat, cu puține elemente explicite de continuitate; pe de altă parte, ceea ce legea denumește „asistare" este reglementat într-un mod general, aceasta fiind explicit legată de „procesul de supraveghere" în comunitate.

În consecință, propunem un mod de abordare unitar, care să reflecte în același timp, continuitatea activităților asistențiale, cu includerea evaluării, abordată procesual și ca tip specific de activitate, în cadrul unui *circuit asistențial* pe coordonatele *managementului de caz în probațiune*. În cadrul acestei abordări ciclice și în funcție de etapa procesual penală în care se află beneficiarii structurilor teritoriale de probațiune, se desprind două ramuri de bază ale asistenței psihosociale în probațiune și anume: *asistarea psihosocială penală* și *asistența post-penală* (a se vedea *Anexa 17 și 18*).

Așa cum se poate observa, în cadrul celor două ramuri asistențiale principale, se disting tipuri de activități comune, cum ar fi *evaluarea psihosocială, consilierea, programele comunitare* dar și activități specifice cum ar fi *estimarea riscului și managementul riscului, planificarea executării pedepsei, terapia agresorului* sau *asistarea persoanelor cu probleme speciale*. În același timp, se remarcă o condensare a activităților asistențiale în etapa presentențială și condamnatorie sau executorie – asistarea psihosocială penală – față de etapa post-executorie, în care se remarcă o diminuare a acestor activități – asistența post-penală.

2.1. Managementul de caz în probațiune

Procesul de evaluare, supraveghere și asistare desfășurat la nivelul structurilor teritoriale de probațiune propune o abordare ciclică sau etapizată, al cărui fundament socio-juridic este susținut de legislația penală actuală prin definirea legală a *managementului de caz în probațiune*. Astfel, abordarea de tip „management de caz" se referă la „procesul de coordonare a ansamblului activităților de

evaluare a persoanei supravegheate, planificare și desfășurare a intervențiilor de asistare și control, monitorizare a modului de executare a măsurilor și obligațiilor impuse de organele judiciare, inclusiv prin valorificarea potențialului intern al persoanei și integrarea contribuției instituțiilor din comunitate" (art. 14 lit. b) din *Legea nr. 252/2013)*. În legătură cu această definiție se impun următoarele precizări:

a. *Managementul de caz în probațiune* este conturat și definit în funcție de ansamblul activităților care se circumscriu *procesului de evaluare*[300], *supraveghere și asistare* având ca finalitate *creșterea gradului de siguranță în comunitate* prin *reabilitarea socială a infractorilor* și *diminuarea riscului de săvârșire a unor noi infracțiuni.*

b. *Etapele managementului de caz în probațiune* vizează / urmăresc ansamblul activităților realizate de consilierul de probațiune manager de caz, pe coordonatele: *evaluare – supraveghere, asistare și control – planificare, intervenție și* monitorizare, în vederea gestionării eficiente a măsurilor și sancțiunilor neprivative de libertate.

c. *Evaluarea inițială, intermediară și finală*, precum și *asistarea psihosocială*, ca etape distincte în conturarea managementului de caz în probațiune sunt implicite și deci, subordonate *procesului de supraveghere și control* cu privire la executarea măsurilor și sancțiunilor neprivative de libertate.

d. *Mecanismele psihosocio-juridice* care oferă conținut *managementului de caz în probațiune* vizează *integrarea aspectelor referitoare la capitalul personal*, urmând principiului auto-respnsabilizării, cu a cele referitoare la *capitalul social* urmând principiului *oportunității sociale,* al *continuității intervenției* și al *colaborării inter-instituționale funcționale.*

e. *Integrarea contribuției instituțiilor din comunitate*[301] se realizează prin „referirea cazului" de către serviciul de probațiune care „gestionează managementul de caz către o instituție din comunitate, împuternicită să

[300] Așa cum se poate observa, *activitățile de evaluare* sunt menționate, în mod expres și restrictiv, ca parte integrantă în realizarea etapelor specifice managementului de caz în probațiune, doar cu referire la „evaluarea persoanei supravegheate"; aceasta deoarece, deși sesizarea inițială a cazului are în vedere solicitarea, de către organele judiciare, a evaluării inițiale – întocmirea referatului / raportului de evaluare pentru persoana inculpată (minoră sau majoră), managementul de caz este definit în funcție de procesul de evaluare, supraveghere și asistare a *persoanei condamnate neprivativ* sau în unele cazuri, expres prevăzute, privativ de libertate doar pentru minorii condamnați.

[301] Participarea instituțiilor din comunitate la executarea pedepselor și a măsurilor neprivative de libertate este reglementată prin *Legea nr. 254 din 2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* (art. 18).

realizeze o intervenție specializată în acord cu planificarea activității de probațiune." (art. 14 lit. c) din *Legea nr. 252/2013*).

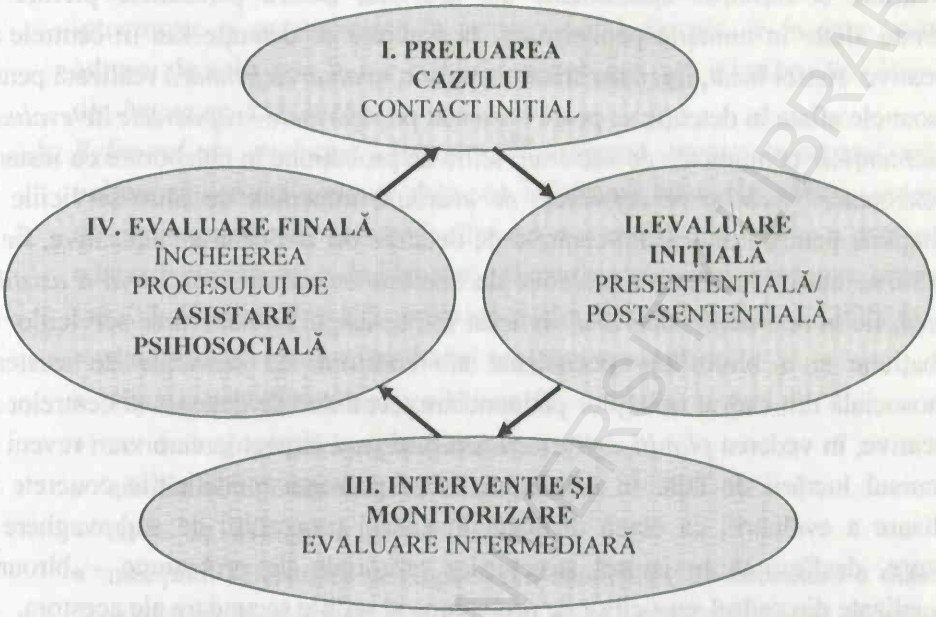

Schema 12. *Etapele procesului de asistare psihosocială în probațiune*

2.2. Evaluarea inițială a persoanelor inculpate

Evaluarea psihosocială este un proces complex și continuu de evaluare și reevaluare, care în funcție de etapa procesual penală în care se află beneficiarii serviciilor de probațiune și a sediilor secundare ale acestora, poate lua forma *evaluării psihosociale inițiale* (presentențială)[302] sau a *evaluării psihosociale post-condamnatorie* (post-sentențială). De asemenea, în cadrul procesului de supraveghere sunt grefate *etapele circuitului asistențial*, în acest sens, evaluarea ocupând un loc foarte important pe următoarele coordonate: *evaluare inițială* (pre- sau post-sentențială), *evaluare intermediară* (planificare, intervenție și monitorizare) și *evaluare finală* (odată cu încheierea procesului de supraveghere și implicit, acolo unde este cazul, a procesului asistențial).

[302] Conform *Hotărârii Guvernului nr. 603 din 2016* privind modificarea și *completarea Hotărârii Guvernului nr. 1079 din 2013* pentru aprobarea *Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013, privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare, se face referire expresă la „Competența biroului de evaluare presentențială", atât în cazul evaluării inculpaților minori (art. 14[3]), cât și în cazul evaluării inculpaților majori (art. 14 index 29).

Evaluarea ca etapă distinctă în cadrul procesului asistențial, capătă aspecte particulare și conotații diferite, atunci când se realizează de către serviciile de probațiune și birourile specializate ale acestora, pentru persoanele private de libertate aflate în unitățile penitenciare, în centrele de detenție sau în centrele de educative. Astfel încât, așa cum arătam anterior, *evaluarea primară* realizată pentru persoanele aflate în detenție se poate baza atât pe *referatele / rapoartele de evaluare presentențiale* comunicate de către serviciile de probațiune în colaborare cu instanța de executare[303], cât și pe *referatele de evaluare* întocmite de către serviciile de probațiune pentru minorii din centrele de detenție ori din centrele educative, fie la *înlocuirea* măsurii educative privative de libertate cu *măsura educativă a asistării zilnice*, fie la *acordarea liberării*. În acest fel, se asigură colaborarea serviciilor de probațiune și a birourilor specializate ale acestora, cu serviciile de asistență psihosocială din cadrul unităților penitenciare, centrelor de detenție și centrelor de educative, în vederea *planificării executării pedepsei*, aspect la care vom reveni pe parcursul lucrării de față. În continuare, vom prezenta modalitățile concrete de realizare a evaluării, ca etapă distinctă în cadrul procesului de supraveghere și asistare, desfășurată în cadrul structurilor teritoriale de probațiune – birourile specializate din cadrul serviciilor de probațiune și sediile secundare ale acestora.

2.2.1. Evaluarea inculpaților minori

În cazul inculpaților minori, pasibili de aplicarea unor *măsuri educative neprivative de libertate*, *managementul de caz* începe, în fapt[304], odată cu întocmirea *referatului de evaluare* în *etapa evaluării presentențiale*, când se identifică nevoile potențial criminogene ale minorului, care stau la baza estimării ulterioare a riscului criminogen. Această particularitate a managementului de caz, în situația minorilor aflați în evidența serviciului de probațiune rezidă, în primul rând, din necesitatea incluziunii socio-familiale, motiv pentru care *evaluarea, supravegherea și asistarea minorilor* presupune o colaborare strânsă cu membrii familiei, în special cu persoana desemnată de către instanță cu supravegherea minorului, precum și cu instituțiile publice din comunitate (școala, biserica, organizații neguvernamentale abilitate, instituții de sănătate publică etc.).

---

[303] În acest sens, se preconizează, ca urmare a informatizării sistemului de justiție penală și realizarea unei baze de date comune, facilitarea comunicării referatelor de evaluare, în formă electronică, între parchete, instanțe, serviciile de probațiune și unitățile de detenție.

[304] Conform legislației speciale din domeniul probațiunii, managementul de caz începe odată cu procesul de supraveghere și asistare. Însă, în ceea ce ne privește, am reconsiderat aria de întindere definind *procesul asistențial* care include și *etapa de evaluare presentențială*.

a. *Evaluarea inculpatului minor* se realizează de către consilierul de probaţiune competent, la solicitarea organelor judiciare[305], datele obţinute în cadrul evaluării fiind consemnate într-un „referat de evaluare", care se întocmeşte şi se comunică în termen de 21 de zile de la data primirii adresei de solicitare la serviciul de probaţiune (art. 33 alin. (1), (2) şi (3) din *Legea nr. 252/2013*).

b. *Referatul de evaluare* (*Anexa 6*)[306] întocmit pentru *inculpatul minor* trebuie să conţină anumite date sau informaţii relevante pentru „procesul de individualizare" (art. 45 din *Legea nr. 252/2013*)[307] a măsurilor educative neprivative de libertate aplicabile minorului, după cum urmează (art. 34 alin. (1), (2) şi (3) coroborat cu art. 37 din *Legea nr. 252/2013*):

- date privind mediul familial şi social al minorului;
- situaţia educaţională şi profesională;
- conduita generală a minorului;
- analiza comportamentului infracţional;
- riscul de săvârşire a unor infracţiuni;
- menţiuni referitoare la respectarea condiţiilor de executare a măsurii educative şi a obligaţiilor impuse, atunci când este cazul, în situaţia inculpatului minor care se află, în acelaşi timp, în executarea unei măsuri educative;
- orice alte date relevante pentru situaţia minorului.

De asemenea, *referatul de evaluare* întocmit pentru inculpatul minor poate face referire şi la alte aspecte relevante asupra comportamentului infracţional, după cum urmează:

- starea de sănătate a minorului;
- evoluţia minorului din punct de vedere fizic, afectiv, moral şi intelectual.

[305] O altă particularitate a managementului de caz realizat pentru inculpatul minor constă în faptul că solicitarea referatului poate veni din partea organului judiciar incluzând aici, alături de parchet şi instanţa de judecată, instanţa de executare şi după caz, iniţiativa consilierului de probaţiune manager de caz (art. 41 din *Legea nr. 252/2013*).

[306] Structura şi formatul standard ale referatului de evaluare este stabilit prin *Regulamentul de aplicare al Legii nr. 252 din 2013*.

[307] Referatul de evaluare indică şi insistă asupra resurselor externe ale minorului, în special, pentru a identifica persoana din familie cea mai potrivită pentru a exercita supravegherea acestuia; informaţiile cu privire la „nevoile cu potenţial criminogen" şi la „riscul de recădere" sunt utile pentru instanţă în stabilirea obligaţiilor care urmează să fie impuse în conţinutul măsurii educative aplicabile inculpatului minor.

c. *Caracterul personal* al *referatului de evaluare* se realizează în baza uneia sau mai multor *întrevederi cu minorul* în cauză[308] și a datelor obținute din alte surse de informații cum ar fi: părinții sau reprezentanții legali ai minorului; membrii familiei ori rudele minorului; actorii școlari (profesori-diriginți, pedagogi, consilieri ori psihologi școlari etc.); vecinii familiei minorului sau după caz, din proximitatea locativă a minorului; specialiști din comunitate[309] (polițiști, psihologi, asistenți sociali, asistenți comunitari, medici, preoți, mediatori sau alți specialiști).

d. *Susținerea în instanță a referatului de evaluare*, de către consilierul de probațiune prezent la judecarea minorului se realizează în felul următor (art. 47 alin. (1), (2) și (3) din *Legea nr. 252/2013*):

- consilierul de probațiune oferă instanței de judecată informații și lămuriri suplimentare față de conținutul referatului de evaluare întocmit și comunicat în prealabil;
- consilierul de probațiune poate formula cereri pentru solicitarea de informații suplimentare instituțiilor, organizațiilor sau persoanelor fizice care dețin informații considerate necesare pentru clarificarea situației minorului și completarea evaluării;
- consilierul de probațiune prezintă instanței de judecată propunerile privind măsurile care pot fi luate față de minor, așa cum au fost formulate în conținutul referatului de evaluare sau formulează completări, atunci când este cazul.

2.2.2. Evaluarea inculpaților majori

Evaluarea inculpaților majori, așa cum arătam anterior în cazul inculpaților minori, are ca scop *sprijinirea instanței de judecată* în „procesul de individualizare a pedepselor" (art. 45 din *Legea nr. 252*/2013) aplicabile persoanelor care

[308] Referatul de evaluare poate fi întocmit și în lipsa colaborării inculpatului minor la realizarea întrevederii de evaluare, cu mențiunea refuzului de colaborare a acestuia, aspect dovedit prin declarația minorului; dacă din alte motive, întrevederea de evaluare nu poate fi realizată – inculpatul minor nu este găsit sau locuiește într-un alt stat – acest fapt va fi adus la cunoștința organului judiciar, care a solicitat referatul de evaluare, printr-o adresă însoțită de dovezi (art. 36 art. (2), (3) și (4) din *Legea nr. 252/2013*).

[309] La solicitarea consilierului de probațiune, instituțiile și organizațiile în evidența cărora s-a aflat sau se află minorul pentru îngrijire, tratament sau protecție socială ori educație pun la dispoziție consilierului de probațiune, în termen de 7 zile, informațiile care prezintă relevanță pentru procesul de evaluare (art. 35 alin. (2) din *Legea nr. 252/2013*).

au săvârșit infracțiuni. Dacă în cazul inculpaților minori, *necesitatea evaluării* este generalizată la solicitarea „organelor judiciare", în cazul *inculpaților majori*, *necesitatea solicitării evaluării* rămâne, fie la aprecierea procurorului, fie la cea a instanței de judecată. În principiu, ținând cont de specificul restrictiv al solicitării, evaluarea inculpaților majori respectă aceleași principii, cu următoarele precizări (art. 38-40 din *Legea nr. 252/*2013):

a. *Evaluarea inculpatului major* se realizează de către consilierul de probațiune competent, la solicitarea procurorului sau a instanței de judecată, în situația în care consideră necesar; datele obținute în cadrul evaluării sunt consemnate într-un „raport de evaluare"[310], care se întocmește și se comunică în termen de 21 de zile de la data primirii adresei de solicitare la serviciul de probațiune (art. 38 alin. (1), (2) și (3) din *Legea nr. 252/2013*).

b. *Raportul de evaluare* (*Anexa 7*) întocmit pentru *inculpatul major* conține anumite date relevante pentru „procesul de individualizare" a pedepselor aplicabile persoanei majore, după cum urmează (art. 39 alin. (1), (2) și (3) din *Legea nr. 252/2013*):
   - date privind responsabilitățile familiale și sociale ale persoanei inculpate;
   - situația educațională și profesională a persoanei inculpate;
   - conduita generală a persoanei inculpate;
   - analiza comportamentului infracțional prezent;
   - riscul de săvârșire a unor infracțiuni de către persoana inculpată[311];
   - propuneri motivate privind măsurile considerate oportune din perspectiva reducerii riscului săvârșirii de infracțiuni.
   - orice alte date relevante pentru situația persoanei inculpate.

c. *Obținerea datelor relevante*, în vederea întocmirii *raportului de evaluare* având *caracter personal*, pentru inculpatul major se realizează în modul următor:
   - realizarea uneia sau mai multor *întrevederi cu persoana inculpată*;
   - colaborarea cu asistenți sociali, psihologi, consilieri școlari, pedagogi, medici sau alți specialiști;
   - solicitarea de informații, care prezintă relevanță pentru procesul de evaluare, din partea instituțiilor și organizațiilor în evidența cărora s-a

[310] Așa cum se poate observa, denumirea instrumentului standardizat oferită prin lege pentru a consemna rezultatele evaluării inculpatului major este cea de „raport de evaluare", față de „referat de evaluare", ca denumire specifică utilizată în cazul evaluării inculpaților minori.

aflat sau se află persoana inculpată pentru îngrijire, tratament sau protecție socială ori educație; aceste informații trebuie puse la dispoziția consilierului de probațiune, în termen de 7 zile de la solicitarea acestora.

Importanța întocmirii *rapoartelor de evaluare pentru parchet și instanțe*, în cazul *inculpaților majori* rezultă, în primul rând, în raport cu misiunea socială și scopul activităților specifice sistemului de probațiune care sprijină instanța de judecată cu privire la următoarele aspecte:

- *estimarea riscului* pentru *siguranța publică* cu relevanță în luarea măsurilor preventive asupra inculpaților majori;
- individualizarea pedepselor în vederea aplicării unei sentințe adecvate nevoilor de reabilitare și incluziune socială a beneficiarilor majori;
- planificarea executării pedepselor neprivative de libertate sau a celor privative de libertate în virtutea colaborării inter-instituționale funcționale.

În concluzie, aspectele anterior prezentate sunt confirmate de practica serviciilor de probațiune, cu referire strictă la perspectiva dezvoltării și specializării activității de *evaluare psihosocială inițială* sau „presentențială" (*precondamnatorie*), atât pentru minori, cât și pentru persoanele majore, după cum urmează:

a. *Calitatea – conținut* și *formă* –, precum și *obiectivitatea* referatelor / rapoartelor de evaluare reprezintă o condiție esențială, cu privire la demonstrarea *eficienței serviciilor de probațiune* în cadrul sistemului de justiție penală. Referatul / raportul de evaluare reprezintă, în primul rând, „purtătorul de cuvânt" al probațiunii, care-i crează în același timp imaginea, poate cel mai important mijloc de comunicare, alături de alte documente emise de către serviciul de probațiune și biroul specializat al acestuia;
b. *Perspectiva dezvoltării și specializării* acestui tip de activitate este condiționată de evoluția unor *practici unitare* în domeniul *evaluării psihosociale din probațiune*, susținute de cadrul legislativ penal din ce în ce mai flexibil și coerent, după cum urmează:
   - *extinderea întocmirii referatelor de evaluare* în faza de urmărire penală pentru *minorii inculpați*, cu relevanță asupra *comportamentului agresional* raportat la *conduita victimiară* – mai ales, în cazul infracțiunilor

[311] Cu relevanță asupra luării măsurilor de siguranță în perioada desfășurării procesului penal, inclusiv dispunerea arestului preventiv.

săvârșite cu extremă violență de către minori – la solicitarea expresă și a procurorilor și judecătorilor specializați în *cauzele cu minori*;

Un început în acest sens, a fost reprezentat de modificarea *Codului de Procedură Penală* (CPP) prin *Legea 281 din 2003* care, în secțiunea „Dispoziții speciale pentru minor" făcea referire expresă la fostul *„serviciu de reintegrare socială și supraveghere* a executării sancțiunilor neprivative de libertate de pe lângă instanța competentă" să judece cauza în primă instanță, care trebuie *încunoștințat*, cu consemnare într-un proces verbal, în toate situațiile când se dispune *arestarea preventivă a unui învinuit sau inculpat minor* (art. 160 f alin (3) CPP). Aceasta nu face decât să preconizeze rolul din ce în ce mai activ al actualelor servicii de probațiune încă din faza de urmărire penală, evaluarea precondamnatorie, cu relevanță asupra luării măsurii arestului preventiv, putând să influențeze evoluția ulterioară a minorilor care săvârșesc infracțiuni, precum și a victimelor acestora. Cu toate acestea, în practica serviciilor de probațiune pot să apară unele dificultăți legate de termenul scurt în care sunt solicitate referatele pre-condamnatorii pentru inculpații minori în faza de urmărire penală, dificultăți care pot fi contracarate prin reținerea informațiilor relevante în sensul *specializării referatului de evaluare.*

- activitatea de *susținere a referatului de evaluare în instanță* de către consilierul de probațiune, în cazul inculpaților minori, poate fi extinsă și asupra *susținerii raportului de evaluare în instanță*, în cazul inculpaților majori;
- *comunicarea referatului / raportului de evaluare* întocmit pentru inculpații minori / majori *către centrele educative* și *centrele de detenție*, în cazul minorilor, respectiv către *unitățile penitenciare*, în cazul majorilor, în vederea colaborării serviciului de probațiune la *planificarea executării măsurilor educative și a pedepselor privative de libertate*, care începe încă din prima zi de executare; în acest sens, informațiile din referatul / raportul de evaluare din etapa precondamnatorie constituie în mediul de detenție, baza planificării executării sentinței privative de libertate pe coordonatele educaționale și de asistență psihosocială cu valențe cultural-spirituale; ulterior, completarea acestor evaluări psihosociale inițiale conturează programele de asistre psihosocială penală oferind conținut *managementului executării măsurilor și pedepselor privative de libertate*, în vederea *pregătirii pentru liberare* continuată de *asistența post-penală.*

2.3. Estimarea și managementul riscului criminogen în probațiune

2.3.1. Estimarea nevoilor cu potențial criminogen și a riscului criminogen

Așa cum arătam, *probațiunea* acordă o importanță deosebită aspectelor etiologice referitoare la *factorii și condițiile* producerii *actului infracțional* din perspectiva unei analize longitudinale: *antecedente – comportament prezent – consecințe*, într-un context socio-economic și cultural bine definit (*Anexa 2*). Această *abordare plurifactorială* a cauzalității actului infracțional are în vedere posibilitățile de control al infracționalității care se realizează, în primul rând, prin intermediul unor mecanisme de natură *psihosocio-economică* susținute de *actul juridic*. Aceasta este premisa de la care probațiunea pornește în definirea modalităților concrete de abordare în plan acțional având ca principiu fundamental *managementul riscului* (*Anexa 3 și 4*). Principiul pornește de la *evaluarea risc-nevoi* pe baza unor *indicatori statici* și *dinamici*, avându-se în vedere *dimensionarea libertății individuale* în funcție de *pericolul pentru public*, scopul final reprezentându-l *reabilitarea* (Durnescu 2002)[312].

În legătură cu evaluarea riscului, sub cele trei forme – *riscul de a mai comite infracțiuni de același gen, riscul de autovătămare* și *riscul pentru siguranța publică*, practica serviciilor de probațiune semnalează unele probleme legate de următoarele aspecte (*Anexa 6 și 7*):

- *subiectivitatea evaluărilor clinice* corelate cu inexistența unui instrument validat care să măsoare *rata actuarială* sau *obiectivă de recidivă*[313];
- *oportunitatea estimării riscului în cadrul evaluării presentențiale* (precondamnatorie) având în vedere faptul că, aceasta este reglementată ca o activitate permanentă numai în etapa post-condamnatorie, în cazul persoanelor supravegheate de către serviciul de probațiune, reprezentând o activitate *distinctă în procesul de supraveghere și asistare* și totodată, un reper pentru *revizuirea și modificarea* planului de supraveghere; ca atare, considerăm că este un argument suficient pentru necesitatea estimării riscului în etapa precondamnatorie, cu atât mai mult cu cât, evaluarea inițială a inculpaților minori și a inculpaților majori stă la baza întocmirii *planului de supraveghere* (*Anexa 8*) – în cel mult 30 de zile de la prima întrevedere – sub aspectul evaluării nevoilor și dificultăților sociale,

[312] Ioan Durnescu (coord.). 2002. *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere.* Craiova: Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova.

[313] Pentru detalii, a se vedea Ioan Durnescu. 2002. „Estimarea riscului de recidivă", în *Manualul consilierului..., op. cit.*, pp. 335-345.

precum și a riscului de recădere / recidivă, în cazul persoanei supravegheate în comunitate (*Anexa 3 și 4*).

2.3.2. Planificarea și monitorizarea intervenției psihosociale în probațiune

Intervenția și monitorizarea ca etape distincte în cadrul procesului de supraveghere și asistare întregesc *circuitul asistențial*, activitățile specifice serviciilor de probațiune desfășurându-se, așa cum arătam anterior, în baza *planificării prealabile*. Însă, activitățile care oferă conținut în *asistarea psihosocială penală* și în *asistența post-penală* sunt implicite procesului de supraveghere în comunitate și deci, lacunar reglementate în cadrul *legii speciale* privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune și anume:

a. În secțiunea intitulată „asistarea în cadrul procesului de supraveghere" (art. 102-103 din *Legea nr. 252/2013* coroborat cu prevederile *Regulamentului de aplicare a legii*) este conturată *asistarea psihosocială* desfășurată ca etapă a *managementului de caz în probațiune* pentru persoanele – minore și majore – condamnate neprivativ de libertate și care constituie categoria persoanelor supravegheate în comunitate;
b. În capitolul referitor la „activitatea consilierului de probațiune în legătură cu persoanele private de libertate" (art. 107-110 din *Legea nr. 252/2013*) este fundamentată legal *asistarea psihosocială penală* desfășurată ca etapă a *pregătirii pentru liberare*, pentru persoanele – minore și majore – condamnate privativ de libertate și care constituie categoria persoanelor asistate, de către consilierul de probațiune desemnat, în mediul privativ de libertate (art. 107, lit. a), b) și c) din *Legea nr. 252/2013*);
c. În capitolul referitor la „activitatea consilierului de probațiune în legătură cu persoanele private de libertate" este instituită *supravegherea post-liberatorie* (art. 109 din *Legea nr. 252/2013*) ca premisă legală pentru organizarea activităților de *asistență post-penală* la nivelul structurilor teritoriale de probațiune.

În mod practic, *monitorizarea rezultatelor intervenției psihosociale* la nivelul structurilor teritoriale de probațiune se concretizează în realizarea unor evaluări succesive care corespund procesului de *evaluare psihosocială intermediară* reglementată în mod distinct în următoarele cazuri (*Anexa 13 și 14*):

- evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate (secțiunea a 3-a, art. 41-42 din *Legea nr. 252/2013*);
- evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative privative de libertate (capitolul VI, art. 110 alin (1)-(5) din *Legea nr. 252/2013*);
- evaluarea persoanelor majore aflate în supravegherea serviciului de probațiune (secțiunea a 4-a, art. 43-44 din *Legea nr. 252/2013*).

Rolul evaluărilor realizate pe parcursul executării sancțiunilor neprivative de libertate sau a celor privative de libertate este acela de a oferi date relevante în legătură cu *desfășurarea procesului de supraveghere și asistare* și implicit, de a evidenția *sensul evoluției situației psihosocio-juridice și economice* a persoanelor supravegheate și asistate, ceea ce reprezintă, în fapt, repere pentru *revizuirea* și *modificarea planurilor de supraveghere și asistare.*

Întocmirea de *referate / rapoarte de evaluare* în *etapa post-condamnatorie*, care coincide cu *termenul de supraveghere în comunitate* (procesul de supraveghere a minorilor și a persoanelor majore) sau cu cel de *executare a măsurilor educative* în *regim privativ de libertate* (minorii sancționați cu internarea într-un centru educativ sau într-un centru de detenție), de către structurile teritoriale de probațiune este o activitate similară cu cea a întocmirii de referate / rapoarte de evaluare în etapa precondamnatorie sau presentențială. Deosebirea constă în faptul că, datele relevante din conținutul documentelor se referă în primul rând, la *conduita persoanei* – minore sau majore – pe durata supravegherii, cu accent pe *modul de îndeplinire a măsurilor*, respectiv de *executare a obligațiilor* stabilite de instanța de judecată în sarcina persoanei condamnate, a celei responsabile sau a instituției abilitate din comunitate. În prezent, practica structurilor teritoriale de probațiune demonstrează cu prisosință, *utilitatea referatului / raportului de evaluare* realizat în *perioada supravegherii și asistării psihosociale,* acesta reprezentând un *mijloc eficient de probare* în fața instanței a *modului de executare*, atât a sancțiunilor neprivative de libertate, cât și a celor privative de libertate continuate, în unele cazuri, cu *supravegherea post-liberatorie* și *asistența post-penală* în comunitate.

2.3.2.1. Evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate

Evaluarea minorilor aflați în *executarea unei măsuri educative neprivative de libertate* se realizează la solicitarea instanței de judecată sau a judecătorului delegat cu executarea sau, după caz, la inițiativa consilierului de probațiune manager de caz, în următoarele situații (art. 42 lit. a) și b) din *Legea nr. 252/2013*):

a. Apariția unor motive, pe durata executării unei măsuri educative neprivative de libertate, care justifică următoarele situații:
   - modificarea obligațiilor, prin impunerea de noi obligații, respectiv prin sporirea sau diminuarea condițiilor de executare existente;
   - încetarea executării unora dintre obligații;

b. Nerespectarea condițiilor de executare sau neîndeplinirea obligațiilor, pe durata executării unei măsuri educative neprivative de libertate.

Rezultatele evaluării se consemnează într-un „referat de evaluare"[314] care cuprinde următoarele date relevante în procesul de supraveghere și asistare a minorului, după cum urmează:

- date privind respectarea condițiilor de executare a măsurii și a obligațiilor impuse în sarcina minorului supravegheat, respectiv a persoanei responsabile ori a instituției desemnate la nivelul comunității;
- date privind actualizarea, dacă este cazul, conținutului evaluării inițiale realizată, pentru minor, încă din etapa precondamnatorie sau presentențială;
- propuneri motivate care să sprijine instanța de judecată în luarea unei decizii adecvată celor mai potrivite condiții de executare a măsurii educative în vederea creșterii șanselor de îndreptare a minorului supravegheat în comunitate.

2.3.2.2. Evaluarea minorilor aflați în executarea unei măsuri educative privative de libertate

O altă ipostază a evaluării intermediare este cea realizată de către consilierul de probațiune pentru minorul aflat în executarea unei măsuri educative privative de libertate. Necesitatea întocmirii referatului de evaluare, în acest caz, este impusă de analiza situației minorului sau, după caz, a persoanei care a împlinit 18 ani, în cadrul lucrărilor[315] consiliului educativ organizat la nivelul centrului educativ, respectiv ale comisiei din centrul de detenție. În cadrul lucrărilor anterior menționate, consilierul de probațiune desemnat din partea serviciului de probațiune prezintă referatul de evaluare întocmit pentru persoana a cărei situație

[314] În situația în care este solicitat de judecătorul delegat cu executarea sau de către instanța de judecată, referatul de evaluare se întocmește în termen de 14 zile de la data primirii solicitării la serviciul de probațiune (art. 42 alin. 4 din *Legea nr. 252/2013*).

[315] În vederea întocmirii referatului de evaluare, centrul educativ, respectiv centrul de detenție are obligația de a informa serviciul de probațiune, cu cel puțin 14 zile înainte, cu privire la data la care va fi analizată situația persoanei (minor sau devenit major) private de libertate (art. 110 alin. 4 din *Legea nr. 252/2013*).

se analizează, în următoarele cazuri (art. 42 lit. c) și d) coroborat cu art. 110 alin (1)-(5) din *Legea nr. 252/2013*):

a. Înlocuirea unei măsuri educative privative de libertate cu măsura educativă a asistării zilnice;
b. Acordarea liberării dintr-un centru educativ sau centru de detenție.

În această situație, în funcție de particularitățile cazului, referatul de evaluare va conține propuneri cu privire la obligațiile prevăzute în *Codul penal român* (art. 121 alin.(1) lit. a) – f) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare), după cum urmează:

- să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;
- să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;
- să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;
- să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;
- să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;
- să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Pentru întocmirea referatului de evaluare, consilierul de probațiune are acces la documentele din dosarul minorului privat de libertate de la nivelul centrului educativ sau al centrului de detenție; de asemenea, la solicitarea consilierului de probațiune, instituțiile anterior menționate se obligă să transmită copii de pe documentele cuprinse în dosarul individual al minorului privat de libertate.

2.3.2.3. Evaluarea persoanelor majore aflate în supravegherea serviciului de probațiune

Evaluarea persoanelor majore aflate în *executarea unei sancțiuni neprivative de libertate* și deci, în *supravegherea serviciului de probațiune* se realizează la solicitarea instanței de judecată sau a judecătorului delegat cu executarea sau, după caz, la inițiativa consilierului de probațiune manager de caz, în următoarele situații (art. 43 lit. a) și b) din *Legea nr. 252/2013*):

a. Apariția unor motive, pe durata termenului de supraveghere, care justifică una sau mai multe dintre următoarele situații:

- modificarea obligațiilor, prin impunerea de noi obligații, respectiv prin sporirea sau diminuarea condițiilor de executare existente;
- încetarea executării unora dintre obligații;

b. Neîndeplinirea măsurilor de supraveghere sau / și nerespectarea obligațiilor, pe durata termenului de supraveghere.

Rezultatele evaluării se consemnează într-un „raport de evaluare"[316] care cuprinde următoarele date relevante în procesul de supraveghere și asistare a persoanei majore, după cum urmează (art. 44 alin. (1) și (2) din *Legea nr. 252/2013*, cu modificările și completările ulterioare):

- date privind respectarea măsurilor și a obligațiilor impuse în sarcina persoanei majore aflate în supravegherea serviciului de probațiune;
- date privind actualizarea, dacă este cazul, conținutului evaluării inițiale realizate, pentru persoana majoră, încă din etapa precondamnatorie;
- propuneri motivate care să sprijine instanța de judecată în luarea unei decizii oportune din perspectiva reducerii riscului săvârșirii de infracțiuni.

Aceste tipuri de activități implicite procesului de supraveghere în comunitate incluzând *circuitul asistențial* de natură *psiho-socio-educativă – asistarea psihosocială penală* și *asistența post-penală* – urmăresc atingerea următoarelor obiective specifice la nivelul comunității:

- susținerea persoanelor aflate în supravegherea serviciilor de probațiune în vederea *asigurării respectării măsurilor*, respectiv a *executării obligațiilor* impuse de către instanța de judecată în sarcina persoanei supravegheate și acolo unde este cazul, în sarcina persoanelor responsabile și a instituțiilor abilitate din comunitate;
- diminuarea pericolului de comitere a noi infracțiuni pentru persoanele condamnate și menținute în stare de libertate, concomitent cu însușirea normelor și valorilor prosociale;
- crearea oportunităților sociale privind adaptarea la mediul familial, școlar și la cel profesional prin intermediul „cursurilor de pregătire școlară sau calificare profesională, programelor de reintegrare socială, consultanței, îndrumării vocaționale și al altor activități" – „fie stabilite ca activități în

[316] În situația în care este solicitat de către judecătorul delegat cu executarea sau de către instanța de judecată, raportul de evaluare se întocmește în termen de 14 zile de la data primirii solicitării la serviciul de probațiune (art. 44 alin. 3 din *Legea nr. 252/2013*).

conținutul măsurii educative sau ca obligații în hotărârea judecătorească, fie stabilite de către consilierul de probațiune manager de caz, cu acordul persoanei, în scopul reabilitării sociale a acesteia" (art. 103 alin. (1) din *Legea nr. 252/2013*);

- reducerea efectelor negative ale detenției pentru persoanele în cazul cărora s-a aplicat o sancțiune – măsură educativă sau pedeapsă privativă de libertate – concomitent cu asigurarea pregătirii pentru liberare și acordarea de asistență post-penală.

Evaluarea psihosocială finală marchează practic, finalizarea procesului de supraveghere și asistare la nivelul serviciului de probațiune, această etapă concretizându-se prin întocmirea *referatului / raportului final de evaluare* (*Anexa 15*)[317] în care se concluzionează cu privire la gradul de reabilitare socială și perspectivele incluziunii sociale, pe termen mediu și lung, în cazul persoanelor care au finalizat executarea măsurilor și sancțiunilor comunitare.

2.4. Relevanța estimării conduitei victimiare în cadrul evaluării psihosociale realizată pentru agresor

Protecția victimei, ca tip specific de activitate, a fost inițiată în România începând cu 1 ianuarie 2005, când a avut loc *reorganizarea*, serviciilor de reintegrare socială și supraveghere a infractorilor ca *servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor*. Acest lucru a fost posibil, corectându-se deficiența legislativă de excludere a victimei din categoria beneficiarilor serviciilor de reintegrare, prin adoptarea *Legii nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor*. Actul normativ a conferit actualelor servicii de probațiune – noua denumire fiind dată prin legea din 2006 privitoare la statutul personalului din serviciile de probațiune – *competență materială* și *teritorială* privind *consilierea psihologică* a victimelor unor infracțiuni și asigurarea *altor forme de asistență* a victimelor infracțiunilor.

Terapia agresorului este un tip de activitate care a intrat în competența serviciilor de probațiune încă din anul 2001, în acest sens fiind desfășurate programe care au vizat specializarea consilierilor de probațiune, atât la nivel național,

[317] Acestea *referate / rapoarte finale* sunt instrumente de lucru, reglementate prin lege (Anexa 10 din *Regulamentul de aplicare a Legii nr. 252/2013*), în care se concluzionează cu privire la modul de îndeplinire a măsurilor și de executare a obligațiilor impuse de instanța de judecată în cadrul procesului de supraveghere și asistare coordonat de către serviciul de probațiune competent.

cât şi la nivel local în cadrul sistemului de probaţiune (perioada 2005/în prezent). Considerăm că acest tip de activitate reprezintă un prim pas către *extinderea intervenţiei* structurilor teritoriale de probaţiune către colaborarea inte-instituţională funcţională (*Anexa 18*), cu scopul *asistării şi protecţiei victimelor anumitor tipuri de infracţiuni* având ca finalitate *medierea victimă-agresor*, aspect confirmat de legea privind protecţia victimei (2004), de prevederile legii medierii în jurisdicţia penală (2006), precum şi de prevederile legale privitoare la activităţile de probaţiune (2013 / 2016). Chiar dacă, prevederile *Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea şi funcţionarea sistemului de probaţiune*, cu modificările şi completările ulterioare, fac referire la îndeplinirea atribuţiilor privind „protecţia şi asistarea victimelor infracţiunilor" de către serviciile de probaţiune şi sediile secundare ale acestora până ce, acest tip de activitate va fi preluat de către o altă instituţie din comunitate, totuşi trebuie să reţinem că, introducerea victimei în cadrul *circuitului asistenţial*, anterior descris vizează în primul rând, *evaluarea psihosocială a victimei*, ca primă etapă asistenţială.

În continuare, vom exemplifica printr-o *evaluare* realizată pentru *agresor* în vederea identificării *nevoilor potenţial criminogene* şi a *factorilor de risc*, cu trimitere la *riscul victimal* şi totodată, la *factorii protectivi* care contribuie, atât la construirea *planului asistenţial* pentru *agresor – perspective de reinserţie socială* –, cât şi la cel pentru *asistarea şi protecţia victimei*. În acest caz, victima a reprezentat o sursă principală de informaţii la întocmirea *referatului de evaluare presentenţială* realizat *pentru agresor*. Evaluarea iniţială, presentenţială a fost realizată pentru un tânăr, în vârstă de 18,5 ani, coinculpat (alături de alţi doi tineri) într-o cauză penală pentru săvârşirea infracţiunii de „viol şi perversiuni sexuale". Tânărul a fost cercetat în stare de arest preventiv în penitenciarul din localitatea de domiciliu. Sursele de informaţii utilizate se referă, în principal, la tânărul în cauză, părinţii săi, victima şi membrii familiei victimei, precum şi la evaluările realizate pentru alţi doi coinculpaţi în cauza penală.

a. *Mediul familial – structura familiei, relaţiile familiale, situaţia materială şi locativă*

Tânărul locuia, în perioada desfăşurării procesului penal, împreună cu familia de origine într-un apartament compus din trei camere, proprietate personală. Mama tânărului, în vârstă de 43 de ani, absolventă a zece clase, era angajată în perioada de probă ca bucătar, fără ca în perioada procesului penal intentat fiului său, să realizeze vreun venit, după ce o perioadă lungă de timp a fost casnică; tatăl tânărului, în vârstă de 49 de ani, cu studii liceale şi şcoală profesională, lucra ca supraveghetor,

cu un venit lunar peste limita salariului mediu pe economie; sora tânărului, în vârstă de 13 ani, este elevă în clasa a V-a; fratele tânărului, în vârstă de 21 de ani, absolvent al școlii profesionale, fără ocupație, se afla în stare de arest preventiv în același penitenciar, fiind coinculpat în prezenta cauză. Situația materială a familiei era «satisfăcătoare» iar în acest sens, tatăl tânărului face eforturi suplimentare, având în vedere lipsa angajării profesionale a membrilor activi din familie. Veniturile insuficiente ale familiei erau completate de produsele agricole obținute din gospodăria bunicilor materni care locuiesc în mediul rural.

În ceea ce privește relațiile din interiorul familiei, acestea sunt descrise ca fiind relativ echilibrate, pe fondul certurilor trecătoare dintre părinții tânărului din pricina «neajunsurilor». Tânărul afirmă că în general «se înțelege mai bine cu tata și fratele, deoarece cu ei discută mai des și se ajută reciproc»; în același timp, tânărul apreciază că deși mama sa este foarte «grijulie», «îl sâcâie» pentru că îl apostrofează deseori, de pildă, cu ocazia întârzierilor de acasă. Tatăl relatează că soția sa «ascundea de multe ori față de dânsul șotiile pe care le făceau băieții», admițând posibilitatea ca aceștia «să se distreze în moduri pe care nu le cunoștea».

Părinții consideră că fiul lor este un «băiat harnic și ascultător» – «eu ascult de cuvânt bun» ne relatează tânărul, însă mama admite că ascultarea putea fi de fațadă – «nu știu ce făceau în urma mea». În ceea ce privește anturajul tânărului, acesta rămâne necunoscut părinților, care nu au putut numi decât pe un alt tânăr, care-i vizita, iar uneori, se întâmpla să rămână peste noapte în casa lor; despre acesta, tatăl precizează că «nu-i prezintă încredere». În ceea ce privește relațiile tânărului cu persoanele de sex opus, tatăl nu poate face nici o precizare, iar mama crede că «fiul ei n-are treabă cu fetele», apreciind totuși că, «pe lângă băieți și fetele sunt rele» și că, în acest sens, este «dezastru în cartier».

Implicit, părinții tânărului minimalizează gravitatea faptelor comise de către fiii lor, tatăl din necunoaștere, iar mama din toleranță crescută. În acest sens, se observă chiar o contradicție privitoare la prezența sau absența mamei de acasă în timpul faptelor petrecute în locuința familiei; dacă tânărul menționează în mod expres prezența mamei sale în locuință, mama precizează că «nu-și amintește exact», iar tatăl după ce menționează că soția sa «era plecată la țară la culesul viei», revine cu precizarea că «nu știe sigur deoarece în acea perioadă se afla în spital».

b. *Anturajul, petrecerea timpului liber și mediul de proximitate*

În ceea ce privește petrecerea timpului liber, tânărul a înregistrat o evoluție negativă cu începere din jurul vârstei de 12-13 ani, când a abandonat școala. Dacă, la început tânărul petrecea majoritatea timpului la țară, la bunicii materni (mai ales

în sezonul agricol), ulterior, după vârsta de 16 ani, tânărul a început să petreacă mai mult timp în oraş, în compania «prietenilor din cartier». Principala preocupare a acestora era frecventarea discotecilor şi a sălilor de internet predominând activităţile «distractive» cu un caracter ludic. De asemenea, tânărul frecventa grupuri de tineri sau / şi minori care practicau «sex în grup». În acest sens, tânărul afirma că, în prezent, «nu are o prietenă însă, întreţinea constant relaţii sexuale, uneori în grup», ori de câte ori se ivea o oportunitate (cu o frecvenţă de aproximativ o dată la două săptămâni). În cadrul acestor grupuri, tânărul consuma alcool, aspect confirmat de către acesta şi tatăl său. Din acest punct de vedere este de precizat percepţia membrilor comunităţii care invocă «pericolul» reprezentat de «aceste găşti care folosesc rar violenţa fizică», presiunile exercitate bazându-se pe *intimidări în plan psiho-social – zvonuri, blamare, ameninţări indirecte.* Din relatările membrilor familiei victimei şi a unor vecini rezultă că, în perioda procesului penal, în cartier existau posibile victime ale grupurilor sus invocate dar care, «de frică, păstrează tăcerea».

c. *Evoluţia mediului şcolar şi profesional*

Tânărul a urmat cursurile şcolii primare pe care le-a abandonat încă de la vârsta de 12 ani, când repeta clasa a V-a, după ce mai înregistrase o repetenţie în clasa a II-a. Tânărul a manifestat un dezinteres vădit faţă de şcoală, decizia abandonului şcolar luând-o singur fără să ţină cont de sfaturile părinţilor, pretextul invocat fiind starea de sănătate. Intenţia ulterioară a tânărului a fost aceea de a se angaja profesional iar în acest sens, în jurul vârstei de 16 ani, acesta a început să lucreze sporadic în diverse domenii (construcţii, activităţi gospodăreşti, etc.). Se poate observa în cazul acestui tânăr o tendinţă pregnantă de a renunţa la activităţile constructive în care se implica iniţial, cum ar fi şcoala sau sportul («nu are sens să învăţ sau să fac ceva...»).

d. *Istoricul infracţional şi antecedenţa penală*

Tânărul coinculpat a fost implicat într-o altercaţie în cartier alături de fratele său, şi un alt tânăr, drept pentru care a fost sancţionat cu amendă contravenţională pentru tulburarea liniştii publice.

e. *Comportamentul agresorului înainte şi după comiterea infracţiunii*

Dintre aspectele care au influenţat conduita infracţională a tânărului se remarcă stilul de viaţă dezorganizat cu referire strictă la viaţa sexuală. Din

relatările tânărului rezultă că acesta a început viața sexuală la vârsta de 14 ani, perioadă în care, la *invitația unor adulți*, a întreținut pentru prima oară raporturi sexuale cu o prostituată. Acest moment marchează practic evoluția vieții sexuale a tânărului, care nu scapă nici o ocazie de a întreține raporturi bisexuale *sau în grup*. Tânărul precizează că nu s-a întâmplat niciodată să întrețină raporturi sexuale fără acordul partenerei (uneori plătită), arătând că el are «un stil aparte de a atrage femeile». De asemenea, tânărul precizează că membrii grupului de băieți se asigurau de acordul partenerelor, fără să fie folosită vreodată forța fizică, ci doar mijloace de seducție pentru a atrage femeile. În perioada arestului preventiv, tânărul s-a arată vădit nemulțumit în legătură cu acest fapt, considerând că fapta sa nu constituie un viol (având în vedere practica constantă de până atunci), drept pentru care nu-și recunoaște vinovăția.

f. *Factorii favorizanți ai comportamentului infracțional*

Din relatările tânărului și ale celorlalte surse de informații rezultă că, la baza săvârșirii infracțiunii, stau o serie de factori conjuncturali care se referă în principal, la *anturajul negativ, consumul de alcool și eventual de drog, atracția fizică față de victime*, precum și la *stilul de viață al participanților la infracțiune*. Sursele intervievate confirmă că, inițial, *ideea* comiterii infracțiunii a venit de la un alt tânăr (persoană cunoscută în comunitate cu o conduită delincvențională), care se presupune că «o cunoștea pe una dintre victime». Aceleași surse relatează că această persoană *împărtășește scenariul* unuia dintre ceilalți doi inculpați care *preia ideea și inițiativa* comiterii faptelor penale ulterioare.

În ceea ce-l privește pe tânărul evaluat, acesta *neagă orice premeditare sau intenție în cadrul grupului*, însă confirmă implicit, *acordul participării sale la unele dintre faptele incriminate*. Astfel, dacă într-o primă fază, tânărul declară că n-a cunoscut intenția celorlalți participanți, aspect ce coincide cu percepția inițială a victimelor, în cea de-a doua fază, tânărul își exprimă acordul în cunoștință de cauză când intenția celorlalți coinculpați devine evidentă («de a întreține relații sexuale cu victima»), aspect confirmat de victimă («am realizat prea târziu pericolul - mă aflam deja pe câmp»). Tânărul recunoaște că «a întreținut relații sexuale normale cu una dintre victime timp de 20 (douăzeci) de minute», însă neagă constant atât abuzul și perversiunile sexuale, cât și participarea la faptele ulterioare, inclusiv cu privire la cea de-a doua victimă.

În concluzie, tânărul exercită *un rol infracțional activ*, în toate etapele comiterii infracțiunii, înțeles atât prin *acordul tacit sau expres* la intențiile celorlalți coinculpați, cât și prin aceea că *a întreținut raporturi sexuale cu victima*.

Rolul activ exercitat în comiterea infracțiunii devine pregnant în condițiile în care, tânărul inculpat a manifestat *perseverență infracțională*, chiar și atunci când abuzul asupra victimei devenise evident (în strânsă legătură cu reacția, riposta victimei). Este de menționat faptul că tânărul inculpat neagă caracterul infracțional al relației cu prima victimă (aceasta «s-ar fi manifestat prietenos»), precum și orice implicare în cazul celei de-a doua victime. Însă, aceste afirmații contrastează flagrant cu relatările victimei, care îl caracterizează pe tânărul în cauză, în momentul comiterii infracțiunii ca fiind «nerăbdător, nervos, agresiv verbal (vorbea pornografic) și fizic, pornit – s-a năpustit de mai multe ori asupra mea, porniri înfrânate de fiecare dată de către unul dintre ceilalți doi coinculpați».

Din relatările tânărului și a celorlalte surse rezultă că la *baza motivației* comiterii infracțiunii stă *nevoia satisfacerii impulsurilor sexuale specifice vârstei*, la care se adaugă *nevoia de distracție, de senzațional*. Satisfacerea nevoilor sexuale, în acest mod, reprezintă o practică în stilul de viață al tânărului, care găsește resurse în mediul apropiat. Însă, ceea ce imprimă în cazul de față un puternic aspect infracțional conduitei sale, este *interpretarea eronată*, într-o primă fază, *a conduitei victimei*, care este percepută ca o parteneră obișnuită, ușuratică, frivolă («fată rea») și, ulterior, *ignorarea, nesocotirea oricărei reacții din partea victimei*, care încearcă continuu să-și amelioreze situația, în special față de alt participant la infracțiune («îl rugam, îl imploram, apelam la sentimentele umane... eu eram altfel decât credeau ei...n-au observat nimic la mine»).

g. Factorii care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei evaluate (agresorul coinculpat)

Având în vedere aspectele anterior relevate, dintre *factorii pozitivi* cu impact asupra conduitei generale a tânărului inculpat, reținem următoarele:

- susținere socio-afectivă din partea familiei;
- lipsa comportamentului agresiv în cadrul contextului familial;
- implicare în activități constructive (gospodărești și diverse munci necalificate);
- manifestarea interesului pentru practicarea unor sporturi;

Dintre *factorii negativi*, cu influență asupra *conduitei generale a tânărului coinculpat* remarcăm următoarele aspecte:

- predispoziția spre agresivitate și violență manifestate pregnant în cadrul grupului de egali și accentuate pe fondul consumului de alcool;

- dificultăți întâmpinate de părinți în exercitarea autorității părintești, prin pierderea controlului parental asupra tânărului;
- promovarea de către părinți a unor modele educaționale ineficiente;
- abandon școlar corelat cu lipsa motivației pentru continuarea studiilor sau pentru obținerea unei calificări profesionale;
- grad sporit de influențabilitate corelat cu frecventarea unui anturaj negativ;
- stil de viață dezorganizat, gândire marcată de prejudecăți și lipsă de respect față de persoanele de sex opus.

Având în vedere factorii anterior analizați, se poate estima un *risc crescut de a dezvolta în continuare, o conduită antisocială* și un *risc crescut pentru siguranța publică*. În contextul menținerii factorilor favorizanți ai conduitei infracționale, se poate estima un *risc mediu de a comite infracțiuni de același gen.*

h. Perspectivele de reabilitare și incluziune socială a persoanei evaluate (tânărul coinculpat)

Analizând situația psihosocială anterior prezentată, în cazul tânărului coinculpat se remarcă o serie de *factori predispozanți* pentru comiterea de infracțiuni cu violență contra persoanei, în speță *abuz sexual*. Dintre acești factori se evidențiază, pe de o parte, cei legați de *caracteristici personale*, cum ar fi *prejudecățile și atitudinea discriminatorie față de persoanele de sex feminin*, iar pe de altă parte, *contextul socio-cultural* cu referire la *modelul educațional negativ din familie, anturajul negativ și subcultura delincventă*. În acest context, se poate considerăm că, în vederea diminuării riscului de a comite infracțiuni de același gen și asigurarea securității publice, este necesară o *intervenție psihosocială specializată* care să aibă în vedere cu prioritate următoarele aspecte:

- educație sexuală care să vizeze, în primul rând, schimbarea atitudinal-comportamentală față de sexul opus cu oferirea unor modele alternative de relaționare;
- terapia agresorului și medierea victimă-agresor, cu accent pe înțelegerea perspectivei asupra victimei și dezvoltarea capacității empatice față de aceasta;
- medierea relației tânărului cu membrii propriei familii;
- motivarea tânărului pentru continuarea studiilor, concomitent cu implicarea în activități constructive care să orienteze în mod pozitiv acțiunile acestuia;
- orientarea tânărului către practicarea sporturilor preferate.

În vederea atingerii acestor obiective este necesară o *supraveghere severă* a tânărului prin intermediul unei instituții abilitate care să vizeze:

- separarea tânărului de anturajul negativ;
- controlul consumului de alcool și testarea eventualității consumului de substanțe psihoactive.

i. *Factorii favorizanți în conduita victimiară*

Drept urmare, din evaluarea psihosocială realizată pentru tânărul agresor, se pot desprinde *factorii favorizanți ai conduitei victimiare*, care pot fi priviți, atât din perspectiva *victimizării*, o parte din responsabilitate revenind comunității, în speță, mediului socio-familial, cât și din perspectiva *auto-victimizării* exprimată prin *vulnerabilitate crescută*, în acest caz cu accent pe «impresionabilitatea victimală»[318]. Așa cum arată autorii de specialitate, victima poate contribui la propria victimizare, *riscul victimal* fiind indus pe de o parte, de *atitudinea provocatoare* a victimei, *comportamentul recalcitrant* sau de *ușurința și imprudența în conduită*[319], iar pe de altă parte, de *precipitare, facilitare, vulnerabilitate, oportunitate, atractivitate* sau *impunitate*[320]. În acest mod, plecând de la *estimarea factorilor de risc agresional*, din cadrul evaluării psiho-socio-juridice complexe, realizată pentru agresor, pot fi standardizate instrumentele de lucru în vederea *estimării factorilor de risc victimal*, care să-și arate ulterior, utilitatea în *managementul conduitei victimiare*, cu accent pe *medierea victimă-agresor* și implicit, medierea disputelor / conflictelor la nivelul comunității (*Anexa 18*).

2.5. Colaborarea cu instituțiile din comunitate în realizarea managementului de caz în probațiune

Așa cum arătam anterior, *mecanismele psihosocio-juridice* care oferă conținut *managementului de caz în probațiune* vizează *integrarea* aspectelor referitoare la *capitalul personal*, cu a cele referitoare la *capitalul social* urmând principiului *oportunității sociale*, al *continuității intervenției* și al *colaborării inter-instituționale funcționale. Integrarea contribuției instituțiilor din comunitate*[321] se realizează prin „referirea cazului" de către serviciul de probațiune care

[318] Alecu Ioan Iacobuță. 2002. *Criminologie*. Iași: Editura Junimea, pp. 281-282.
[319] *Idem*, pp. 284-288.
[320] George Neamțu (coord.); Dumitru Stan. 2005. *Asistență socială. Studii și aplicații*. Iași: Polirom, pp. 102-104.
[321] Participarea instituțiilor din comunitate la executarea pedepselor și a măsurilor neprivative de libertate este reglementată prin *Legea nr. 254 din 2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor*

„gestionează managementul de caz către o instituție din comunitate, împuternicită să realizeze o intervenție specializată în acord cu planificarea activității de probațiune." (art. 14 lit. c) din *Legea nr. 252/2013*).

Corelativ, legea specială privitoare la *executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal*, se bazează pe cooperarea persoanei aflate în executare și implicarea activă a instituțiilor din comunitate (art. 12 alin (1) din *Legea nr. 254/2013*). „Instituțiile din comunitate" sunt reprezentate de „autoritățile și instituțiile publice, organizațiile nonguvernamentale și alte persoane juridice care participă la executarea pedepselor sau măsurilor neprivative de libertate prin colaborare la nivelul comunității locale cu autoritățile direct responsabile de asigurarea executării acestor pedepse sau măsuri" (art. 2 lit. a) din *Legea nr. 254/2013*), după cum urmează:

- organizarea și desfășurarea executării pedepselor și a măsurilor neprivative de libertate se realizează, în cazurile prevăzute de lege, de către instituții din comunitate, sub coordonarea serviciului de probațiune (art. 18 alin. (1));
- persoanele juridice de drept public pot fi implicate în activitățile prevăzute la alin. (1) și participă la desfășurarea acestora, prin decizie a consilierului de probațiune sau, după caz, prin dispoziție a judecătorului delegat cu executarea (art. 18 alin. (2));
- persoanele juridice de drept privat pot fi implicate în activitățile prevăzute la alin. (1) dacă sunt abilitate potrivit art. 20 din prezenta lege (art. 18 alin. (5));
- instituțiile din comunitate care participă la executarea pedepselor și a măsurilor neprivative de libertate trebuie să respecte în activitatea lor standardele minime de lucru în probațiune pentru instituțiile din comunitate aprobate prin hotărâre a Guvernului (art. 18 alin. (6)).

În practica serviciilor de probațiune, *intervenția psihosocială penală* se referă pe de o parte, la activitățile asistențiale desfășurate în cadrul sau prin intermediul serviciilor de probațiune pentru persoanele aflate în *evaluarea* sau *supravegherea* acestora iar pe de altă parte, la activitățile asistențiale pentru persoanele majore care execută o *pedeapsă privativă de libertate* într-o unitate penitenciară sau într-un centru de detenție pentru minori, respectiv pentru minorii

educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (art. 18), cu modificările și completările ulterioare.

internați într-un centru de educativ. Intervenția psihosocială constă practic, în desfășurarea unor *programe individuale* și *de grup*, în funcție de *nevoile* și *dificultățile* persoanei condamnate corelate cu *nivelul riscului*, factori care stabilesc practic, *intensitatea programelor de reabilitare* (*Anexa 3 și 4*) și care constau în: *consiliere și psihoterapie*; *lucrul cu grupul și terapie de grup*; *programe de terapie și consiliere a agresorilor* (art. 6 alin. 2 din *Legea nr. 217/2003*, cu modificările și completările ulterioare)[322]; referirea cazurilor de *mediere victimă-agresor și protecția victimei*; *asistența psihosocio-medicală a persoanelor dependente și a celor cu deficiențe mintale*; *programe comunitare de reabilitare și incluziune socială – familială, școlară și profesională.*

În timp ce primele tipuri de activitate sunt comune pentru intervenția în cadrul probațiunii și în mediul de detenție, pe o problematică oarecum diferită, ultimul tip de activitate – *programele comunitare*, este specific pentru asistarea persoanelor care execută o pedeapsă neprivativă de libertate, aflate în supravegherea structurilor teritoriale de probațiune, precum și pentru *asistența post-penală*, programe desfășurate în colaborare cu instituțiile din comunitate.

Consilierea este din perspectiva intervenției structurilor teritoriale de probațiune, un tip de activitate dar și o tehnică de lucru utilizată, atât în cadrul *asistării psihosociale penale*, cât și în cadrul *asistenței post-penale*. În ambele situații se utilizează următoarele tipuri de consiliere[323]:

- *consiliere motivațională;*
- *consiliere* focalizată pe *schimbarea atitudinal-comportamentală;*
- *consiliere axată pe rezolvarea de probleme;*
- *consiliere vocațională*

Diferențierile în ceea ce privește aplicarea unui anumit gen de consiliere se realizează în funcție de *etapa execuțional penală* în care se află beneficiarul – execută o pedeapsă neprivativă sau privativă de libertate ori se află în *etapa post-liberatorie*, precum și în funcție de *nevoile și dificultățile* identificate.

[322] Acest tip de activitate a fost introdus în competența fostelor „servicii de reintegrare socială și supraveghere" prin *Legea nr. 217 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie*, în sensul abilitării serviciilor de „a pregăti personal specializat – asistenți sociali și psihologi, capabili să desfășoare programe de terapie și consiliere a agresorilor" iar „rezultatele aplicării acestor programe se vor prezenta instanțelor, în condițiile legii".

[323] Pentru amănunte privitoare la tipuri și tehnici de consiliere, a se vedea Sorina Poledna. 2002. *Modalități de intervenție psihosocială în activitatea de probațiune*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Grupul de lucru în probațiune sau *terapia de grup* se referă la desfășurarea unor programe de grup specifice, la nivelul structurilor teritoriale de probațiune, în colaborare cu mediul de detenție, care urmăresc atingerea următoarelor obiective:

- *conștientizarea gravității faptei penale și asumarea consecințelor* ce decurg, ca urmare a săvârșirii acesteia;
- *însușirea unor abilități și deprinderi de adaptare la mediul social concret – creșterea rezistenței la frustrare, controlul agresivității, însușirea unor modalități de comunicare și relaționare, creșterea încrederii în sine și diminuarea nivelului de influențabilitate,* etc.;
- *formarea unor conduite pro-sociale sau dezirabile social* și utilizarea unor *modalități constructive de petrecere a timpului liber, de alegere a prietenilor și a anturajului, însușirea unor norme de etică și deontologie școlară și profesională* etc.

De asemenea, menționăm că pentru tipul specific de activitate – *terapia agresorului*, care intră în competența structurilor teritoriale de probațiune, specializarea consilierilor de probațiune a început mai întâi nivel local, în parteneriat cu organizații neguvernamentale, pentru ca apoi, aceste programe să fie extinse la nivel național în cadrul unor proiecte europene de formare profesională. Considerăm că acest tip de activitate reprezintă un prim pas înspre extinderea intervenției probațiunii privind, *asistarea și protecția victimei,* respectiv *medierea victimă-agresor*, aspect confirmat de noile reglementări în domeniul intensificării parteneriatului public-privat (2013-2014 / 2016).

Programele comunitare reprezintă, din perspectiva sistemului de probațiune, un set de activități organizate sub forma unor *microproiecte de intervenție psihosocio-juridică*, acestea fiind desfășurate în *parteneriat* cu *instituțiile publice și societatea civilă*, fie în baza unor protocoale de colaborare (la nivel local), fie în baza unor proiecte europene (la nivel național). În principiu, aceste programe subscriu acordării de *asistență psihosocială penală* beneficiarilor care execută o pedeapsă neprivativă de libertate sub supraveghere și reprezintă totodată, baza primirii solicitărilor în vederea acordării de *asistență post-penală* pentru persoanele liberate condiționat. De asemenea, aceste programe au un rol esențial în *activarea comunității locale*, în vederea *reabilitării și incluziunii sociale* a beneficiarilor, în paralel cu *asigurarea securității publice.* În principal, programele comunitare inițiate și desfășurate în sistemul național de probațiune sunt focalizate pe atingerea următoarelor obiective specifice:

- *integrare / reintegrare şcolară - alfabetizare, asigurarea continuării şi definitivării studiilor, adaptarea la mediul şcolar;*
- *inserţie / reinserţie socio-profesională – calificare, recalificare, reconversie profesională, angajare profesională;*
- *programe speciale* cu privire la:
  - *prevenirea infracţionalităţii;*
  - *asistarea minorităţilor etnice;*
  - *asistarea persoanelor care manifestă comportament adictiv;*
  - *asistarea persoanelor cu probleme de sănătate fizică şi psihică;*
  - *asigurarea de suport material şi realizarea incluziunii sociale.*

Totodată, precizăm că toate cele trei tipuri de activităţi – *consilierea, grupul de lucrul şi programele comunitare,* fie în cadrul asistării psihosociale penale, fie în cadrul asistenţei post-penale, trebuie să aibă ca specific pentru structurile teritoriale de probaţiune, următoarele aspecte:

a. *Terapia agresorului;*
b. *Medierea conflictelor – intrafamiliale, din cadrul anturajului sau grupului de egali, din mediul şcolar şi profesional, medierea victimă-agresor;*
c. *Asistarea şi protecţia victimei.*

Toate aceste aspecte sunt avute în vedere pornind de la imperativul realizării unei justiţii relaţionale sau de echilibru în cadrul paradigmei *justiţiei restaurative*, practica structurilor teritoriale de probaţiune fiind un exemplu viu al acestui deziderat, care încearcă să împletească supravegherea şi asistarea persoanelor condamnate, concomitent cu asistarea şi protecţia victimei, mijlocite de ceea ce am denumit a fi *medierea victimă-agresor.* Totuşi, implementarea Regulilor Europene de Probaţiune[324] cu referire la *protecţia victimei* în sistemul românesc de probaţiune este slab dezvoltată din următoarele considerente:

- la nivelul *politicilor* şi *strategiei* se consideră că sistemul de probaţiune este specializat în lucrul cu agresorii şi că, abordarea victimei ar fi ceva care „încarcă" activităţile deja dezvoltate;

[324] Proiectul STREAM (Strategic Targeting of Recidivism through Evaluation and Monitoring) is a major European research project, funded by the EU and involving criminal justice agencies, Ministries and universities in several European countries. It is led by the National Offender Management Service in England and Wales. The broad aim of the project is to support the development of effective practice across Europe in working with offenders in the community and to facilitate the sharing of evidence-based good practice.

- *insuficiența* resurselor de *personal din probațiune* corelată cu *deficitul* de instrumente validate pentru *estimarea riscului victimal*;
- *solicitarea de asistență și consiliere* din partea *victimelor* este *redusă* comparativ cu statisticile privind *victimizarea și re-victimizarea* (de exemplu, victimele infracțiunilor săvârșite în mediul familial sunt în *puține cazuri reclamante*, ele neavând posibilitatea de a se adresa direct structurilor teritoriale de probațiune);
- *ineficiența legii medierii*, în sens larg (deși în anul 2012 a fost instituită obligativitatea în cauzele civile) corelată cu *lipsa specialiștilor autorizați* în domeniul *mediere victimă-agresor*; mai mult, aspectele de *ordin financiar* (onorariul pentru mediator) și *mentalitatea* orientată către practicile *justiției retributiv / restitutive* blochează aplicarea principiilor *justiției restaurative* la nivelul comunității.

3. Specificul asistenței psihosociale realizată în mediul privativ de libertate

În ceea ce privește *asistența psihosocială penală* realizată în *mediul privativ de libertate*, bunele practici reflectă atât pregătirea de specialitate a consilierilor de probațiune, cât și modul de colaborare a structurilor teritoriale de probațiune cu centrele de educative, centrele de detenție și cu unitățile penitenciare. Astfel, principalele obiective ale intervenției comune a structurilor teritoriale de probațiune în colaborare cu serviciile psihosocio-educative specifice mediului privativ de libertate constau în următoarele aspecte:

- *planificarea executării pedepsei* închisorii / măsurii educative a detenției sau a internării într-un centru de educativ;
- *consilierea și lucrul cu grupul*;
- *medierea relației cu familia; prevenirea și combaterea violenței în familie* prin *programe de terapie și consiliere a agresorilor*;
- *asistarea persoanelor cu probleme speciale* legate de *adaptarea la mediul de detenție, dependențele și starea de sănătate mintală.*
- *pregătirea pentru liberare* care vizează abordarea *problemelor* asociate cu *riscul de recidivă* și anume: *gradul de ocupare* (în plan socio-profesional); *situația financiară și datoriile; abuzul de substanțe psihoactive; aspectele locative; aspectele identitare și viața de familie.*

Având în vedere că o bună parte dintre activitățile asistențiale desfășurate de către structurile teritoriale de probațiune în mediul privativ de libertate[325] coincid, cu cele desfășurate în comunitate pentru persoanele supravegheate, activități asupra cărora ne-am referit anterior (*Anexa 16 și 17*), nu vom puncta în continuare decât specificul asistențial din cadrul unităților penitenciare.

3.1. Planificarea și managementul executării pedepsei cu închisoarea

Planificarea executării pedepsei reprezintă un tip de activitate complexă care se realizează în unitățile penitenciare de către personalul specializat în colaborare cu structurilor teritoriale de probațiune. În acest sens, se realizează ceea ce literatura de specialitate denumește *managementul executării pedepsei* care este prezentat ca „un proces continuu de evaluare, planificare și reevaluare a pedepsei"[326] pe care o execută deținutul, intervenția serviciilor de probațiune în unitățile penitenciare rezumându-se așa cum arată schema următoare:

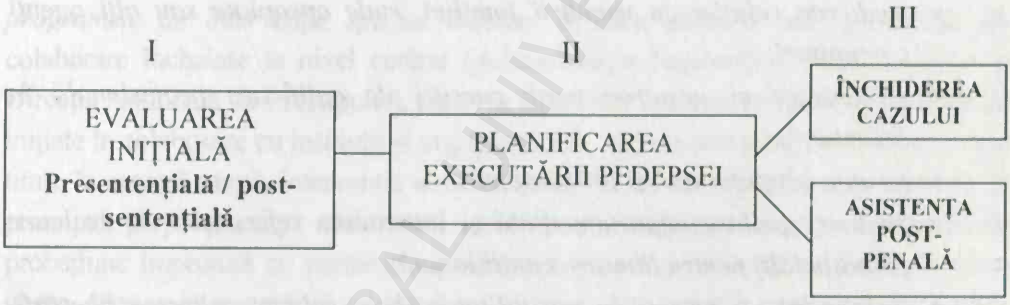

În esență, planificarea executării pedepsei include următoarele etape:

a. *Categorizarea* deținuților pe categorii de risc sau securitate;
b. *Clasificarea* în funcție de regimul de detenție (tipuri de penitenciar);
c. *Repartizarea* deținuților pe tipuri de penitenciar sau secție în funcție de riscul pe care îl prezintă.

Se poate lesne observa că, structurile teritoriale de probațiune au un rol deosebit de activ în etapa evaluării presentențiale și a celei post-sentențiale (I) și ulterior, în colaborare cu departamentul de asistență psihosocială și socio-educativă din cadrul

[325] Pentru amănunte, a se vedea Radu L. Ghedeon. 2001. „Aspecte ale muncii consilierului de reintegrare în penitenciar", în *Probațiunea în România; România – politici, legislație, proceduri.* Presa Universitară Clujeană, de Sorina Poledna (coord.), pp. 247-277.

[326] A se vedea Ioan Durnescu și Cristian Lazăr. 2002. „Activitatea consilierului de reintegrare socială și supraveghere în penitenciar", în *Manualul consilierului..., op. cit.*, pp. 377-388.

unităților penitenciare, în faza planificării executării pedepsei (II), care poate sau nu continua cu asistența post-penală (III). Aşadar, din perspectiva structurilor teritoriale de probațiune, planificarea executării pedepsei accentuează oportunitățile intervenției în cadrul *programelor de reducere a riscului de recidivă,* în funcție de nevoile și dificultățile întâmpinate de persoanele deținute, *pregătirea pentru liberare* (la termen sau condiționată) și oferirea de repere pentru *intervenția post-liberatorie.*

3.2. Pregătirea pentru liberare, supravegherea post-liberatorie și asistența post-penală

Pregătirea pentru liberare este o activitate complexă în cadrul *asistenței psihosociale penale* și care face legătura cu *asistența post-penală* fiind realizată în unitatea penitenciară de către specialiștii în asistență psihosocială și socio-educativă, cu participarea consilierilor de probațiune, care presupune mai multe activități cumulate focalizate pe următoarele obiective:

- *medierea relației cu membrii familiei, rude apropiate sau alți agenți comunitari;*
- *școlarizare și urmarea unor cursuri de calificare profesională în detenție;*
- *terapie ocupațională și art-terapie;*
- *evaluare psiho-comportamentală* și întocmirea *referatului de evaluare psihosocială pentru liberare condiționată;*
- *informare cu privire la posibilitatea de a solicita, ulterior liberării, includerea în programe speciale de consiliere vocațională și orientare socio-profesională* prin intermediul structurilor teritoriale *de probațiune.*

Unii autori includ *pregătirea pentru liberare* în cadrul „procesului asistenței postpenale" care cuprinde patru etape principale și anume[327]:

- „interviul de liberare";
- „programul intensiv de pregătire pentru liberare";
- „preluarea persoanei liberate condiționat de către consilierul de probațiune sau asistentul social";
- „închiderea cazului".

Pentru viitor, structurile teritoriale de probațiune, pornind de la evaluările efectuate în cadrul referatelor de evaluare presentențiale pentru persoanele

[327] Ioan Durnescu. 2009. *Asistența socială în penitenciar.* Iași: Polirom, pp. 174-177.

inculpate, care ulterior, au fost sancționate cu privare de libertate, își vor orienta intervenția în mediul penitenciar într-un mod programat, în baza unor proiecte de intervenție bine definite.

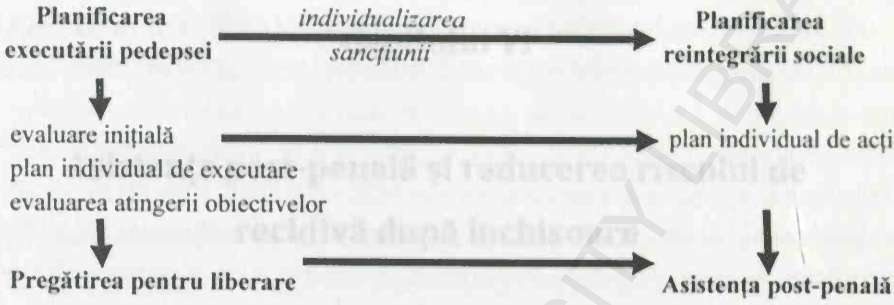

Schema 13 – Reducerea riscului de recidivă după închisoare
Înscrierea în program[328]

În cadrul *asistenței post-penale*, persoanele asistate beneficiază, atât de *programele de intervenție special inițiate*, în baza activării unor protocoale de colaborare încheiate la nivel central (Administrația Națională a Penitenciarelor și Direcția Națională de Probațiune), cât și în baza unor proiecte-program de intervenție inițiate în colaborare cu instituții și organizații din cadrul comunității locale. În același timp, în această etapă, intervenția structurilor teritoriale de probațiune se bazează, în principal, pe *programele comunitare* existente și desfășurate de către consilierii de probațiune împreună cu partenerii comunitari, pentru persoanele aflate în supraveghere, ceea ce înseamnă că s-a intrat pe un teren deja pregătit pentru asistență post-penală prin intermediul asistării psihosociale penale (*Anexa 16 și 17*).

În acest sens, se poate observa că accentul se pune pe *consilierea vocațională* urmată de *suport, orientare și îndrumare* a beneficiarilor asistenței post-penale, în vederea includerii în *programele comunitare speciale de reabilitare și incluziune socială*. În prezent, datorită focalizării intervenției în etapa presentențială și post-sentențială sau condamnatorie (supravegherea în comunitate), asistența post-penală acordată de către structurile teritoriale de probațiune este mai slab conturată decât asistența psihosocială penală acordată de aceleași structuri. Însă, odată cu reglementarea în *Codul Penal român*, actualizat 2016 a instituției *liberării condiționate sub supraveghere*, se preconizează extinderea intervenției probațiunii și în această direcție.

[328] Conform Sorina Poledna și colab. 2009. *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar*. București: Lumina Lex, preluare slide 67, p. 167.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul VI

Asistența post-penală și reducerea riscului de recidivă după închisoare

1. Abordarea criminologică în desistarea infracțională

Criminologia clinică acordă o importanță deosebită *cauzalității actului infracțional* din perspectiva unei analize longitudinale – antecedente, comportament prezent, consecințe – prin evaluarea factorilor și condițiilor producerii actului criminal, într-un context socio-juridic, economic și cultural bine definit. Această abordare plurifactorială a cauzalității actului infracțional are în vedere posibilitățile de prevenire și control, care se realizează în primul rând prin intermediul unor mecanisme de natură psiho-socio-economică (*Anexa 2*). În acest sens, *asistența psihosocială* a persoanelor care comit infracțiuni are la bază mai multe *modele teoretice ale intervenției* care se circumscriu orientărilor psihologice sau / și sociologice.

În ceea ce privește domeniul *incluziunii sociale a persoanelor care săvârșesc infracțiuni*, acesta a cunoscut de-a lungul timpului diverse „modele dominante", în funcție de etapa de dezvoltare a acestuia de la „modelul misionar" și „paradigma tratamentului" până la „managementul riscului"[329]. Odată cu specializarea asistenței sociale, în primul rând, în funcție de tipurile beneficiarilor, s-au conturat domenii distincte ale acesteia, cum ar fi „asistența psihosocială penală" cu includerea activităților de asistare în probațiune (Sandu 2004 / 2008) sau „asistența socială în penitenciar" (Durnescu 2009) și care presupune utilizarea cu preponderență a anumitor teorii ale intervenției funcție de finalitatea urmărită de instituțiile abilitate. Având în vedere relevanța și caracterul practic al teoriilor

[329] Ioan Durnescu. 2009. *Op. cit*, pp. 67-69.

intervenției cu aplicabilitate în domeniul reintegrării sociale a persoanelor condamnate ne vom opri asupra a două modele teoretice – „teoriile cognitiv-comportamentaliste" și „paradigma desistării" – care stau la originea programelor actuale de reabilitare și incluziune socială.

În sinteză, modelul *risc-nevoi-responsivitate* (RNR) aduce în prim plan „persoana purtătoare de risc", intervenția fiind orientată către controlul factorilor de risc criminogen – factori negativi, precipitatori ai conduitei infracționale – prin asistarea persoanei în vederea satisfacerii „nevoilor cu potențial criminogen" și a rezolvării problemelor asociate cu săvârșirea faptei penale. Principiul pornește de la evaluarea risc-nevoi pe baza unor indicatori statici și dinamici, avându-se în vedere *dimensionarea libertății individuale* în funcție de *pericolul pentru public*, scopul final reprezentându-l *reabilitarea* (Durnescu 2002). Drept urmare, *responsivitatea* are în vedere răspunsul pozitiv din partea persoanei sau grupului asistat în sensul conturării unei conduite prosociale. Aceasta este premisa de la care se pornește în definirea modalităților concrete de abordare în plan acțional, având ca principiu fundamental *managementul riscului*.

„Paradigma desistării" propune în plan acțional o mutare a accentului de pe factorii negativi pe cei *pozitivi* – protectivi sau inhibitori ai conduitei infracționale – aducând în prim plan „punctele tari" ale persoanei care a săvârșit o infracțiune, fără a neglija perspectiva *riscului de recidivă*. Astfel, pârghiile schimbării, într-un sens prosocial, sunt reprezentate de *procesul de maturizare* a personalității, *reconstrucția identitară* și *relațiile sociale*[330]. Din această perspectivă, intervenția psihosocială vizează, în egală măsură, atât potențarea și valorificarea „capitalului personal" – motivație și competențe sociale[331], cât și activarea „capitalului social" – oportunitatea de realizare a capacității pe care rețeaua comunitară de intervenție o oferă în vederea incluziunii sociale a persoanei sau grupului. Așadar, abordarea cognitiv-comportamentală se împletește cu „desistarea asistată" într-un mod activ și participativ[332], *responsivitatea* specifică modelului RNR fiind complementară cu *responsabilitatea* individuală și socială în vederea redării *funcționalității sociale* a persoanei sau grupului asistat. Specificul acestui tip de intervenție constă în faptul că este *prospectivă* și *contextualizată*, beneficiarii fiind sprijiniți pornind de la

[330] Ioan Durnescu; Sam Lewis; Fergus McNeill; Peter Raynor și Maurice Vanstone. 2009. *Reducerea riscului de recidivă după închisoare*. București: Lumina Lex, p. 35.

[331] Competență socială – capacitatea de selecție, combinare și utilizare adecvată, sub forma unui ansamblu integrat și dinamic, a cunoștințelor, abilităților și a altor achiziții (valori și atitudini), în vederea rezolvării cu succes a unei anumite categorii de situații-problemă, în diferite contexte și în condiții de eficacitate și eficiență.

[332] Ioan Durnescu și colab. 2009. *Op. cit.*, p. 26.

„punctele tari" să aspire către o viață mai bună („The Good Life Model"- GLM) prin fixarea unor *scopuri* specifice și realiste. Noutatea abordării are în vedere faptul că, *desistarea* sau „ieșirea" din conduita infracțională se asociază din perspectiva *eșecului*, în atingerea obiectivelor incluziunii sociale, cu *recăderea* care reprezintă o etapă intermediară până la recidiva propriu-zisă și care, oferă posibilități reale de *recuperare a eșecului* prin recurgerea la alternative în plan acțional.

2. Supravegherea post-liberatorie și asistența post-penală

Recomandările Consiliului Europei au în vedere politica penală și practica penitenciară de exemplu, referitoare la *educație, sănătate, liberare condiționată*[333] etc. Astfel, perspectiva *modernizării justiției penale* în țara noastră are în vedere atât dezvoltarea instituției *probațiunii*, rolul acesteia în cadrul sistemului fiind hotărât de către guvern, activitățile specifice fiind „determinate direct prin politicile guvernamentale", adică „politicile stabilite de clasa politică"[334], cât și a programelor de *asistență post-penală* sau de „asistență a întoarcerii în comunitate" specifice etapei execuțional penale[335].

Așa cum relevă vechea denumire dată prin lege – „serviciul de reintegrare socială și supraveghere" –, conținutul esențial al activității structurilor teritoriale de probațiune este reprezentat de *supravegherea executării pedepselor neprivative de libertate*, activitate care se subscrie scopului final, și anume, *reintegrarea socială a persoanelor care săvârșesc infracțiuni*, realizată prin activități complexe de *prevenire, evaluare și asistență psihosocială.* Începând cu perioada 2003-2004, care a coincis cu punerea în aplicare a obiectivelor protocoalelor de colaborare dintre fosta Direcție de Probațiune (D.P.), actuala Direcție Națională de Probațiune (D.N.P.) și Administrația Națională a Penitenciarelor (A.N.P.), a început să crească semnificativ numărul cererilor de asistență post-penală din partea persoanelor *liberate condiționat.* Aceste persoane au intrat ulterior, în categoria persoanelor supravegheate în cadrul structurilor teritoriale de probațiune, în situația în care *legea penală actuală – individualizarea pedepselor* aplicabile *persoanelor majore* – obligă persoanele liberate condiționat să se supună *măsurilor de supraveghere* (art. 99-106 din *Codul penal român*, actualizat 2016).

Din perspectiva asistențială, *controlul*, ca dimensiune a asistenței post-penale, poate fi dublat, în baza unui act voluntar a persoanei liberate condiționat,

[333] *Recomandarea nr. R (2003) asupra liberării condiționate*; pentru detalii a se vedea Ioan Durnescu. 2009. *Asistența socială în penitenciar, op. cit.*, p. 43.
[334] Kevin Haines. 2002. „Ce este probațiunea", în *Manualul consilierului ...op. cit.*, p. 81.
[335] Ioan Durnescu. 2009. *Op. cit.*, p. 49.

de următoarele tipuri de „servicii"[336]:

- sprijin pentru obținerea *actelor de identitate*;
- sprijin pentru procurarea unei *locuințe* sau a unui *adăpost temporar*;
- sprijin pentru obținerea unui *loc de muncă*, a unei *calificări* sau a unui *venit minim*;
- sprijin pentru *continuarea studiilor*, în special pentru minorii și tinerii liberați condiționat;
- sprijin pentru *înlăturarea izolării sociale*.

Pregătirea pentru liberare este un proces complex care începe încă din prima zi de detenție odată cu „planificarea executării pedepsei" respectând anumite etape – *categorizarea* deținuților pe categorii de risc sau securitate; *clasificarea* în funcție de regimul de detenție și tipuri de unități penitenciare; *repartizarea* persoanelor private de libertate pe tipuri de penitenciar sau secție în funcție de riscul pe care îl prezintă – în acest sens, realizându-se ceea ce specialiștii numesc „managementul executării pedepsei", ca proces continuu de evaluare, planificare și reevaluare a pedepsei[337].

În prezent, un model de punere în practică a principiilor din cadrul *recomandărilor europene* privind *prevenția socială* pe componenta *modalităților generale și speciale de prevenire a fenomenului infracțional* este reprezentat de ceea ce literatura de specialitate definește a fi „asistența psihosocială penală" (Sandu, M., 2005 / 2008)[338], precum și „asistența post-penală" la nivelul serviciilor de probațiune în colaborare cu unitățile privative de libertate.

În ceea ce privește *asistența psihosocială penală*, strategiile de reformă penitenciară implementate în țara noastră (începând cu perioada 2005-2006) arată, pe de o parte, inițierea de către fostele „servicii de reintegrare socială și supraveghere", actualele servicii de probațiune, a activităților de „asistență și consiliere" în unitățile penitenciare cu „acordul persoanelor condamnate" iar pe de altă parte, realizarea de către compartimentele de asistență psihosocială și serviciile socio-educative din

[336] *Ibidem*, p. 173.

[337] Ioan Durnescu și Cristian Lazăr. 2002. *Op. cit.*, pp. 377-388.

[338] Maria Sandu. 2005. „Aspecte asistențiale din perspectiva dezvoltării sistemului românesc de probațiune", în Petru Iluț, Laura Nistor, Traian Rotariu, *România socială. Drumul schimbării și al integrării europene*, vol. III, EIKON, pp. 311-330; de asemenea, Maria Sandu. 2008. „Asistența socială a persoanelor deviante", suport de curs, în *Asistența socială* (coord. Petru Bejan), volumul V, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, pp. 119-172; Maria Sandu. 2006. „Asistența socială a persoanelor delincvente", suport de curs, în *Comunicare socială și relații publice. Asistență Socială*, anul IV, I.D., Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, pp. 305-358.

unitățile penitenciare a unor programe asistențiale cu implicarea serviciului de probațiune. Corelativ, „asistența post-penală", era asigurată de către fostele „servicii de reintegrare socială și supraveghere", actualele servicii de probațiune, persoanelor a căror „pedeapsă a fost grațiată total prin lege", respectiv „minorilor a căror măsură educativă a fost înlăturată"[339]. În aceste condiții, intervenția psihosocială a constat în *orientarea persoanelor liberate* sub incidența *legii grațierii* către *agențiile de incluziune socială* sau având competență în domeniul incluziunii sociale, care să ofere *consiliere vocațională* cu accent pe obiectivele legate de *continuarea sau definitivarea studiilor* sau / și *angajarea profesională*, adică includerea beneficiarilor în *programe comunitare* specifice de *incluziune socio-familială, școlară și profesională*.

În fapt, „asistența post-penală" – ulterioară executării unei fracțiuni din pedeapsă – era mai slab conturată decât *asistența psihosocială penală* – acordată în timpul executării unei pedepse privative sau neprivative de libertate – iar definirea acesteia ca „asistență post-penală" avea la bază instituția juridică a *grațierii*, la care se adauga perspectiva mai largă a *asistenței psihosociale* acordată în baza solicitării voluntare din partea persoanelor – *minore sau majore* – care erai liberate din fostele centre de reeducare sau din unitățile penitenciare. Practic, conform legislației penale din anul 2009, exista posibilitatea de a oferi *asistență post-penală* minorilor *liberați condiționat* prin instituirea „supravegherii post-penale" cu trimitere la măsurile și obligațiile prevăzute în *Codul penal din 2009*, aceste dispoziții instituind *indirect* „singura formă din legislația în vigoare de supraveghere post-penală a persoanelor condamnate în sarcina serviciilor de probațiune", posibilitate, de regulă, neutilizată de instanțele de judecată[340].

Lacuna legislativă eluda practic, sensul restrictiv, care ar fi trebuit să facă trimitere la „asistența post-liberatorie", ca tip de activitate specifică *domeniului execuțional penal*, cele două situații reglementate conform prevederilor din *legislația penală* din 2009, – *asistarea persoanelor a căror pedeapsă a fost total grațiată prin lege* și *posibilitatea supravegherii persoanelor liberate condiționat* – reprezentând practic, „baza juridică incipientă" pentru *asistența post-penală*, care anunța modificările legislative ulterioare, cu privire la *supravegherea persoanelor liberate condiționat*[341].

[339] *Legea nr. 129 din 20 martie 2002 pentru adoptarea și modificarea OG 92/2000 pentru organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere*, în prezent, abrogată.
[340] A. Bucur, M. Dima, E. Oberșterescu, 2008, p. 80.
[341] Sorina Poledna și colab. 2009. *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar*. București: Lumina Lex, p. 17.

În acest context, un program de intervenție de tipul „Reducerea riscului de recidivă după închisoare" descris de către specialiști[342] „completează" practic, conținutul *asistenței post-penale*, în lipsa unei reglementări exprese a acesteia; ca atare, din perspectiva *programului*, asistența post-penală este abordată mai degrabă, ca o problemă de *politică socială*, decât ca o problemă de drept execuțional penal, cu toate că atât etapa pregătitoare, cât și cele trei module ale programului au fost definite în funcție de instituția juridică a *liberării condiționate*. Drept urmare, *Codul penal român* din 2014, actualizat 2016[343], vine pe un teren deja pregătit de către specialiști și practicieni reglementând aspectele privitoare la *supravegherea în cazul liberării condiționate* (art. 99 – 106), după cum urmează:

- *condițiile liberării condiționate* în cazul *detențiunii pe viață* (art. 99), precum și în cazul *pedepsei închisorii* (art. 100);
- *măsurile de supraveghere și obligațiile* în cazul liberării condiționate (art. 101 alin. (1) și alin. (2)) definind conținutul activităților de supraveghere și implicit a celor care vizează *reintegrarea socială a persoanei liberate condiționat*, respectiv urmarea unui *curs de pregătire școlară* (art. 101 alin. (2) lit. a)) și frecventarea unuia sau mai multor *programe de reintegrare socială* (art. 101 alin. (2) lit. b)) care să fie „derulate" de către serviciul de probațiune sau „organizate" în colaborare cu instituții comunitare din domeniul incluziunii sociale;
- *supravegherea condamnatului* cu precizarea rolului *serviciului de probațiune*, precum și a *organelor abilitate* să comunice, să sesizeze și să colaboreze cu această instituție de justiție penală (art. 102 alin. (1) și (2));
- posibilitatea *supravegherii electronice* în cazul executării obligației care conține *interdicția de a frecventa anumite locuri* sau a celei referitoare la *interzicerea comunicării* ori *apropierii* de *victimă*, de *membrii de familie ai acesteia*, de *participanții la săvârșirea infracțiunii* sau de *alte persoane stabilite de instanță* (art. 102 alin. (3));
- obligația *serviciului de probațiune* de a sesiza *instanța* cu privire, atât la *motivele* care justifică fie *modificarea obligațiilor*, fie *încetarea executării* unora dintre obligațiile impuse de instanță în sarcina persoanei liberate condiționat (art. 102 alin. (4) lit. a)), cât și cu privire la

[342] Pentru detalii privitoare la program a se vedea Durnescu, Ioan; Lewis, Sam; McNeill, Fergus; Raynor, Peter; Vanstone, Maurice, 2009. *Op. cit.*

[343] Adoptat prin *Legea 286 din 2009* publicată în *Monitorul Oficial, partea I, Nr. 510 din 24 iulie 2009.*

nerespectarea măsurilor de supraveghere sau *neexecutarea obligațiilor*, în condițiile stabilite de către instanță (art. 102 alin. (4) lit. b));

- *modificarea sau încetarea obligațiilor* în condițiile existenței unor *motive justificative* ori în condițiile *dispariției necesității* menținerii unora dintre obligațiile impuse de instanță (art. 103).

Persoanele liberate condiționat intră în *procesul de supraveghere* a *serviciului de probațiune*, în condițiile în care, *restul de pedeapsă rămas neexecutat la data liberării este de 2 ani sau mai mare* (art. 49 lit. c) din *Legea nr. 252/2013*, cu modificările și completările ulterioare coroborat cu art. 101 alin. (5) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare)[344]. În această situație, persoana liberată condiționat trebuie să respecte anumite măsuri de supraveghere (art. 101 alin (1) din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare).

Astfel, în conformitate cu prevederile *Codului penal român*, actualizat 2016, categoriile de persoane liberate condiționat – *persoane majore condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață*, precum și *persoane majore condamnate la pedeapsa cu închisoarea* – pot fi *liberate condiționat* dacă îndeplinesc anumite condiții legate de următoarele aspecte (art. 99-100):

- *cuantumul pedepsei executate efectiv*;
- *conduita* pe durata executării pedepsei;
- eligibilitatea în funcție de tipul de regim penitenciar, respectiv *semideschis sau deschis*;
- *îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare*;
- „desistarea" și posibilitatea *reintegrării în societate*;
- *vârsta persoanei liberate condiționat*;
- *munca prestată* care, poate înlocui o parte din durata pedepsei;
- *motivele de fapt* ce au determinat acordarea liberării condiționate.

Drept urmare, persoanele liberate condiționat intră în categoria beneficiarilor serviciilor de probațiune, în calitate de persoane supravegheate, situație în care, instanța dispune ca „persoana condamnată" să îndeplinească *măsurile de supraveghere* și să execute una sau mai multe *obligații* conform art. 101 alin. (1)-(5) din *Codul penal român*, actualizat 2016. Prin analogie cu situația precedentă, efectul

[344] Măsurile de supraveghere și obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. a) și lit. b) se execută din momentul acordării liberării, pe o perioadă egală cu *o treime din durata termenului de supraveghere*, dar *nu mai mult de 2 ani*, iar obligațiile prevăzute în alin. (2) lit. c)-g) se execută pe toată durata termenului de supraveghere (art. 101 alin. 5 din *Legea nr. 286/2009*, cu modificările și completările ulterioare).

imediat constă, nu numai în creşterea numerică a persoanelor supravegheate de către serviciile de probațiune, ci şi a volumului de activitate, calculat în durata termenului de supraveghere, în funcție de cuantumul pedepsei care mai rămâne de executat (art. 100 alin. (6) din *Codul penal,* actualizat 2016) sau luând în calcul, de exemplu, perioada de zece ani de la liberarea condiționată în care persoana condamnată la pedeapsa detențiunii pe viață, trebuie să îndeplinească măsurile şi să execute obligațiile impuse de instanță (art. 99 alin. (3) din *Codul penal,* actualizat 2016).

În prezent, putem spune că sistemul românesc de justiție penală se află într-un amplu *proces de modernizare* şi flexibilizare concentrat, în principal, pe aspectele continuării reformei *justiției juvenile*, începută cu ani în urmă prin introducerea *alternativelor la detenție pentru minori* şi constituirea ulterioară, a *instanțelor pentru minori* în jurisdicția penală; punerea în practică a principiilor *justiției restaurative* prin reglementarea măsurilor de *protecție a victimelor* – informare, consiliere psihologică, sprijin material şi alte forme de asistență socială (2005) – respectiv, a *medierii* în sens larg, în speță, *medierea în cauzele penale* (2006); *demilitarizarea* şi *reforma sistemului penitenciar*, prin organizarea şi reorganizarea Direcției de reintegrare socială, din cadrul unității centrale, Administrația Națională a Penitenciarelor, cu cele trei servicii componente: Serviciul Educație, Serviciul Intervenție Psihosocială şi Compartimentul Persoane Vulnerabile; introducerea *instituției probațiunii*, în sistemul neguvernamental în anii '96-'98 şi apoi, în cel guvernamental, prin organizarea şi funcționarea din anul 2001 a „serviciilor de reintegrare socială şi supraveghere a infractorilor", actualele *servicii de probațiune* şi *sediile secundare* ale acestora, cu rol în *evaluarea, supravegherea* şi *asistarea*, atât a persoanelor care execută o pedeapsă neprivativă de libertate, cât şi a celor care au *executat o fracțiune dintr-o pedeapsă privativă de libertate* şi au fost *liberate condiționat* (2009 / 2016).

3. Modele de intervenție psihosocială în asistența post-penală

3.1. Acțiunea socială în rețea şi colaborarea inter-instituțională

Autorii de specialitate relevă importanța teoriei în intervenția socială propunând totodată, teorii specifice asistenței sociale cum ar fi „teoria acțiunii sociale", „teoria rețelelor sociale", „teoria îngrijirii sociale", „teoria atașamentului", „teoria pierderii" etc. (Miftode 1995 / 2003 / 2010)[345] sau chiar „teorii ale practicii" (Payne în 1997).

[345] Vasile Miftode. 2010. *Tratat de Asistență Socială. Protecția populațiilor specifice şi automarginalizate* Iaşi: Editura Lumen; Vasile Miftode. 2003. *Tratat de metodologie sociologică. Tehnici de investigație de teren. Elaborarea proiectelor de* intervenție. Iaşi: Editura Lumen.

Acțiunea socială, fie că se realizează la nivel *individual*, fie la nivel *comunitar* sau *societal global*, capătă în cadrul *intervenției sociale* din justiția penală (în cazul nostru), contururi mai largi putând fi definită ca *acțiune în rețea*, cu referire la *cadrul intervenției* structurat de *relația* dintre „polul asistent social" și „polul beneficiar". În vederea identificării și utilizării relațiilor sociale sau a „capitalului social", care se constituie în „puncte tari" ale intervenției, specialiștii disting între „rețelele primare"[346] și cele „secundare"[347]. Prin delimitarea traiectoriei sau *circuitului asistențial*, în funcție de tipul beneficiarului – persoanele sau grupul de *persoane supravegheate în comunitate* ori în *mediul privativ de libertate* – rezultă că trebuie acordată o atenție specială *rețelelor de sprijin în comunitate*, cu *implicarea populației locale*, care să reprezinte suportul unei intervenții eficiente. De exemplu, în cadrul modulului de bază al programului *Reducerea riscului de recidivă după închisoare*, sesiunea 6 intitulată „Piața" este organizată ca „vehicul de promovare a resurselor suplimentare de ajutor" realizând punctul de legătură între „capitalul personal" și „capitalul social"[348].

În acest context, „analiza de rețea" reprezintă o *metodă* indispensabilă în *asistența socială* în general, și cu atât mai mult, în toate activitățile de intervenție și sprijin a persoanelor condamnate, rolul asistentului social constând în „conectarea clientului la sistemul de resurse" și în monitorizarea interacțiunii dintre „client și celelalte subsisteme sociale"[349]. Astfel, dacă în ceea ce privește *relațiile sociale* accentul cade pe perspectiva inter-individuală, în cadrul *rețelelor sociale* accentul se pune pe o perspectivă mai largă, deschisă spre exterior potrivit *teoriei sistemice*, identificându-se „forme și etaje relaționale"[350]. În ceea ce privește domeniul *incluziunii sociale a persoanelor condamnate și supravegheate în comunitate*, acesta a cunoscut de-a lungul timpului diverse „modele dominante", în funcție de etapa de dezvoltare, de la „modelul misionar" și „paradigma tratamentului", până la „managementul riscului"[351].

[346] *Rețeaua primară* reprezintă unitatea de viață socială ce grupează persoane care se cunosc și care sunt unite prin legături de rudenie, prietenie, vecinătate sau muncă. În cadrul rețelei primare, relațiile sunt de *natură afectivă*, *reciproce* și cu un *dinamism* accentuat, nedepinzând cu necesitate de exigențe economice (Miftode 2003 / 2010).

[347] *Rețeaua secundară* este o formă de reprezentare a instituțiilor sociale care au o existență *oficială*, sunt *structurate* într-un mod precis, îndeplinesc *funcții specifice* și oferă *servicii particulare*. Rețeaua secundară apare în mod *artificial*, relațiile funcționale fiind determinate de rolurile exercitate de persoanele implicate în rețea, iar *factorii normativi și economici* sunt foarte importanți (Miftode 2003 / 2010).

[348] Sorina Poledna și colab. 2009. *Op. cit.*, slide 83, p. 172.

[349] Ioan Durnescu. 2009. *Op. cit.*, pp. 81-82.

[350] Vasile Miftode. 2003. *Op. cit.*, p. 200.

[351] Ioan Durnescu. 2009. *Op. cit.*, pp. 67-69.

Odată cu specializarea asistenței sociale, în primul rând, în funcție de tipurile beneficiarilor din justiția penală, s-au conturat domenii distincte ale acesteia, cum ar fi „asistența psihosocială penală" (Sandu 2005 / 2008) sau „asistența socială în penitenciar" (Durnescu 2009), ceea ce presupune utilizarea cu preponderență a anumitor teorii ale intervenției raportate la finalitatea urmărită de instituțiile abilitate. Astfel, raporturile de „cooperare și complementaritate în activitatea de asistență și consiliere desfășurată de personalul din penitenciar alături de consilierii de probațiune"[352] (Poledna S., și colab., 2009, p. 15) sunt indispensabile, din perspectiva caracterului practic al teoriilor intervenției, cu aplicabilitate în domeniul incluziunii sociale a persoanelor condamnate. Având în vedere relevanța colaborării inter-instituționale și funcționalitatea acesteia din perspectiva celor două modele teoretice – „teoriile cognitiv-comportamentaliste" și „paradigma desistării" – care stau la originea programelor actuale de incluziune socială vom prezenta, în continuare, modelul R.R.R[353].

3.2. Programul „Reducerea riscului de recidivă după închisoare"

În așteptarea noilor reglementări din domeniul penal, Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești a desfășurat la nivel național, în cadrul proiectului Phare 2006 „Continuarea dezvoltării sistemului de probațiune în România", programul intitulat „Reducerea recidivei după închisoare: un sistem românesc de pregătire pentru liberare și asistență post-penală". Programul a fost implementat de către Bernard Brunhes International (BPI GROUP) și Asociația Alternative Sociale, acesta fiind format dintr-un modul de bază și un număr de trei module opționale individualizate, care au fost folosite pentru grupuri de persoane private de libertate, în cursul ultimelor trei luni ale executării pedepsei cu închisoarea. Modulele opționale fac parte din *programul general* de *pregătire pentru liberare și asistență post-penală*, care include mai multe etape secvențiale, de la *înscrierea inițială* în program, până la *contactul final*, după liberare, cu serviciul de probațiune.

Derularea cronologică a *modulelor programului*, pe principiul *continuității intervenției psihosociale*, este de o importanță majoră având în vedere faptul că, aceste module traversează practic, „momentul critic" la ieșirea din unitatea penitenciară, ca urmare a liberării condiționate. Astfel, *obiectivul major* al modulului de

[352] Poledna S., și colab., *Op. cit.*, 2009, p. 15

[353] A se vedea „Reducerea riscului de recidivă după închisoare Procesul de pregătire pentru liberare și asistență postpenală", în Sorina Poledna și colab. 2009. *Op. cit.*, slide 59, p. 165; de asemenea, Ioan Durnescu, Sam Lewis, Fergus McNeill, Peter Raynor, Maurice Vanstone. 2009. *Op. cit.*, Anexa 2, p. 148.

bază din program (grupul de lucru) este de a sprijini *asistarea individuală a persoanelor deținute*, în ideea asigurării *continuității intervenției* prin intermediul specialiștilor în *asistența post-penală*: consilierii de probațiune și reprezentanții instituțiilor din comunitate. Practic, programul RRR facilitează *continuitatea contactului* dintre *persoanele liberate condiționat* – participante la program – și *furnizorii de servicii*, respectiv instituții și organizații din domeniul incluziunii sociale. Totuși, trebuie menționat că, un program de acest tip vine pe un teren deja pregătit de asistența psihosocială și educațională, din cadrul procesului de *pregătire pentru liberare*, mai precis, prin *individualizarea regimului de executare* desfășurat în cadrul unităților penitenciare, în colaborare cu serviciile de probațiune și instituțiile comunitare din domeniul incluziunii sociale.

Programul „Reducerea riscului de recidivă după închisoare" vizează, în principal, *reintegrarea socială* a persoanelor liberate condiționat sprijinind în acest fel, activitățile specifice *pregătirii pentru liberare*, la următoarele niveluri:

- *utilizează* și *valorifică informațiile relevante* specifice etapelor de *evaluare-reevaluare* din cadrul procesului de planificare a sentinței;
- potențează și *valorifică resursele personale* și *sociale* din etapa planificării intervenției psiho-socio-educative;
- individualizează și eficientizează activitățile implicite procesului de pregătire pentru liberare".[354]

În acest mod, programul „Reducerea riscului de recidivă după închisoare" a contribuit semnificativ la dezvoltarea *asistenței post-penale* în țara noastră sprijinind pe de o parte, *activitățile comune* desfășurate de către specialiștii din *serviciile de probațiune* în colaborare cu cei din *unitățile penitenciare*, iar pe de altă parte, *colaborarea inter-instituțională* dintre instituțiile de justiție penală și cele din domeniul incluziunii sociale, după cum urmează:

- *articularea pozitivă* dintre *faza preliberatorie* și *post-liberatorie*, prin realizarea unei „punți de legătură", în vederea traversării „momentului critic" la ieșirea din penitenciar, ca urmare a liberării condiționate;
- *facilitarea continuității* între activitățile asistențiale și socio-educative specifice, pe de o parte *pregătirii pentru liberare,* iar pe de altă parte, *asistenței post-penale*;
- abordarea echilibrată a *asistenței post-penale*, atât ca o „problemă de drept execuțional penal" raportată la instituția juridică a *liberării condiționate*, cât și ca o „problemă de politică socială";

[354] Poledna S., și colab., 2009, *Op. cit.*, p. 15

- facilitarea *acțiunii sociale* și a *intervenției în rețea* pe principiul „colaborării instituționale funcționale"[355].

În sinteză, programul „Reducerea riscului de recidivă după închisoare" propune o intervenție fundamentată pe cele două modele teoretice descrise anterior – modelul *risc-nevoi-responsivitate* (RNR) și „paradigma desistării". Modelul RNR aduce în prim plan „persoana purtătoare de risc", în acest caz, intervenția fiind orientată atât către *reducerea riscului criminogen* asociat factorilor de risc / „precipitatori" ai conduitei, cât și pe obținerea *responsivității* persoanei sau grupului asistat având ca principiu fundamental *managementul riscului*.

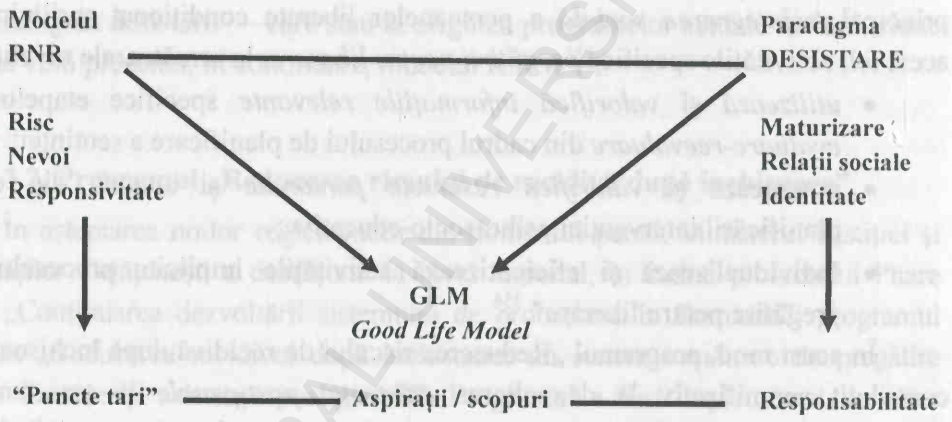

Schema 14. Reducerea riscului de recidivă după închisoare
Procesul recidivei (I)[356]

„Paradigma desistării" este complementară modelului RNR și are în vedere „ieșirea" sau renunțarea la conduita infracțională sprijinită fiind de *procesul de maturizare* a personalității și *reconstrucția identitară* – „desistarea primară" – precum și de utilizarea „oportunităților" din cadrul *relațiilor sociale* – „desistarea secundară"; astfel, *responsivitatea* specifică modelului RNR se împletește într-un mod activ și participativ cu *responsabiliatea* individuală și socială specifică *desistării infracționale*, în vederea redării *funcționalității sociale* a persoanei sau grupului asistat.

[355] Sorina Poledna și colab. *Op. cit.*, 2009, pp. 84-85.

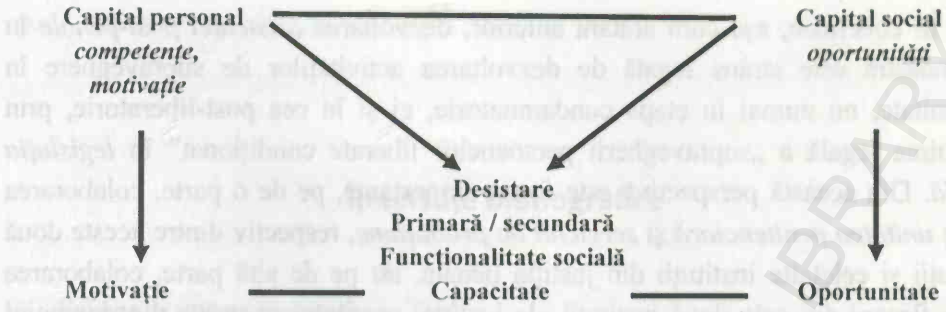

Schema 15. Reducerea riscului de recidivă după închisoare
Procesul recidivei (II)[357]

Totodată, precizăm că *totalitatea activităților asistențiale* specifice perioadei *post-liberatorii* – cu includerea activităților de *evaluare a modului de îndeplinire a măsurilor* și de *executare a obligațiilor* impuse de instanță, precum și a celor *de recurgere la proceduri speciale în cazul nerespectării* acestora – pentru a preveni „recăderea", precum și „riscul de recidivă" în cazul persoanei liberate condiționat, și care definesc conținutul *supravegherii post-penale*, nu se confundă, din punct de vedere legal, cu *asistența post-penală* – acordată la *cerere*.

În fapt, cele două tipuri de activități *esențiale* pentru funcționarea eficientă a serviciilor de probațiune – *supravegherea post-liberatorie* și *asistența post-penală* nu numai că se pot suprapune, dar acestea se *condiționează reciproc*. Cu alte cuvinte, diferența dintre cele două tipuri de activități, rezidă tocmai din *actul de voință* – care implică *disponibilitatea* și *colaborarea* persoanei liberate condiționat sub supraveghere, aceasta fiind *motivată* și *responsabilizată* să-și schimbe conduita într-un sens pro-social, să-și rezolve unele probleme personale, familiale, școlare și socio-profesionale, în general. În același timp, *controlul* vizează *competența socială* a persoanei supravegheate având în vedere posibilitățile de „accesare" a *oportunităților* pe care comunitatea le oferă în acest sens. Ca atare, acordarea de *asistență post-penală* la *cererea persoanelor supravegheate post-liberatoriu* presupune un *proces complex* de *evaluare, intervenție și monitorizare*, prin activități și acțiuni cumulate, inițial desfășurate în unitatea penitenciară, pentru ca ulterior, să fie continuate de către serviciile de probațiune, în colaborare cu instituții și organizații comunitare, în scopul *incluziunii sociale* a *persoanelor liberate condiționat*.

[356] *Ibidem*, slide 60, p. 165.
[357] *Ibidem*, slide 61, p. 165.

În concluzie, așa cum arătam anterior, dezvoltarea *asistenței post-penale* în țara noastră este strâns legată de dezvoltarea activităților de supraveghere în comunitate, nu numai în etapa condamnatorie, ci și în cea post-liberatorie, prin instituirea legală a „supravegherii persoanelor liberate condiționat" în *legislația penală*. Din această perspectivă este foarte importantă, pe de o parte, colaborarea dintre *unitatea penitenciară* și *serviciul de probațiune*, respectiv dintre aceste două instituții și celelalte instituții din justiția penală, iar pe de altă parte, colaborarea dintre fiecare din cele două instituții ale justiției penale și *agențiile* din domeniul *incluziunii sociale*. Practic, acest parteneriat[358] imprimă eficiență și *contextualizează* activitățile specifice procesului de *pregătire pentru liberare* și *asistență post-penală*, prin *reconstrucție identitară* și redarea *funcționalități sociale*, în vederea *incluziunii sociale* a persoanelor *private de libertate* și ulterior, *liberate condiționat*.

[358] A se vedea modelul parteneriatului comun pe principiul *colaborării instituționale funcționale* dintre penitenciar, probațiune și agențiile din domeniul incluziunii sociale din partea a treia, sesiunea 16, „Colaborare instituțională", în Sorina Poledna și colab. *Op. cit.*, pp. 126-130.

Referințe bibliografice

Volume de autor / co-autori

Abraham, Pavel; Victor Nicolăescu; Ştefăniţă Bogdan Iasnic. 2001. *Introducere în probaţiune. Supraveghere, asistenţă şi consiliere a infractorilor condamnaţi la sancţiuni neprivative de libertate.* Bucureşti: Editura Naţional.

Amza, Tudor. 2002. *Criminologie. Tratat de teorie şi politică criminologică.* Bucureşti: Lumina Lex.

Balahur, Doina; Brian Littlechild; Roger Smith (editori). 2007. *Restorative Justice Developments in Romania and Great Britain. Sociological - Juridical Enquires and Applied Studies of Social Work.* Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi.

Balahur, Doina. 2001. *Probaţiune şi reinserţie socială.* Iaşi: Editura Bit.

Banciu, Dan; Rădulescu, Sorin; Teodorescu, Vasile. 2002. *Tendinţe actuale ale crimei şi criminalităţii în România.* Bucureşti: Lumina Lex.

Banciu, Dan; Rădulescu, Sorin. 2002. *Evoluţii ale delincvenţei juvenile în România. Cercetare şi prevenire socială.* Bucureşti: Lumina Lex.

Banciu, Dan.1999. *Control social şi sancţiuni sociale.* Bucureşti: Editura Victor.

Banciu, Dan; Sorin M. Rădulescu; Marin Voicu. 1985. *Introducere în sociologia devianţei.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Bacaci, Alexandru; Viorica C. Dumitrache şi Cristina C. Hageanu. 2009. *Dreptul familiei.* Bucureşti: Editura All Beck.

Barthel, Diane. 2003. *Dicţionar de sociologie.* Bucureşti: Univers Enciclopedic.

Beccaria, Cesare. 1764. *Dei delliti e delle peni.* 2001. *Despre infracţiuni şi pedepse.* Bucureşti: Editura Rosseti.

Bejan, Octavian. 2013. *Metode de evaluare a activităţii anticrimă. Recomandări metodologice.* Chişinău: Editura CEP USM.

Bejan, Octavian. 2013. *Activitatea criminologică practică în organele anticrimă din Canada.* Chişinău: Editura CEP USM.

Bejan, Octavian. 2009. *Explicaţie criminologică a comportamentului criminal.* Chişinău: Centrul de Prevenire şi Asistenţă Criminologică.

Bocancea, Cristian; George Neamţu. 1999. *Elemente de asistenţă socială.* Iaşi: Polirom.

Bogdan, Tiberiu. 1973. *Probleme de psihologie judiciară.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Bohm, M. Robert; Haley N. Keith. 2002. *Justiţia penală. O viziune asupra sistemului american.* Bucureşti: Editura Expert.

Boudon, Raymond. 2006. *Tratat de sociologie.* Bucureşti: Humanitas.

Brînzei, Petre; Gheorghe Scripcaru; Tadeusz Pirozynski. 1970. *Comportamentul aberant în relaţiile cu mediul,* Iaşi: Editura Junimea.

Bruno, Ştefan. 2006. *Mediul penitenciar românesc. Cultură şi civilizaţie carcerală.* Iaşi: Institutul European.

BUCHAREST LIBRARY

Bujor, Valeriu; Octavian Bejan. 2014. *Elemente de statistică criminologică*. Chișinău: Editura CEP USM.

Bujor, Valeriu. 2003. *Aspecte criminologice privind infracțiunile săvârșite cu violență*, studiu monografic, Timișoara: Mirton.

Butoi, Ioana-Teodora; Butoi, Tudorel. 2006. *Tratat universitar de psihologie juridică. Teorie și Practică*. București: Editura Pinguin Book. 2006.

Butoi, Tudorel (coord.). 2004. *Victimologie. Curs universitar – perspectiva psihologiei victimale asupra cuplului penal victimă-agresor*. București: Editura Pinguin Book.

Burdus, Eugen. 2000. *Managementul schimbării organizaționale*, București: Editura Economica.

Buzducea, Doru. 2009. *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*. Iași: Polirom.

Calafus, Sorin. 2002. *Instituția probațiunii în sistemele juridice internaționale*. Constanța: Editura Gaudeamus.

Carbonnier, Jean. 1972. *Sociologie juridique*. Paris: Armand Colin.

Ceterchi, Ioan; Ioan Craiovan. 1994. *Introducere în teoria generală a dreptului*. București: Editura All.

Chantraine, Gilles. 2004. *Par-delà les murs. Expériences et trajectoires en maison d'arrêt*, 1-re édition. Presses Universitaires de France.

Cioclei, Valerian. 2003/2006. *Manual de criminologie*, București: All Beck.

Cioclei, Valerian. 1996. *Criminologie etiologică*. București: Actami.

Ciofu, Carmen. 1998. *Interacțiunea părinți-copii*. București: Editura Medicală Almatea.

Ciucă, Valeriu. 1998. *Repere teoretice în sociologia juridică generală*. Iași: Editura Sanvially.

Cole, A. Gerald. 1993. *Management: theory and practice*. DP Publications Ltd, London.

Cole, A. Gerald. 1993. *Personnel management*. DP Publications Ltd, London.

Comănescu, Mihaela. 2002/1999. *Management european*, București: Editura Economica.

Cojocaru, Ștefan. 2005. *Metode apreciative în asistența socială*. Iași: Polirom.

Cusson, Maurice. 2006. *Prevenirea delincvenței*. Bucharest: Gramar Publishing House.

Cusson, Maurice. 1987. *Pourquoi punir?* Paris: Dalloz.

Cusson, Maurice. 1998. *Criminologie actuelle*. Première édition. Paris: Les Presses Universitaires de France. Collection: Sociologies.

Davies, Martin. 1993/1985. *The Essential Social Worker: A Guide to Positive Practice*, 2nd ed., Aldershot: Ashgate / Gower.

Dublea, Aurel și colab. 2005. *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori*. Iași: Asociația Alternative Sociale.

Dragomirescu, T. Virgil. 1990. *Psihosociologia comportamentului deviant*. București: Editura Științifică.

Durkheim, Émile. 1956. *Les règles de la méthode sociologique*. Paris: Ed. P.U.F.

Durnescu, Ioan (coordonator). 2011. *Probațiunea. Teorii, legislație și practică*. Iași: Polirom.

Durnescu, Ioan; Ioana Derscanu; Carmen Fiscuci; Gheorghe Florian; Ana Rădulescu și Florin Streteanu. 2009. *Analiza legislativă și instituțională asupra pregătirii pentru liberare și asistență postpenală a deținuților*. Bernard Brunhes International-BPI group România.

Durnescu, Ioan; Lewis, Sam; McNeill, Fergus; Raynor, Peter; Vanstone, Maurice. 2009. *Reducerea riscului de recidivă după închisoare*. București: Lumina Lex.

Durnescu, Ioan. 2009. *Asistența socială în penitenciar*. Iași: Polirom.
Durnescu, Ioan (coordonator). 2002. *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere*. Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova.
Eysenck, Hans Jürgen. 1964. *Crime and* Personality. London: Paladin.
Ferréol, Gilles; Adrian Neculau (coord.). 2003. *Violența. Aspecte psihosociale*, Iași: Polirom.
Ferri, Enrico. 1905 / 1914. *La sociologie Criminelle*, 2e édition (1914). Paris: Librairie Félix Alcan.
Florian, Emese. 2005. *Protecția drepturilor copilului*. București: All Beck.
Florian, Gheorghe. 2006. *Fenomenologie penitenciară*. București: Oscar Print.
Florian, Gheorghe. 1996. *Psihologie penitenciară*, București: Oscar Print.
Foucault, Michel. 1995. *A supraveghea și a pedepsi*. București: Editura Humanitas.
Ghebrea, Georgeta. 2000. *Regim social-politic și viață privată*, București: Editura Universității.
Gerry, Johnstone (Editor). 2005. *A Restorative Justice Reader. Texts, sources, context*. Willam Publishing.
Giddens, Anthony. 2001. *Sociologie*. București: Editura Big All.
Giurgiu, Narcis. 1992. *Elemente de criminologie*, Iași: Editura Fundației „Chemarea".
Goody, Jack. 2003. *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*. Iași: Polirom.
Grecu, Florentina; Sorin, M. Rădulescu. 2003. *Delincvența juvenilă în societatea contemporană. Studiu comparativ între Statele Unite și România*, București: Lumina Lex.
De Greeff, Étienne. 1946. *Introduction à la criminologie*, 2e édition. Bruxelles: Joseph Vandenplas, Libraire Éditeur.
Haerle, R. Darin. 2008. *Recidivism outcomes among a cohort of violent institutionalized juvenile offenders*. University of North Texas.
Hirschi, Travis. 1969 / 2002. *Causes of Delinquency*. Berkeley, Los Angeles, and London: University of California Press.
Iacobuță, Alecu Ioan (coord.). 2007. *Criminologie. Curs universitar*. Iași: Editura Venus.
Iacobuță, Alecu Ioan. 2002 / 2006, *Criminologie*, Iași: Editura Junimea.
Iacobuță, Alecu Ioan. 1995. *Radiografia crimei*. Iași: Graphix.
Irimescu, Gabriela. 2004. *Asistența socială a familiei și copilului*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.
Iovan, Marțian. 1998. *Lecții de sociologie juridică*, Arad: University Press „Vasile Goldiș".
Kalmthout, Anton M. Van (editor); Ioan Durnescu (traducător). 2004. *Reintegrarea socială și supravegherea infractorilor în opt țări europene*, SITECH.
Kalmthout, Anton M. Van; J.T.M. Dereks. 2000. *Probation and Probation Services. A european perspective*. Nijmegen: Wolf Legal Publisher.
Krogsrud-Miley, Karla; O' Melia, Michael; DuBois, Brenda. 2006. *Practica asistenței sociale*, Polirom.
Lazăr, Cristian. 2005. *Asistența socială în penitenciare. Teorie și metode*. Editura Omega.
Lavastine, Maxime Laignel și Vasile Stanciu (colaborator). 1950. *Précis de criminologie: La connaissance de l'homme, la biotypologie, la personnalité criminelle*. Paris: Payot.

Lefterache, Lavinia Valeria. 2012. *Justiția pentru minori.* București: Editura „Universul Juridic".

Liiceanu, Aurora; Mihai, Ioan-Micle; Saucan, Doina Ștefana. 2009. *Încălcarea legii ca stil de viață. Vulnerabilitatea adolescenților la criminalitate*, București: Academia Română.

Lombroso, Cesare. 1876. *L'uomo delinquente* (*Omul delincvent*). Milano: Ulrico Hoepli.

Lorenz, Conrad. 1969. *On Aggression.* London: Methnen & CoLtd.

Mănoiu, Florica; Epureanu, Viorica. 1996. *Asistența socială în România.* București: Editura All.

Mead, George Herbert. 1934. *Mind, Self, and Society*. University of Chicago Press.

Medeanu, Tiberiu-Constantin. 2000. *Crima și criminalul. Geneza crimelor și descoperirea criminalilor*. București, Lumina Lex.

Meunier, Baudoin. 1986. *Marketing des services sociaux.* Namur, Belgique: Presses Universitaires.

Michinici, Maria Ioana. 2017. *Hotărârea judecătorească penală și rolul ei în combaterea și prevenirea infracțiunilor*. București: Editura Hamangiu.

Miftode, Vasile. 2010. *Tratat de Asistență Socială. Protecția populațiilor specifice și automarginalizate*, Iași: Editura Lumen.

Miftode, Vasile (coordonator). 2004. *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași.

Miftode, Vasile. 2003. *Tratat de metodologie sociologică. Tehnici de investigație de teren. Elaborarea proiectelor de intervenție*. Iași: Lumen.

Miftode, Vasile (coordonator). 2002. *Populații vulnerabile și fenomene de automarginalizare – strategii de intervenție și efecte perverse*. Iași: Lumen.

Miftode, Vasile. 1999. *Fundamente ale Asistenței* Sociale. București: Editura Eminescu.

Miftode, Vasile; Nadji Rahmania. 1999. *Asistența socială în perspectivă interdisciplinară*, Baia Mare: Editura Proema.

Miftode, Vasile. 1994. *Teorie și Metodă în Asistența* Socială. Iași: Editura Fundației Axis.

Mihăilă, Maria M; Ion Copoeru. 2013. *Ghid pentru soluționarea dilemelor etice în serviciile de probațiune*. București: Ministerul Justiției&Konrad Adenauer Stiftung. Rule of Law Program South East Europe.

Mihăilescu, Ioan. 1999. *Familia în societățile europene.* București: Editura Universității.

Mitrache, Constantin; Mitrache, Cristian. 2012. *Drept penal - partea generală*. Ediția a IX-a. București: Editura „Universul Juridic".

Mureanu, Carmen-Daniela. 2006. *Percepția crimei – criminologia aplicată și criminologia clinică*. București: Phobos.

Neamțu, George; Dumitru Stan. 2005. *Asistența socială. Studii și aplicații*. Iași: Editura Polirom.

Neamțu, George; Cîmpeanu, Ioan; Ungureanu, Cătălin. 1998. *Intervenție și prevenție în delincvență*. Iași: Editura Fundației „Chemarea".

Neamțu, Cristina. 2003. *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament ale elevilor*. Iași: Polirom.

Négrier-Dormont, Lygia. 2014. *Des enfantes qui tuent. Pourquoi? Avec une approche psychologique par Florian Gheorghe*. Editions Amalthée.

Negrier-Dormont, Lygia. 1994. *Criminologie de l'acte et philosophie pénale. De l'ontologie criminelle des Anciens à la victimologie appliquée des Modernes*.

Negrier-Dormont, Lygia. 1992. *Criminologie*. Paris: Editions Litec.

Negrier-Dormont, Lygia. 1990. *Le criminologue dans la cité*, Éditions Européennes Erasm, La Garanne Colombes, France.

Ogien, Albert. 2002. *Sociologia devianței*, Iași: Polirom.

Oprean, Horea (coordonator). 2003. *Criminologie. Antropologie*. Arad: Editura Servo-Sat.

Oprean, Horea; Paul Popovici; Lucia Oprean. 2000. *Criminologie*. Arad: Servo-Sat.

Păunescu, Constantin. 1994. *Agresivitatea și condiția umană*. București: Editura Tehnică.

Pinatel, Jean. 1987. *Le phénomène criminel*. Paris: MA Editions.

Poledna, Sorina; Sandu, Maria; Berne, Asuncion Llena; Foca, Liliana; Palaghia, Monica. 2009. *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar*. București: Lumina Lex.

Poledna, Sorina (coordonator). 2004. *Raport de cercetare. Comportamentul delincvent. Factori de risc și factori protectivi*. Anul III, nr. 11/2004, București: Editura Didactică și Pedagogică R.A.

Poledna, Sorina. (coordonator). 2002. *Modalități de intervenție psiho-socială în activitatea de probațiune*. Presa Universitară Clujeană.

Poledna, Sorina (coordonator). 2001. *Probațiunea în România – politici*, legislație, *proceduri*. Presa Universitară Clujeană.

Poledna, Sorina. 2000. *Actori sociali în situații și interacțiuni violente. Parametrii sociali ai infracțiunii de omor în România și județul Cluj, în perioada 1990-1996*. Presa Universitară Clujeană.

Pop, Octavian. 2003. *Aspecte teoretice și practice ale activității de probațiune. Studiu monografic*, Timișoara: Editura Mirton.

Rădulescu, M. Sorin. 2010. *Sociologia devianței și a problemelor sociale*. București. Lumina Lex.

Rădulescu, M. Sorin; Banciu, Dan; Dâmboeanu, Cristina. 2006. *Justiția restaurativă. Tendințe și perspective în lumea contemporană*. București: Lumina Lex.

Rădulescu, M. Sorin; Banciu, Dan. 2004. *Evaluarea sistemului de justiție restaurativă în România*. București: Editura Oscar Print.

Rădulescu, M. Sorin. 2001. *Sociologia violenței (intra)familiale. Victime și agresori în familie*. București: Lumina Lex.

Rădulescu, M. Sorin; Banciu, Dan. 1996. *Sociologia crimei și criminalității*, București: Casa de editură și presă „Șansa".

Rădulescu, Sorin. 1991. *Anomie, Devianță și Patologie socială*. București: Editura Hyperion XXI.

Răşcanu, Ruxandra. 1994. *Psihologia comportamentului deviant*. București: Editura Universității București.

Reid, Sue Titus. 1991. *Crime and Criminology*, 6th ed., Fort Worth, Holt, Rimhart and Winston.

Robert, Philippe. 1966. (1re édition) / 1974 (în colaborare cu Pierre Lascoumes). *Les bandes d'adolescents, une théorie de la ségrégation*, Paris: Éditions ouvrières.

Rotaru, Anton. 1994. *Managementul resurselor* umane. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași.

Sandu, Maria. 2016. *Efectele secularizării asupra relației părinți-copii. Studiu de caz: Municipiul Iași*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Sandu, Maria. 2003. *Filiația. Abordare socio-juridică*. Iași: Editura Fundației AXIS.

Schiacu, Valentin; Canton, Rob (coordonator). 2008. *Manual de probațiune*, București: Euro Standard.

Scripcaru, Gheorghe. 1995. *Criminologie clinică și relațională*, Iași: Synposion.

Simionescu, Elena-Giorgiana. 2012. *Recidivismul și recidiva legală*. Universul juridic: București.

Stănișor, Emilian; Bălan, Ana; Pripp, Cristina. 2004. *Universul carceral. Culegere de studii de criminologie și penologie*, București: Editura Oscar Print.

Stănoiu, Rodica Mihaela. 1998. *Criminologie*, București: Oscar Print.

Stănoiu, Rodica Mihaela. 1981. *Metode și tehnici de cercetare în criminologie*. București: Editura Academiei R.S.R.

Sutherland, H. Edwin, Donald R. Cressey. 1974. *Criminology*, 9th edition, Philadelphia/New York/Toronto: J.B. Lippincott Company.

Tănăsescu, Iancu. 2003. *Criminologie .Agresologie. Victimologie. Detentologie*. București: All Beck.

Toader, Tudorel. 2016. *Noul Cod penal. Noul Cod de procedură penală*. Ediția 2016. București: Editura Hamangiu.

Toader, Tudorel; Marieta Safta. 2016. *Constituția României*. Ediția 2016. București: Editura Hamangiu.

Ungureanu, Georgeta. 2002. *Criminologie*. Bacău: Editura Polipress.

Vilbrod, Alain; Ionescu Ion. 2004. *Asistența socială în tranziție*. Iași: Institutul European.

Voicu, Costică; Ungureanu, Georgeta. 2008. *Studii de criminologie și victimologie*. București: Pro Universitaria.

Vouin, R. și Léauté, J. 1956. *Droit penal et criminologie*. Presses Universitaires De France.

Walklate, Sandra. 2007. *Handbook of Victims and Victimology*, Willan Publishing.

Zamfir, Cătălin; Lazăr Vlăsceanu (coordonatori). 1993. *Dicționar de sociologie*, București: Editura Babei.

Zorin, V. Konstantin. 2014. *Dependența de computer, de jocuri, de nicotină*. București: Editura Sophia.

Studii / monografii / articole științifice / teze

Andorno, Roberto. 1994. „Les droits nationaux européens face a la procreation medicalement assistee: primaute de la technique ou primaute de la personne?". *Revue Internationale de Droit Privé comparé* 1: 143-152.

Balahur, Doina. 2008. „Pedeapsă și control social în modernitatea târzie. Pluralismul socio-juridic și justiția alternativă" în *Manual de probațiune* de Valentin Schiaucu și Rob Canton (coordonatori), București: Editura Euro Standard.

Balahur. 2002. „Pluralismul socio-juridic și reglementarea probațiunii: standarde legislative universale și europene", în *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere* de Ioan Durnescu (coordonator), pp. 26-29.

Basarab, Matei. 1652. *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab din 1652.

Canepa, G. 1971. „L' Épistémologie et la recherche criminologique", în *Revue de droit pénal et de criminologie*, vol. 51, pp. 761-771.

Clarke, R.V. (1983). „Situational Crime Prevention: Its Theoritical Basis and Practical Scope", in Tonry, M.; Morris, N. (eds). *Crime and Justice*, vol. 4, pp. 225-256.

Dâmboeanu, Cristina. 2011. „Fenomenul recidivei în România", în *Revista Calitatea Vieții* nr. 3/2011, pp. 295-312.

Dâmboeanu, Cristina (2010) „Factorii favorizanți ai recidivei. O tipologie a infractorilor de carieră", în *Revista Sociologie Românească* nr. 3/2010, pp. 82-97.

Dolea, Igor; Victor Zaharia; Valentina Prițcan și Mariana Buciuceanu-Vrabie. 2014. „Fenomenul delicvenței juvenile în Republica Moldova". Institutul de Reforme Penale din Republica Moldova.

Gîrleanu-Șoitu, Daniela. 2004. „Medierea conflictelor" (cap. VIII), în *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă* (coordonator Vasile Miftode).

Haines, Kevin. 2002. „Ce este probațiunea?", în *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere* (coordonator Ioan Durnescu). Craiova: Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova.

Institutul Național de Criminologie. 2004. „Studiu privind evaluarea aplicării unor elemente de justiție restaurativă în România", în *Evaluarea sistemului de justiție restaurativă în România*. București: Editura Oscar Print.

Jakotă, Mihail Vasile. 2003. „Cuvânt înainte", în *Filiația. Abordare socio-juridică*, de Maria Sandu. Iași: Editura Fundației AXIS.

Jidovu, Nicu. 1997. „Aplicabilitatea modalităților de individualizare a pedepselor: suspendarea condiționată și suspendarea sub supraveghere, în cazul minorilor infractori, după adoptarea *Legii nr. 140/1996*", în Revista *Dreptul* nr. 8/1997, pp. 86-87.

Lazăr, Cristian. 2002. „Elemente de criminologie", în *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere* (coordonator Ioan Durnescu). Craiova: Editura Themis, Fundația Europeană „Nicolae Titulescu", Filiala Craiova.

Lazăr, Cristian. 2000. „Identificarea caracteristicilor socio-culturale ale populației de etnie rromă din penitenciarele din România", în *Revista de Psihologie Aplicată*, nr. 3, Universitatea de Vest – Timișoara.

Lazar, Judith. 2003. „Televiziunea – la originea violenței tinerilor?", în *Violența. Aspecte psihosociale* (coordonatori: Gilles Ferréol și Adrian Neculau). Iași: Polirom.

Lupu, Vasile. 1646. *Cartea Românească de Învățătură* a lui Vasile Lupu de la 1646 în Moldova.

Iacobuță, Alecu Ioan. 2002. „Criminologia reacției sociale", în *Criminologie*. Iași: Editura Junimea, pp. 321-349.

Miftode, Vasile. 2010. „Metodologia cercetării sociale", în *Asistență socială*, coord. Petru Bejan, volumul I, învățământ la distanță, anul I, semestrul I. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza".

Miftode, Vasile. 2004. „Protecție umană prin control social", în *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Miftode, Vasile. 2003. „Elemente pentru o «metateorie a acțiunii»", în *Tratat de Asistență Socială. Fundamente teoretice și metodologice*, vol. I. Iași: Editura Fundației AXIS.

Mihăilă, Maria M. 2016. „The parental responsability and the religious values transmission through family", în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași (Serie nouă). Sociologie și Asistență Socială*, Tom IX/Nr. 1. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași, pp. 99-110.

Mihăilă, Maria M. 2012. *Protecția socio-juridică a copiilor ai căror părinți execută pedepse privative de libertate*, în „Analele Științifice ale Universității

„Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Sociologie și Asistență Socială (serie nouă), 2012.

Mihăilă, Maria M. 2012. "«Parental Care» and the Assumption of Parental Responsibility" *(„Ocrotirea părintească" și asumarea responsabilității parentale)*, în volumul colectiv al Conferinței Internaționale „Semnificație și Interpretare în societatea bazată pe cunoaștere", nr. 16, vol. 2, Institutul European.

Mihăilă, Maria M. 2012. „Parentalitatea în contextul transformărilor familiale actuale", în Dumitru Batâr, Dorel Morândău (coord.), *Repere pentru construirea unei radiografii sociale*, volum colectiv al Conferinței Catedrei de Sociologie și Asistență Socială. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga" Sibiu.

Mihăilă, Maria M. 2011. „Filiația și formele de protecție socială a familiei". *Revista de Asistență Socială*, anul X, nr. 4/2011, București.

George Neamțu. 1998. „Tipologii ale acțiunilor preventive", în *Intervenție și prevenție în delincvență* de George Neamțu, Ioan Cîmpeanu și Cătălin Ungureanu. Iași: Editura Fundației „Chemarea".

Palaghia, Carmen. 2012. *Devianța școlară și formarea responsabilității* sociale, teză de doctorat, Biblioteca Facultății de Filosofie și Științe Social Politice, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Păvăleanu. Vasile. 2000. „Reglementarea suspendării executării pedepsei în noul Cod penal francez", în Revista *Dreptul* nr. 2/2000, pp. 112-120.

Poledna, Sorina. 2009. „Metodologia programului de formare", în *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se libereze din penitenciar* de Sorina Poledna; Maria Sandu și colab. 2009. București: Lumina Lex, pp. 20-71.

Sellin, Thorsten. 1950. „Raportul general cu privire la «Aspectele sociologice ale criminalității», prezentat la cel de-al II-lea Congres al Societății Internaționale de Criminologie (S.I.C.). In *Annales Internationales de Criminologie*.

Sandu, Maria. 2016. „Familia, mariajul și rudenia între paradigma tradițională și cea modernă. Repere pentru definirea kinship-ului contemporan", în *Efectele secularizării asupra relației părinți-copii. Studiu de caz: Municipiul Iași.* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pp. 85-96.

Sandu, Maria. 2016. „The Victim's Perspective in Psychosocial Assessment of the Agressional Behaviour". SPECTO Timișoara.

Sandu, Maria. 2010. „Asistența socială a persoanelor deviante", în *Asistență socială*, anul III, sem. I, I.D. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Sandu Maria. 2010. „Criminological perspective over criminal and post-criminal psychosocial assistance" / „Perspectiva criminologică în asistența psihosocială penală și post-penală", în Social Work Review / *Revista de Asistență Socială* nr. 3/2010.

Sandu, Maria. 2008. „Violența familială-factor de risc în delincvența juvenilă", în *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*. vol.28/2008, pp. 2-22.

Sandu, Maria. 2007. „Cercetarea criminologică între practica și politica anticriminală", în *Revista de Cercetare și Intervenție Socială* nr. 19/2007. Iași: Editura Lumen.

Sandu, Maria. 2005. „Aspecte asistențiale din perspectiva dezvoltării sistemului românesc de probațiune", în *România socială. Drumul schimbării și al*

integrării europene de Petru Iluț; Laura Nistor și Traian Rotariu, vol. III, Cluj-Napoca: EIKON, pp. 311-330.

Sandu, Maria. 2004. „Probațiune și protecția victimei în cadrul reformei penale din România", în *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza"din Iași*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"din Iași.

Sandu, Maria. 2004. „Probațiune și reinserție socială în tranziția românească", în *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă* de Vasile Miftode (coordonator). Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pp. 223-280.

Sandu, Maria. 2004. „Probațiune și reinserție socială – studiu de caz", în *Sociologia populațiilor vulnerabile. Teorie și metodă* de Vasile Miftode (coordonator). Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, pp. 403-416.

Stănoiu, Rodica M. 1998. „Criminologia reacției sociale", în *Criminologie*. București: Editura Oscar Print.

Ghiduri de bune practici realizate sub coordonarea Direcției Naționale de Probațiune, respectiv fosta Direcție de Reintegrare Socială și Supraveghere din cadrul Ministerului Justiției, cu sprijinul financiar al Centrului de Resurse Juridice și al Departamentului pentru Dezvoltare Internațională al Marii Britanii; PRI&DIFID / UK; Grupul Român pentru Apărarea Drepturilor Omului (GRADO); Ministerul Justiției&Konrad Adenauer Stiftung. Rule of Law Program South East Europe; Asociația Alternative Sociale Iași și Centrul de Mediere și Securitate Comunitară Iași:

Alexa, G., Fiscuci, C., Pană, O. 2002. *Managementul serviciilor de reintegrare socială și supraveghere,* anul I, nr. 4, București: Editura Didactică și Pedagogică.

Boboș, D., Drăgătoiu, M., Pușcașu, D. 2002. *Referatul de evaluare,* anul I, nr. 7/2002, București: Editura Didactică și Pedagogică.

Boboș, D. M., Drăgătoiu, M., Pușcașu, D. 2002. *Dezvoltare comunitară,* anul I, nr. 2/2002. București: Editura Didactică și Pedagogică.

Costandache, C., Florea, N., Groza, R., Mihăilă, P. 2002. *Ghid de bune practici – Supravegherea și asistența persoanelor condamnate* nr. 6/2002. București: Editura Didactică și Pedagogică.

Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere și Liga Apărării Drepturilor Omului. 2004. *Ghidul juridic al persoanelor condamnate aflate în supravegherea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere.* București: Editura „România Liberă".

Dumitrașcu, L., Schiaucu, V., Nedelcu, M. 2004. „Supravegherea persoanelor condamnate", în *Manual de practică în domeniul reintegrării sociale și supravegherii* nr. 9/2004, pp. 43-69.

Durnescu, I. (coord.), Derscanu, I., Fiscuci, C., Florian, Gh., Rădulescu, A., Streteanu, F. 2009. *Analiza legislativă și instituțională asupra pregătirii pentru liberare și asistență postpenală a deținuților*, în cadrul proiectului finanțat de UE și implementat de BBI Group și Asociația Alternative Sociale Iași.

Durnescu, I., Haines, K., Lazăr, C., Willie, A. 2002. *Probațiunea în România,* anul I, nr. 1/2002. București, Editura Didactică și Pedagogică.

Durnescu, I., Lazăr, C. 2002. *Evaluarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere,* anul I, nr. 5/2002. București: Editura Didactică și Pedagogică.

Ghedeon, R., Groza, D. 2002. *Lucrul cu grupul,* anul I, nr. 3/2002. București: Editura Didactică și Pedagogică.

*** *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu* minori. 2005. Asociația Alternative Sociale, Iași.

Ghid de bune practici pentru prevenirea abuzului asupra copilului. 2003.World Learning, USAID și Organizația „Salvați copiii" Iași.

*** *A Guide to the use of the EFQM Excellence Model in the National Probation Service of England and Wales.* 2002. British Quality Foundation Mark of Excellence, second edition.

Haines, K., Willie, A., Lazăr, C., Durnescu, I. 2003. *Opiniile judecătorilor referitoare la sistemul de reintegrare socială și supraveghere.* București: Ministerul Justiției, Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere.

Mihăilă, Maria Marinela; Ion Copoeru. 2013. *Ghid pentru soluționarea dilemelor etice în serviciile de probațiune.* București: Ministerul Justiției&Konrad Adenauer Stiftung. Rule of Law Program South East Europe.

Ministerul Justiției, Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere. 2002. *Managementul informațiilor. Ghid de bune practici,* anul I, nr. 9/2002.

Penal Reform International (PRI) România. 2002. *Alternative la detenție: munca în folosul comunității în România.*

Penal Reform International (PRI) România. 2002. *Dezvoltarea măsurilor alternative la detenție pentru minori în România.* București: PRI România.

Penal Reform International (PRI). 2001. *Serviciul în folosul comunității, ghid practic.* București: PRI România.

Penal Reform International (PRI)&Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Marii Britanii (DIFID / UK). 2001. *Prevenirea infracționalității și metode de lucru cu infractorii.* București: Grupul Român pentru Apărarea Drepturilor Omului (GRADO).

Reviste

Aggression and Violent Behavior.

Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Sociologie și Asistență Socială. 2002-2004. Serie nouă: 2009-2016 /2017. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Annales Internationales de Criminologie. 1951 / 1962. Paris: Société internationale de criminologie.

Asociația Tinerilor Juriști Cercetători. 2001. *Studii criminologice și juridice privind criminalitatea,* anuar științific, ed. a 2-a, Chișinău.

British Journal of Criminology.

Buletin de méthodologie sociologique (BMS). 2014-2016. Paris: AIMS – Asociation Internationale de Méthodologie Scientifique.

Caiete Sociologice. Cahiers Sociologiques. Sociological Rewiew. 2005. Revistă a Institutului Social Român. Iași: Editura Fundației Academice AXIS.

Child and Adolescent Social Work Journal.

Children and Youth Services Review.

Criminology.

Criminology&Criminal Justice.

Criminal Law Rewiew.
European Journal of Criminology.
International Journal of Forensic Mental Health.
Journal of Abnormal Child Psychology.
Journal of Eastern European Criminal Law.
Journal of Forensic Psychiatry&Psychology.
Journal of Sexual Aggression.
Probation Junior.
Revista Delincvența juvenilă.
Revista *Dreptul.*
Revue de droit pénal et de criminologie (Rev dr. Pén.).
Revista de criminologie, criminalistică și de penologie nr. 1-12/1999-2001; nr. 1-4/2002. București: Societatea Română de Criminologie și de Criminalistică.
Revista de Cercetare și Intervenție Socială, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială / Holt România, Programul pentru promovarea Asistenței Sociale. Iași: Editura Lumen.
Revista de Investigare a Criminalității, anul I, nr. 1 din 2008.
Revista de psihologie organizațională. Centrul de Psihologie Aplicată. București: Polirom.
Revista de Știință Penitenciară din perioada 1997/1998/2000.
Revista de Securitate Comunitară. 2000-2004. Centrul de Mediere și Securitate Comunitară Iași.
Revista Sociologie Românească. 2012-2015. Academia Română: Institutul de Cercetare a Calității Vieții.
Revista de Asistență Socială. 2010-2015. București.
Revue Critique de Droit International Privé.
Revue Internationale de Droit Privé comparé.
Revue Trimestrielle de Droit civil.
Revue Sociétés contemporaines. 2011-2014.
Rewiew of Legal Sciences.
Sociology and Criminology.
Trauma, Violence&Abuse, SAGE Journals.

Acte normative / legislație / regulamente

Codul penal român de la 1865.
Codicele Criminale a lui Barbu Știrbei din anul 1852.
Codul deontologic al personalului de reintegrare socială și supraveghere aprobat prin *Ordin MJ*, potrivit art. 6 alin 3 din *Hotărârea Guvernului nr. 736 din 2003 privind organizarea și funcționarea Ministerului Justiției.*
Codul penal Carol al II-lea de la 1936.
European Rules on Community Sanctions and Measures (CSM) – No. R (92) 16 / *Recomandarea nr. R (92) 16 privind normele europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare.*
Hotărârea Guvernului nr. 603 din 2016 privind modificarea și *completarea Hotărârii Guvernului nr. 1079 din 2013* pentru aprobarea *Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare.

Hotărârea Guvernului nr. 1079 din 2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252 din 2013 privind *organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 5 din 7 ianuarie 2014.

Legea nr. 252 din 2013 privind *organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 5 din 7 ianuarie 2014.

Legea nr. 254 din 2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, cu modificările și completările ulterioare.

Legea nr. 286 din 2009 privind noul Cod penal, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare de la 1 februarie 2014.

Legea nr. 123 din 4 mai 2006 privind statutul personalului din serviciile de probațiune care modifică denumirea serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor în *servicii de probațiune*.

Legea nr. 192 din 16 mai 2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator se aplică în mod corespunzător și în cauzele penale care privesc infracțiuni pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părților înlătură răspunderea penală.

Legea nr. 275 din 2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, abrogată la data intrării în vigoare a *Legii nr. 254 din 2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.*

Legea nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunilor.

Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, cu modificările și completările ulterioare

Legea nr. 301 din 28 iunie 2004 privind adoptarea noului Cod penal român, cu modificările și completările ulterioare.

Legea nr. 76 din 2002 privind *sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea forței de muncă*, actualizată prin *Legea nr.195 din 2015.*

Legea nr. 217 din 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, cu modificările și completările ulterioare.

Legea nr. 178 din 2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, cu modificările și completările ulterioare.

Legea celor XII Table cu privire la publicarea normelor de drept (sec. al V-lea î.Hr.).

Memorandumul explicativ la *Recomandarea R (99) 19 privind medierea în cauzele penale* a Comitetului de Miniștri adresată statelor membre adoptată la 15 septembrie 1999.

NCP. Noul Cod penal. Legea de aplicare nr. 187/2012. Ediția a 5-a actualizată la 10 octombrie 2016. București: Editura ROSETTI International.

NCPP. Noul Cod de procedură penală. Legea de aplicare nr. 255/2013. Ediția a 5-a actualizată la 10 octombrie 2016. București: Editura ROSETTI International.

Ordonanța de Urgență nr. 18 din 2016 pentru modificarea și completarea *Legii nr. 286 nr. 2009 privind Codul penal, Legii nr. 135 din 2010 privind Codul de procedură penală*, precum și pentru completarea art. 31 alin. (1) din *Legea nr. 304 din 2004 privind organizarea judiciară.*

Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 50 din 2006 pentru prorogarea termenului prevăzut la art.512 din *Legea nr. 301/2004 - Codul penal* și la art.97 alin.(1) din *Legea nr. 294/2004 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal* (publicata în Monitorul Oficial al României nr. 566 din 30 iunie 2006).

Ordonanța nr. 2 din 2001 privind regimul juridic al contravențiilor, cu modificările și completările ulterioare.

Ordonanța Guvernului nr. 92 din 29 august 2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a sancțiunilor neprivative de libertate, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 423 din 1 septembrie 2000, aprobată cu modificări și completări prin *Legea nr. 129 din 20 martie 2002 pentru adoptarea și modificarea OG 92/2000* pentru organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere (acestea acte normative au fost abrogate la data intrării în vigoare a *Legii nr. 252 din 2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune*, cu modificările și completările ulterioare).

Ordonanța nr. 81 din 30 august 1999 aprobată prin *Legea nr. 71 din 2001*, act normativ prin care, Guvernul României a aprobat participarea Ministerului Justiției ca membru permanent la *Conferința Europeană Permanentă de Probațiune*, care promovează cooperarea internațională în domeniul sancțiunilor și măsurilor comunitare.

Proiectul de Lege privind Sistemul Național de Probațiune (2004 / 2009).

Recomandarea nr. R (92) 16 privind normele europene cu privire la sancțiunile si măsurile comunitare.

Recomandarea nr. R (2003) asupra liberării condiționate.

Recomandarea nr. R (83) 7 a Consiliului Europei *cu privire la participarea publicului la elaborarea politicii penale.*

Strategia europeană privind asistența socială (până în 2020).

Stategia națională de dezvoltare a serviciilor sociale care cuprinde *Planul de acțiune pe perioada 2006-2013* privind *sistemul național de servicii sociale* (termen: 2007), *infrastructura sistemului real de servicii sociale* (termen: 2009), *rețeaua națională de servicii sociale* (termen: 2013).

Pagini Web:

http://www.academia.edu
http://anp.gov.ro/
www.criminology.md.ro
www.just.ro
http://www.conferinta.info/ro/call-uri-rsacvs2015/
http://www.cnasr.ro/filiala iași
https://www.facebook.com/AporIasi
http://www.just.ro/directia-nationala-de-probatiune/
www.femintegra.ro
http://www.isjiasi.ro/
https://jurisquare.be/fr/journal/rdpc/2016-2/index.html
http://irp.md/news/519www.criminologie.org.ro
https://jurisquare.be/fr/journal/rdpc/2016-2/index.html

http://laws.uaic.ro/anunt_1_04_2015_sapt_masterelor.html
http://www.mmuncii.ro/j33/index.php/ro/legislatie/protectie-sociala
http://www.patriarhiaromana.ro
http://www.populationetsociete/
http://www.radiotrinitas.ro/toate/viata-de-familie/
http://www.ssr.ro

BCUIAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ANEXE

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 1.

Infractor – victimă: calităţi procesuale în cadrul raporturilor juridice procesual penale

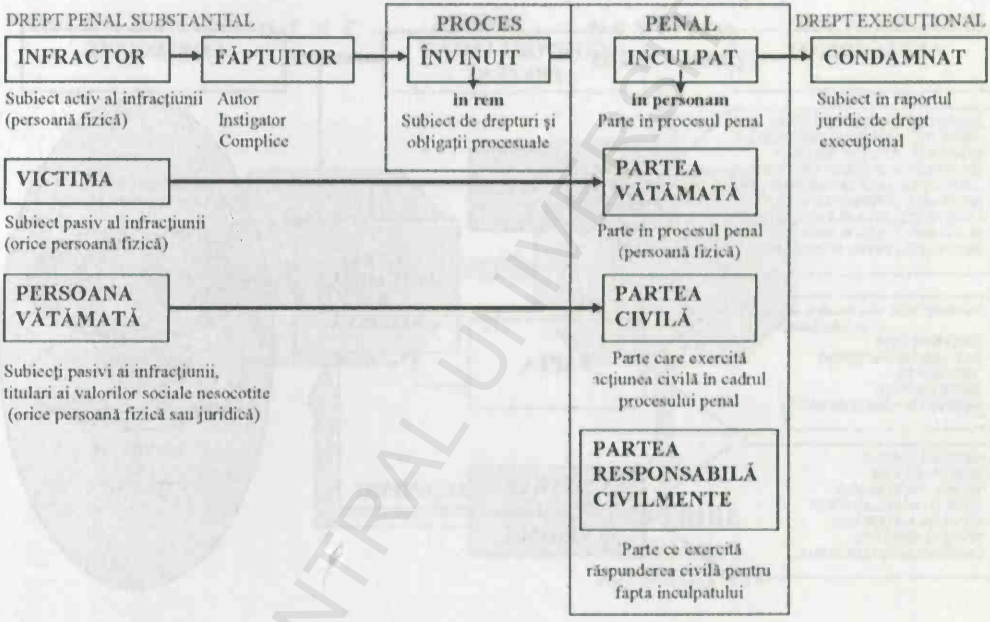

BCUIAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 2.

Tabloul psihosocial al cauzalității delincvenței

Estimarea riscului de recidivă și desistarea infracțională

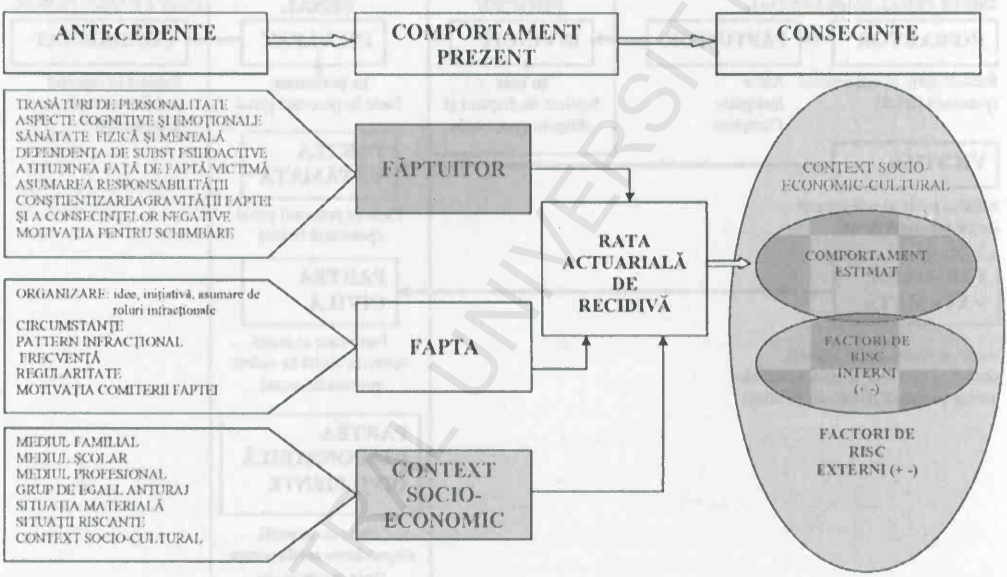

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 3.

Evaluare risc / nevoi.

Managementul riscului în activitatea de probaţiune

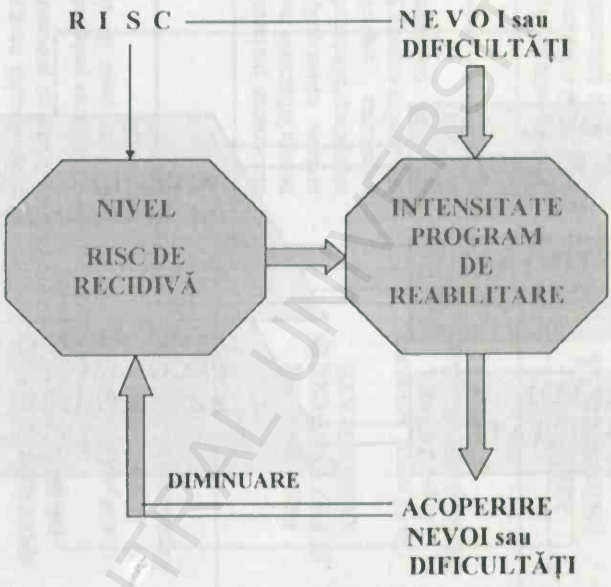

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 4.

Evaluare risc / nevoi.
Managementul riscului în cadrul procesului de supraveghere și asistare

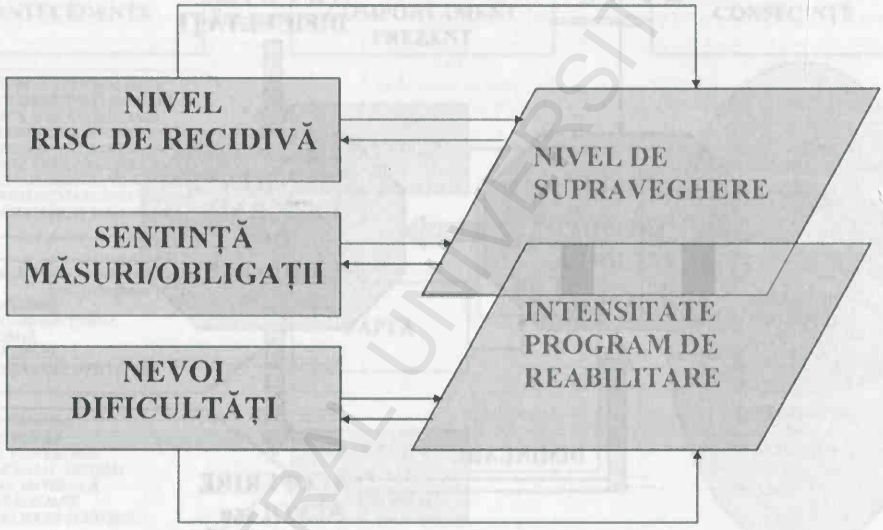

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 5. Sistemul de probațiune – beneficiari, tipuri de activități, obiective

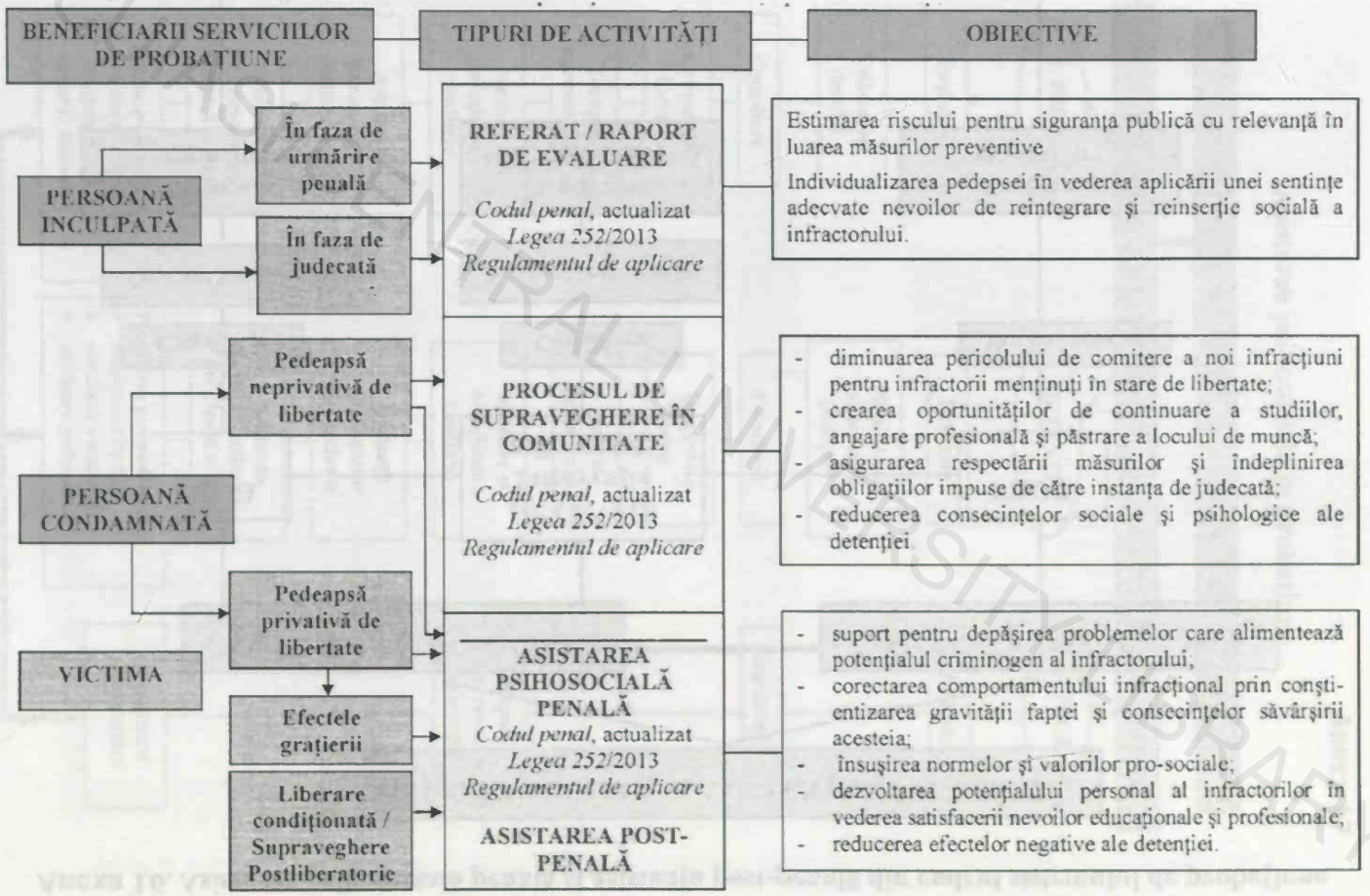

Anexa 16. Asistarea psihosocială penală şi asistența post-penală din cadrul sistemului de probațiune

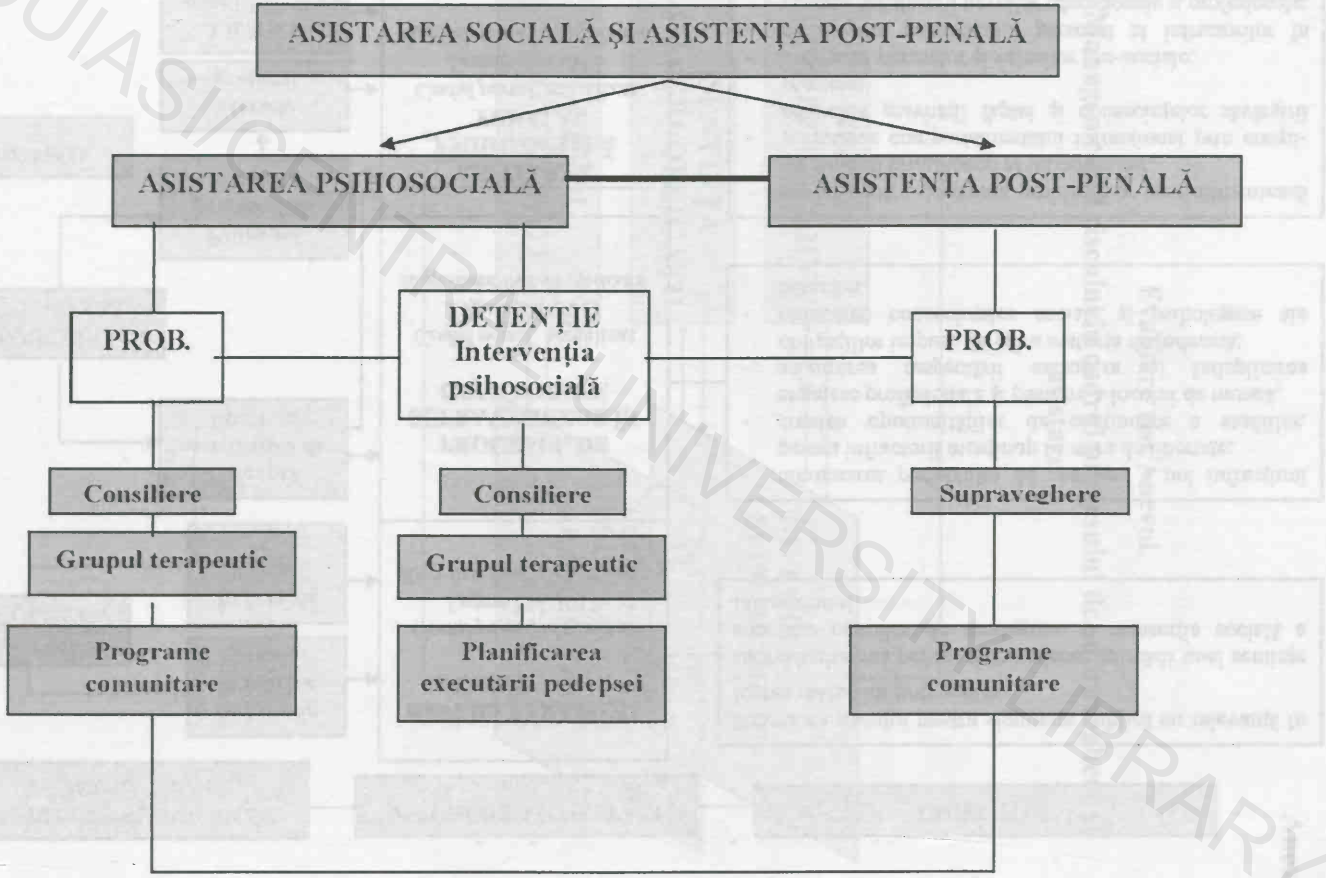

BCUIASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Anexa 17

Asistarea psihosocială în probațiune

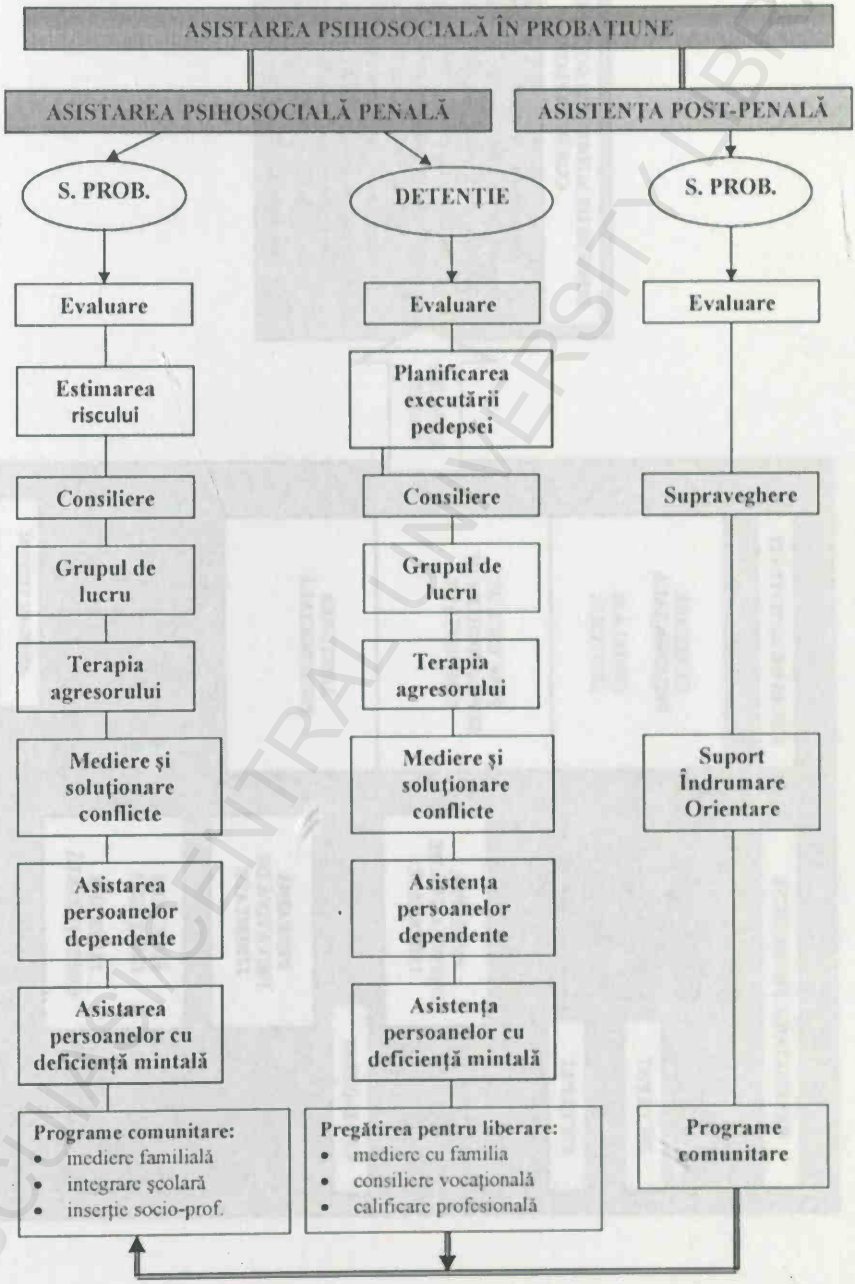

Anexa 18. Parteneriatul între probaţiune şi birourile de mediere şi soluţionare a conflictelor

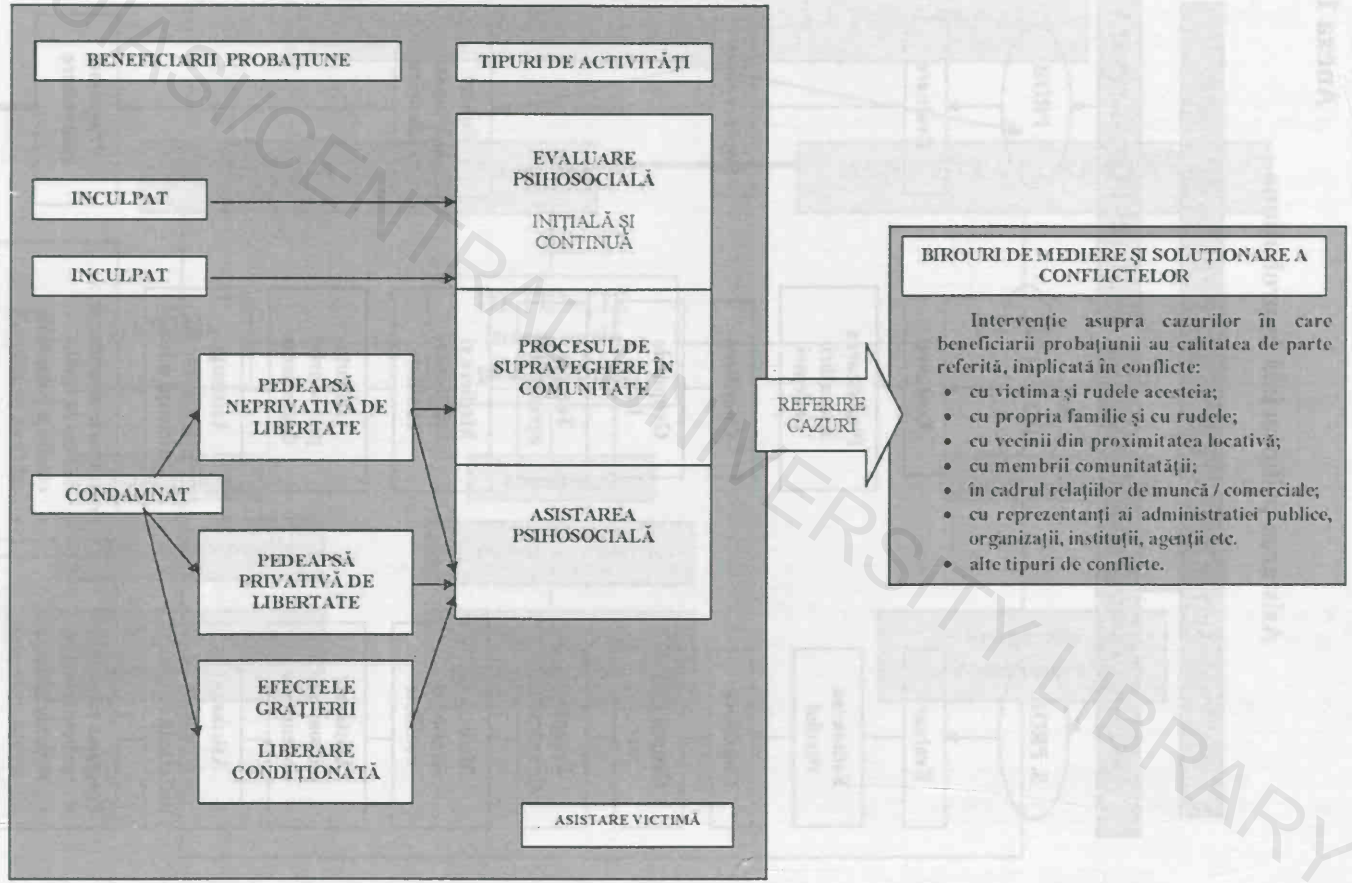

BCU "Ion Creangă" UNIVERSITY LIBRARY

BCUIAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

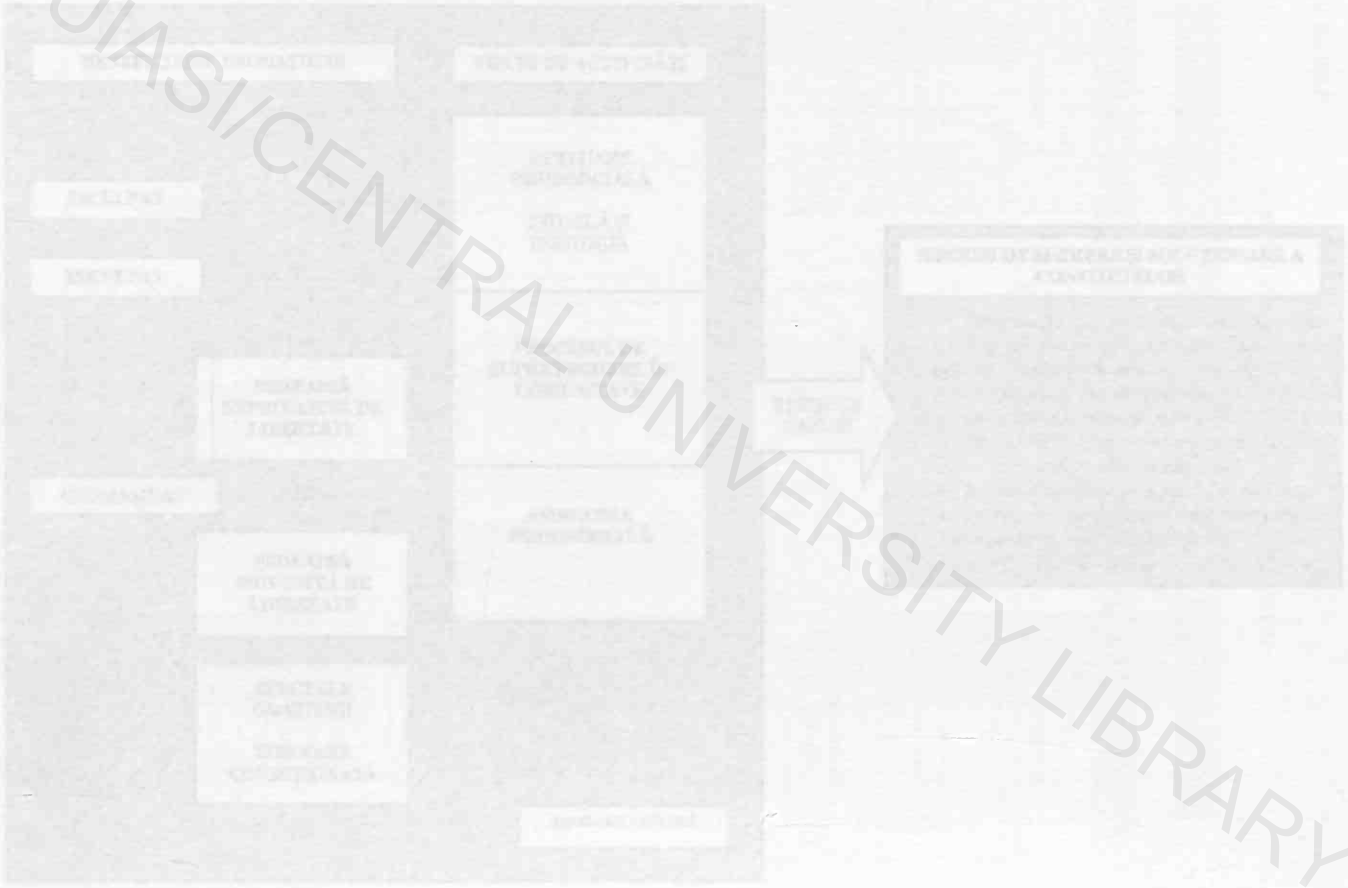

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2017/6551
35,00

Volumul de față aduce în atenție *formele moderne de reacție socială împotriva criminalității* din perspectiva evoluției unor paradigme explicative din *domeniul sociologiei devianței*, al *criminologiei și victimologiei*, respectiv al penologiei. Dacă până nu demult *problematica devianței și a criminalității* era abordată prin prisma persoanei „purtătoare de risc" cu toate implicațiile psihosociale în prezent, fără a neglija „riscul de recidivă", accentul este focalizat pe „recădere" îmbinată cu „desistarea infracțională" într-o abordare preventiv-restaurativă. Astfel, *teoriile criminologice actuale* aduc în centrul atenției *factorii protectivi* față de „nevoile criminogene" și față de „riscul criminogen", denumiți în continuare, *factori inhibitori ai conduitei infracționale* și care reprezintă, practic, premisa de la care pornește *intervenția psihosocială dinamică* în *eficientizarea actului de justiție*.

În acest sens, lucrarea propune *modele alternative ale justiției restaurative*, exemplificate prin *procedeele de evaluare, supraveghere și asistare* realizate pentru *agresor* în vederea *estimării și managementului riscului de recidivă*. Se face trimitere la *factorii protectivi* și la *conduita victimiară*, care contribuie atât la construirea *planului de intervenție psihosocio-juridică* pentru *agresor – perspective de reabilitare și incluziune socială* – cât și la elaborarea unor *strategii orientate către protecția victimei*.

BCU „Lucian Blaga" Cluj-Napoca

ISBN 978-606-26-0667-1